

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Septentrio Reports
2015:4

Levende studie – og læringssentra?

Utviklingstrekk og utfordringer

Gunnar Grepperud, Ådne Danielsen og Gunilla Roos

Rapport nr. 3 fra prosjektet "Utdanning for utvikling - studie- og læringsentrenes rolle og funksjon".
RESULT (Ressurssenter for undervisning, læring og teknologi).
UiT Norges arktiske universitet

UiT The Arctic University of Norway – 2015

Phone no.: 77 64 40 00
Email: postmottak@uit.no
Web: <http://uit.no/>

Septentrio Academic Publishing

<http://septentrio.uit.no/>

Septentrio Reports, number 3, 2015

ISSN: 2387-4597

DOI: <http://dx.doi.org/7.3409>

How to cite this report: <http://dx.doi.org/10.7557/7.3409>

Licensee UiT The Arctic University of Norway

This Open Access report is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

International License: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Intervjuer: Er det viktig at det finnes utdanninger her på stedet?

Respondent: Jeg synes det, i hvert fall at det finnes en slik utdanning til enhver tid, slik at man kan se at det er et *levende studie- og læringscenter*.

FORORD	9
1. OM BAKGRUNN FOR RAPPORTEN	13
1.1 Utgangspunktet for analyse av studie-og læringssentrenes erfaringer og utviklingstrekk	13
1.2 Fokus og tema.....	16
1.3 Erfaringsgrunnlaget	20
1.3.1 Valg av SLS	20
1.3.2 Intervjusituasjonen	21
1.3.3 Intervjuprosessen – den strukturerte samtalen.....	23
1.3.4 Organisering, bearbeiding og analyse av intervjumaterialet.....	25
1.3.5 Kartlegging av lokale kompetanseaktører	26
1.3.6 Annet empirisk materiale	26
2. TREKK VED KOMMUNER OG REGIONER	29
2.1 Nord-Troms og Hadeland	29
2.1.1 Geografi og demografi.....	29
2.1.2 Arbeidsliv og næring	34
2.1.3 Formelt utdanningsnivå.....	38
2.2 Akademi Norr kommunene	40
2.2.1 Geografi og demografi.....	41
2.2.2 Arbeidsliv og næring.....	43
2.2.3 Formelt utdanningsnivå.....	45
2.3 Oppsummering	48
3. ORGANISERING AV SLS-ENE	51
3.1 Organisatorisk tilknytning.....	53
3.1.1 På vegne av fellesskapet	54
3.1.2 SLS som utdanningsenhet	55
3.1.3 SLS som tilvekstenhet	56
3.2 Samlokalisering og integrasjon	59
3.3 Stillinger/ansatte	61
3.4 Organisering oppsummert.....	62

4.	MEGLERFUNKSJONEN.....	65
4.1	Kartlegging og analyser av kompetansebehov	65
4.2	Mindre fokus på høyere utdanning.....	68
4.3	Mer fokus på andre utdanningsnivå.....	70
4.3.1	Fagskoleutdanning.....	70
4.3.2	Kortere kurs.....	74
4.3.3	Åpne forelesninger.....	76
4.4	Fokus på andre oppgaver	78
4.5	Forholdet til universitet og høyskoler	78
4.6	Permanentisering og synlighet – to sider ved SLS-modellen	80
4.6.1	Betydningen av mer permanente studietilbud.....	80
4.6.2	Betydningen av fysiske samlinger	81
4.7	Oppsummering	82
5.	FORMELLE UTDANNINGER, REKRUTTERING OG TILBUD	87
5.1	Utdanninger i Akademi Norr kommunene.....	87
5.1.1	Lengre utdanningsprogram/profesjonsutdanninger	88
5.1.2	Kortere utdanninger på universitets- og høyskolenivå/ videreutdanninger.....	91
5.1.3	Yrkeshøyskoleutdanning (fagskoleutdanning).....	94
5.2	Høgre utdanning i Nord-Troms	96
5.3	Høgre utdanning på Hadeland.....	98
5.4	Fremtidige utdanningsbehov.....	99
5.5	Oppsummering - formell utdanning med ulikheter og variasjoner	100
6.	MØTEPLASSFUNKSJONEN.....	103
6.1	Serviceoppgaven som del av møteplassfunksjonen.....	104
6.1.1	Muligheten til å ta eksamen lokalt.....	107
6.1.2	Utleie av rom.....	108
6.1.3	Bibliotekservice.....	108
6.2	Veiledning som del av møteplassfunksjonen	110
6.2.1	Karriere-/studieveiledning	110
6.2.2	Faglig/pedagogisk veiledning	111
6.3	Møteplassen oppsummert.....	112

7.	MOTORFUNKSJONEN	117
7.1	Hvor kjent er SLS-ene i sitt nærmiljø?.....	119
7.1.1	Nettverk som markedsfører	121
7.1.2	Høgre utdanning som markedsfører	121
7.1.3	Kommunen som markedsfører	122
7.1.4	Omdømme blant lokalpolitikerne.....	123
7.2	Motivasjonsarbeid mot enkeltpersoner	125
7.3	Arbeid mot privat næringsliv.....	126
7.4	Akademi Norrs "Motorprosjekt"	127
7.5	Pedagogisk innovasjon.....	131
7.6	Motorfunksjonen oppsummert	132
8.	DET LOKALE KOMPETANSELANDSKAPET - SAMARBEID OG NETTVERK	135
8.1	Et mangfoldig lokalt kompetanselandskap.....	135
8.2	Forholdet til den offentlige voksenopplæringen.....	137
8.3	Studieforbund og andre nasjonale aktører	137
8.4	Nettverk av SLS	138
8.4.1	Akademi Norr	138
8.4.2	Nord-Troms studiesenter som nettverk.....	142
8.4.3	SLS Hadeland og nettverk	143
8.5	Trekk ved de øvrige kompetanseaktørene	144
8.5.1	En kartlegging av lokale kompetanseaktører utenom SLS-ene	144
8.5.1	Trekk ved virksomhetene	145
8.5.4	Kontakt- og samarbeidsrelasjoner	149
8.6	Nettverk og samarbeid - oppsummert.....	150
9.	RESULTATER, BETYDNING OG VISJONER	155
9.1	Antall studenter/deltakere som resultatmål	155
9.2	Noen utvidede perspektiv på effekt og betydning	156
9.2.1	Direkte, indirekte og avledede effekter.....	156
9.2.2	Effekter på ulike nivå	159
9.3	Visjoner om fremtidig virksomhet.....	164
9.4	Effekter og visjoner – oppsummert.....	165

10. UTVIKLING AV BYGDESAMFUNN - KOMPETANSEBEHOV, REKRUTTERING OG KOMPETANSESTRATEGIER	169
10.1 Noen utviklingstrekk.....	170
10.2 Ekstern rekruttering	172
10.3 Intern rekruttering og kvalifisering	176
10.3.1 Hva med de unge?	177
10.3.2 Innvandrere som viktig ressurs	180
10.3.3 En flora av kvalifiseringsstrategier.....	181
10.4 Personrettede virkemidler	182
10.5 Oppsummering – Kvalifisering som den fremtidige utfordringen	183
11. "DRÖM, VÅGA & VÄX" - ELLEVE UTFORDRINGER TIL STUDIE-OG LÆRINGSENTRA	186
11.1 Identitetsutfordringen – hva skal et studie- og læringsenter være?.....	186
11.1.1 SLS-mer eller noe annet enn høyere utdanning?.....	189
11.1.2 Omprioritering eller balansering?	189
11.2 Nettverksutfordringen.....	190
11.2.1 Akademi Norr som nettverk.....	191
11.2.2 SLS- Hadeland som nettverk og del av nettverk	192
11.2.3 SLS-Nord-Troms som nettverk.....	193
11.3 Samarbeidsutfordringen – forholdet til utdanningsinstitusjonene.....	194
11.3.1 Universitet og region som primærrelasjon.....	195
11.3.2 Universitet og region som sekundærrelasjon.....	199
11.4 Møteplassutfordringen (eller merverdiutfordringen)	201
11.5 Utfordringer knyttet til strategisk kompetansearbeid	201
11.6 Kompetanseutfordringen	203
11.7 Synlighets- og omdømmeutfordringen	204
11.8 Dokumentasjonsutfordringen	205
11.9 Den økonomiske utfordringen.....	206
11.10 Rekrutteringsutfordringen.....	206
11.11 Innovasjonsutfordringen	206
LITTERATUR:	209

Forord

Dette er en rapport fra forskningsprosjektet "Utdanning for utvikling- studie- og læringsentrenes rolle og funksjon". I dette prosjektet belyses norske og svenske studie- og læringsentra (SLS) fra ulike vinkler. Dette er virksomheter som arbeider med tilrettelegging av (primært) høyere utdanning på steder der tilgangen til denne er svært begrenset eller ikke-eksisterende. Med utgangspunkt i arbeidet ved de lokale studie- og læringsentra ønsker vi også å få innsyn i hvordan lokalsamfunn utenfor de store bysentra tenker og handler i møte med en stadig mer påtrengende kompetanseutfordring. Vår begrunnelse for å løfte fram dette temaet har sin bakgrunn i de funn og refleksjoner vi har gjort gjennom flere studier av feltet de senere årene.

Etableringen av studie- og læringsentra er forankret i en sterk tro på høyere utdannings betydning som virkemiddel for vekst og utvikling, både for personer og lokalsamfunn. Dette gjelder også for steder som tradisjonelt har bygd sine verdier på andre kompetanse- og kunnskapsformer, ofte omtalt som erfaringsbasert kunnskap.

Denne rapporten, som er nummer tre i rekken, er basert på intervjuer med ledere og medarbeidere ved studie- og læringsentrene om de erfaringer de har gjort seg i sitt daglige arbeid siden 2000. Til sammen er det gjort intervju i 12 svenske kommuner (i Västerbotten-, Norrbotten-, Västernorrland- og Jämtland län) som på intervjutidspunkt utgjorde nettverket Akademi Norr, av studiesenternetverket Nord-Troms Studiesenter (omfatter 6 kommuner), og av studie- og læringsentermiljøet på Hadeland i Oppland fylke (omfatter 3 kommuner).

I rapport nr. 1, «Levende studie- og læringsentra? Funksjoner og framvekst», drøftes den samfunnsmessige konteksten til studie- og læringsentrene, med fokus på hvilke forhold som har gjort at en slik aktør etableres og som denne virksomheten kan ses og forstås i lys av. I rapport nr. 2, «Levende studie- och lärcentra? Lokalsamhällets tillstånd », gis det, med bakgrunn i tilgjengelig statistikk, et mer detaljert bilde av den situasjon SLS-kommunene befinner seg i når det gjelder befolkningsutvikling, næringsutvikling og kompetanseutvikling/formelt utdanningsnivå. Det legges her vekt på å få fram de lange utviklingslinjer.

Prosjektet er finansiert med forskningsmidler fra UiT Norges arktiske universitet. De fagansvarlige er professor Gunnar Grepperud, RESULT (Ressursenter for

undervisning, læring og teknologi), UiT Norges arktiske universitet, dosent Gunilla Roos, Pedagogiska Institutionen, Uppsala Universitet og førsteamanuensis Ådne Danielsen, RESULT (Ressurscenter for undervisning, læring og teknologi), UiT Norges arktiske universitet. Prosjektet har også hatt Stine Meier Didriksen som prosjektmedarbeider. Prosjektet har pågått fra høsten 2011 til og var formelt avsluttet høsten 2013.

Avslutningsvis en takk til alle studiesenteransvarlige som tok seg tid til å møte oss og lot oss få ta del av sine erfaringer. Ikke bare har intervjuene gitt oss verdifull innsikt i hvordan kommuner og regioner tenker og handler i spørsmål som angår voksnes kvalifisering. Vi har også møtt en gruppe personer vi vil karakterisere som entusiastiske entrepenører og samfunnsbyggere med ambisjoner på vegne av de lokalsamfunn de inngår i.

Tromsø og Uppsala, januar 2015

Gunnar Grepperud

Gunilla Roos

Ådne Danielsen

DEL I: BAKGRUNN

1. Om bakgrunn for rapporten

1.1 Utgangspunktet for analyse av studie-og læringssentrenes erfaringer og utviklingstrekk

Som det framgår av rapport nr. 1 »Bakgrunn og utviklingstrekk« er det i løpet av de siste 20-25 år etablert mange studie- og læringssentra (heretter forkortet til SLS) i Sverige og Norge. Dette er lokale aktører som ikke bare har voksnes kvalifisering som sitt hovedanliggende. Man har som eksplisitt mål at man skal gjennom dette skal bidra til den samfunnsmessige utviklingen. Av den grunn står relasjonen til det lokale arbeidslivet sentralt.

SLS-ene utgjør etter hvert en markert del av det nasjonale kompetanselandskapet for voksne, og fremstår i mange skikkelser og under mange betegnelser. Når det gjelder voksnes læring tar man til vanlig enten utgangspunkt i det enkelte individ eller den enkelte virksomhet. Med SLS-enes arbeid er kvalifisering og kompetanse for voksne også definert geografisk, ved at det er kommuner og regioner som fremstår som relevante enheter. Et nærmere innsyn i SLS-enes arbeid vil derfor også være et innblikk i hvordan kommuner og regioner forsøker å møte kompetanseutfordringen. Løsningen på denne utfordringen synes å bli en stadig viktigere forutsetning for livskraftige og bærekraftige lokalsamfunn framover (jf. kap. 11).

Til tross for fremveksten av SLS-er i våre to land, har den statlige anerkjennelsen av dem har vært forholdsvis beskjeden. De har så langt, verken i Sverige eller Norge, blitt akseptert som legitim del av voksenopplæringsfeltet. Av den grunn har SLS-aktørene og SLS-bevegelsen hatt en perifer rolle i utredninger og diskusjoner om voksnes læring.

Heller ikke den forskningsmessige oppfølgingen av SLS-utviklingen har vært særlig omfattende. Det betyr at vi bare i begrenset grad har systematisk kunnskap om SLS-enes rolle og funksjon. I Norge er det, med unntak for forfatterne av denne rapporten, svært få som har viet denne utdannings- og kompetanseaktører oppmerksomhet. Vi har for eksempel bare identifisert *en* mastergradsoppgave om tematikken og ingen forskningsarbeid. I tillegg finnes det et fåtall vurderingsrapporter og det vi kan kalle mer anekdotiske oppsummeringer av erfaringer. Denne manglende norske forskningsmessige interessen for SLS-ene avspeiler for øvrig en generelt sett manglende interesse for aktørene i voksenopplæringsfeltet. Det er for eksempel gjort

svært få analyser av studieforbundenes rolle og funksjon. Derimot er det gjort en rekke studier av voksenopplæringens deltakere.

I Sverige har den forskningsmessige interessen for SLS-ene vært noe større, bl.a. var det tidligere CFL (Center för flexibelt lärande) en aktiv bidragsyter til drøftinger og vurderinger av SLS-arbeidet. Også det tidligere Glesbygdsverket viste i sin tid interesse og gjorde kartlegginger av aktiviteten. I tillegg er det registrert flere vurderings- og forskningsrapporter, herunder også doktorgradsarbeid. Disse omhandler både SLS-aktiviteten generelt og enkeltfunksjonene spesielt (jf. megler, motor og møteplass). For eksempel har Lögdlund i sin doktorgrad sett nærmere på meglerfunksjonen med utgangspunkt i nettverksteori, mens Ljungzell m.fl. har oppsummert SLS-erfaringer med motorfunksjonen.¹

Med de tre rapportene som dette forskningsprosjektet omfatter, er målet primært å bidra til en styrking og utvidelse av det kunnskapsmessige grunnlaget for SLS-enes virksomhet. Sekundært er målet å bidra til større bevissthet om de utfordringer mindre kommuner og regioner i våre to land står overfor når det gjelder å sikre seg nødvendig kompetanse både innen offentlig og privat sektor.

I rapport 1 og 2 går vi mer inn på særtrekk ved SLS-ene som kompetanseaktører, de begrunnelser som er gitt for etableringen av disse og ikke minst, en forholdsvis grundig statistisk analyse av de utviklingstrekk som har gjort etableringen av SLS-ene nødvendig.

Denne rapporten belyser, med utgangspunkt i intervju med 14 SLS-ansvarlige, hvilke erfaringer man har gjort seg med dette arbeidet over tid og hvilke utfordringer man mener å stå overfor i årene som kommer. Målet har vært å få et enhetlig og helhetlig bilde av hvor norske og svenske SLS-er står i dag.

Sommer og høst 2011 ble lederne ved 14 SLS-er i Sverige (12) og Norge (2) intervjuet. Til sammen representerte disse 21 kommuner, 12 svenske og 9 norske. Hensikten var å få et bilde av hvordan denne aktiviteten har utviklet seg over tid og hvilke utfordringer mindre kommuner og regioner står overfor i sitt arbeid med å sikre seg tilstrekkelig kompetanse.

De svenske kommunene er følgende: Arjeplog, Arvidsjaur, Dorotea, Kramfors, Lycksele, Malå, Sollefteå, Sorsele, Storuman, Strömsund, Vilhelmina og Åsele. I hver av disse kommunene, dog med forbehold for Malå på intervjudispunktet, er det

¹ Ljungzell, M.& Davoust M. 2005. *När lärcentrum är en motor i lokal och regional utveckling*. NTG-rapport

etablert et studiesenter. Til sammen utgjør disse nettverket og kommunalforbundet Akademi Norr som har egen ledelse og sekretariat lokalisert til Lycksele. Dette nettverket har eksistert siden år 2000 og har i tillegg til sekretariatet et styre som består av de deltakende kommunenes kommunalråder. Akademi Norrs sekretariat forhandler/megler fram utdanninger på vegne av nettverket og har vært en pådriver i utviklingsarbeid og nettverksarbeid.

De norske kommunene er knyttet til to regioner. I nord omfatter det kommunene Kvæningen, Nordreisa, Skjervøy, Kåfjord, Lyngen og Storfjord som til sammen utgjør Nord-Troms regionen. I tillegg inngikk de tre kommunene i Oppland fylke som utgjør Hadelandsregionen; Gran, Jevnaker og Lunner.

For å kunne si noe om endring og utviklingstrekk har vi valgt å ta utgangspunkt i det vi mener var SLS-enes tre opprinnelige kjennetegn/kriterier (jf. rapport nr. 1):

- Bidra til at kommuner og regioner utenfor de store bysentra fikk tilgang på høyere utdanning. Vårt utgangspunkt er altså at SLS-ene opprinnelig var å forstå som *utdanningsaktører*, dvs. som formidlere og tilretteleggere av formell, høyere utdanning gitt av universitet og høyskoler.
- Knytte arbeid og utdanningstilbud nært til utviklingen av sine lokalsamfunn. Som det bl.a. fremkommer av rapport nr. 2 preges de aktuelle kommunene av en del felles utviklingstrekk som gjør det nødvendig å vie kvalifiseringsoppgaven stor oppmerksomhet (jf. også kap. 3):
 - nedgang i folketall
 - en stadig eldre befolkning
 - sakker akterut når det gjelder formelt utdanningsnivå (jf. med landsgjennomsnitt)
 - opplever økt konkurranse (fra vekstsentra) om kvalifisert arbeidskraft
 - større krav til kompetanse innen de fleste yrker både i offentlig og privat sektor
 - generasjonsutfordringen i offentlig sektor
 - omstruktureringer/nye satsinger i arbeidslivet krever mer kompetanse (jf. den norske Samhandlingsreformen i helsesektoren)

- Fremstå som innovativ og nyskapende, både når det gjelder hvordan utdanning *innhentes* og *kobles* (meglerfunksjonen), hvordan studenter *møtes* (møteplassfunksjonen) og hvordan deltakere (individ og virksomheter) *motiveres* og *rekrutteres* (motorfunksjonen).

1.2 Fokus og tema

Spørsmålet vi har stilt oss som utgangspunkt for våre intervju er følgende:

Hvordan fremstår lokale studiesentra som regionale utdannings – og utviklingsaktører (daglig arbeid, utfordringer og strategier), sett fra de SLS-ansvarliges perspektiv?

Arbeidet er lagt opp som en *eksplorerende studie*. Det vil si at vi gjennom åpne, samtalebasert intervjuer (jf. kap.1.3) ønsker å avdekke SLS- virksomheten slik den beskrives og vurderes av de SLS-ansvarlige selv. Ved å få nærmere innblikk i daglig virksomhet er målet å fange opp helhet, variasjoner, utfordringer og sammenhenger i SLS-arbeidet.

I tillegg til å systematisere og sammenfatte SLS-enes virksomhet, har denne rapporten et *praktisk* siktemål ved at vi gjennom en oppsummering og analyse av de ansattes erfaringer også kunne bidra til videreutvikling av SLS-aktiviteten. I denne rapportens slutfase har vi da også lagt fram resultatene både for SLS Nord-Troms og for Akademi Norr. I tillegg er hovedpoengene fra kap. 12 lagt frem på en konferanse i regi av Westum 1.april -2. april 2014. En felles tilbakemelding har vært at vi har fanget opp hovedtrekkene i det daglige arbeidet og identifisert det som vurderes som de mest sentrale utfordringer, også av de SLS-ansvarlige selv.

Vi sendte også ut et førsteutkast til samtlige SLS-er som har vært intervjuet slik at de kunne gi tilbakemeldinger. Bare ett av SLS-ene benyttet seg av dette.

Med bakgrunn i det som bl.a. er kommet fram i rapport 1 og 2 har vi satt fokus på fem hovedområder.

TEMA 1 - SLS-enes kontekst

Her handler om å følge opp noen av de utviklingstrekk som er løftet frem i rapport nr. 2 «Statistiske avtegninger og lokale tilstander», med fokus på utdanningsbehov og hvilke holdninger til utdanning og kvalifisering som preger kommuner og regioner. Mer konkret ble følgende tema berørt:

- Ulike lokale aktørers holdning til kompetanse/utdanning
- Utdanningsnivå i kommunene
- Kommunenes utfordringer som sted/arbeidsplass
- Utdanningsatferden hos unge studerende; hvor drar de når de søker høyere utdanning, har man strategier for å få dem tilbake og/eller utdanne dem via SLS?
- Kompetansebehov, nåværende/fremtidige (hvordan kobles samfunnsutfordringer til kompetansebehov)

TEMA 2 - Organisering og daglig arbeid ved SLS-ene

Her rettes fokus primært mot det arbeidet SLS-ene utfører og de utfordringer de møter i tilknytning til dette. Ett referansepunkt for analysen er tenkningen om basisfunksjonene *megler, møteplas og motor*, siden disse har hatt stor betydning for studiesentras selvforståelse. Et annet referansepunkt er særtrekk ved studiesentra som organisasjon og et tredje er relasjonen til ulike målgrupper på ulike nivå (individ, organisasjon, (lokal)samfunn). Et fjerde referansepunkt er arbeidsmetodene. Naturlig nok tematiseres også rammevilkårene for SLS-ene, primært organisering og økonomi.

TEMA 3 - Samhandling med andre kompetanseaktører

Samtlige SLS-er inngår i et større kompetanselandskap, både lokalt og regionalt. Det er derfor nødvendig å se nærmere på hvilken relasjon SLS-ene har til andre kompetanseaktører. Dette teamet er tredelt:

- Samarbeidet med høyere utdanning
- Nettverkssamarbeid mellom kommuner og SLS-er
- Samarbeid med enkeltstående kompetanseaktører i egen kommune/region

I forbindelse med dette temaet har vi også gjort en mindre kartlegging av de såkalte «andre kompetanseaktørene» i seks av de kommunene som inngikk i intervjuundersøkelsen (jf. kap. 9).

TEMA 4 - Resultat og betydning

Ser vi Norge og Sverige under ett, har SLS-ene utgjort en del av voksnes utdanningslandskap i 20- 25 år. Sammenliknet med annen formalisert voksenopplæring er dette kort tid. Et studieforbund som Folkeuniversitetet i Norge har for eksempel sine røtter hel tilbake på 1800-tallet.²

Den korte tidsperioden til tross, har SLS-ene vokst fram som en synlig aktør for voksnes kvalifisering og en aktør som særlig skal ta grep for å sikre kommuner og regioner den nødvendige kompetansen i årene framover. I dette arbeidet har svært mange kommuner landet på SLS som den primære løsningen.

Spørsmålet er så hvilke resultater har de oppnådd?

Det mest nærliggende er å se nærmere på det man ofte kaller "kandidatproduksjonen", dvs. hvor mange deltakere/studerende som har fulgt ulike tilbud. Imidlertid kan resultat og betydning også identifiseres eller måles på andre måter og langs andre dimensjoner, f.eks. (jf. kap. 10):

- Direkte/indirekte effekter
- Intenderte/ikke-intenderte effekter
- Positive/negative effekter
- Subjektiv (opplevd)/objektiv effekt

Disse kan knyttes til tre nivåer; individ, organisasjon og samfunn. Gjennom intervjuene ønsket vi bl.a. å avdekke hvilke dimensjoner de SLS-ansvarlige la vekt på og hvordan de analyserte og underbygget dette.

Ett eksempel på en effekt som vi kan definere som indirekte, intendert, positiv og objektiv er at flere evalueringer viser at de som følger studier via SLS forblir på hjemsted eller i hvert fall i regionen.³ SLS fremstår i dag som mange utkantkommuners konkrete, og eneste kvalifiseringsaktør ut over den etablerte voksenopplæringen.

² Tøsse, S.2004: *Fra folkeopplysning til voksenopplæring*. Dr.philosavhandling. NTNU

³ Roos, G. & Grepperud, G. (2007). *Leva och lära i Hälsingland*. Studiecetra i Hälsingland. Rapport nr.7.

TEMA 5 - Visjoner/ambisjoner

Dette handlet om hvordan de SLS-ansvarlige ser for seg fremtiden, både på kort og lang sikt. Hvordan ser man for seg satsingen på kvalifisering av voksne i kommunene de neste 5- 10 årene; hva vil skje, hva bør skje?

Det var hovedtema 2 og 3 det ble lagt mest vekt på i samtlige intervjuer. Samtidig ble det åpnet for at respondentene selv kunne introdusere andre tema eller bringe fram problemstillinger. Det viste seg imidlertid at de fem hovedtemaene var godt dekkende for det som kom opp. Vektleggingen innenfor hvert hovedtema varierte en del mellom SLS-ene, avhengig av aktivitetsnivå, størrelse og forhold man var spesielt opptatt av på intervjutidspunkt. For eksempel var ett av SLS-ene i første del av intervjuet svært opptatt av det de oppfattet som et problem i relasjonen mellom dem og de private voksenopplæringsaktørene. Dette ble ikke satt på dagsorden noen andre steder.

Enkelte steder fikk vi inntrykk av at man hadde forberedt seg forholdsvis godt til vårt besøk, og at det var tema man så det som særlig viktig å få fram. Disse kom ofte tidlig i intervjuet.

1.3 Erfaringsgrunnlaget

*SLS-ansvarlig: Men vi pratet kanskje alt for mye slik at dere ikke får svar på de spørsmålene dere har?*⁴

1.3.1 Valg av SLS

Ved valg av SLS til intervjuundersøkelsen har følgende kriterier vært lagt til grunn:

1. Antallet kunne ikke være for omfattende både ut fra prosjektets totale økonomiske ramme, prosjektets varighet og arbeidet med bearbeiding av det innsamlede materiale.
2. Som vist til i rapport 1 fremstår SLS-ene i mange og ulike "skikkelser", både når det gjelder navn, tilknytning, størrelse osv. Det var derfor et mål for oss at dette mangfoldet var representert i utvalget. Vi la derfor vekt på følgende:
 - SLS av ulik størrelse (i antall ansatte og bredde i aktivitet skulle være representert). I vårt materiale har vi inkludert SLS som på intervjutidspunktet hadde mellom 0 og 3 ansatte. I tillegg inngikk flere av SLS-ene i større miljø, enten som organisatorisk del av disse eller gjennom samlokalisering. Ved flere av SLS-ene hadde for eksempel de SLS-ansvarlige også ansvar for den kommunale eller fylkeskommunale voksenopplæringen. Andre SLS var samlokalisert med voksenopplæringen eller annen virksomhet, for eksempel arbeidsmarkedsetat, innvandreretat eller liknende.
 - Kommuner av ulik størrelse skulle være representert. I 2011 hadde den minste norske kommunen som ble tatt med 1.284 innbyggere (Kvæangen), mens den største kommunen hadde 13.434 (Gran kommune). Den minste svenske kommunen hadde i 2011 2.729 innbyggere (Sorsele), mens den største hadde 19.964 innbyggere (Sollefteå).
 - SLS som representerte ulike organisatoriske løsninger skulle være representert.

⁴ En refleksjon fra engasjerte respondenter 50 minutter ut i intervjuet med spennende presentasjoner og perspektiver og (faktisk) mange spørsmål fra forskerne

- SLS som inngikk i ulike nettverk skulle være representert. De 12 svenske kommunene inngår i et formelt nettverk som har status som egen juridisk enhet, Akademi Norr. SLS Hadeland inngår i to nettverk, Studiesenteret.no og et samarbeid mellom regionene i Oppland fylke. Nord-Troms kommunene utgjør et eget "internt" nettverk. Selve studiesenteret holder til i Nordreisa kommune, mens folkebibliotekene i samtlige seks kommuner utgjør såkalte "mini-SLS"/"møteplasser. I tillegg inngår Nord-Troms i et nettverk etablert av UiT Norges arktiske universitet; ViN-nettverket (Vi i Nord).
 - Både mer nyetablerte SLS-er og SLS-er som hadde vært virksomme en stund skulle være representert. Noen av de svenske SLS-ene har vært aktive siden 1990-tallet i en eller annen form, mens de norske er etablert rundt 2005.
 - Både svenske og norske SLS skulle være representert.
3. Det måtte praktisk og økonomisk være hensiktsmessige å besøke disse kommunene.

Resultatet ble altså at vi valgte tre "klynger" av SLS. To mindre klynger i Norge, hhv. Hadeland og Nord-Troms hvor kommunene tilhører samme region/landskapDe svenske kommunene strekker seg over et langt større geografisk område.

1.3.2 Intervjusituasjonen

De 14 SLS-ene ble intervjuet på tre ulike tidspunkt.

Første intervjurunde var i *juni 2011* hvor Roos, Danielsen og Grepperud besøkte Arjeplog, Malå, Kramfors, Sollefteå, Dorotea, Strömsund, Åsele og Sorsele.

Andre runde ble foretatt i *oktober 2011* hvor Grepperud besøkte Arvidsjaur, Storuman, Vilhelmina og Lycksele kommuner, samt intervjuet daværende lederen for Akademi Norr, Jan-Olof Karlsson. Akademi Norr har sitt kontor i Lycksele, men er ikke samlokalisert med SLS Lycksele.

Tredje runde ble foretatt i *november 2011* med Hadeland og Nord-Troms. Begge intervjuene ble foretatt via telefon, førstnevnte med Grepperud og Danielsen som intervjuere, sistnevnte med Grepperud.

At de to norske studiesentrene ble intervjuet via telefon har dels en praktisk begrunnelse, nærmere bestemt at vi på intervjutidspunktet var svært opptatt med andre oppgaver, og hadde vansker med å avsette tilstrekkelig reisetid. For øvrig har alle tre forfatterne, ved flere anledninger, vært involvert i konkret arbeid og samarbeid med de to norske SLS-ene, slik at vi ikke så det samme behovet for et fysisk besøk.

Intervjuene varierte i lengde, noe som i hovedsak skyldtes fire forhold; antallet som ble intervjuet, omfanget av SLS-enes aktivitet, intervjuobjektene erfaringer og diskusjoner mellom intervjuere og de intervjuede.

I tabell 1.1 er det gitt en oversikt over hvem som ble intervjuet i hver kommune samt intervjuenes lengde. Som det fremgår her varierer intervjuenes lengde mellom 1 time og 2 timer og et kvarter. I noen tilfeller ble vi også vist rundt i lokalene.

Erfaringen fra arbeidet med SLS varierte fra dem som hadde arbeidet med denne type problemstillinger siden 1990-tallet og dem som på intervjutidspunkt bare hadde hatt jobben som SLS-ansvarlig i noen få måneder. Ved enkelte SLS fremkom det at arbeidet bare utgjorde en begrenset del av daglig arbeid, eller primært kunne spores til en særlig innsats i en bestemt tidsperiode (jf. kap. 4). Ved andre var aktiviteten langt mer omfattende. Variasjonene var også en avspeiling av variasjoner i arbeidsoppgaver og forståelse/holdninger til arbeidet. Enkelte hadde mer eller mindre ubevisst gått til jobben som SLS-ansvarlig og hadde, tilsynelatende, bare i begrenset omfang gjort seg refleksjoner om SLS -arbeidet. Andre hadde med stort samfunnsmessig engasjement påtatt seg SLS - oppgaven og hadde med mange og klare oppfatninger om fortid og framtid.

Intervjuene ble dokumentert ved hjelp av digital recorder samtidig som det også ble skrevet eget referat.

Tab. 1.1 Oversikt over hvem som ble intervjuet og intervjulengde

KOMMUNE	INTERVJUENDE	INTERVJUTID
Arjeplog	SLS-ansvarlig og tilvekstansvarlig	107 minutter
Arvidsjaur	SLS-ansvarlig	58 minutter
Dorotea	SLS-ansvarlig	86 minutter
Hadeland	SLS-ansvarlig	70 minutter (telefon)
Kramfors	Leder Komvux og tidligere SLS-ansvarlig	117 minutter
Lycksele	SLS-ansvarlig	105 minutter
Malå	Midlertidig SLS-ansvarlige (2 personer)	84 minutter
Nord-Troms	SLS-ansvarlig	80 minutter (telefon)
Sollefteå	SLS - leder og 2 ansatte ved SLS	134 minutter
Sorsele	SLS-ansvarlig	80 minutter
Storuman	SLS-ansvarlig	104 minutter
Strömsund	Nåværende og tidligere SLS-ansvarlig	97 minutter
Vilhelmina	SLS-ansvarlig	65 minutter
Åsele	SLS-ansvarlig	65 minutter
Akademi Norr	Leder	105 minutter

1.3.3 Intervjuprosessen – den strukturerte samtalen

Intervjuene hadde form av det vi har valgt å karakterisere som ”strukturerte samtaler”. Det vil si at den hadde samme struktur som et åpent eller semi - strukturert intervju, men at vi også gikk ut over den tradisjonelle rollen som intervjuere ved at vi også involverte oss i felles refleksjoner om ulike sider ved SLS – virksomheten. Det er i den sammenheng naturlig å trekke paralleller til aksjonsforskerrollen, der forskeren også skal bidra til å videreutvikle det felt som er underlagt forskerblikket.

Intervjuene ble lagt opp etter en mal som hovedsak ble fulgt i alle intervju, men ikke nødvendigvis i samme rekkefølge hos alle. Malen var følgende:

1. Orientering om forskningsprosjektet.
2. Overordnet beskrivelse av SLS.
3. De enkelte hovedtema.
4. Andre forhold som de intervjuede ville ta opp

Intervjuene hadde tre tilnæringer, og vektingen mellom dem varierte noe mellom de ulike SLS-ene. De to første tilhører det vi kan kalle den tradisjonelle forskerrollen, den siste kan mer sies å tilhøre aksjonsprofilen:

1. *Faktiske opplysninger*, det vil hvordan situasjonen er. Hvordan er SLS organisert, hvor mange utdanningstilbud er gitt, hvem samarbeides det med osv.
2. *Aktørenes analyser og vurderinger*, det vil si hvordan de forklarer eller oppfatter ulike sider ved sin virksomhet; hvorfor har ikke SLS større gjennomslag, hvilke holdninger har politikerne i denne kommunen til kompetanse, bør det satses mer på fagskole/yrkeshøgskola framover?
3. *Felles diskusjoner*, enten knyttet til mer allmenne forhold eller til spesifikke forhold i kommunen man ønsket å finne løsninger på. I begge tilfeller er det snakk om forhold det ikke umiddelbart er gitt noen ferdige eller klare svar på. Hva vil være den beste måten å organisere SLS på framover eller hvordan få til bedre samhandling mellom kommunens ulike sektorer? Når denne type problemstillinger ble lansert, lå det både en implisitt eller eksplisitt invitasjon til oss som forskere om å kommentere eller bidra til klargjøring. Til dette hørte også at vi i en del tilfeller ble bedt om å si noe om hva vi visste om temaet eller om vi kunne si noe om hvordan problemet ble løst andre steder. Vi hadde ingen betenkeligheter med å inngå i en slik rolle som "budbringere" eller "brobyggere". For det første opplevde vi dette som et konstruktivt "bytte" av kunnskaper og perspektiver. Samtidig som vi fikk tilgang til de SLS-ansvarligges erfaringer og synspunkter fikk de tilgang til noen av våre. Dessuten bidrar mer åpne diskusjoner til å gi et bredere og grundigere bilde av respondentenes kunnskaper, meninger og holdinger. I slike tilfeller fikk intervjuet preg av "miniseminar", der alle parter deltok på like vilkår (med ordstyrer) og hadde samme interesse av å komme fram til gode svar eller løsninger. I situasjoner som dette synes den mer objektive, distanserte intervjurollen lite relevant. Om vi hadde holdt fast i denne ville det helt åpenbart ha begrenset vår forståelse av hvordan de SLS-ansvarligge forstod og reflekterte over egen virksomhet. Disse felles meningsutvekslingene bidro, etter vår vurdering, til å styrke en åpen og tillitsfull samtalesituasjon hvor det både var rom for å flagge sine seire og gå nærmere inn på de dagligdagse utfordringer og problemer.

1.3.4 Organisering, bearbeiding og analyse av intervjumaterialet

Intervjuene ble ikke transkriberte, men er skriftlig bearbeidet i to omganger.

Ved første gangs gjennomhøring ble det foretatt forholdsvis detaljerte og fortløpende notater fra hvert intervju, med henvisninger til telleverket på avspilleren. Ut fra intervjuguiden og disse notatene ble intervjuene kategorisert og omskrevet i de tema som utgjør kap. 3–10 i denne rapporten. Under utskrivning av kapitlene ble deler av alle intervjuene avspilt flere ganger, og ved endelig utkast ble samtlige intervju hørt gjennom på nytt og sammenholdt med teksten.

Samlet sett er derfor grunnlag for å si at intervjuene har vært grundig behandlet, og at det som fremkommer i denne rapporten gjenspeiler respondentenes erfaringer og synspunkter. Det har både vært lagt vekt på å få fram det som er felles hovedtrendene i materialet, og å få fram de variasjoner og ulikheter vi mener er med på å nyansere og utdype bildet av arbeidet ved svenske og norske SLS.

Vi har valgt å ta med en god del sitater for å konkretisere og illustrere de mer allmenne poengene. Vi har valgt å anonymisere disse for å unngå evt. misforståelser eller feiltolkninger, siden de tas ut av den helhetlige meningssammenheng de inngår i. Sitatene skal primært illustrere mer allmenne poeng som fremkommer gjennom intervjuene eller i våre analyser. Hvem som sier det er i den sammenheng ikke så viktig. For øvrig vil vi understreke at lite, om noe, av det som fremkommer i intervjuene kan sies å være kontroversielt eller provoserende.

Presentasjon og analyse av intervjuene er organisert i 8 kapitler: organisering, meglerfunksjonen, utdanningsaktiviteten, møteplassfunksjonen, motorfunksjonen, samarbeid, kompetanselandskapet og utbytte/effekt. Som et alternativ til en tradisjonell oppsummering, har vi valgt å skrive to avslutningskapitler. Ett som aktualiserer SLS-enes arbeid og ett som angir det vi på bakgrunn av intervjuene har identifisert som hovedutfordringene framover i SLS-arbeidet. Disse utfordringene vil forhåpentligvis kunne danne grunnlag for konstruktive refleksjoner og diskusjoner om hvordan mindre kommuner og regioner (sett i relasjon til de store bykommunene) kan løse kvalifiseringsutfordringen.

1.3.5 Kartlegging av lokale kompetanseaktører

Underveis i arbeidet ble det klart at det var behov for å foreta en bedre og mer detaljert kartlegging av andre lokale kompetanseaktører enn SLS-ene og de vi til vanlig inkluderer i voksenopplæringsfeltet. På bakgrunn av en gjennomgang av tilgjengelige databaser over virksomheter i Sverige og Norge ble det sendt ut et kartleggingskjema til offentlige og private virksomheter i fire svenske og ni norske kommuner. Aktørene ble klassifisert i forhold til om de var offentlig eller privat finansiert og hvorvidt utdanning/kvalifisering var en primær- eller sekundær oppgave. Med sekundær oppgave menes her aktører som har annen hovedfunksjon, men som også tilbyr kurs, utdanninger, veiledning. Et typisk eksempel på dette er databedrifter som også gir datakurs. For mer detaljert redegjørelse, se kap. 9.

1.3.6 Annet empirisk materiale

I tillegg til intervjuene har vi også lagt til grunn nettbasert og skriftlig dokumentasjon. Det gjelder først og fremst statistikker over deltakerrekrutteringen. Her baserer vi oss primært på Akademi Norrs database og egne rapporteringer fra SLS Nord-Troms og SLS Hadeland. I tillegg har vi bedt om utfyllende statistikker fra noen av de svenske kommunene. Det gjøres nærmere rede for dette i kap. 5.

I tillegg har vi basert oss på SLS-enes hjemmesider og på mindre rapporter og evalueringer som har vært tilgjengelig. Disse refereres det til i teksten.

2. Trekk ved kommuner og regioner

I dette kapitlet skal vi gi et noe nærmere bilde av de kommunene vi har valgt ut, med vekt på noen få variabler som etter vår mening er av særlig betydning for det som er denne rapportens utgangspunkt. De beskrivelser som gjøres i dette kapitlet er hentet fra en egen rapport (rapport nr.2) hvor det mer detaljert gjøres rede for status og utviklingstrekk for hver enkelt kommune.

2.1 Nord-Troms og Hadeland

2.1.1 Geografi og demografi

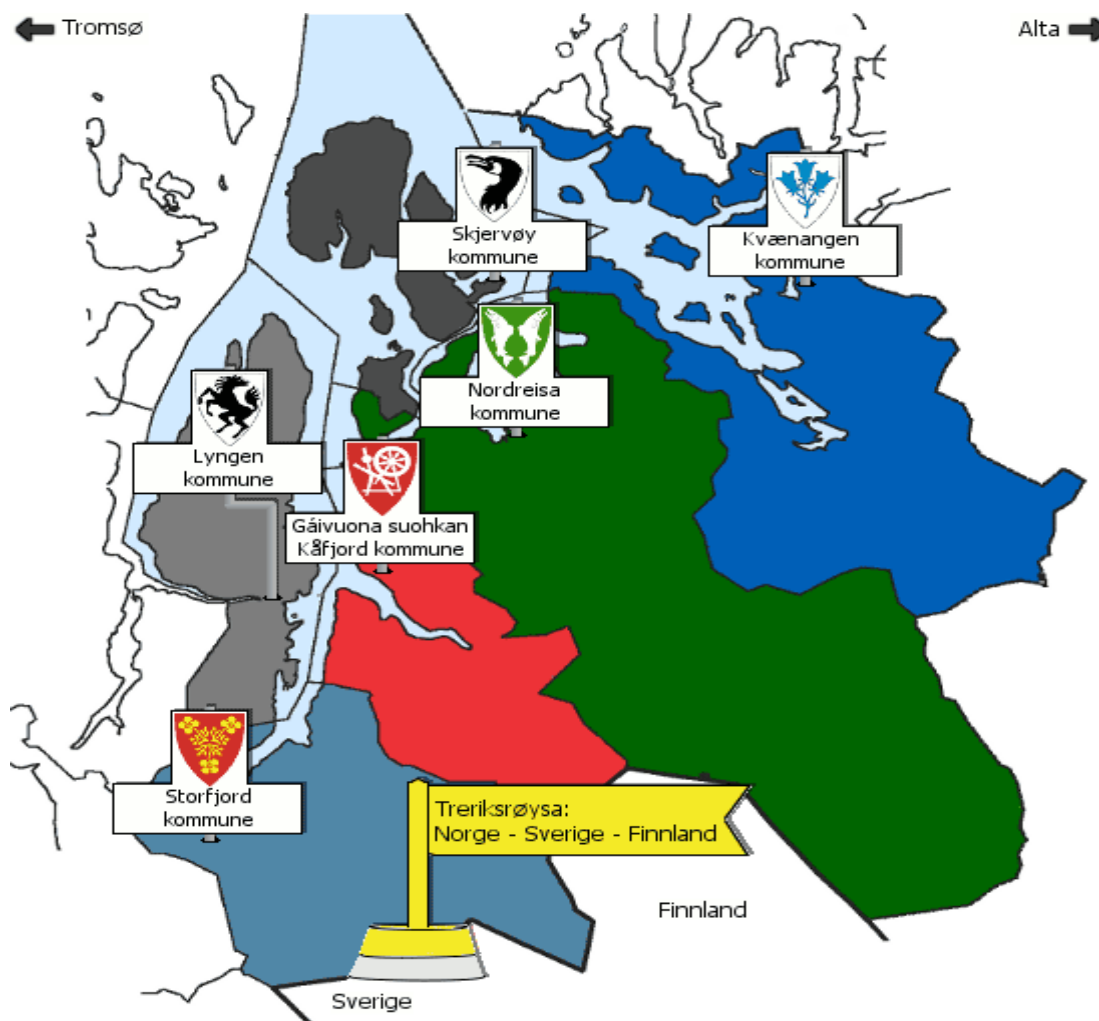

Fig. 2.1 Kart over Nord -Troms

Nord-Troms-regionen ligger, som navnet antyder, i den nordligste delen av Troms fylke, og består av seks kommuner. Den sydligste av kommunene er Storfjord. Nord for Storfjord ligger Kåfjord som grenser til kommunene Lyngen i vest og Nordreisa i nord. Nord for disse to ligger Skjervøy. Kvæningen ligger lengst øst. Både Nordreisa og Kvæningen kommuner grenser mot Finnmarks fylke. Storfjord, Kåfjord og Nordreisa grenser også mot Finland.

Nordreisa er den største av kommunene både i flate og innbyggertall. Det er også regionscenter. Geografisk strekker regionen seg over et stort område. Fra Kvæningen i nord til Storfjord i sør er det nesten 20 mil. Fra Nordreisa til Tromsø er det 14 mil om man tar ferger over Lyngenfjorden og Ullsfjorden, 23 mil om man kjører via Nordkjosbotn i Balsfjord kommune.

Fig.2.2 Kart over Oppland fylke

Hadeland er en region i den sydvestre delen av Oppland fylke, ikke så langt fra Oslo, og består av kommunene Gran, Jevnaker og Lunner. Avhengig av hvilken kommune man bor i varierer avstanden till hovedstaden mellom 5-10 mil. Lengst sør på Hadeland (og i fylket) ligger Lunner kommune. Kommunen beskriver seg selv som en typisk pendlerkommune med mye dagpendling til Oslo. Vest for Lunner ligger Jevnaker og nord for disse ligger Gran kommune som også er den største av disse tre kommunene både i flate og folketall.

Tabell 2.1 Antall innbyggere i Hadelands- og Nord-Troms-kommunene 1970-2010.⁵

Kommuner	År								
	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Jevnaker	4905	5396	5391	5666	5835	5905	5995	6335	6268
Lunner	5685	6089	6458	7450	7869	8049	8264	8505	8600
Gran	12047	12395	12330	12514	12561	12533	12877	13010	13363
Lyngen	3996	4066	3881	3799	3595	3479	3225	3158	3152
Storfjord	1804	1769	1904	1915	1836	1939	1872	1934	1888
Kåfjord	3362	3210	2107	2971	2819	2667	2369	2288	2207
Skjervøy	4951	3683	3686	3321	3082	3081	2934	3003	2881
Nordreisa	4274	4394	4595	4788	4697	4905	4821	4744	4757
Kvænangen	2205	2022	1900	1755	1615	1602	1435	1401	1316

Tabell 2.1 viser befolkningsutviklingen i kommunene for en periode på 40 år.

Alle de tre Hadelands-kommunene har høyere innbyggertall enn den største Nord-Troms kommunen. Gran er klart størst med over 13.000 innbyggere. Perioden sett under ett har alle de tre Hadelandskommunene økt sitt innbyggertall; Lunner med cirka 50 prosent, Jevnaker med cirka 30 prosent og Gran med cirka 10 prosent. Fra 2005 til 2010 har Jevnaker en liten nedgang.

I Nord-Troms er alle kommuner, unntatt Nordreisa, små kommuner i norsk målestokk når vi tar utgangspunkt i folketall. Det er bare Nordreisa og Storfjord som for perioden 1970-2010 har økt sitt folketall. Det er i begge tilfelle snakk om en svak positiv utvikling. De fire andre har hatt en markert nedgang. Skjervøy og Kvænangen med 40 prosent, Kåfjord med cirka 35 prosent.

⁵ Kilde: SSB 2012: Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Befolkningsendringer i kommunene. Tabell 06913Folkemengde etter kjønn og ettårig alder.

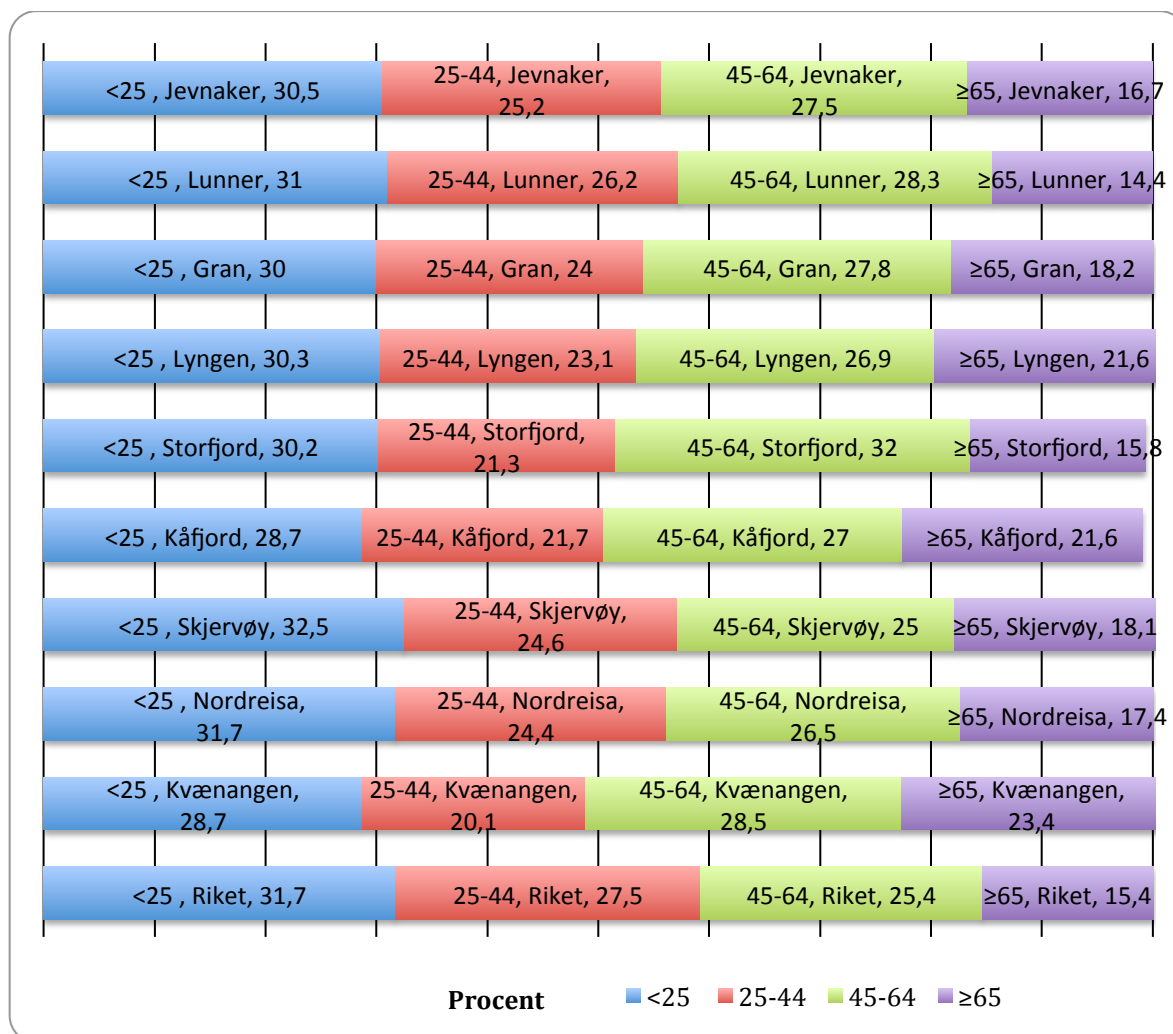

Fig.2.3 Befolkningens alderssammensetning 2011 i kommunene i Hadeland og Nord-Troms. Prosent.⁶

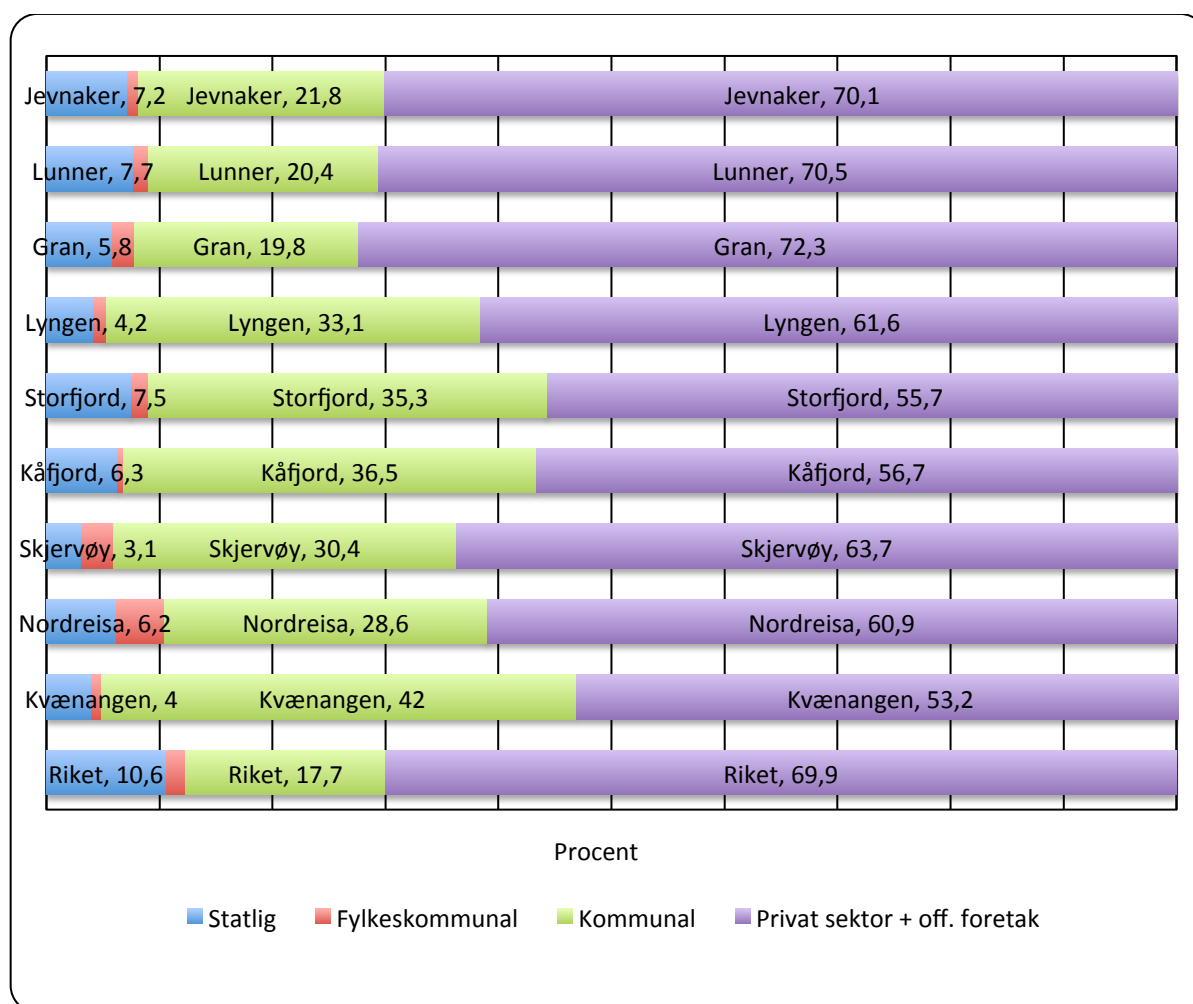
I figur 2.3 er det gitt en oversikt over innbyggernes alderssammensetning i Hadeland og Nord-Tromskommunene for 2011. Dette er sammenliknet med aldersprofilen for hele Norge (i figuren angitt som "riket"). Figuren viser at de tre Hadelandskommunene har en alderssammensetning som ligger forholdsvis nært opp til landet forøvrig. I tre av kommunene i Nord-Troms, Kvæningen, Kåfjord og Lyngen, utgjør den eldste aldersgruppen (65 år og mer) en betydelig større andel enn for Norge som helhet. Forskjellen ligger mellom seks og åtte prosent.

⁶ Kilde: SSB 2012: Statistikkbanken/Befolkning/Folketall/Folkemengde etter kjønn og ettårig alder. Tabell 06913.

I den grad man kan trekke noen entydige konklusjoner fra figuren er det at kommunene, sammenliknet med landet for øvrig, har et visst underskudd av innbyggere i aldersgruppen 25 - 44 år, dvs. den del av befolkningen som ansees om den mest arbeidsintensive gruppen. Samtidig er det et visst overskudd av innbyggere som er over 45 år.

2.1.2 Arbeidsliv og næring

Vi har her valgt å foreta en grov firedeling av kommunenes arbeidsliv: statlig, fylkeskommunal, kommunal og privat (inkl. offentlige foretak.) For mer detaljert oversikt viser vi til rapport nr. 2.

Figur 2.4. Sysselsatte per 4. kvartal år 2011 etter næring i kommunene på Hadeland og i Nord-Troms. Prosent. ⁷

⁷ Kilde: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn/sysselsetting registerbasert/sysselsatte per 4. kvartal etter bosted, arbeidssted, næring (SN 2007) og sektor (K).

Av figur 2.4 framgår det at Hadelandskommunene har et klart større antall sysselsatte innen privat virksomhet/offentlige foretak enn Nord-Troms kommunene.

Kommunene i Nord-Troms har på sin side betydelig flere sysselsatte innen den kommunale virksomheten. I fire av disse kommunene, Kvæangen, Kåfjord, Storfjord og Lyngen, arbeider mellom 33 og 42 prosent av de sysselsatte innen kommunal sektor. Dette er om lag det dobbelte av hva vi finner for Norge som helhet. Når det gjelder sysselsatte i kommunal sektor er Hadeland nesten på linje med landet som helhet.

I tabell 2.2 og 2.3 gis det et mer detaljert bilde av hvordan sysselsettingen fordeler seg på ulike sektorer og næringer. Et slikt mer detaljert bilde gir oss også noen anvisninger om behovet for utdanning generelt, og høyere utdanning spesielt. Det er med stor sannsynlighet slik at kompetansekravene i de yrker voksne står i til daglig, eller søker seg til, er svært styrende for hvordan de forholder seg til utdanning.

Tabell 2.2 Sysselsatte per 4. kvartal 2011 med bosted i kommunene i Hadeland etter næringsgren. Prosent.⁸

Næring	Kommune			
	Jevnaker prosent	Lunner prosent	Gran prosent	Riket prosent
Jord, skog, fiske	2,3	2,2	4,2	2,6
Bergverksdrift, utvinning	0,2	0,3	0,3	2,2
Industri	11,8	5,2	7,1	9,0
El., vann, renovering	0,9	1,1	1,5	1,1
Bygg, anlegg	10,7	10,2	10,5	7,7
Varehandel, motorvognrep.	15,8	17,7	14,7	14,3
Transport, lagring	4,3	6,5	5,6	5,5
Overnatting og servering	3,3	2,2	3,1	3,2
Informasjon, kommunikasjon	1,4	4,0	3,1	3,4
Finansiering, forsikring	1,7	2,0	1,4	1,9
Tekniske tjenester, eiendomsdrift	5,0	4,4	3,8	6,0
Bedriftstjenester	4,4	4,0	3,4	5,0
Off. adm., forsvar, sosialforsikring	6,2	6,4	5,6	6,0
Undervisning	5,8	7,7	7,2	7,9
Helse- og sosial	22,3	21,9	25,1	19,9
Personlige tjenester	3,3	3,7	2,9	3,7
Ukjent	0,6	0,5	0,7	0,5

⁸ Kilde: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn/sysselsetting registerbasert/sysselsatte per 4. kvartal etter bosted, arbeidssted, næring (SN 2007) og sektor (K)- Tabell 07979.

For Hadelands-kommunene finner vi den største andelen sysselsatte innen helse- og sosialsektoren. Andelen ligger godt over landet som helhet. Deretter følger varehandel og bygg og anlegg, også disse noe over landsgjennomsnitt. Det er ingen store forskjeller mellom kommunene, med ett unntak. Når det gjelder industri skiller Jevnaker seg klart ut fra Gran og Lunner.

Tabell 2.3 Sysselsatte 4. kvartal 2011 med bosted i Nord-Troms-kommunene etter næring. Prosent.⁹

Næring	Kommune						
	Lyngen prosent	Storfjord prosent	Kåfjord prosent	Skjervøy prosent	Nordreisa prosent	Kvænangen Prosent	Riket prosent
Jord, skog, fiske	9,1	5,2	12,1	18,0	7,1	13,6	2,6
Bergverksdrift, utvinning	1,0	0,5	0,8	1,4	1,3	1,5	2,2
Industri	8,9	5,7	2,8	3,7	2,1	1,2	9,0
El., vann, renovering	0,2	1,7	0,6	0,8	3,0	2,8	1,1
Bygg, anlegg	9,4	10,4	12,9	8,0	9,3	7,2	7,7
Varehandel, motorvognrep.	9,3	9,3	10,3	9,7	13,4	9,0	14,3
Transport, lagring	8,9	5,7	5,6	7,1	7,4	5,9	5,5
Overnatting og servering	3,1	3,0	1,6	2,7	3,1	2,1	3,2
Informasjon, kommunikasjon	0,4	0,3	1,1	0,6	0,6	0,2	3,4
Finansiering, forsikring	0,7	0,4	0,2	0,3	0,9	0,7	1,9
Tekniske tjenester, eiendomsdrift	2,9	1,1	1,8	2,4	3,6	0,7	6,0
Bedriftstjenester	3,8	1,1	1,8	6,9	2,3	3,3	5,0
Off. adm., forsvar, sosialforsikring	4,2	11,9	8,2	3,8	7,1	7,4	6,0
Undervisning	7,9	9,9	8,9	9,6	11,1	9,3	7,9
Helse- og sosial	27,6	29,2	25,5	22,9	25,2	32,4	19,9
Personlige tjenester	2,3	4,3	5,2	1,9	2,4	2,1	3,7
Ukjent	0,3	0,3	0,4	0,3	0,2	0,9	0,5

⁹ Kilde: SSB 2012: Statistikkbanken/Arbeid og lønn/sysselsetting registerbasert/sysselsatte per 4. Kvartal etter bosted, arbeidssted, næring (SN 2007) og sektor (K). Tabell 07979.

Også i Nord-Troms-kommunene domineres sysselsettingen av ansatte i helse- og sosialsektoren. I samtlige kommuner er andelen ansatte i denne sektoren større enn i Hadelands-kommunene. I Kvæningen utgjør ansatte innen helse- og sosial 1/3 av alle sysselsatte. Som for Hadelands-kommunene ligger andel sysselsatte innen bygg og anleggssektoren over landsgjennomsnitt. Nord-Troms skiller seg imidlertid ut, både i forhold til landsgjennomsnitt og Hadeland når det gjelder andelen sysselsatte innen primærnæringene. Skjervøy har 18 prosent, Kåfjord 12,1 prosent og Kvæningen 13,6 prosent.

Når det gjelder variasjoner mellom kommunene fremgår det av tabell 2.2 at Lyngen har en større andel sysselsatte innen industri, Kåfjord har høyest andel innen bygg og anlegg og Storfjord har størst andel innen offentlig administrasjon og forsvar. Nordreisa, med sin videregående skole, har høyest andel sysselsatte innen undervisning.

2.1.3 Formelt utdanningsnivå

Formelt utdanningsnivå måler den høyeste utdanningen befolkningen har gjennomgått innen det formelle utdanningssystemet. Vi vil imidlertid påpeke at formelt utdanningsnivå langt fra sier alt om innbyggernes reelle kompetansenivå, noe vi ofte betegner som *realkompetanse*.

I fig. 2.5 er det gitt en oversikt over det formelle utdanningsnivået i kommunene sammenliknet med landsgjennomsnitt¹⁰

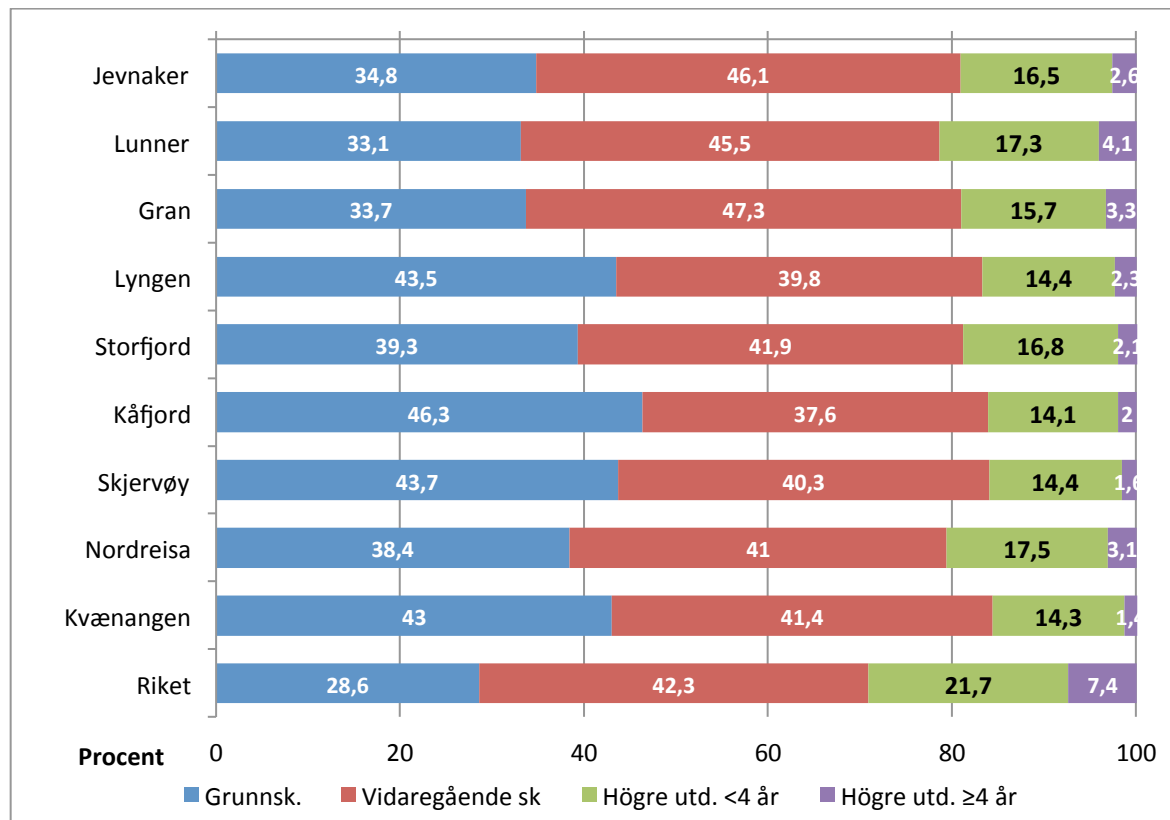

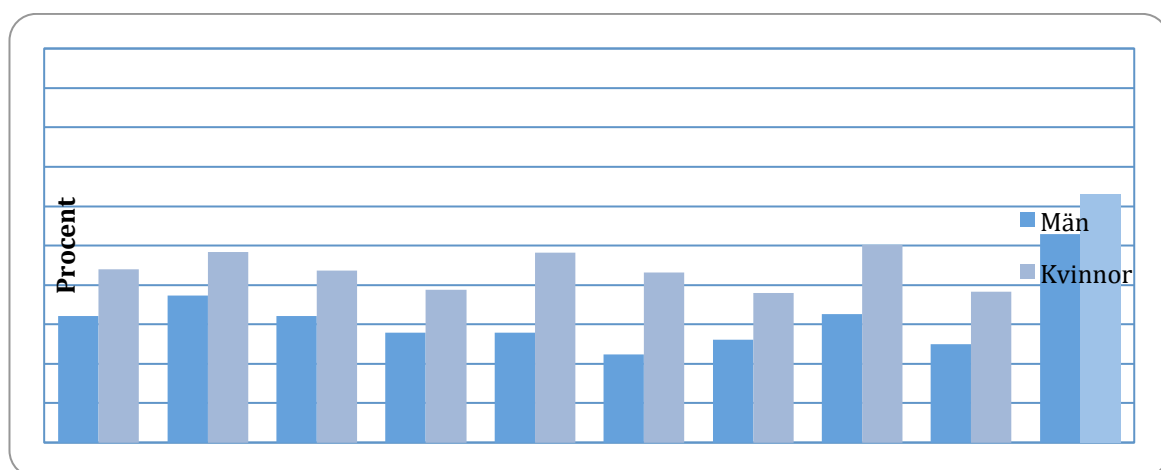
Fig. 2.5 Formelt utdanningsnivå for Hadelands- og Nord-Troms-kommunene 2011. Prosent

¹⁰ Kilde: SSB 2012. Statistikk/Utdanning/Utdanningsnivå: Tabell Personer 16 år og over, etter utdanningsnivå og bostedskommunen i 2011. I Norge angir SSB hvert år befolkningens formelle utdanningsnivå fra 16 år og oppover, men det skilles ikke mellom kortere og lengre utdanninger på videregående skoles nivå slik man gjør i svensk utdanningsstatistikk. Grensen mellom kortere og lengre universitets- og høgskoleutdanninger går i norsk statistikk ved fire år, ikke tre som i Sverige. Et annet forhold som skiller svensk og norsk statistikk er at man i den svenske statistikken måler all ettergymnasial utdanning under ett, mens man i den norske skiller mellom universitets- og høgskoleutdanning og annen utdanning etter videregående opplæring (for eksempel fagskoleutdanning). Disse forholdene gjør at det ikke uten videre er mulig å sammenligne norsk og svensk statistikk.

Det framgår her at både Hadelands- og Nord-Troms-kommunene, sammenliknet med landsgjennomsnittet, har en større andel av befolkningen som bare har avsluttet grunnskole som høyeste utdanning. I Nord-Troms kommunene varierer andelen med grunnskole som høyeste formelle utdanning mellom 38 prosent (Nordreisa) og 46 prosent (Kvænangen). Hadelandskommunene ligger grovt sett 10 prosent lavere. Med unntak for Lyngen og Kåfjord ligger de øvrige kommunene på samme nivå, eller noe over landsgjennomsnitt, når det gjelder utdanning på videregående skoles nivå.

Når det gjelder høyere utdanning ligger alle kommuner, unntatt Lunner og Nordreisa, 10 prosent eller mer under "riket". I Kåfjord, Lyngen, Skjervøy og Kvænangen er differensen i forhold til "riket" på om lag 13 prosent. I løpet av perioden 1986 til 2010 har avstanden til landsnivået økt noe for alle kommuner. Dette gir seg særlig utslag for Lyngen, Kåfjord, Skjervøy og Kvænangen, der avstanden har økt med fire prosent for perioden. For disse har altså utbyggingen av høyere utdanning i Troms og Finnmark ikke hatt særlig betydning, muligens med det forbeholdet at utdanningsgapet kunne ha vært enda større.

Om vi ser på hvordan andelen innbyggere med høyere utdanning fordeler seg på kjønn, fremkommer det til dels store forskjeller mellom kvinner og menn, i kvinnes favør. I figur 2.6 fremkommer det at forskjellen er større i Nord-Troms enn på Hadeland. I Storfjord og Kåfjord er forskjellen mellom kjønnene cirka ti prosent. I Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen ligger menn på om lag 2/3 av kvinnes nivå, i Jevnaker, Lunner, Gran og Lyngen er mennenes andel cirka 3/4 av kvinnes.

Figur 2.6 Universitets- og høyskoleutdanning blant befolkningen i alderen 16 år og eldre i Hadelands- og Nord-Tromskommunene år 2011, fordelt på kjønn. Prosent.¹¹

¹¹ Kilde: SSB 2012: Statistikkbanken/Utdanning/Utdanningsnivå/Personer 16 år og over, etter kjønn og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent (K). Tabell 09429).

2.2 Akademi Norr kommunene

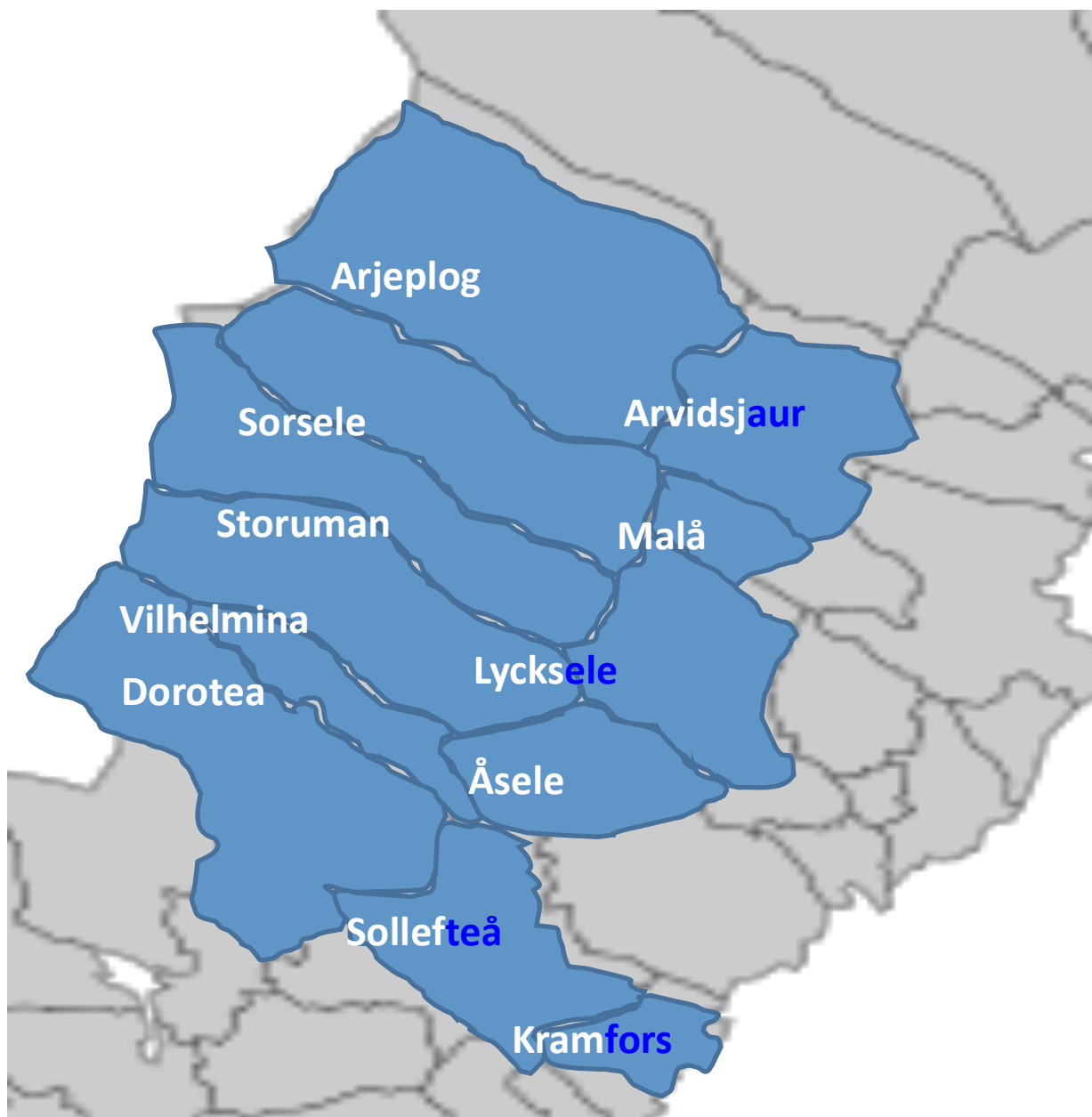

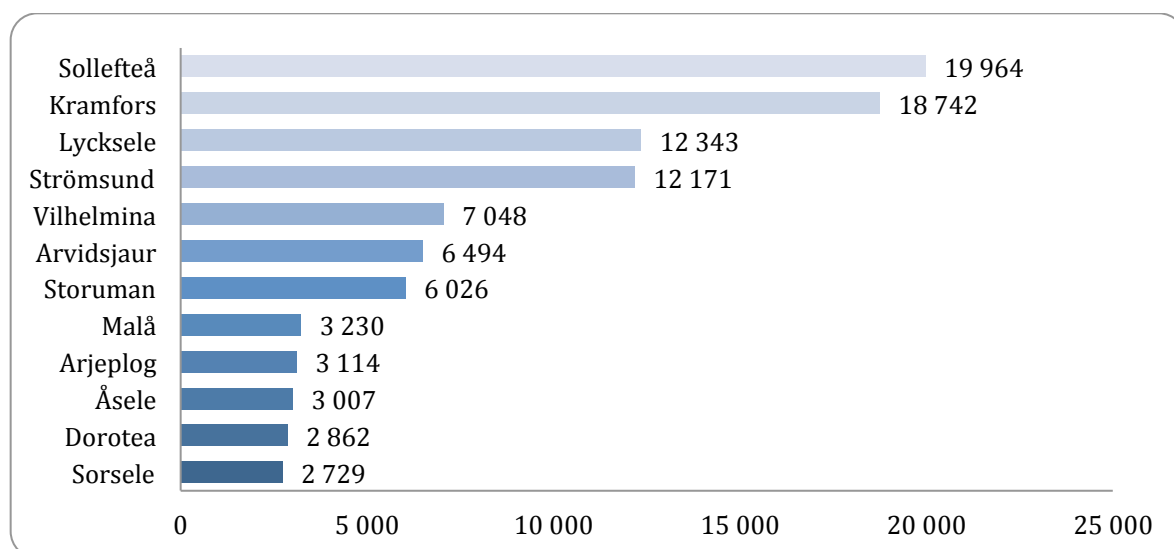
Fig. 2.7 Kart over Akademi Norr kommunene

2.2.1 Geografi og demografi

På intervju tidspunktet bestod Akademi Norr av tolv medlemskommuner som tilhører fire län, fra Västernorrland i Midt-Sverige til Norrbotten i nord. Lengst i sør, i Västernorrlands län, ligger Sollefteå og Kramfors kommuner. Lengre vest, i Jämtlands län, ligger Strömsund kommune. Sør i Västerbottens län finner vi kommunene Åsele, Dorotea, Vilhelmina och Lycksele. Lycksele beskrives som et senter for länets innland. Lenger nord i samme län ligger kommunene Malå, Storuman og Sorsele. Fra Norrbottens län er kommunene Arjeplog och Arvidsjaur med i Akademi Norr.

I antall innbyggere er flertallet av kommunene i Akademi Norr små kommuner i svensk målestokk. De to største kommunene er Sollefteå og Kramfors, begge med rundt 20 000 innbyggere. Sorsele, Dorotea, Åsele, Arjeplog och Malå har et innbyggertall på omkring 3000, noe som gjør dem til noen av de minste kommunene i Sverige. Sammen med Storuman, Arvidsjaur og Vilhelmina ligger disse kommunene blant de 25 prosent av svenske kommuner med lavest innbyggertall. Som for kommunene i Nord-Troms er disse kommunene store i areal.

Samtlige kommuner har et negativt fødseloverskudd år 2011, dvs. det dør flere enn det fødes. Det har sammenheng med aldersfordelingen i disse kommunene. I åtte av kommunene er det dessuten flere som flytter ut enn som flytter inn. Dette til tross for at innflyttingen har økt noe pga. flyktninger.¹²

Figur 2.8. Antall innbyggere 2011 i Akademi Norr kommunene. Absolutte tall.¹³

¹² SCB: Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2011 och befolkningsförändringar 2011

¹³ SCB/Statistikdatabasen/befolkning/befolkningsstatistik. Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

Alle tolv kommuner har i større eller mindre grad fått redusert sitt innbyggertall. Reduksjonen skjer gradvis fra 1960-tallet og har skutt fart fra midten av 1990-tallet. I Åsele er for eksempel befolkningen halvert på drøye 40 år. I Sorsele, Kramfors og Strömsund er innbyggertallet redusert med 1/3 eller mer. Bare to kommuner har hatt en reduksjon som er mindre enn 20 prosent, det er Vilhelmina og Lycksele.¹⁴

Parallelt med at innbyggertallet går ned, blir også befolkningen eldre. Andelen i pensjonsalder (65 år og eldre) i Akademi Norr kommunene er langt høyere enn for landsgjennomsnitt. Også andelen 45-64 år øker, selv om forskjellen til "riket" ikke er like stor. Denne utviklingen gjør at det finnes et underskudd for aldersgruppen 25-44 år, dvs. den mest arbeidsintensive aldersgruppen. Det innebærer at gjennomsnittsalderen i de tolv kommunene er høyere enn gjennomsnittsalderen for "riket". I åtte av kommunene overstiger gjennomsnittsalderen blant befolkningen riksnivået med fem år eller mer.

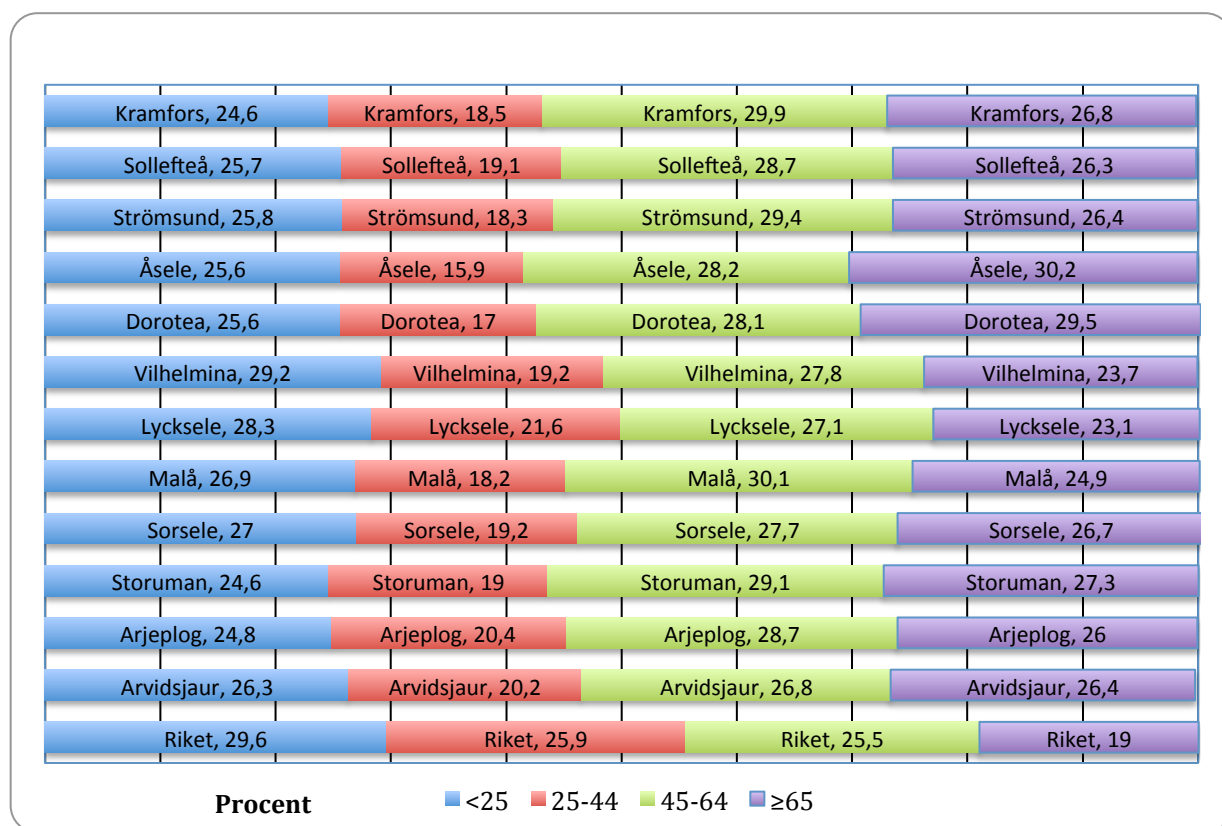
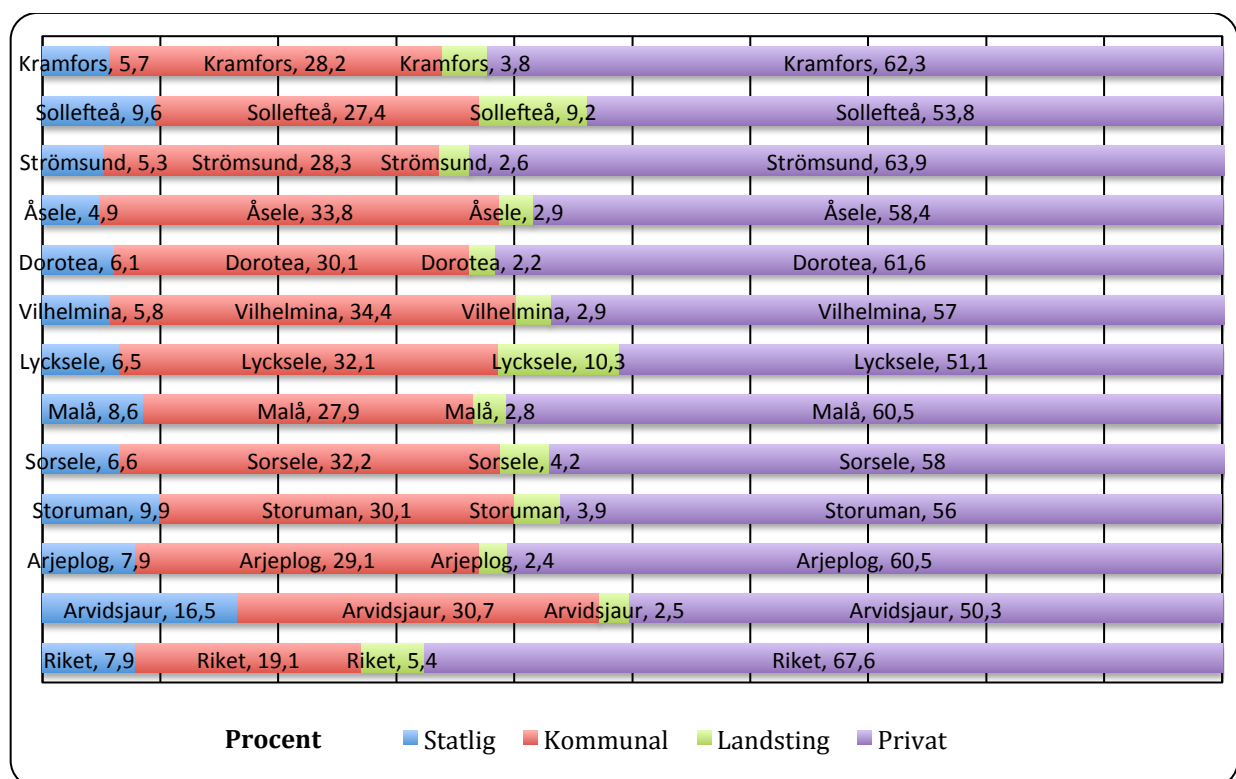

Fig. 2.9 Befolkningens alderssammensetning 2011 i Akademi Norr kommunene. Prosent.

¹⁴ SCB:/Statistikdatabasen/befolkning/befolkningsstatistik. Tabell: Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968-2012.

2.2.2 Arbeidsliv og næring

Majoriteten av de sysselsatte i Akademi Norr kommunene arbeider i privat sektor, andelen varierer mellom 50- 64 prosent. Rikets nivå ligger på 68 prosent. Lavest andel sysselsatte i privat sektor finner vi i Arvidsjaur og Lycksele, høyeste andel i Strömsund og Kramfors. Sammenliknet med riket har kommunene en større andel sysselsatte i kommunal sektor. Høyest andel kommunalt ansatte har Vilhelmina og Åsele, lavest andel finner vi i Kramfors, Sollefteå og Malå. Den mest markante forandringen som har skjedd over tid, dvs. mellom 1993 og 2011, er en tydelig økning av andelen sysselsatte innen privat sektor, og en like klar reduksjon innen statlig og fylkeskommunal sektor.

Figur 2.10. Sysselsatte 16+ år med bosted i Akademi Norr kommunene etter sektortilhørighet. Prosent.¹⁵

Vi skal også her gå mer i detalj på hvordan de sysselsatte fordeler seg på ulike næringer. Vi har i tabell 2.4 og 2.5 fordelt Akademi Norr kommunene i henholdsvis sør og nord. Det mest fremtredende mønster så vel for kommunene i sør som i nord, er som i de norske kommunene at helse- og omsorgssektoren dominerer. I Lycksele befinner nesten 25 prosent av de sysselsatte seg innen denne sektoren. Andelen ansatte i helse- og omsorgssektoren overstiger "riket" i 11 av de 12 kommunene.

Dorotea og Malå skiller seg noe ut ved at det er industri og utvinning som har flest sysselsatte. Innen industri og utvinning arbeider også en betydelig del av arbeidskraften i Kramfors, Strömsund, Åsele og Lycksele. For denne næringen ligger de øvrige kommunene langt under "riket". To andre næringsgrener med høy andel sysselsatte er utdanning og bygg. Jord- og skogbruk har i flere av disse kommunene vært en viktig del av næringsstrukturen, men har utgjort en stadig mindre andel siden 1950-tallet. I 2011 er andelen sysselsatte innen denne næringen nede på mellom fem og ti prosent. Dette til tross er antall sysselsatte i Akademi Norr kommunene betydelig større enn for "riket". Når det gjelder handel og bedriftstjenester ligger de fleste kommunene under "riket".

Tabell 2.4 Yrkeaktive 16+ år med bosted i de sørlige kommunene i Akademi Norr etter næring. Prosent.¹⁶

Verksamheter	Kommuner						
	Kramfors prosent	Sollefteå prosent	Strömsund prosent	Åsele prosent	Dorotea prosent	Vilhelmina prosent	Riket prosent
Jord, skog, fiske	5,0	7,5	9,9	10,8	8,0	9,0	2,2
Tillverkn., utvinning	17,2	5,8	14,8	10,5	19,2	7,4	13,4
Energi, miljø	0,5	2,0	0,8	1,6	0,2	0,9	1,0
Bygg	8,0	8,8	8,8	7,4	8,4	9,6	7,0
Handel	8,1	8,4	9,2	7,7	7,3	9,2	12,3
Transport, magasiner	5,3	5,8	5,0	8,3	5,6	6,4	5,2
Hotell, restaurang	2,1	1,8	1,9	1,5	2,1	3,3	3,1
Information, kommunikasjon	1,4	1,3	1,9	0,5	4,3	0,9	3,8
Finans, forsikring	4,1	1,0	0,6	0,7	0,5	0,6	2,0
Fastighet	2,1	1,4	1,1	0,6	2,0	1,5	1,5
Företagstjenester	5,8	8,0	6,9	6,5	6,4	6,7	11,2
Offentl. forvaltning, forsvar	5,8	5,9	3,4	4,1	3,2	4,2	5,6
Utbildning	9,4	9,1	9,8	8,9	8,1	12,3	10,3
Vård, omsorg soc. tjenst	19,6	25,5	19,5	23,4	18,8	21,6	15,9
Kulturelle, personlige tjenester m.m	3,9	5,8	4,6	5,1	3,0	4,3	4,3
Okänd	1,9	2,1	1,9	2,4	2,9	2,1	1,2

Tabell 2.5 Yrkeaktive 16+ år med bosted i de nordlige kommunene i Akademi Norr etter næring. Prosent.¹⁷

¹⁶ SCB: Statistikbanken/arbetsmarknad/Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik: Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i regionen (nattbefolkning) (Rams) etter region, næringsgren SNI 2007. År 2008-2011-

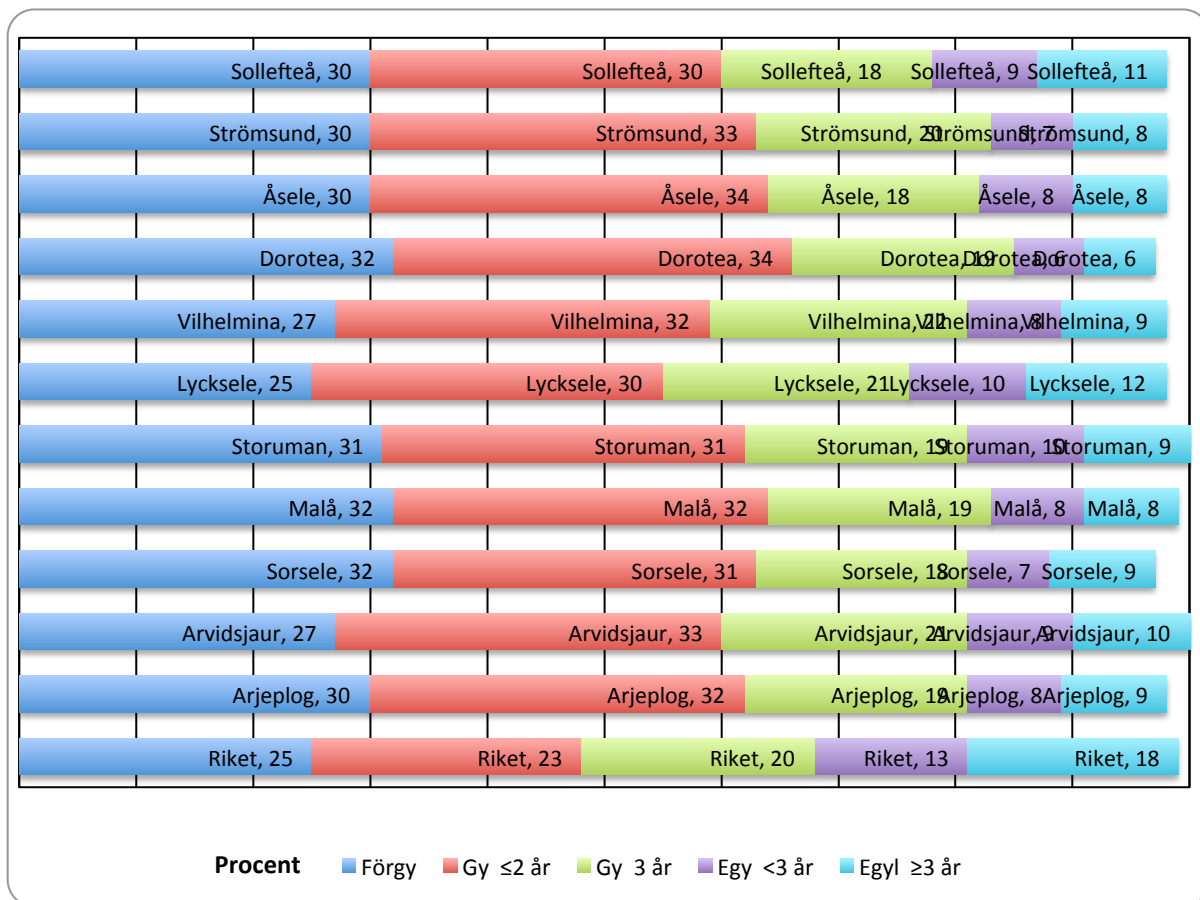
Verksamheter	Kommun						
	Lycksele	Malå	Sorsele	Storuman	Arjeplog	Arvidsjaur	Riket
	prosent	prosent	prosent	prosent	prosent	prosent	prosent
Jord, skog, fiske	6,5	7,2	9,8	7,8	6,6	6,0	2,2
Tillverkn. utvinning	12,1	24,9	8,0	8,6	3,0	7,7	13,4
Energi, miljö	1,2	0,8	0,4	4,4	1,4	1,4	1,0
Bygg	7,6	10,3	8,4	10,6	14,4	11,0	7,0
Handel	8,6	7,9	6,7	9,0	6,6	8,7	12,3
Transport, magasinering	5,1	5,5	7,4	5,6	3,6	5,1	5,2
Hotell, restaurang	2,3	2,7	3,1	3,1	7,5	2,7	3,1
Information, kommunikation	1,3	0,8	0,5	0,5	0,9	0,8	3,8
Finans, försäkring	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5	2,0
Fastighet	1,2	0,6	0,6	2,0	1,4	1,6	1,5
Företagstjänster	7,0	5,2	11,1	7,1	12,0	11,7	11,2
Offentl. förvaltn., försvar	5,1	4,2	5,2	4,8	8,6	10,7	5,6
Utbildning	11,1	9,6	9,1	11,2	9,7	9,3	10,3
Vård, omsorg soc. tjänst	24,5	15,1	22,4	19,0	17,2	16,7	15,9
Kulturella, personliga tjänster m.m	3,5	3,2	4,5	3,7	4,2	3,7	4,3
Okänd	2,3	1,5	2,2	2,1	2,3	2,5	1,2

2.2.3 Formelt utdanningsnivå

Vi vil innledningsvis peke på at man i Sverige og Norge har to ulike utgangspunkt for å beskrive det formelle utdanningsnivået i befolkningen. I Sverige er det vanlig at det formelle utdanningsnivået omfatter befolkningen i alderen 25-64 år, mens man i den offisielle, norske statistikken legger til grunn 16 år og oppover.

Her har vi anvendt oss av den kategoriseringen som er vanlig i svensk utdanningsstatistikk; førgymnasial (förgy), gymnasial 2 år eller kortere (gy ≤2 år), gymnasial 3 år (gy 3 år), ettergymnasial mindre enn tre år (egy <3 år) og ettergymnasial 3 år eller lengre (egy ≥3 år).

¹⁷ SCB (2010) UF 84 SM 1201, Bearbetning av Tabell 1: Befolkning i åldern 20-24 år fördelad efter utbildningsnivå, näringsgren (SNI 2007, utökad nivå) och kön kompletterad med bearbetning av Förteckning över verksamheter enligt SNI 2007 på 5-siffernivå.

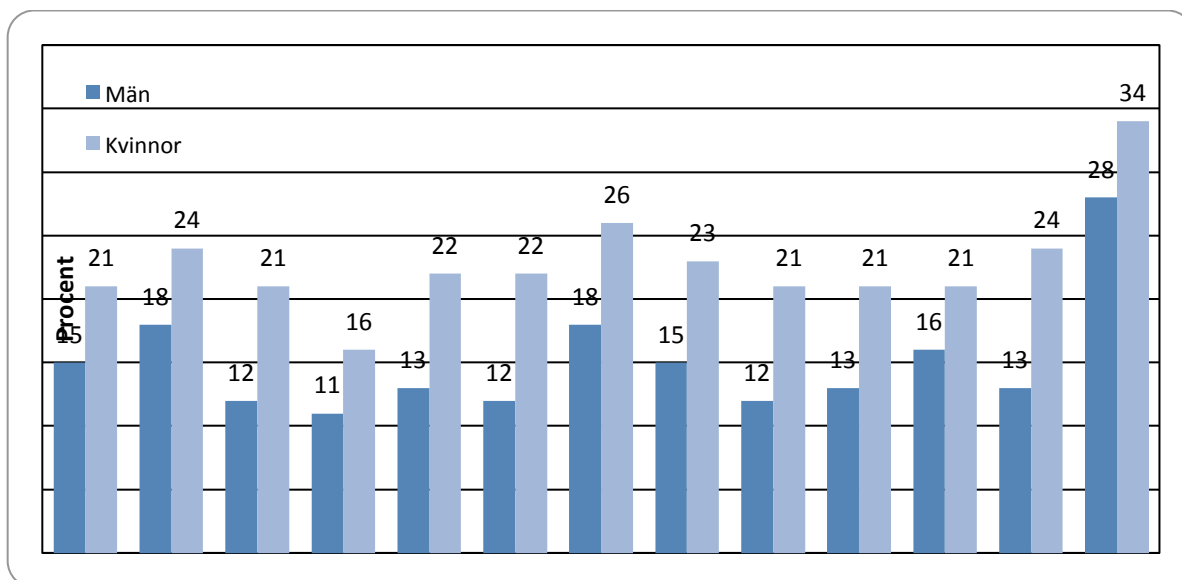
Figur 2.11. Formelt utdanningsnivå 2011 i Akademi Norr kommunene for innbyggere som er 16 år eller mer. Prosent/ år¹⁸

Som det framgår av Figur 2.11 har om lag 60 prosent av innbyggerne i Akademi Norr kommunene grunnskole eller to-årig gymnas som høyeste utdanning. Lycksele ligger klart under med sine 52 prosent. Uansett andel ligger alle kommunene langt over landsgjennomsnitt. De kommuner som har størst andel innbyggere med kort formell utdanning er Dorotea og Strömsund. De med minst andel kort formell utdanning er Lycksele og Vilhelmina.

Når det gjelder den ettergymnasiale utdanningen fremgår det av figur 2.11 at samtlige Akademi Norr kommuner befinner seg langt under "riket". Når det gjelder ettergymnasial utdanning inntil 3 år skårer Dorotea (7 prosent) lavest sammenliknet med "riket", mens Lycksele og Storuman skårer høyest (10 prosent). Når det gjelder ettergymnasial utdanning over 3 år skårer også her Dorotea lavest (6 prosent), mens

¹⁸ SCB (2012). Befolkningens utdanning version 2012-01-01: Tabell : Population Befolkning 2011, 16 år och äldre. Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå.

Lycksele (12 prosent) skårer høyest. For landet som helhet utgjør innbyggere med dette utdanningsnivået 18 prosent. For universitetsbyer som Umeå og Luleå utgjør for eksempel andelen med mer enn 3 års høyere utdanning hhv. 27 og 20 prosent.

Figur. 2.12. Ettergymnasial utdanning blant befolkningen i alderen 16 år og eldre i Akademi Norr kommunene 2011, fordelt på kjønn. Prosent¹⁹

Som Figur 2.12 viser er det markerte forskjeller mellom menn og kvinner med ettergymnasial utdanning. I samtlige kommuner har en større andel av kvinnene en slik utdanning, noe som også gjelder for "riket". I Kramfors, Sollefteå og Dorotea finner vi forskjell i kvinners favør på 6 prosent, i de øvrige kommunene ligger forskjellen mellom kjønnene på 8 til 11 prosent. Den største forskjellen finner vi i Arjeplog, Arvidsjaur og Åsele.

I kommuner som Arjeplog, Arvidsjaur, Åsele, Strömsund, Malå og Vilhelmina utgjør mennenes ettergymnasiale nivå mellom 54 og 59 prosent av kvinnenes nivå. Særlig tydelig er forskjellen for lengre ettergymnasial utdanning der kvinnens andel er om lag dobbelt så høy som mennenes i ti av de tolv kommunene. Forskjellen er særlig stor i kommunene Strömsund, Åsele, Dorotea, Malå, Vilhelmina og Arjeplog. Her er mennenes andel cirka 40 prosent av kvinnenes.

Utdanningsstruktur, og etter all sannsynlighet også etterspørsel etter utdanning, varierer stort mellom de ulike næringsgrenene. De yrker som har høyest andel av gymnasial utdanning er jordbruk, skogbruk og fiske (81 prosent), hotell- og restaurant

¹⁹ SCB (2012). Befolkningens utbildning version 2012-01-01: Tabell: Population Befolkning 2011, 16 år och äldre. Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå.

(79 prosent), bygg (86 prosent) samt transport (80 prosent). Innen helsesektoren varierer de ansattes utdanningsnivå avhengig av om man jobber innen sykehus- eller omsorgssektoren. Ved de førstnevnte har 35 prosent gymnasutdanning som høyeste utdanningsnivå, mens 77 prosent innen sistnevnte sektor har slik utdanning. Andelen med lengre formell utdanning i form av ettergymnasial utdanning kan i visse kommuner forklares med næringsstrukturen. Dette gir seg særlig utslag ved at en stor del ansatte i offentlig sektor har høyere utdanning.

2.3 Oppsummering

De utviklingstrekk vi i dette kapitlet har angitt i noen grove trekk, må sies å være representative for flertallet av de norske og svenske kommuner utenom bykommunene og andres større sentra. Flertallet av kommunene har hatt nedgang i folketallet, for de svenske har nedgangen i løpet av de siste 30-40 år vært markert. Bare to av de tolv Akademi Norr kommunene har i løpet av de siste 40 år hatt en befolkningsreduksjon som er *mindre enn* 20 prosent. Det er også et utviklingstrekk for flertallet av kommunene at andelen av den mest "produktive" aldersgruppen, dvs. innbyggere mellom 25-44 år, er mindre enn for landene som helhet. Når det gjelder næringsvirksomhet finner vi at andelen ansatt i privat sektor er større i de svenske kommunene enn i de norske. Av de norske kommunene finner vi at Nord-Troms-kommunene har en klart større andel ansatte i offentlig sektor, og da spesielt helse- og sosialsektoren. I Kvænangen kommunen er over 30 prosent av arbeidstakerne å finne her.

Når det gjelder det formelle utdanningsnivået ligger det for samtlige kommuner under landsgjennomsnitt når det gjelder andel med høyere utdanning. Videre er det "gjennomgangstenen" at flere kvinner enn menn har høyere utdanning og at offentlig sektor har større andel med høyere utdanning enn privat.

DEL II: ERFARINGENE

3. Organisering av SLS-ene

SLS-ansvarlig: En tanke som har slått meg er at denne kommunen har omorganisert SLS for at det tydeligere skal kunne inngå i utviklingsarbeid. Den inngår nå i en utviklingsenhet. Slik jeg forstår dette, inngår denne utviklingen i en trend som også gjelder andre kommuner. Dette med å synliggjøre SLS, å løfte SLS fram som ressurs, dels for alle studenter, men også for at man internt (i kommunen, vår merkn.) kan utnytte SLS slik at det blir den naturlige ressursen å anvende og det ikke blir en isolert enhet.

...

For å gi et bilde av hvordan SLS-ene i kommunene er organisert, har vi valgt fokusere på tre forhold:

- Den organisatoriske/strategiske tilknytningen, dvs. hvordan de innplasseres i det kommunale/offentlige systemet.
- SLS-enes fysiske plassering, eventuelt sammen med hvem.
- Hvem, og hvor mange, som er ansatt ved SLS-ene. Som tidligere nevnt er SLS-ene sammensatt og definert på ulike måter. I noen tilfeller er arbeidet primært knyttet til høgre utdanning, i andre sammenhenger er et SLS en samling av flere former for voksnes læring, for eksempel både høgre utdanning og kommunal voksneopplæring (komvux). Som påpekt i kap. 1.3 er vårt utgangspunkt for analyser og vurderinger det vi har definert som SLS-enes opprinnelige "mandat", nemlig tilrettelegging for høgre utdanning med utgangspunkt i de tre funksjonene megler, møteplass og motor. Vi har derfor bare registrert de ansatte som er knyttet til dette.

I tabell 3.1 er disse tre sidene ved organiseringen forsøkt oppsummert.

Tab. 3.1 Organisatoriske trekk ved SLS-ene i Akademi Norr, Nord-Troms og Hadeland

Kommune	Tilknytning	Nærmeste samhandlings- /samarbeidsparter	Antall stillinger
Åsele	Åsele kommunale næringsstiftelse	Sitter sammen med kommunal voksenopplæring/bibliotek. Egne undervisningslokaler i sentrum	1 ansatt med 0,5 stilling SLS
Strömsund	Under kommunestyrelsen (KS)– "Framtid och utveckling"	Sitter sammen med komvux. Egne lokaler i sentrum	1 stilling
Sorsele	Under KS	Sitter sammen med arbeidsformidlingen. Ingen egne undervisningslokaler	10 prosent stilling
Sollefteå	Under "Kultur- utbildungs- og fritidsnämnden"	Sitter sammen med arbeidsformidlingen, studieveil, komvux, flyktning/integrasjon. Svært gode undervisningslokaler	3 stillinger
Malå	Barn- och ungdomsnämnden. Fra 01.01.12 under KS	Kontor på skolen	Ingen
Kramfors	Inngår i næringslivsenhet/ligger under tilvekstsjefen	Samlokalisert med kommunal voksenopplæring. Gode undervisningslokaler	Ingen med dedikert ansvar
Dorotea	Under KS	Sitter sammen med innvanderansvarlige/ komvux. I ferd med å flytte til andre lokaler	Leder er 0,5 SLS og 0,5 voksneopplæring
Lycksele	Under tilväxtenheten	Leder har også kontor i kommuneadm. Har egne undervisningslokaler.	2,5 stillinger
Vilhelmina	Under KS	Sitter sammen med komvux. Gode undervisningslokaler	2 stillinger

Kommune	Tilknytning	Nærmeste samhandlings- /samarbeidsparter	Antall stillinger
Storuman	Utbildningsnämnden	Sitter sammen med komvux	Leder er 0,5 SLS og 0,5 leder komvux
Arjeplog	Samhällsutvecklingsförvaltningen	Egne lokaler	0,5 stilling
Arvidsjaur	Tilväxtenheten	Egne lokaler (tidligere skogbruksskolen)	1 stilling
Hadeland	Fylkeskolesjef	Satt på intervjuetidspunkt i egne kontor i Gran sentrum (nå lokaler i Hadeland videregående skole). Har også ansvar for voksenopplæring på videregående skoles nivå	1,4 stillinger knyttet til studiesenterfunksjonen
Nord-Troms	Knyttet til regionrådet	Sitter sammen med sekretæren i Nord-Troms regionråd. Ingen egne undervisningslokaler. Samarbeider med folkebibliotekene	2,2 stillinger

3.1 Organisatorisk tilknytning

SLS-ansvarlig: *Det var et mål i motorprosjektet at SLS skulle være en utviklingsenhet og ikke en utdanningsenhet.*

Gjennom våre intervjuer fremkom det at det i flere kommuner hadde foregått diskusjoner om SLS sin rolle og identitet, og dermed også om den mest hensiktsmessige organisatoriske innplasseringen.

Organisatorisk plassering er ikke bare et praktisk eller økonomisk spørsmål, det handler i aller høyeste grad også om hvordan SLS-virksomheten oppfattes og om hvilke perspektiver som vil prege den daglige virksomheten. Hvordan vår forståelse av verden formes av våre erfaringer i gitte sosiale kontekster er også et viktig poeng hos systemteoretikeren N. Luhman.²⁰ Han påpeker at sosiale systemer eller

²⁰ Danielsen, Å. 2012. *Rundt neste sving. En organisasjonsteoretisk analyse av studiesentre som idé og praksis.* Dr.polit.avhandling. Universitetet i Tromsø: Jacobsen, J.K. 1992. *Autopoiesis : en introduktion til Niklas Luhmanns verden af systemer.* Politisk revy. København

delsystemer, som for eksempel samfunnets ulike sektorer, skapes og opprettholdes gjennom å skille seg fra alle andre system. Det utvikles begreper og perspektiver som bygger på særpreget ved den virksomhet som utøves og som anvendes til både å definere seg selv og sine omgivelser. Som aktør i utdanningssystemet vil man dermed bare delvis evne å fange inn logikken i andre system. Det innebærer også at samme fenomen, i vårt tilfelle voksnes kvalifisering, vil forstås og fortolkes noe forskjellig avhengig av hvilket delsystem man tilhører.

3.1.1 På vegne av fellesskapet

Samtlige av de SLS vi intervjuet forstår seg selv som ikke-kommersiell aktører som på vegne av fellesskapet skal ivareta kvalifisering av voksne, primært på høgre utdanningsnivå. Med to unntak er de da også tatt opp i, og gitt plass, i den kommunale organiseringen. De er også, helt eller delvis, finansiert av kommunale midler. Slik sett kan man si at SLS-ene fremstår som en synlig manifestasjon av at kommuner og regioner erkjenner betydningen av å gripe fatt voksnes kvalifisering ut over de lovpålagte oppgavene (jf. rapport 1).

De to SLS-ene som ikke direkte er tilknyttet den kommunale forvaltningen er begge norske. SLS Hadeland (som mer korrekt heter "Karrieresenteret OPUS Hadeland") inngår som en del av fylkeskommunen, nærmere bestemt den videregående opplæringen. Her er man underlagt den sentrale utdanningsadministrasjonen i Lillehammer, som er administrasjonsbyen i Oppland fylke. De tre Hadelandskommunene gir imidlertid et visst økonomisk bidrag til SLS et, og det har vært samarbeidet med disse kommunene over flere år, bl.a. når det gjelder kompetanse innen skolesektoren.

SLS Nord-Troms (som mer korrekt heter "Nord-Troms studiesenter") er organisert som prosjekt i regi av regionrådet, som er en felles samhandlingsarena for de seks kommunene (jf. rapport nr. 1). Et regionråd beskrives slik:²¹

²¹ http://no.wikipedia.org/wiki/Interkommunale_regionprosentC3prosentA5d, lastet ned 12.12.12

Interkommunale politiske samarbeidsorganer mellom nabokommuner i et distrikt eller avgrenset geografisk område, som er formalisert og i operativ funksjon, med egne vedtekter eller samarbeidsavtaler om et bredt arbeidsfelt. I september 2007 var det kartlagt 69 forskjellige slike regionråd i Norge, som omfattet 416 av landets 430 kommuner. 14 kommuner deltar ikke i noe regionråd, mens 14 kommuner deltar i to forskjellige regionråd.

Regionrådet består av ordførerne i de respektive kommunene og man har en heltidsstilling som regionrådssekretær. I tillegg har regionrådet et eget rådmansutvalg. At SLS Nord-Troms har en slik organisatorisk plassering bidrar til en god forankring i kommunenes øverste politiske (ordførere) og administrative (rådmenn) ledelse. Muligens har denne organsieringen gått noe på bekostning av den daglige kontakten med enkeltkommunenes politikere og administrasjon? Kommunene i regionen bidrar økonomisk til driften av virksomheten.

Også Åsele kommune representerer en form for unntak, ved at SLS inngår som del av en kommunal stiftelse, Åsele næringsstiftelse. Man er dermed underlagt stiftelsens styre, ikke kommunestyret eller noen av kommunens sektorutvalg.

3.1.2 SLS som utdanningsenhet

Om man forstår SLS som en utdanningsaktør, vil det være naturlig å gi dem en organisatorisk forankring innen utdanningssektoren. Det vil, for det første, fremheve at SLS-virksomhetens kjerneaktivitet er utdanning og undervisning. For det andre gir det kommunene mulighet til å se all utdanningsvirksomhet i en helhetlig sammenheng, ikke minst gjelder dette for forholdet mellom SLS og den kommunale voksenopplæringen. En god sammenkobling av disse kan være et bidrag til å forsterke fokus på voksnes kvalifisering.

Fra samtaler med andre SLS-er enn de vi her har intervjuet, er det imidlertid også fremkommet kritikk mot en for tett kobling mot utdanningssystemet. Det har i den sammenheng vært pekt på at det kan bidra å forsterke segregeringen mellom utdannings- og lokalsamfunnets øvrige virksomheter, både symbolsk og ved at det underlegges skolens rasjonale og problemforståelse. Som ny, underfinansiert og tildels sårbar virksomhet, har man også opplevd at det er en reell risiko for at man i for stor grad domineres av eller underlegges basisoppgavene innen skolesektoren. Dermed står man også i fare for å bli nedprioritert eller usynliggjort, ved at det er skolens logikk og behov, og ikke samfunnets kompetanseutfordringer, som setter dagsorden.

Det er få av kommunene som har valgt å knytte sine SLS-er til utdannings- undervisningssektoren. I tillegg til SLS Hadeland, som inngår som del av videregående opplæring i fylket, var det på intervjudtidspunktet SLS Storuman, SLS Malå og SLS Sollefteå som hadde en slik tilknytning (sistnevnte til kultur-, utbildnings- og fritidsnämnden). For Malås del hadde man på intervjudtidspunktet vedtatt en overflytting til kommunestyrelsen fra januar 2012. SLS Sollefteå og Storuman, som på intervjudtidspunktet hadde lang erfaring med denne organisatoriske tilknytningen, hadde ingen negative erfaringer. De opplevde på ingen måte at den begrenset deres perspektiver og aktiviteter.

I utformingen av regionale SLS i Oppland fylke, som Hadeland er en del av, ble det opprinnelig vurdert å definere kvalifisering av voksne som et eget, selvstendig virksomhetsområde, direkte underlagt fylkesrådmannen. Dette lot seg, av ulike grunner, ikke realisere. Samtidig er det nok SLS Hadeland av de SLS-ene vi intervjuet som fremstår med den sterkeste skoleidentiteten.

3.1.3 SLS som tilvekstenhet

For de fleste kommunene har det ikke vært naturlig å plassere SLS-ene innen skole-og utdanningssektoren. Alternativet har enten vært en direkte plassering under kommunenes politiske/administrative ledelse eller som del av såkalte utviklings- og tilvekstenheter.

Primærbegrunnelsene er nært knyttet til en grunnleggende oppfatning av at SLS-ene skal ha en samfunnsutviklingsprofil som gjør dem til noe annet enn en tradisjonell voksenopplæringsaktør. Gjennom intervjuene understreker de fleste SLS-aktørene denne identiteten, den fremstår som kjerneforståelsen av egen virksomhet. Derfor er det også naturlig at for eksempel SLS- Strömsund inngår i enheten "Framtid och utveckling".

Intervjuene viser at de svenske kommunene legger stor vekt på det såkalte "tilvekstperspektivet", det vil si hvordan de selv kan bidra til nyskaping og vekst i årene framover. Dette er konkret uttrykk for det vi rapport nr. 1 har beskrevet som den endogene dreiningen i regional utvikling. En av de statlige pådriverne i dette arbeidet er Tillväxtverket, som ble etablert i 2009 for å fremme entrepenørskap, økt konkurransekraft og vekst i bedrifter og regioner i Sverige. Dette er for øvrig et

perspektiv som er fremhevet i flere regionalpolitiske meldinger både i Sverige og Norge (jf. rapport nr. 1). Tillväxtverket forstår tilvekst slik:²²

Som ett av världens rikaste länder har Sverige en potential för tillväxt i alla delar av landet. Likaså möjlighet att utveckla en hållbar tillväxt som tar hänsyn till att mänskliga resurser utvecklas och ekologiska värden bevaras.

Hög arbetslöshet och undersysselsättning drar ned tillväxten. Ett avgörande villkor för tillväxt är att det finns arbetstillfällen så att människor kan leva och verka i olika delar av landet.

Tillväxt kräver omvandling

Tillväxt kräver omvandling av näringslivet där nya företag startas och fler företag växer. Förändring, också i ett globalt perspektiv, ställer krav på utveckling av kunskap och kompetens. Inte minst innovationer är beroende av detta. Kompetensförsörjning blir då extra viktig.

Effektiv infrastruktur

Tillgängligheten till jobb förutsätter en effektiv infrastruktur som gör att det går att hitta arbete på andra orter utan att behöva flytta. En fungerande infrastruktur är också en grundförutsättning för att bedriva företagsverksamhet och därmed åstadkomma en långsiktigt hållbar tillväxt i alla delar av landet.

Arbeidet med tilvekst har også fått konsekvenser for hvordan man organiserer og setter sammen deler av den kommunale administrasjonen. En gjennomgangskommentar i intervjuene med de svenske SLS-ene er at den kommunale virksomhet i alt for stor grad preges av "stuprør"(avløpsrør) og i alt for liten grad av "hängränner"(takrenner). Dvs. alle sektorene tenker primært på sitt eget deloppdrag, løsevet fra helheten og med begrenset samarbeid.

Et viktig mål har derfor vært å få aktører og "kontor" som tidligere arbeidet hver for seg, og mer eller mindre uavhengig av hverandre, til å samarbeide langt bedre for å sikre vekst. I dette arbeidet trekkes også SLS-ene inn og disse har på litt ulike måter styrket sin relasjon med andre kommunale sektorer. Flere av SLS- lederne i Akademi Norr sier at de inngår i ulike grupper, lederteam eller har uformelle kontakter, som gjør at de opplever seg integrert i kommunens utviklingsarbeid. Vi vil her gi tre eksempler på dette.

²² <http://www.tillvaxtverket.se/ovrigt/omtillvaxtverket/varsynpatillvaxt.4.5a5c099513972cd7fea31f41.html>.
Lastet ned 03.07.13

SLS-ansvarlige i Storuman sitter for eksempel i en ad hoc gruppe i kommunen som møtes for å diskutere dagsaktuelle saker som kommuneledelsen legger fram.

I Lycksele har SLS-ansvarlig også oppgaver i tilknytning til strategisk utvikling i kommunene, først og fremst med ansvar for å søke og følge opp prosjekter. I tillegg sitter vedkommende i kommunens strategigruppe sammen med bl.a. rådmannen (kommunchefen). SLS-ansvarlig opplever seg derfor også som en del av kommunens ledelse. I praksis deles arbeidstiden mellom SLS -kontoret og rådhuset (kommunhuset).

I Arjeplog kommune hadde man på intervjutidspunktet ansatt en egen utviklingsstrateg med oppgave å få til bedre tverrsektoriell kommunikasjon og samhandling i kommunen:

Prosjektleder: En av mine oppgaver her i kommunen er å finne fram til bedre samhandling mellom de ulike funksjonene. Nå i høst skal vi møte politikerne, så ansatte i kommunen....

Intervjuer: Hvem er med i denne utviklingsgruppen?

Prosjektleder: Det er jeg som er strateg, så er det SLS, kultur, informasjon/markedsføring, destinasjonsselskapet, museumsselskapet og næringslivsselskapet

SLS-ene i de mindre kommunene peker for øvrig på betydningen av de uformelle nettverk. Man kjenner hverandre på tvers av sektorene, vet om hva som foregår og kan lett ta kontakt:

SLS-ansvarlig: Det er jo ikke vanskelig å ta kontakt, jeg kjenner jo i prinsippet alle her...

..det er jo en så liten kommunal organisasjon her, så alle prater med alle, vi er jo nært hverandre hele tiden

Denne tverrsektorielle samhandlingen innad kommunene finner vi ikke i samme grad ved de norske SLS-ene, selv om SLS Nord-Troms har jevnlig dialoger med "sine" kommuner. Det skyldes nok primært at de har en annen organisatorisk forankring med de utfordringer det innebærer å skulle samhandle med seks kommuner samtidig.

3.2 Samlokalisering og integrasjon

På intervjutidspunktet var fire av SLS-ene verken samlokalisert eller integrert med noen annen enhet. Disse er Malå, Arvidsjaur, Arjeplog og Lycksele. Malå var for øvrig i en noe spesiell situasjonen siden de formelt sett verken hadde noen SLS organisasjon eller ansatte.

Fire av SLS-ene var samlokalisert med andre, men var samtidig definert som selvstendig virksomhet:

- SLS Åsele var samlokalisert med Komvux og biblioteket.
- SLS Nord-Troms var samlokalisert med sekretariatet i Nord-Troms regionråd og folkebiblioteket i den største kommunen.²³
- SLS Sollefteå inngikk SLS i et større miljø, Reveljen, som ble etablert i 1998. Her er man samlokalisert med arbeidsformidlingen, studieveiledere, komvux og enheten med ansvar for flykningeboliger. Tidligere var også integrasjon av flyktninger lagt til Reveljen, men den ble seinere flyttet til sosialtjenesten.
- SLS Sorsele, som i realiteten er en 10 prosent stillingsressurs, var samlokalisert med arbeidsmarkedsetaten.

Seks av SLS-ene hadde integrert sitt arbeid med høyere utdanning med den etablerte voksenopplæringen. Det gjelder Strömsund, Kramfors, Vilhelmina, Storuman, Dorotea og Hadeland. Slik beskrives situasjonen ved SLS Vilhelmina i oktober 2011, dvs. på samme tid som intervjuet med dem ble gjennomført:²⁴

Lärcentrum startade 2000 med högskoleprogram och har under året haft utlokaliserade utbildningar till journalist, sjuksköterska, socionom, receptarie och förskollärare. Programmen vid Lärcentrum skall harmoniera med kommunens behov av utveckling, säger rektor Lars Gavelin vid Lärcentrum Vilhelmina.

Lärcentrum har numera ansvaret för all vuxenutbildning i kommunen. På Lärcentrum finns nu åtta delar: SFI, grundläggande vux, gymnasial vux, sÄrvux, högskola, uppdragsutbildning. projektverksamhet och immigrationservice: Lärcentrum är mycket mer än utbildning. Tjugofem personer jobbar vid Lärcentrum. Många är specialister i olika områden: svenska språket, CAD, naturvetenskap, fordonsteknik, vård och omsorg samt immigration är exempel på kompetenser.

²³ Alle disse tre enhetene inngår i Halti næringshage på Storslett, Nordreisa kommune.

²⁴ http://friapennan.se/?page_id=20&lang=en-en. Lastet ned 06.07.13

Situasjonen i Hadeland var noe av den samme, det vil si at man har et bredt spekter av tilbud (herunder karriereveiledning og rådgiving) og forholdsvis mange ansatte. Av 8 ansatte (til sammen 5 årsverk) var 1, 4 stillinger definert til SLS-virksomheten, 3 var lærerstillinger med undervisningsoppgaver, en stilling knyttet til karriereveiledning, en halv stilling til koordinering av rådgivertjenesten, en halv stilling til eget prosjekt og 40 prosent stilling knyttet opp mot fellesoppgaver i samarbeidet mellom SLS/karrieresentrene i Oppland fylke (Karriere Oppland).

Kramfors syntes på intervjutidspunktet å ha kommet lengst i "den totale integreringen" av SLS-virksomheten ved at SLS som organisatorisk enhet/begrep ikke eksisterte. Dette hadde blant annet sammenheng med en omorganisering der man samlet og sentraliserte arbeidet med voksnes læring og plasserte dette som en av tre enheter under Tilvekstenheten. Dessuten hadde tidligere leder for SLS-arbeidet gått over i annen stilling i kommunen.

"Usynliggjøringen" av høyere utdanning ble opplevd som et dilemma man på intervjutidspunktet ikke hadde funnet noen løsning på. Selv om det på Akademi Norrs hjemmeside står at "Kramfors studiecentrum är navet för eftergymnasial vuxenutbildning i kommunen" nevnes (i skrivende stund) ikke høyere utdanning i det hele tatt på Kramfors SLS sin egen startside. Slik sett framstår Kramfors i dag som et eksempel på at SLS-oppgavene er i ferd med å forsvinne, selv om navnet består. Et sentralt tema i intervjuene i Kramfors ble derfor spørsmålet om hvor nødvendig det var å synliggjøre og definere en egen SLS-funksjon, her definert som arbeid med å legge til rette for høyere utdanningstilbud.

Usynliggjøringen av høyere utdanning preget også andre av SLS-ene, spesielt de minste. Her er arbeidet med høyere utdanning redusert til en henvisning til Student.nu eller Akademi Norrs hjemmeside.

SLS-Dorotea befinner seg på sin side i en litt spesiell situasjon siden SLS både er integrert med voksenopplæringen og det kommunale arbeidet med flyktninger.

Ingen av de SLS-ene vi har besøkt/intervjuet er samlokalisert med studieforbund eller private kompetanseaktører (jf. kap. 8 og kap. 9).

3.3 Stillinger/ansatte

Intervjuer: Kan det bli for mange nettverk?

SLS-ansvarlig 1: Jo det kan det, ikke minst av praktiske grunner, for du har ikke den tiden. Skal du være rektor skal du også være en pedagogisk leder, du skal også være ute i klasserommene og støtte lærerne, så da er det ikke tid til så mye nettverksarbeid.

.....

SLS-ansvarlig 2: ...det er det vi kaller prosjektenes forbannelse. Vi er med i så mange ulike prosjekt at når vi skal summere alt så er vi nok oppe i 2 hele stillinger (men vi har bare en). Og det går jo ikke an å si nei, for det er jo penger knyttet til dette, kommunen har ingen penger og vi må henge oss på. Jeg ville heller ha jobbet mer konkret her på hjemmebane.

Dette er to utsagn, fra to ulike SLS-ansvarlige, som peker på det daglige dilemma med å få tiden til å rekke. Antall stillinger setter naturlig nok rammer for hva som er mulig å oppnå av alle gode formål og funksjoner. Når man, som i Sorsele, bare har satt av 10 prosent til denne aktiviteten, sier det selv at handlingsrommet begrenses til en enkelt kontaktpersonrolle.

I fem av kommunene utgjør SLS-arbeidet mindre enn en stilling, i fire utgjør det en stilling og i fem utgjør det mer enn en stilling.

Med så marginale stillingsressurser i flertallet av kommunene er det ikke bare vanskelig å få løst alle nødvendige oppgaver, det gjør også arbeidet sårbart ved at det blir svært personavhengig. Ved enkelte SLS har man, både i positiv og negativ forstand, erfart hva bytte av SLS-ansvarlig innebærer. Gjennom våre intervjuer fremkommer det da også variasjoner i perspektiver, engasjement og kompetanse hos de SLS-ansatte. Her er det på den ene siden personer som har kommet inn i arbeidet uten helt å være bevisst hva som har vært hensikten med SLS og som ser på sitt arbeide som "en vanlig jobb". Andre brenner for oppgaven og fremstår som sentrale personer i sine lokalmiljø, med store nettverk og tilgang til beslutningshaverne. Noen er også lokalpolitikere, noen har over år markert seg i arbeidet med å utvikle sine lokalsamfunn, mens andre igjen har spesielle kompetanser av betydning både for det enkelte SLS og for de nettverkene man inngår i. Leder av SLS Vilhelmina sitter for eksempel på solid praktisk-teoretisk kunnskap om nettverk og nettverksbygging.

I tillegg til system og rammer utgjør de SLS-ansvarliges kompetanse den tredje faktoren, eller "ildsjelfaktoren" om man vil, som er nødvendig for å lykkes. Kompetanse må her forstås som den enkeltes verdisyn, engasjement, kunnskaper og ferdigheter, nettverk og ikke minst entrepenørskapsevne.

Stillingssituasjonen ved SLS-ene synliggjør for øvrig selve grunnproblemet ved mange, for ikke å si samtlige enheter, nemlig økonomi og finansiering.

3.4 Organisering oppsummert

Hovedinntrykket etter intervjuene er at det eksisterer en forholdsvis klar oppfatning av at SLS-enes rolle er å bidra til den lokale samfunnsutviklingen. Som påpekt i rapport 1 har nettopp dette vært en av begrunnelsene for SLS-etableringene helt fra starten av. At flertallet av SLS-ene er plassert utenfor skole- og undervisningssektoren underbygger dette, men det er en identitet som står like sterkt hos dem som er tilknyttet skole- og utdanningssektoren.

Flertallet av SLS-ene rapporterer om stadig bedre dialog med andre kommunale sektorer og til dels også med kommunenes øverste politiske ledelse. Slik sett har kommunene kommet et skritt nærmere integrering voksnes kvalifisering i sitt samlede utviklingsarbeid.

Det er noe mer uklart hva bedre kommunikasjon med kommunenes politikere og administrasjon mer konkret har betydd for de oppgaver og prioriteringer SLS-ene har gjort. Primært har det gitt SLS-ene impulser og ideer. Vi finner derimot svært få eksempler på at kommunene aktivt har trukket dem inn i sine strategiske overveielser eller forstår dem som «verktøy» for egen kompetanseutvikling. Flertallet av SLS-er synes å oppfatte kommunenadministrasjon og politikere som "positive og passive". Her synes det å eksistere ett stort utviklingspotensiale i årene framover.

Intervjuene indikerer at de aller fleste har en positiv vurdering av sin organisatoriske tilknytning. Det er lite i intervjuene som indikerer at SLS-ene opplever seg styrt eller begrenset på en måte som er til hinder for å utøve utviklerrollen, om vi da ser bort fra de generelle rammevilkår som økonomi og personalressurser. Enkelte har imidlertid erfart at samhandling og integrasjon, for eksempel med kommunale næringsenheter, ikke alltid har gått like smertefritt. Det finnes de enheter som vil ha sitt "stuprør" for seg selv!

Når det gjelder samlokalisering med kommunale enheter som ikke har med skole og utdanning å gjøre, peker SLS-ansvarlige på flere mulige fordeler. Det handler ikke minst om å bygge ned grenser mellom sektorene slik at den gjensidige forståelsen øker, at man finner en hensiktsmessig arbeidsdeling og at det i langt større grad legges et helhetsperspektiv til grunn for arbeidet. Et eksempel på et godt samarbeid mellom sektorene finner vi i Dorotea, selv om det ikke er knyttet til høyere utdanning. Her er SLS integrert med komvux og kommunens innvandrerenhet. Mye av kvalifiseringsarbeidet innrettes mot å tilby innvandrere relevante utdanninger som også kan gi dem jobb i sitt nærmiljø, for eksempel hjelpepleierutdanning. Et annet positivt eksempel er samarbeidet mellom Nord-Troms SLS og regionrådets sekretariat. Gjennom dette samarbeidet gis SLS-ansvarlig tilgang til kommunenes øverste politiske og administrative ledelse. Det gjør også at man er tett på de saker regionens ledelse er opptatt av.

Mangel på samlokalisering innebærer nødvendigvis ikke mangel på kontakt og samarbeid med andre etater og sektorer i kommunen. I Lycksele fremhever SLS-ansvarlige at man i kommunen har funnet fram til en hensiktsmessig arbeidsdeling når det gjelder utdanning for voksne. SLS tar seg av høyere utdanning, gymnasiet har ansvar for Komvux og kommunen har en egen kursansvarlig. Som vi har vært inne på var Arjeplog i ferd med å styrke det kommunale samarbeidet, og i Arvidsjaur hadde man planer om at næringsenheten skulle flytte sammen med SLS i den tidligere Skogbruksskolen.

Gjennom intervjuene ble det pekt på både fordeler og ulemper med samlokalisering og/eller integrasjon mellom SLS-er og den kommunale voksenopplæringen.

Av fordeler nevnes at det gir muligheten til å utnytte de samlede ressursene, både de menneskelige og økonomiske, på en fleksibel måte. Man kan dessuten utnytte hverandres erfaringer og nettverk og man kan ikke minst se de ulike utdanningsnivå og ulike målgrupper i sammenheng.

Det finnes imidlertid også noen ulemper, blant annet at en for sterk integrering også kan medføre at fokus og prioritering av SLS-oppgavene nedtones eller dreies i en annen retning, gjerne på Komvux sine premisser. Komvux-aktivitetene er fast definerte, har en forutsigbar økonomi, har et forholdsvis stort volum og er undervisningsintensivt. SLS på sin side er langt mer sårbar, den er fremdeles nokså personavhengig og lever også et mer usikkert økonomisk liv. Dessuten kan det å motivere og rekruttere til høyere utdanning, eller få det lokale næringsliv i tale, vært en langt mer krevende øvelse enn å undervise/følge opp Komvux-elevne. I en slik

situasjon kan det både være fristende og naturlig at Komvux-arbeidet prioriteres eller legger føringer på SLS-arbeidet.

Gjennom intervjuene mener vi å ha identifisert en utvikling ved noen av SLSene som går i retning av at arbeidet med høyere utdanning får en mindre sentral plass som en følge av at annen virksomhet oppprioriteres (jf. også kap. 4 og 5). Eksemplet fra Dorotea, som vi har vist til over, kan også leses som en utvikling hvor den opprinnelige SLS-funksjonen tones ned og fokus rettes mot andre og, for kommunen, viktige oppgaver. Vi har tidligere vist til SLS Kramfors hvor SLS-arbeidet, på intervjutidspunktet, ikke lot seg identifisere som egen, avgrenset virksomhet.

Avslutningsvis vil vi peke på personfaktorens betydning i SLS-arbeidet, et forhold som så langt har vært lite fremme i forskning og vurdering. At mye av dette arbeidet hviler på enkeltpersoner gjør det på den ene siden svært sårbart. På den andre siden innebærer det at disse personene både har bred kunnskap om sitt nærmiljø, et godt lokalt nettverk og ikke minst tilstrekkelig ”kompetanse om kompetanse”. I sin angivelse av forhold som styrker SLS-enes motorarbeid, peker Ljungzel og Davoust også på personfaktoren.²⁵

²⁵ Ljungzell, M. & Davoust M. 2005. *När lärcentrum är en motor i lokal och regional utveckling*, s.22. NTG-rapport Lärande reflektioner nr. 4. Luleå Universitet

4. Meglerfunksjonen

Når det gjelder meglerfunksjonen ble det i intervjuene fokusert på tre forhold: hvilket kunnskapsgrunnlag man baserte sine kompetanseanalyser på, hvilke utdanningsbehov og utdanningsnivå man anså som viktige og hvordan man vurderte forholdet til utdanningsinstitusjonene (og da spesielt høyere utdanning).

4.1 Kartlegging og analyser av kompetansebehov

Gjennom intervjuene har vi identifisert tre tilnærminger SLS-ene har for å innhente relevant kunnskap om kompetansebehov i eget lokalsamfunn; den intuitive, den semisystematiske og den systematiske tilnærmingen. De aller fleste gjør bruk av de to første, noen få har også gitt seg i kast med den tredje.

Den *intuitive kartleggingen* er den som skjer som del av, og integrert i, den daglige virksomheten. Det skjer gjennom uformelle samtaler, informasjonsinnhentinger og erfaringer og analyser, men uten at det knyttets til noen spesiell form for kartleggingssystematikk:

SLS-ansvarlig: ...dels handler det om en viss systematikk, som forhåpentligvis blir bedre og bedre, i og med den kompetansekartleggingen vi gjorde i kommunen, men også gjennom plutselige ideer som oppstår når man treffer mennesker som sier omtrent samme sak, og så tenker man "aha, der er det noe"!

For å lykkes med en slik strategi forutsettes det at de SLS-ansatte både har innsikt og oversikt over sine lokalsamfunn. Dessuten må man være i stand til å omsette sin kunnskap til gode analyser av kompetansebehov på kort og lang sikt. Mer enn noe annet forutsetter imidlertid en slik strategi at man er utadrettet og aktiv i sitt lokalmiljø. Det er med andre ord nødvendig å være oppsøkende og ikke passivt mottakende i sitt meglerarbeid. Den kunnskap SLS-ene trenger avhenger av at de står i nær og kontinuerlig kontakt med enkeltindivider, virksomheter og nettverk. At SLS-ene dessuten gis muligheter til å jobbe på tvers av kommunale sektorer, slik vi pekte på i forrige kapittel, er også en av forutsetningene for å lykkes.

Om SLS-ene ikke klarer å opprettholde en aktiv, utadrettet kontakt med sitt nærmiljø "åpenbares" også svakhetene til den intuitive kartleggingsstrategien. Da vil analyser

og konklusjoner i for stor grad blir avhengig av individuell "synsing" og særinteresser, mer eller mindre frikoblet fra lokalsamfunnets og innbyggernes reelle behov.

Resultatet er da ofte at man faller ned på de

Det er den "intuitive" modellen som synes å være hovedstrategien blant SLS-ene. Det synes for eksempel å være mer regelen enn unntaket at de lengre program- og profesjonsutdanningene baserer seg på nokså generelle vurderinger av konkrete behov. Man vet blant annet at dette er utdanninger det nesten uansett vil finnes et marked for, noe som kan være begrunnelse god nok (jf. kap. 5).

Noen ganger er det nok også slik at hva som tilbys av utdanninger primært bestemmes ut fra hva utdanningsinstitusjonene til enhver tid kan tilby.

Når denne form for intuitiv kartlegging dominerer, kan det forklares med at det SLS-ene verken har tid, kompetanse eller kultur for noe annet. Men det er også dem som har forholdsvis liten tro på betydningen av mer systematikk:

SLS-ansvarlig: Det er jo en del problem knyttet til dette med å kartlegge behov for kompetanse. Det er så mange som har forsøkt å utvikle hjemmesider slik at bedriftene skal kunne legge inn sine behov-og det ene med det andre. Jeg fikk et sånt oppdrag da jeg begynte, og da undersøkte jeg hvor mange som gjorde noe liknende, bare her i vår kommune. Jeg tror jeg fant fram til 12 stykker. Da fant jeg ut at det ikke var noen vits for meg å gjøre en ny slik kartlegging, men heller høre på dem som allerede hadde gjort det, ikke minst siden denne type arbeid er temmelig kostbart. Men etter alle disse år har jeg ikke kommet fram til noe bedre enn å ringe.

I sitatet pekes det på noe mange kompetansemeglere har erfart, nemlig at et tildels omfattende arbeid med mange og ulike kartlegginger bare i begrenset grad har vært til hjelp. Det forklares delvis med at kompetansebehov er et mangedimensjonalt og komplekst område. Det vises også til at noen kartlegginger har liten bruksverdi fordi de er for detaljerte og dermed blir for uoversiktlige og lite brukervennlige. Det hevdes også at kartlegginger er "gått ut på dato" den dagen resultatene publiseres, og at de blir for statiske og skjematisk som grunnlag for konkrete beslutninger.

Samtidig innser de SLS-ansvarlige at større grad av systematikk i denne delen av meglerarbeidet vil være en fordel slik at man har et bedre grunnlag for anskaffelse av relevante utdanninger.

Den *semisystematiske kartleggingsstrategien* er et skritt i retning av en bedre systematikk, uten at det gjøres for stort eller komplisert. Det er her snakk om

forholdsvis enkle grep som både synliggjør og underbygger kompetansesituasjonen, slik følgende eksempel viser:

SLS-ansvarlig: Jeg gjorde en kartlegging for ett år siden. Jeg gikk gjennom statistikken fra kommunen og Landstinget og så på hvordan pensjonsavgangene så ut fram til 2019. Jeg gikk rundt til våre forvaltningssjefer og spurte om de var klar over dette, for eksempel at det ville være behov for 34 hjelpepleiere fram til 2019. En viss aning hadde de nok, men de ble egentlig forskrekket over denne analysen. Men for å få noen effekt av dette la jeg det fram for politikerne direkte -“sånn ser det ut, gjør vi ikke noe med dette vil vi etter hvert få store problem.” Det satte fart på politikerne, og to måneder seinere hadde vi satt i gang en hjelpepleierutdanning sammen med en annen kommune.

Alternativt kan en slik strategi basere seg på enkle dokumentanalyser, analyse av statistikk eller andre mer faglige bidrag for å avklare eller dokumentere behov.

Med *strukturert kompetansekartlegging* mener vi et gjennomgående bevisst og definert kartleggingsarbeid, gjerne gjentatt med jevne mellomrom. Ingen av de SLS-ene vi intervjuet hadde en slik tilnærming, men enkelte hadde i hvert fall prøvd dette ut. Strömsund, Åsele, Dorotea og Vilhelmina kommuner hadde for eksempel på intervjutidspunktet gått sammen om en analyse av kompetansebehovet innen turisme. Denne skulle være klar i juni 2011. Utgangspunktet var at de fire kommunene gikk sammen i selskapet “Destination Södra Lappland”. Det var ikke SLS-ene selv som foretok kartleggingen, den ble gjort av et Stockholmsfirma. Det ble imidlertid understreket at samarbeidet om kartleggingen hadde vært lærerikt.

I Strömsund og Kramfors hadde SLS-ene dessuten hatt ansvar for en større kompetansekartlegging blant kommunenes ansatte. Den fokuserte ikke bare på hvilke kompetansebehov de ansatte hadde, men også på deres realkompetanse. I Strömsund var det på intervjutidspunktet sendt ut 1302 skjema via e-post og papir. Man hadde planer om å anvende resultatene som grunnlag for kompetanseanalyser, for medarbeidersamtaler og for å vurdere ansattes kompetanse i forhold til nåværende og fremtidige stillinger. Andre av Akademi Norr-kommunene var også interessert i å gjøre noe liknende. Vi har så langt ingen informasjon om hvordan disse kartleggingene er fulgt opp.

På samme tid som intervjuene ble gjennomført, ble det i samtlige svenske län arbeidet med å etablere en såkalt kompetanseplattform. Med dette mente man en permanent struktur som kunne samordne og synkronisere arbeidsstyrkens

kompetanse med arbeidsmarkedets behov.²⁶ I realiteten innebar dette en form for nasjonal mobilisering for en bedre kartlegging av kompetanse, og dermed et bedre grunnlag for å tilby de riktige og nødvendige utdanninger til svensk arbeidsliv. Dette arbeidet ble initiert av regjeringen våren 2010 og kom som en følge av den økonomiske nedgangen i Sverige i 2008. Med litt velvilje kan man si at regjeringens analyse langt på vei sammenfaller med det som har vært begrunnelsene for SLS-etableringene. Slik sett ville det ikke være unaturlig om alle Sverigse SLS-er aktivt ble trukket inn i dette arbeidet. Slik synes det ikke å være. En analyse av arbeidet i Fyrbodalen, en del av Västra Götaland bestående av 14 kommuner, viser at både strategier og aktører varierer både innenfor og mellom fylkene (länen) i Västra Götaland var det for eksempel bare Fyrbodalen som la opp til en desentralisert struktur hvor kommunene fikk en sentral rolle, først og fremst gjennom Komvux-ektorene. Ett av SLS-ene deltok også, nemlig Högskolecentrum i Bohuslän.²⁷

Ingen av de svenske SLS-ene vi intervjuet refererte til dette arbeidet, verken at de selv var involvert eller at dette initiativet ble vurdert som et mulig grunnlag for deres egne kartlegginger. Det har muligens sammenheng med at det konkrete arbeidet ikke var kommet særlig langt på intervjuetidspunktet, men kan muligens også være en indikasjon på at dette var et arbeid som foregikk uten særlig tilknytning til SLS-enes arbeid?

4.2 Mindre fokus på høyere utdanning

Ved tre av SLS-ene har høyere utdanning klar prioritet: det er tilfelle for Sollefteå, Lycksele og Nord-Troms. Disse tre forholder seg også mer aktivt i forhold til universiteter og høyskoler enn de andre SLS-ene. Leder for SLS Lycksele understreker for øvrig betydningen av at de høyere utdanninger som tilbys gir muligheter for jobb enten i kommunen eller regionen (se for øvrig kap. 9).

For de øvrige SLS-ene står ikke høyere utdanning like sentralt. Vi finner en klar tendens til at fokus på, og arbeid med høyere utdanning er tonet noe ned, eller i hvert fall ikke inntar en så sentral posisjon som hos de tre nevnt over. En av de SLS-ansvarlige beskriver dette slik:

SLS-ansvarlig: Det som Akademi Norr en gang begynte med, det å få ut utdanninger på høgre nivå, det ordner universitetene selv nå. Det behøves

²⁶ Casinowsky, G.2013. *Kompetensplatttformen i Fyrbodalen- en granskning av etableringsfasen*. Grundtviginstitutet vid Göteborgs Universitet, Skriftserie nr. 13.

²⁷ Casinowsky, G.2013. *Kompetensplatttformen i Fyrbodalen- en granskning av etableringsfasen*, s. 53. Grundtviginstitutet vid Göteborgs Universitet, Skriftserie nr. 13.

jo nesten ingen ekstrastimulanser for at de skal gjøre det. Umeå Universitet sier at deres gjennomsnittstudent nå er en kvinne på 32 år som leser på distanse.

Intervjuer: Er det slik at arbeidet med å megle fram høgskoleutdanninger tar mindre og mindre tid, fordi utdanningsinstitusjonene gjør det selv?

SLS-ansvarlig: Ja, universitetene har fattet at de må tilby denne type utdanninger. Det sitter jo ungdommer på campus som nå leser på distanse på kryss og tvers, til andre steder. Det er jo ikke bare på innlandet at man leser på distanse, det gjelder jo mange.

Intervjuer: Men har de høgre utdanningsinstitusjonene et tilbud som matcher Innlandets behov?

SLS-ansvarlig: Ja, ganske bra, men yrkeshøgskoleutdanningene har jo vokst fram som et godt supplement.

Samme analyse som i sitatet over gjør flere av de svenske SLS-ene seg i intervjuene. Man konstaterer at universitet og høgskoler etter hvert kan tilby et bredt spekter av nettbaserte tilbud som studentene selv kan melde seg på uten å bruke SLS som mellomledd. Tilgangen til denne type utdanninger er blitt langt større de siste årene og det har blitt enklere å melde seg på. Dette gjør det mulig for den enkelte «å sitte hjemme i sin egen stue», som flere uttrykker det. Enkelte av de SLS-ansvarlige har også observert at innbyggenes forventninger om at studier fysisk må foregå på stedet, ikke lengre er så fremtredende som tidligere. Det kan dels ha sammenheng med at tilgjengeligheten er blitt bedre via nett, dels at erfaringer over tid har vist at det er urealistisk å forvente at alle typer utdanninger til en hver tid skal være fysisk tilgjengelig i eget nærmiljø. At nettbaserte tilbud øker tilbud og tilgjengelighet vurderes av de fleste SLS som en fordel, selv om det samtidig “truer” både megler og møteplassfunksjonen (jf. kap. 6).

Mindre fokus på høyere utdanning henger også sammen med andre utviklingstrekk ved SLS-ene. Disse drøftes i 4.3. Det handler om fokus på andre utdanningsområder, på vektlegging av andre arbeidsoppgaver og det at man har utvidet sine perspektiv på rolle og funksjon.

4.3 Mer fokus på andre utdanningsnivå

4.3.1 Fagskoleutdanning

Fra primært å fokusere på høgre utdanning har samtlige SLS, med unntak av Lycksele, utvidet sin virksomhet til å omfatte tilbud på andre nivå og både av formell og ikke-formell (ikke-kompetansegivende) karakter. Dette kommer som et resultat av at SLS-ene har erkjent at kommunenes kompetansebehov omfatter langt mer enn bare universitets- og høgskoleutdanning. I enkelte tilfeller har kommuner og regioner behov for nesten alt annet enn høyere utdanning. Flere har også erkjent at det er helt nødvendig å tenke langsiktig om kommunenes kompetanseoppbygging. Ved å dekke utdanningsbehov på lavere nivå bereder man også grunnen for at flere, over tid, kan rekrutteres til høgre utdanning.

Flere av SLS-ene tilbød på intervju tidspunktet utdanninger på fagskolenivå, det vil si yrkesrettede ettergymnasiale utdanninger som ikke har status som universitets- og høgskoleutdanning. I Sverige kalles dette utdanningsnivået Yrkeskøgskola (YH), tidligere ble de betegnet som Kvalificerad yrkesutbildning (KY). I Norge kalles de fagskoler.

Av de norske SLS-ene hadde Hadeland på intervju tidspunktet tilbud innen psykisk helse og innen aldring og helse. Omfanget av denne type utdanninger er langt større i Akademi Norr kommunene, og disse utdanningene bygger på en helt annen modell enn den norske. Utgangspunktet er at utdanningene skal forankres og ha relevans for det lokale næringsliv. Utdanningene er midlertidige (inntil 3 år) og etableres ved at kommunene eller ulike kompetanseaktører (også private) sammen med lokalt næringsliv og aktuelle utdanningsinstitusjoner står som tilbydere. Samme tilbud, som for eksempel Vindkraft, kan gå parallelt i flere kommuner i landet. I en oversikt fra Myndigheten för Yrkeskøgskolan (YH-myndigheten) fremkommer det for eksempel at utdanningen "strategisk inköpare" for perioden 2011 til 2014 skal gis tilsammen åtte ganger i Göteborg, Stockholm og Tranås.²⁸

Samtidig er tilbudene nasjonale i den forstand at alle kan søke opptak. På hjemmesiden til YH-myndigheten presenteres denne type utdanninger slik:

Yrkeskøgskolans utbildningar svarar mot ett verkligt behov på arbetsmarknaden. Det innebär att innehåll och inriktning på utbildningarna varierar, och att nya utbildningar startar och gamla läggs ner allt eftersom behovet på arbetsmarknaden förändras. För att

²⁸ [Utbildningar inom yrkeskøgskolan – Utbildningsplatser som avslutas 2013-2018.](https://www.myh.se/Publikationer/?publication=23)
<https://www.myh.se/Publikationer/?publication=23>

säkerställa att utbildningarna motsvarar de krav som ställs i arbetslivet drivs alla utbildningar i nära samarbete med företag och andra arbetsgivare. De senare är aktiva både när det gäller planering och genomförande av utbildningarna, till exempel genom att vara föreläsare, delta i projekt och erbjuda praktik.

YH-utdanningenes styrke ligger i deres kombinasjon av arbeidslivsforankring, lokal midlertidighet og nasjonale langsiktighet. Ikke minst i de perifere deler av Sverige er dette av stor betydning. Dessuten rekrutterer man nye grupper til en tertiær, ettergymnasial utdanning. Analyser fra YH-myndigheten viser at for perioden 2007-2010 hadde mellom 72 og 74 prosent av deltakerne ingen utdanning etter gymnasiet/videregående skole.²⁹

Det viser seg også at YH-utdanningen bidrar til at kompetansen forblir i den regionen der studiene gjennomføres. En rapport fra 2009 viser at 29,2 prosent av de som påbegynte en YH-utdanning bodde i studiekommunen året før utdanningen startet opp. 25 prosent bodde fortsatt der året etter. Dessuten fremkom det at 7 prosent av dem som ikke bodde i kommunen året før utdanningen, bodde der året etter utdanningen. Tar man utgangspunkt i studieregionen, var det nesten 60 prosent som bodde der både året før og året etter at utdanningen var gjennomført.³⁰

Med sin nære kobling til det lokale arbeidsliv og med forholdsvis korte studieforløp, vurderer flere av de svenske SLS-ene YH-utdanningene som et relevant supplement, og delvis som et alternativ, til høyere utdanning. De dekker behov både lokalt og nasjonalt, og flere av dem kan sies å være nyskapende. Ett eksempel på dette er den ettårige utdanningen "Integrasjonspedagog" som første gang ble tilbudt fra SLS Sollefteå høsten 2012. Her var det 130 søkere til 30 plasser. Denne utdanningen retter seg mot personer som arbeider med unge innvandrere som kommer alene til

²⁹ Myndigheten för Yrkeshögskolan. 2011. *Analyser av utbildningar och studeranden med fokus på: Svensk och utländsk bakgrund hos studerande inom yrkeshögskolan*
<https://www.myh.se/Documents/Publikationer/Rapporter/analys-svensk-och-utlandsk-bakgrund-hos-studerande-inom-yrkeshogskolan.pdf>

³⁰ Myndigheten för Yrkeshögskolan. 2011: *Analyser av utbildningar och studeranden med fokus på: Flyttmönster hos examinerade före och efter KY-utbildning.*

Studieregion definieres som "det lokale arbeidsmarked som studiekommunen tilhører". Lokalt arbeidsmarked er definert slik: en arbeidsmarknadsregion där kärnkommunens totala antal förvärvsarbetande som pendlar ut från kommunen är mindre än 20 procent och den största pendlingsströmmen till en annan enskild kommun är mindre än 7,5 procent av det totala antalet förvärvsarbetande i kärnkommunen. Syftet med LA är att kunna beskriva funksjonssätt för geografiska områden som är relativt oberoende av omvärlden med avseende på utbud och efterfrågan av arbetskraft.

Sverige. Det har etter hvert, også i Sveriges innland, vist seg å være et stort behov for denne type utdanning, noe da også søkertallet viste.

Flere peker på at denne type utdanning er som "skreddersydd" for menn, den er forholdsvis kortvarig samtidig som den er svært yrkesrettet. Den er slik sett et godt alternativ til lengre profesjonsutdanninger, for eksempel ingeniørutdanninger:

SLS-ansvarlig: KY og YH-utdanningene har vokst fram som et veldig godt supplement. Vi har for eksempel problemer med å få ut ungdommer fra gymnasiet som har kvalifikasjoner nok til å begynne på en ingeniørutdanning. Det er veldig få som leser naturvitenskapelige fag, og har de gjort det så vil de jo ikke bli igjen her og lese en ingeniørutdanning på distanse. Da drar de til KTH og Chalmers, de vil jo ikke sitte her om de er kjempeflinke, da skal de bli sivilingeniør i design eller noe sånt.

Bransjen søker jo etter ingeniører, og det har vi forsøkt å markedsføre her, men det finnes jo ikke noe grunnlag å rekruttere fra. Det er problemer å få samlet nok folk til et basisår der folk leser naturvitenskapelige emner. Man vil ikke først lese på komvux og så ta en femårig ingeniørutdanning, man vil bli fortere ferdig.

Menn har kortere tidshorisont, kvinner kan ta lengre utdanninger for å bli sykepleier eller jordmor (barnmorska). Kvinner har langt større studieinteresse og studiemotivasjon. Menn har jo tidligere ikke brydd seg om å tenke på utdanning i det hele tatt.

Den store ulempen, ikke minst for de SLS-ansvarlige, er at det er svært arbeidskrevende å utforme søknader om KY/YH-utdanninger, og at innvilgelsesprosenten, etter deres mening, er for lav. Det betyr altså at man risikerer å legge ned mye arbeid og mye penger i noe som gir marginalt resultat. Det hevdes for eksempel at søknadsarbeidet i kroner tilsvarer 150 – 200 000. Arbeid med denne typen søknader gjør også at annet arbeid må legges til side eller nedprioriteres, for eksempel høyere utdanning:

SLS-ansvarlig: Politikerne forstår ikke hvilken jævla jobb det er så skrive en YH-søknad, de tror det bare er å få utdanningene hit..det er jo ikke bare å klippe og klistre. Vi skal ha kontakt med mange, ikke minst bransjene.

....

SLS-ansvarlig: KY/YH er absolutt interessante og appellerer til menn. Men når det gjelder disse (utdanningene) er mange i Sverige bekymret over at så få får innvilget sine søknader. Det er bare 27 prosent. Det koster i

arbeidstid mellom 100 – 150 000 på jobbe fram en søknad. Jeg synes derfor at sjansen er for stor til at man skal satse kommunale skattepenger på en slik søknad. Så derfor har ikke jeg vært noen pådriver for dette så langt. Jeg tror dette må bli en sak for videregående skole. Det er jo to problem knyttet til KY/YH. Det ene er at det jo er urettferdig at de store kommunene har langt bedre forutsetning for å søke enn de små. Den andre er jo at det jo ikke er noen garanti for at de som bor i kommunene og som følger en KY/YH- utdanning får jobb etterpå...

Vi skal ha en vindkraftspark her, og vi søkte om en YH-utdanning som vi har fått og nå setter vi den i gang. Bare det å skrive søknaden er i seg selv en stor oppgave, og vi har i utgangspunktet verken kompetanse eller lærere til å gjennomføre denne utdanningen, men vi kjøper inn biter og pakker sammen en utdanning hvor vi blant annet må sende deltakere "hit og dit". Når de første studentene er ferdige i 2013 skal også vindparken være klar...

Vi har hatt KY-utdanning tidligere, Prosesstekniker for gruvene. Den gikk her i tre omganger (1,5 år hver gang). Da samarbeidet vi med arbeidsmarkedsetaten og Lernia(nasjonalt aktør innen voksnes utdanning-vår merknad) og det var en suksess. Den type samarbeid går ikke lengre fordi Arbeidsmarkedsetaten ikke vil ha slike blandede modeller, det må bli enten oss eller Lernia.

...

SLS-ansvarlig: I realiteten har ikke vi ressurser til dette, vi må egentlig trylle med de midler vi har. Bl. a må vi/jeg "stjele" prosjekttid fra annen virksomhet (fra komvux delen) for å skrive slike søknader. YH-delen drives altså på komvux midler

Alternativt har noen anvendt seg av profesjonelle søknadsskrivere som ikke bare skal ha betalt for selve søknaden, men også pr. studerende som blir tatt opp. Slik sett kan en KY/YH- utdanning bli en ganske kostbar affære for kommunene.

Opplevelsen av stor merbelastning med søknadsarbeidet forsterkes av at YH- utdanningene har forholdsvis kort levetid, dvs. de avsluttes etter noen få år i en kommune, men kan "gjenoppstå" i en annen etter ny søknad. Dessuten innebærer det i enkelte tilfeller at det utstyret som det er investert i, ikke alltid lar seg gjenbruke på andre områder. Men som kjent er "den enes død den andres brød". I og med at Storuman fikk tilslag på sin vindkraftutdanning, så man muligheten til å skaffe seg litt billigere utstyr fra Söderhamns kommune som måtte avslutte samme utdanning.

For øvrig har man i Sollefteå observert at det ikke er tilfeldig hvilken betegnelse man gir et utdanningsnivå. Etter deres oppfatning var "kvalificerad yrkesutbildning" enn

bedre betegnelse enn "yrkeshøgskola". Høgskolebegrepet var etter deres vurdering nok til at noen ikke søkte denne utdanningen.

4.3.2 Kortere kurs

Et resultat av økende kontakt med det lokale næringsliv er at flere av SLS-ene tilbyr kortere kurs til store og små bedrifter. Arbeidet med å tilby disse er delvis et resultat av satsingen på motorfunksjonen (jf. kap. 7). En del av disse kursene tilbys med studieavgift, andre gis gratis.

Her er noen eksempler på denne virksomheten.

I tabellen under gis det en oversikt over hvilke kurs av denne typen man har tilbudt gjennom SLS Nord-Troms for perioden 2007-2012. Her er tilbud som både er gitt på oppdrag og på eget initiativ. Noen er gitt at SLS Nord-Troms alene, andre i samarbeid med aktører som Folkeuniversitetet og Innovasjon Norge. Tabellen viser at denne type tilbud er økende i denne regionen.

Tabell 4.1 Oversikt over kurs gitt i regi av SLS Nord-Troms. 2007-2012

Type kurs	Samarbeidspart	År
Reiselivskurs		2010
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vertskap ✓ Opplevelsesproduksjon ✓ Pakking, salg og distribusjon ✓ Styrk din posisjon i markedet ✓ Bli god på nett ✓ Skap en lønnsom opplevelse ✓ Bli en bærekraftig bedrift 	Samarbeid med Innovasjon Norge, Troms	2011-12
Økonomi for ikke-økonomer		2007
Saksbehandling og dokumentasjon		2007
Offentlighetslov og forvaltningslov	På oppdrag	2008
Personopplysningsloven	fra kommunene	2009
Vold og konflikthandtering		2010
Skrivekurs for studenter		Alle år
Tysk for reiselivsbedrifter	I samarbeid med Folkeuniversitetet	2009
Veiledning for ikkeveiledere	På oppdrag fra studiebibliotekene	2010
Antikvarisk istandsetting av bygninger	I samarbeid med Storfjord kommune	2011-2012
Mat som opplevelse	I samarbeid med Bioforsk	2012

SLS Sollefteå hadde høsten 2012 følgende kursrekke:

- ADR - Transport av farligt gods
- Arbetsmiljö
- Livsmedelshygien, grundkurs
- Vegetarisk kost
- Byggarbetsmiljösamordnare Bas-U/P
- Ställningsbyggnad, 2-9 meter
- Offentliga upphandling - Tjäna mer pengar

Ved SLS Vilhelmina tilbyr man ikke selv denne typen kortere kurs, men påtar seg å megle fram tilbud som gis i regi av andre, fortrinnsvis firma eller utdanningstilbydere med det private arbeidsliv som målgruppe. Man spør de lokale bedriftene hva de ønsker av kvalifisering, alternativt informerer man aktuelle bransjer om at man har fått en henvendelse fra en tilbyder. Tilbyder står selv ansvarlig for det studieadministrative og gjennomføring. SLS leier ut sine lokaler og står evt. for catering, men har ingen oppgaver ut over dette. Både i el-bransjen og byggebransjen har det vært stor interesse for denne type megling. En bonus for SLS Vilhelmina er at man gjennom denne type kontakt med de lokale bedriftene får bedre muligheter til å skaffe praksisplasser til voksenopplæringen.

Det generelle inntrykket er at samhandlingen med lokalt næringsliv er økende, men at det samtidig er utfordrende og ikke alltid like enkelt. Innsatsen fra SLS-enes side varierer, det samme gjør grad av gjennomslag de får i sin samhandling med de mange små og mellomstore bedriftene.

For øvrig er det ikke alle SLS-er som er enige i at man skal prioritere kortere kurs til det lokale næringslivet:

SLS-ansvarlig: Jeg ser jo at gjennom Akademi Norr ønsker man å bli mer aktiv på næringslivsarenaen med kortere utdanninger. Det er jo viktig, men for at vi skal kunne løfte oss i konkurransen med Kina, India og Afrika.. vi kommer til å bli helt overkjørte om vi ikke har et næringsliv som tør å ta del av den forskningen som finnes. Vi kan ikke bare holde oss til kurs som "heta arbeiten" osv. Jeg skulle gjerne se at Akademi Norr tok et ansvar for at vi flyttet oss fra industrisamfunnet til neste steg. Men det er ut fra min utdanning og mitt ståsted, jeg synes ikke vi i Akademi Norr diskuterer dette

tilstrekkelig... Det er jo svært vanskelig å få ansatte i små bedrifter til å følge akademiske utdanninger. Man ser ikke en gang behovet av det, man forstår ikke helt forskjellen mellom et kurs i "heta arbeiten" og et 10 poengskurs i lederskap, økonomi eller Internett salg. Den modenheten finnes ikke ennå. Men det finnes imidlertid en erkjennelse av at det kan være bra å ta inn en konsulent en dag eller to og snakke om et emne, men den akademiske modenheten finnes ikke.

Intervjuer: Men må du ikke gå omveien om de korte kursene for å skape den modenheten?

SLS -ansvarlig: Jeg vet at Jan Olof legger vekt på den teorien, men jeg tror ikke den holder. Jeg tror ikke det finnes en kobling mellom de korte kurs og akademisk kompetanse, hoppet er for stort. Min teori er at om man får et menneske til å lese hele profesjonsutdanninger, og disse får jobb i ulike bedrifter, så kan de lokke med seg andre som i sin tur tar utdanning.

4.3.3 Åpne forelesninger

På hjemmesidene til SLS i Arvidsjaur ble det høsten 2012 reklamert med såkalte åpne forelesninger. Disse ble sendt fra Kalmar og Växjö (Linnéuniversitetet) på torsdager fra 0745 til 0900. Her ble det forelest om en rekke tema:

Torsdag 18. oktober:	Från regelryttare till Dirty Harry? Otto Petersson
Torsdag 25. oktober:	Marina bakterier-vad berättar de om havet? Jarone Pinhassi
Torsdag 1. november:	Flickor blir kvinnor och pojkar män. Om traditionell och otraditionellt genusgörande i den moderna ungdomsromanen.
Torsdag 8. november:	Drottning Margareta som ledare - en förebild efter 600 år? Anders Fröjmark
Torsdag 15. november:	Etnisk diskriminering på arbetsmarknaden. Magnus Carlsson

Også andre av SLS-ene i Akademi Norr fikk overført samme forelesningsrekke, for eksempel Sollefteå og Strömsund. Alle steder gis det uttrykk for at dette har vist seg å være en suksess. I Sollefteå anslo man at mellom 30 og 40 personer i gjennomsnitt deltok på disse forelesningene. Både på kort og lang sikt bidrar dette tiltaket til å gjøre SLS-ene mer kjent:

SLS-ansvarlig: *Det er en annen sak som vi ikke har snakket så mye om, disse frokost-forelesningene som gir våre innbyggere anledning til å ta del i det som foregår på universitet og høyskoler. Det er jo "skitbra" for å uttrykke seg på rent svensk! Det har foregått som videokonferanse i vår, da hadde vi seks slike forelesninger fra Linnéuniversitetet og jeg tror at på det meste var vi oppe i over 50 deltakere. Så det sa vi til Umeå da vi var der i forrige uke, hvorfor gjør ikke dere det? Alle som har deltatt har vært fra kommunen, derav fire arbeidsledere innen helse og omsorg og personal. De mente at det var fint å få en slik myk start på arbeidsdagen og dessuten kunne sitte ved SLS og diskutere. Vi begynte kl. 07.45 og var ferdig kl. 09.00. Så får man kaffe og litt mat når man kommer hit - det synes jeg er kjempesmart! Vi betaler 600 kroner pr. gang, det er ikke mye.*

Disse åpne forelesningene kan på mange måter sies å være den moderne og elektroniske versjonen av tidligere tiders folkeopplysningsarbeid, der fagpersoner reiste rundt på samfunnshus/Folkets hus og holdt sine foredrag. Det er interessant at denne formen for kunnskapsformidling opplever en viss renessanse, tatt i betraktning den informasjonstilgang de fleste har i dag. Den kommer også til uttrykk på andre måter, for eksempel i regi av folkebibliotekene. I flere norske byer etableres det nå såkalte Litteraturhus, som bl.a. arrangerer debatter, inviterer til foredrag og til å møte forfattere. For eksempel kunne det norske publikum møte Henning Mankell i Litteraturhuset i Oslo 30. januar 2013 for å høre mer om Wallanders verden. Muligens er både de åpne forelesningene og Litteraturhusene uttrykk for en slags gryende "motkultur" til det nettbaserte og individuelle, altså en mulig reaksjon på "the lonely digital rider"?

Samme modell har også vært prøvd med UiT Norges arktiske universitet som tilbyder til nord-norske kommuner under headingen "Lørdagsuniversitetet". Selv om tiltaket fikk god oppslutning, valgte UiT allikevel av økonomiske grunner å legge tilbudet ned. Dette til tross for at samme institusjon de seinere år både har understreket sitt samfunnsmandat og sin satsing på fleksibel utdanning. Idag gis tilbudet bare i Tromsø by.

Oppsummert synes denne form for kunnskaps- og forskningsformidling å bli svært godt mottatt av de SLS-ene som har vært involvert i dette.

4.4 Fokus på andre oppgaver

Utviklingen over tid har også medført at SLS-ene tar opp i seg andre oppgaver og perspektiver enn det som handler om utdanningsaktiviteten. Ett eksempel på dette er at SLS Hadeland og de andre SLS-ene i Oppland fylke ble tillagt rollen som karriereveileder. Ikke bare ble oppgaven ansett som viktig, det fulgte sentrale midler med den og det ble inngått samarbeid med NAV (Arbeids- og velferdsforvaltningen i Norge). For SLS Hadeland har dette blitt en sentral oppgave på linje med voksenopplæringen, noe som nok førte til mindre oppmerksomhet på høyere utdanning.

Flere av SLS-ene i Akademi Norrkommunene hevdet i intervjuene at det innenfor nettverket har skjedd et visst perspektivskifte, primært drevet fram av sekretariat og styre. Kort oppsummert innebar dette en viss nedprioritering av utdanningsvirksomheten, til fordel for andre samfunnsutviklingsoppgaver (jf. kap. 7). Eksempler på denne type oppgaver er rekruttering av ny arbeidskraft til innlandskommunene og utforming av bedre bo- og oppvekstmiljø. Flere var av den klare oppfatning at her skulle også SLS-ene bidra, dels på bekostning av utdanningsaktiviteten. I den sammenheng ble det ofte henvist til Akademi Norrs ledelse. Den samme ledelsen påpekte i eget intervju at man må skille mellom de initiativene til Akademi Norrs ledelse og de oppgaver SLS-ene skulle ivareta. Det nye samfunnsprosjektet ble definert som en utvidelse av Akademi Norrs virksomhet, men det var ikke nødvendigvis slik at det var SLS-ene som skulle ivareta denne utvidelsen.

Det synes altså å eksistere en viss uklarhet innad i Akademi Norr som det er viktig at de tematiserer og finner en løsning på.

4.5 Forholdet til universitet og høgskoler

Det er, naturlig nok, de geografisk nærmeste universitet og høgskoler SLS-ene har mest kontakt med. For Akademi Norrs sammenheng handler det primært om Umeå Universitet, Mittuniversitetet og Luleå Tekniska Universitet. For SLS Nord-Troms er det UiT Norges arktiske universitet man samarbeider mest med. For SLS Hadeland synes det å være Høgskolen i Hedmark man har nærmest relasjon til når det gjelder høgre utdanning.

Flertallet av de SLS-er vi intervjuet har forholdsvis begrenset kontakt med universitet og høgskoler. Det skyldes delvis at denne kontakten kanaliseres gjennom større nettverk. For de svenske kommunene ivaretas dette av Akademi Norrs sekretariat,

noe SLS-ene er tilfreds med, og da spesielt de minste. Også SLS-Hadeland inngår i et nasjonalt nettverk av studiesentra, Studiesenteret. no., som ivaretar noe av den samme felles meglerfunksjonen. Man har imidlertid også en del kontakt med de høgre utdanningsinstitusjonene i sin region, dvs. høgskolene i Lillehammer, Gjøvik og Hedmark.

For SLS Sollefteå, SLS Lycksele og SLS Nord-Troms er situasjonen noe annerledes, siden de alle samhandler direkte med universitet og høgskoler. For Lycksele inngår dette i strategien om å holde fast ved, og ha primærfokus på, høgre utdanning. SLS Nord-Troms er ikke med i noen større nettverk, og har helt siden oppstarten hatt nært samarbeid med sin nærmeste høgre utdanningsinstitusjoner, UiT Norges arktiske universitet³¹. SLS Sollefteå har, ikke minst gjennom sin permanente, stedelige utdanning "Int. kris- og konflikthantering" hatt et langvarig og godt samarbeid med ett bestemt fagmiljø ved Umeå Universitet.

SLS-enes vurderinger av de høgre utdanningsinstitusjonene er preget av tvetydighet.

På den ene siden er man positiv til samarbeidet med universitet og høgskoler og de tilbud som gis. Ikke minst ble dette understreket av de SLS-er som samarbeidet direkte med universitetenes fagmiljø. Den positive omtalen gjaldt imidlertid også høgre utdannings økte satsing på fleksible, nettbaserte utdanningstilbud i regi av dem selv. Akademi Norrs (daværende) daglig leder mente at Akademi Norr aktivt hadde bidratt til denne utviklingen.

Vi finner imidlertid en viss kritikk mot de høgre utdanningsinstitusjonene og det enkelte SLS oppfatter som en distansert og, til tider, arrogant holdning. Det er fremdeles noen av SLS-ene som føler at de må stå "med lua i hånden" når de møter academia. Man har også opplevd universitet- og høgskoler som "troløse" og med lite sans for sine lokale forpliktelser. For eksempel trakk flere fram eksempler på at Akademi Norr bidro økonomisk for å få tilrettelagt en fleksibel profesjonsutdanning, men uten at ansvarlig utdanningsinstitusjon iverksatte den.

Hadeland SLS peker dessuten på at kontakten med regionens høgre utdanningsinstitusjoner ble svekket etter at fylket hadde gjennomført et større prosjekt for å styrke SLS sin rolle og funksjon. Muligens henger det sammen med at regionens høgre utdanningsinstitusjoner ikke helt følte seg hjemme i prosjektet og opplevde det noe konfronterende. Det kan også ha sammenheng med at nettverkssamarbeidet mellom fylkets regioner, som var tenkt som ett av prosjektets

³¹ Som i dag også inkluderer tidligere Høgskolen i Finnmark

hovedresultat, så langt ikke hadde vært noen suksess når det gjaldt å øke tilbudet av høgre utdanning.

Den kanskje alvorligste bekymringen som ble løftet fram, spesielt ved de svenske SLS-ene, var at man mente at universitet og høgskoler de siste årene var blitt mer passive og tilbaketrukket og ikke like villig til samarbeid som tidligere. Det oppleves som at de høgre utdanningsinstitusjonene i stadig sterkere grad vender ryggen til sine nærmeste kommuner og regioner. I stedet er blikket rettet mot konkurransen og rangeringene i den globale akademiske verden. Dette er en utvikling man er svært lite glad for.

4.6 Permanentisering og synlighet – to sider ved SLS-modellen

SLS-ene representerer det vi kan kalle fleksibel utdanning. Det innebærer på den ene siden at selve tilbudet skal være fleksibelt, dvs. det skal primært tilbys så lenge de dekker behov i kommune og region. Dessuten innebærer det at selve undervisningsopplegget er fleksibelt, dvs. at det bygger på en kombinasjon av fysiske samlinger, bruk av IKT og selvstudium evt. også praksisperioder. Gjennom intervjuene er det særlig to sider ved denne studiemodellen som ble løftet fram; betydningen av mer permanente studietilbud og betydningen av fysiske samlinger.

4.6.1 Betydningen av mer permanente studietilbud

Flere av SLS-ene har hatt utdanninger som har gått over flere år. Noen av dem, som "Internasjonell kris- og konflikthandtering" i Sollefteå, er å regne som permanente tilbud. Andre kan beskrives som "semi - permanente" ved at de ble gitt over noen år sammenhengende (2-3 år) eller regelmessig over lengre perioder, enten hvert år eller med jevne mellomrom (for eksempel hvert annet år). Sykepleierutdanningen i Nord-Troms er et eksempel på sistnevnte.

Selv om denne formen for permanentisering bryter noe med SLS-enes opprinnelige hensikt, har den også sine åpenbare fordeler. Det gir, for det første, muligheten for langsiktig planlegging, både ut fra studentenes og SLS-enes side. Når innbyggerne i Nord-Troms regionen vet at sykepleierutdanningen lyses ut annet hvert år, kan de både planlegge for liv og læring over en lengre tidsperiode. Slike utdanninger vil også kunne danne grunnlaget for en studie- og læringskultur, både ved SLS-er og i kommunen. Dette bekreftes både av SLS Nord-Troms og SLS Sollefteå og fremstod

også som en positiv effekt av fagskole(YH) utdanningene som har vært gjennomført. Som vi kommer tilbake til har et studium som "Internasjonell kris- og konflikthantering" hatt svært høy søkning, slik at SLS-et ikke har behøvd å legge ned unødige mye tid i rekrutteringsarbeidet. Den innsatsen kunne i stedet legges ned på "hjemmebanen".

Samtidig kan permanente studier ha sine ulemper, ikke minst ved at man over tid med nødvendighet må dreie fokus noe bort fra lokale behov og med mer fokus på nasjonal rekruttering. Alle de kommuner vi studerer er små kommuner. Det vil også si at det lokale kompetansebehov ganske fort fylles opp. For å "holde liv i" permanente eller semi-permanente studietilbud vil man gradvis bli mer avhengig av regional og nasjonal rekruttering i konkurranse med andre liknende tilbud. Om konkurransen om studentene i for stor grad preger SLS-enes arbeid, kan det lett føre til et skifte av perspektiv fra region til institusjon. Jo flere slike permanente fag man ved SLS ønsker å etablere, jo mer vil man gå retning av en "minihøgskole". Hvorvidt en slik dreining mot ekstern rekruttering vurderes som positivt eller negativt, hersker det ulike meninger om, også blant de SLS-ene vi har intervjuet. Vi vil her peke på at faren for et perspektivskifte fra region til institusjon var en av begrunnelsene for at man i en større utredning om høyere utdanning i Hälsingland heller anbefalte en lokal studiesenterstruktur enn en permanent høgskole (jf. rapport 1).³²

4.6.2 Betydningen av fysiske samlinger

Vi har også merket oss at noen av SLS-ene legger vekt på betydningen av fysiske studiesamlinger lokalt. Ikke minst er man opptatt av dette i et rekrutteringsperspektiv. Man har erfaring med at når deler av studiet foregår på stedet er det lettere å rekruttere nye grupper til studiene. Det er det vi kan kalle "nærhetseffekten". Utdanningsmodeller kan altså ha betydning for rekrutteringsgrunnlaget, et forhold som både utdanningsinstitusjoner og SLS-er må ta i betraktning. Fra SLS Dorotea vises det for eksempel til at da sykepleierutdanningen ble lagt dit, ble 11 av studentene rekruttert fra kommunen. Selv om flertallet av studentene kom fra andre kommuner, og da spesielt Lycksele, har Dorotea verken før eller seinere registrert så mange studenter på en gang på lengre profesjonsutdanninger..

³² Roos, G., Dahllöf, U., Baumgarten, M.2000. *Studiecentra i samverkan om högre utbildning i Hälsingland. En studie om tillgänglighet i kommunalt perspektiv*. Bollnäs. Hälsingland.

Erfaringene som fremkommer gjennom intervjuene indikerer med andre ord at en modell med maksimal tilgjengelighet, slik rene nettbaserte tilbud er, ikke nødvendigvis passer alle eller når alle. Kombinertmodellen (blended learning) synes derfor fremdeles har mye for seg, spesielt i et rekrutterings- og utdanningspolitisk perspektiv og spesielt i områder med forholdsvis lavt formelt utdanningsnivå.

Fysiske samlinger som del av, eller som supplement til selve undervisningen, kan også være et viktig bidrag til studiekvaliteten, et poeng vi forfølger noe mer i kapittel 6.

4.7 Oppsummering

Intervjuene viser at meglerfunksjonen ved SLS-ene omfatter mer enn bare å sørge for relevant høyere utdanning, slik utgangspunktet en gang var. Denne endringen fremstår for noen av SLS 'ene som et supplement, for andre som en erstatning for universitets- og høgskoleutdanning. Nedgangen i interesse og aktivitet for høyere utdanning i flere av Akademi Norr kommunene kobles primært til utdanningsinstitusjonenes økte aktivitet når det gjelder fleksible, nettbaserte tilbud. Om dette er en utvikling som forsterkes, vil det ha konsekvenser både for megler- og møteplassfunksjonen. Det kan også innebære en dreining fra fokus på fellesskapets behov mot de individuelle behov. Det er ikke nødvendigvis noen motsetning i dette, men ut fra et samfunnsutviklingsperspektiv synes det nødvendig at noen alltid også holder fast ved fellesskapets interesser. Spenningen, eller utfordringen, ved at SLS-ene både skal ivareta samfunnsbehov og individuelle behov, er for øvrig noe som går igjen i evaluerings-og forskningsrapporter om SLS både i Sverige og Norge.³³

Vi vil også peke på det noe paradoksale i at jo mer høyere utdanning satser på rene nettbaserte utdanningstilbud, jo mer standardiserte blir tilbudene og jo svakere blir direkte samhandlingen mellom kommuner, regioner og utdanningsinstitusjoner. I en tid hvor det, i hvert fall i norsk høgere utdanning, legges stadig større vekt på samfunnskontakt, er en slik utvikling noe uheldig, bl.a. fordi utdanningsinstitusjonene

³³ Se for eksempel Grepperud, G. & Thomsen, T.2001. *Vilkår for et regionalt utdanningsløft*. U-vett. Universitetet i Tromsø; Ljungzell, M.& Davoust M. 2005. *När lärcentrum är en motor i lokal och regional utveckling*. NTG-rapport Lärande reflektioner nr. 4. Luleå Universitet.

på denne måten "avkontekstualiserer" relasjonen til sitt omland, og slik sett isolerer seg for mye i forhold til de lokalsamfunn de er satt til å betjene.

Også andre forhold har medført at SLS-ene har mindre fokus på høyere utdanning, for eksempel for tett integrasjon med den kommunale voksenopplæringen eller vektlegging på nye store oppgaver som for eksempel karriereveiledning. Det har fra flere av de svenske SLS-ene også vært pekt på at arbeidet med det såkalte "Motorprosjektet" (jf. kap. 7) tok mye oppmerksomhet. Ikke minst gjaldt dette for de minste kommunene. Slik sett representerte "Motorprosjektet" en viss dreining i forståelsen av hva SLS skulle være og hva det skulle fokusere på. En slik dreining ble forsterket av det mange mente var neste fase i Akademi Norrs utvikling, som man beskrev som "bort fra utdanning og inn i utvikling".

En interessant utvidelse av SLS-virksomheten er, etter vår vurdering, fagskole/yrkeshøgskoleutdanningene. Fordelene med dette utdanningsnivået er flere. Det synes ikke minst å være en god inngang til ettergymnasial utdanning i kommuner med forholdsvis lavt, formelt utdanningsnivå. I de svenske intervjuene pekes det på tre helt åpenbare fordeler; det er forholdsvis korte yrkesutdanninger sammenliknet med de akademiske profesjonsutdanningene, de skal forankres i lokalt næringsliv og de synes å ha stor appell til menn. Et godt stykke på vei er det akkurat denne type utdanninger mange av SLS-ene er på jakt etter. Det viser seg da også at det er god søkning til denne type utdanning, i hvert fall i noen av de svenske kommunene. Høsten 2011 hadde for eksempel Sollefteå 88 søkere til "Instrument och steriltekniker" og 127 søkere til "Integrationspedagog".

Erfaringene som fremkommer gjennom intervjuene tilsier altså at dette er et utdanningsnivå det burde vært satset mer på. I norsk sammenheng er det etter hvert en rekke tilbud på dette nivået som gis som fjernundervisning/nettbasert, slik at det burde være forholdsvis enkelt, også for de norske SLS-ene, å få slike tilbud etablert.

For de svenske SLS-ene er det et samstemt ønske om at arbeidet med YH-søknadene kan gjøres enklere. En vei å gå er å gi de SLS-ansvarlige bedre kompetanse til å utforme slike søknader. Dette kan de tilføres innen eget nettverk. Over tid har noen av SLS-ene, for eksempel SLS Kramfors, opparbeidet seg god kompetanse på dette feltet. Alternativt kan Akademi Norrs sekretariat definere dette som en ny fellesoppgave. Det betyr at de aktivt går inn og støtter søknadsarbeidet og forhandler med bedrifter, utdanningsaktører og bidrar i søknadsskrivingen. Dette vil særlig være til hjelp for de minste kommunene med færrest SLS-ressurser.

I Akademi Norr-nettverket er meglerfunksjonen i tilknytning til høyere utdanning sentralisert ved at det er nettverkets sekretariat som primært forhandler med utdanningsinstitusjonene. Gjennom felles møter meldes kommunenes behov og man kommer fram til en prioritering av hvilke fag og utdanninger man ønsker å megle fram. Samtlige SLS-er sier seg fornøyde med denne arbeidsdelingen, spesielt de minste kommunene. De kan ikke på samme måte som for eksempel Sollefteå og Lycksele, gjøre dette for egen maskin.

En mulig "bakside" ved denne modellen er at en del av SLS-ene i for stor grad blir avhengig av sekretariatet og dermed mister mulighetene til direkte kontakt med utdanningsinstitusjonene. Det kan også ha som negativ "bivirkning" at arbeidet med høyere utdanning tones ned eller forsvinner i enkelte kommuner. Vi ser allerede tendenser til at SLS-er blir "elektroniske postkasser". Det vil si at det eneste tiltaket man har for å rekruttere noen til høyere utdanning er å be dem klikke seg inn på nasjonale utdanningsportaler eller på utdanningsinstitusjonenes hjemmesider.

I den sammenheng har Løgdlund en interessant analyse av SLS som meglere av høyere utdanning. Han registrerer, for det første, at det i hans materiale fremkommer at det er forholdsvis svake kontakter mellom SLS-ene og regionens arbeidslivsaktører. Relasjonen er klart svakest i forhold til det private næringsliv. Han peker på at SLS-ene, med sine høgskoletilbud, ikke klarer å forholde seg til det han kaller næringslivets produksjonslogikk. En slik logikk kjennetegnes bl.a. av at man er opptatt av kompetansens bruksverdi i en yrkesammenheng, at det er en nær sammenheng mellom praksis og læring og at kompetansebehovene ofte er svært spesifikke og til dels handverksinnrettet. Denne produksjonslogikken karakteriserer Løgdlund som et motbilde til den mer offiselle og bredt aksepterte retorikken om betydningen av den mer generelle kunnskapen og utdanninger løsrevet fra praksissituasjonene som høgere utdanning representerer. Næringslivets produksjonslogikk ble av SLS-ene forstått som en barriere som måtte overvinnes, og som en forklaring på hvorfor de ikke var interessert i de universitetstilbudene SLS-ene kunne tilby. Som megler, hevder Løgdlund, stod SLS-ene midt mellom to interesser som de ikke klarte å forene eller koble sammen. Resultatet ble at de primært fremstod som *formidlingsagenter* for universitet og høgskoler og som deres forlengende arm i kommunene. Dermed ble det også knyttet forventninger til SLS-ene som normalt ellers rettes til utdanningstilbyderne. I denne rollen ble SLS-ene for priggitt, og styrt av, utdanningsinstitusjonenes tilbud, deres manglende

forutsigbarhet og deres svært varierende evne til å imøtekomme de regionale kompetansebehov. Løgdlunds konklusjoner er følgende:³⁴

Lärcentras förmåga att agera mäklare begränsas av skilda aktörsintressen, enkelriktat kursutbud och svårigheter att etablera kontakt med näringslivet. En särskild problematik uppstår i lärcentras begränsade inflytande på omgivande aktörsnätverk. Länkskapande aktiviteter och andra försök att riva barriärer framstår därmed som resultatlösa till följd av ojämlikt inflytande mellan olika aktörsnätverk. Då lärcentras roll som mäklare skjuts mot uppdrag som förmedlande förlorar organisationen något av sin ursprungliga idé och finner sig konkurrera med andra utbildningsorganisationer på nationell och regional nivå.

Løgdlunds observasjoner og analyser har også relevans for de SLS vi har intervjuet, ikke minst når det gjelder forholdet til det private næringsliv. Det flertallet av «våre» SLS har gjort er at de, i langt større grad enn SLS-ene i Løgdlunds materiale, har forsøkt å imøtekomme det lokale arbeidslivets behov og slik sett forsøkt å imøtekomme deres såkalte produksjonslogikk. Dette fremgår av neste kapittel.

³⁴ Løgdlund, U.2008. Lärcentra som mäklare av högre utbildning, s.120? / *Pedagogisk Forskning i Sverige*, nr. 2. s.103-122

5. Formelle utdanninger, rekruttering og tilbud

Intervjuer: Er det vanskelig å få kvalifisert arbeidskraft hit?

SLS-ansvarlig: Ja, det er det, og alle analyser tilsier at det kommer til å bli enda vanskeligere framover. Så vi må være på tå hev. Dette diskuteres både i nettverket og i kommunene. Vi må ha en beredskap for dette, vi må begynne å planlegge for dette.

Kjernen i SLS-aktiviteten er utdanningstilbudene. De er både utgangspunktet for og resultatet av arbeidet med 3M; megler, møteplass og motorfunksjonen. Samtidig er utdanningstilbudene det mest konkrete og synlige resultat av SLS-arbeidet, og kanskje først og fremst det man løfter fram som utbytte og effekt av virksomheten (jf. kap. 10).

Vi vil i dette kapitlet beskrive og kommentere utdanningsaktiviteten. Siden de data vi bygger på er ulike for de tre nettverkene, beskrives de hver for seg.

5.1 Utdanninger i Akademi Norr kommunene

De resultatene vi presenterer her baserer seg på Akademi Norrs egen database, supplert med opplysninger fra enkelte av kommunene. Databasen omfatter hvilke tilbud som er gitt, fra hvilke kommuner studentene kommer, hvor mange som søkte, hvor mange som ble tatt opp, hvor mange som påbegynte og hvor mange som gjennomførte. For dem som påbegynte og gjennomførte er det også angitt kjønn.

Databasen har en del mangler vurdert ut fra et forskingsperspektiv. For mange fag er ikke antall søkere oppgitt, heller ikke hvor mange som var tatt opp. Det er også mangler når det gjelder hvor mange som begynte og/eller hvor mange som gjennomførte. En del steder synes det å være åpenbare feilføringer.³⁵

I tillegg viser det seg at det er to kategorier studenter som er registrert.

³⁵ Det er for eksempel oppgitt at det ble tatt opp 40 menn til førskolelærerutdanningen i Vilhelmina. Selv om det hadde vært svært hyggelig med en slik rekruttering, er det neppe tilfelle. Vi har imidlertid valgt å registrere det slik det er oppgitt, dog med en merknad.

Den ene kategorien er studenter som følger utdanninger som Akademi Norr har forhandlet fram på vegne av kommunene. Ofte har dette vært samlingsbaserte studier, dvs. studentene møtes til samlinger ved ett av SLS-ene. Dette kombineres ofte med nettbaserte opplegg, for eksempel undervisning via videokonferanser, nettbasert kommunikasjon, streamede forelesninger osv.

Den andre kategorien er studenter som bor i kommunen og som selv melder seg på nettbaserte studier (eller andre studier) som tilbys av utdanningsinstitusjonene alene. Her spiller verken Akademi Norr eller de enkelte SLS-er noen rolle når det gjelder påmelding, administrering eller gjennomføring av utdanningene. Akademi Norr registrerer hvert år disse studentene og sender oversikter til SLS-ene. Hvor mange, eller hvor stor andel av programstudentene dette omfatter, vet vi ikke. Som vi kommer tilbake til i kap. 6, tilbys disse studentene i enkelte kommuner å ta i bruk SLS-lokalene til selvstudiearbeidet. Selv med de begrensninger og forbehold vi her har angitt, er Akademi Norrs oversikt allikevel det beste mål vi har på utdanningsaktiviteten i de 12 kommunene. Om ikke tallene er helt nøyaktige, mener vi at de i hvert fall angir hovedtrekk og hovedtendenser.

5.1.1 Lengre utdanningsprogram/profesjonsutdanninger

Vi har her valgt å kategorisere antall deltakere med utgangspunkt i tre av variablene i databasen: *oppstartsår* for studiene, *kjønn* og *bostedskommune*. Studentene er bare registrert en gang, dvs. da de begynte.

Tabell 5. 1, viser antall studenter, fordelt på kjønn og hjemkommune, som påbegynte profesjonsutdanninger i Akademi Norr kommunene i perioden 2000-2010. Totalt er det for perioden registrert 1695 studerende. En mer detaljert analyse av tallene viser at rekrutteringen til profesjonsutdanningene var langt større i perioden 2000-2005 (1197 studerende) enn i perioden 2006-2010 (474 studerende). Årene 2002 og 2003 representerer toppårene, hvor til sammen 613 studenter påbegynte utdanninger. Med unntak for 2010, hvor svært få studenter er rekruttert (37), er deltakervariasjonene innenfor det man må karakterisere som normale svingninger.

I gjennomsnitt har 171 voksne påbegynt lengre studier hvert år i Akademi Norr kommunene over tiårsperioden 2000-2010.

Tabell 5.1 Rekruttering til profesjonsutdanninger i Akademi Norr kommunene for perioden 2000-2010 fordelt på kjønn og bostedskommuner. Antall

	Menn	Kvinner	Totalt
Malå	12	2	14
Dorotea	2	12	14
Arjeplog	22	0	22
Sorsele	10	15	25
Åsele	2	41	43
Kramfors	17	50	67
Strömsund	37	50	87
Vilhelmina	47	36	93
Storuman	127	103	230
Arvidsjaur	124	145	269
Lycksele	51	238	289
Sollefteå	179	389	568
Sum	630	1055	1685

Tabellen viser at variasjonen mellom kommunene er svært stor. De minste kommunene i folketall er, ikke overraskende, også dem med lavest antall deltakere på profesjonsutdanningene. Malå og Dorotea har for 10-års perioden hatt 14 deltakere, Arjeplog og Sorsele har hatt henholdsvis 25 og 22 deltakere. Åsele har hatt noe bedre rekruttering med sine 43 deltakere, mens Kramfors (67 studerende) og Strömsund (87 studerende) må sies å ha et lavt antall deltakere både vurdert ut fra folketall og sammenliknet med andre større kommuner i Akademi Norr.

Tre av kommunene har hatt forholdsvis stor rekruttering; Storuman (230), Lycksele (289) og Arvidsjaur (269). Sammenlignet med de øvrige kommunene er det noe bemerkelsesverdig at to forholdsvis små kommuner (i innbyggertall) som Storuman og Arvidsjaur har hatt forholdsvis høy rekruttering. For begge deler handler det om at de har gitt tilbud over flere år som har rekruttert utenfor egen kommune og region. Storumans rekrutteringstall på første halvdel av 2000-tallet er knyttet til to studietilbud; "Skidakademin" og "Bergmaterialingenjør" (80 p). Førstnevnte fremstår som et svært populært tilbud med mange søkere. 155 av Storumans 230 studerende for perioden ble tatt opp på dette tilbudet.

Sollefteå markerer seg med den klart største rekrutteringen. Over tiårsperioden har man nesten hatt dobbelt så mange studerende som Lycksele. Det er særlig ett tilbud som har bidratt til dette, "Int. kris- og konflikthandtering 140 p". Tilbudet går i regi av Umeå Universitet, det er nasjonalt og har fram til nå ikke vært gitt andre steder. Det er et heltidsstudium hvor de to første årene er lagt til Sollefteå og tredje året til Umeå. I tillegg har man praksis i utlandet. Utdanningen ble etablert som en følge av

regimentsnedleggingen i Sollefteå. Dette har på alle måter vært en populær utdanning, noe som ikke minst fremkommer av søkertallene, som i toppåret (2002) var på over 600. Søkerne kommer fra hele landet. For perioden 2002-2009 er det registrert 332 studerende på dette studiet, om lag 60 prosent av alle som påbegynte lengre studier ved SLS i Sollefteå. Sammen med studentene på sykepleierutdanningen, hvor det for perioden 2001-2007 ble tatt opp 95 personer, utgjør disse 75 prosent av alle studerende som fulgte programstudier for perioden 2000-2010.

I fire av kommunene er rekrutteringen forholdsvis jevn over perioden. Det gjelder Sollefteå, Arvidsjaur, Lycksele og Åsele. For flere av små kommunene fremkommer det at profesjonsutdanningene bare er å regne som *enkeltstående tiltak innenfor en avgrenset tidsperiode*. Av Doroteas 14 rekrutterte var det for eksempel 11 som startet opp på en sykepleierutdanning i 2004. 14 av Sorseles 25 studenter startet opp på en sosionomutdanning i 2003, 12 av Åseles 41 studerende startet i 2003 opp på sosionomutdanning og 69 av Vilhelminas 93 studerende begynte på en førskolelærerutdanning og en sykepleierutdanning. Rekrutteringen til Kramfors domineres av to sosionomprogram som til sammen rekrutterte halvparten av kommunens 67 studerende.

Når det gjelder deltakernes fordeling på kjønn, følger de fleste kommunene den tradisjonelle kjønnsfordelingen innen fleksible studier ved at kvinner er i flertall. Samlet sett utgjør kvinnene 60 prosent av alle som påbegynte lengre studier. Kjønnforskjellen er mindre enn det vi finner i andre studier om rekruttering av voksne til fleksibel høyere utdanning.³⁶ I en norsk og en dansk studie om voksne, fleksible studier er for eksempel andelen kvinner 70 prosent. I en tilsvarende analyse av SLS i Hälsingland fremkom det at mellom 75 til 80 prosent av deltakerne var kvinner.³⁷ At fordelingen i Akademi Norr er noe jevnere mener vi må tilskrives det bevisste arbeidet som er gjort for å skaffe til veie utdanningsforløp som er tilpasset "det mannlige arbeidsliv", både i og utenfor egen region. Dette er i seg selv en dokumentasjon på den betydning SLS kan ha for å påvirke fagprofil og rekrutteringsmønster til høyere utdanning.

Av kommunene har Arjeplog bare rekruttert menn, og både i Storuman og Vilhelmina (med forbehold for rekrutteringen til en førskolelærerutdanning) er menn i flertall. Balansen mellom menn og kvinner er også god i Sorsele, Strömsund og Arvidsjaur. I Arjeplog og Arvidsjaur er det "Bilsystemteknik" som rekrutterer mennene, i Storuman

³⁶ Med forbehold om de 40 i førskolelærerne i Vilhelmina, jf. note 68

³⁷ Roos, G. & Grepperud, G. (2007). *Leva och lära i Hälsingland*. Studiecentra i Hälsingland. Rapport nr.7; Roos, G. & Grepperud, G.2007. Vuxna flexibla studenter som del av högre utbildning – rekrytering och kännetecken. I Rønning, W.(red): *Den usynlige student. Voksne i fleksibel høyere utdanning*. Tano. Trondheim

er det Skidakademi- og Bergmaterialingeniørutdanningene, i Strömsund er det LUGI (en lærerutdanning) som drar opp den mannlige andelen.

Litt grovt regnet er det i løpet av tiårsperioden tilbudt 40 ulike studieprogram, en del av disse har vært gitt flere ganger. Det har altså vært forholdsvis stor bredde i de program-/profesjonsutdanninger som har vært gitt. Det har vært tilbud i alt fra bilsystemteknikk til journalistikk og skiakademi, men hovedvekten har vært innrettet mot de klassiske profesjonsutdanningene innen helse, sosialomsorg og skole/førskole. Det er også her vi finner de største søker tallene. Til tre sykepleierutdanninger i Lycksele ble det for eksempel registrert 652 søkere³⁸ og til sosionomprogrammet i 2004 søkte det 113. For et tilbud som Bilsystemteknik ble det i 2004 registrert 150 søkere, året etter var det 183 søkere. **Som vi allerede har vært inne på har noen av tilbudene også hatt stor rekruttering utenfor Akademi Norr området. «Int. kris-och konflikthandtering» er det beste eksemplet på dette, det gjelder også tilbud som «Bilsystemteknik» og «Turism, Gastronomi och Hospitality Management». Alle disse tre tilbudene avspeiler også lokale særtekk og spesialiteter, for eksempel henger tilbudet i Bilsystemteknik nært sammen med bilttestindustrien i Arvidsjaur/Arjeplog. Med sin tilknytning til lokalt næringsliv likner disse studiene på profilen til YH-studiene.**

5.1.2 Kortere utdanninger på universitets- og høgskolenivå/ videreutdanninger.

Akademi Norrs database omfatter også en registrering av det som kalles "andra enskilda kurser", dvs. kortere utdanninger på universitets- og høgskolenivå. Det dreier seg primært om tilbud på 7,5 og 15 studiepoeng. Noen er også på 30 og 40 studiepoeng. Det er noe uklart hvor nøyaktig denne oversikten er. Usikkerheten er bl.a. knyttet til at de fleste tilbud er registrert i årene 2008-2010, og at en stor kommune som Lycksele er bare registrert med ett tilbud. Dessuten er det også her registrert to kategorier studenter, de som følger tilbud meglet fram av Akademi Norr og de som følger tilbud direkte i regi av utdanningsinstitusjonen.

³⁸ Uklart om dette bare er søkere fra Lycksele eller om det angir alle søkere fra samtlige AN-kommuner

Tabell 5.2 Antall registrerte deltakere på kortere utdanninger(fristående kurser) i Akademi Norr kommunene etter kommuner og tidsperiode.

Kommune	Tidsperiode	Antall deltakere
Arjeplog	Ikke angitt	Ikke angitt
Arvidsjaur	2008-2010	160
Dorotea	2008	2
Kramfors	2006-2008	108
Lycksele	2004	Ikke angitt
Malå	2009	7
Sollefteå	2004-2010	93
Sorsele	Ikke angitt	Ikke angitt
Storuman	2004-2010	114
Strömsund	Ikke angitt	Ikke angitt
Vilhelmina	2006-2007	59
Åsele	2001-2010	170

Av tabellen ser vi at det er mange deltakere fra kommuner som relativt sett også hadde mange studerende på profesjons- og profesjonsutdanninger. Det gjelder Arvidsjaur, Storuman og Sollefteå. For Åsele, som har registrert studenter for nesten hele 10-året, er det registrert til sammen 170 deltakere. For Kramfors, som hadde et relativt lavt antall studenter på profesjonsutdanningene, hadde bare på to år 108 deltakere på disse korte utdanningene.

Oversikten fra Akademi Norr viser at tilbudene sprer seg på en rekke fag/emner og er en god blanding mellom det som er yrkesrettet og det som mer handler om enkeltpersoners faglige interesser. Ett eksempel på sistnevnte finner i Åsele hvor det i 2005 var registrert 38 personer som påbegynte et fempoengskurs i "Buddism" i regi av Umeå Universitet.

For å illustrere bredden av kortere, høgre utdanninger har vi her valgt å gi en oversikt over hvilke tilbud som var registrert for Storuman kommune fram til og med 2010. For de tilbudene som har mer enn 1 student er antall angitt i parentes:

Tabell 5.3 Översikt över enkeltstående flexibla utbildningstilbud med studenter från Storuman kommun.

Idrottsmedicin A 10hp (29 +27)	Informatik, människor IT och arb.miljö 7,5hp	Vård till närstående, 7,5 hp	Vikingarnas språk, 7,5 hp
Vindkraft, grundkurs 7,5 p (5)	Skapande svenska A 30 hp	Svenska som andraspråk II – Distans	Juridisk översikt kurs 1, 15 hp
Vindkraft, energi 7,5 hp (3)	Skapande svenska B 30 hp	Mångfaldens komplexitet, 7,5 hp	Specialpedagogik 3, 30 hp
Svenska som andraspråk, 30 hp	Berättandets betydelse, 7,5 hp	Ledarskap 1 - grundläggande begrepp, 7,5 hp	Svenska som andraspråk A, 30 hp
Fritidsvetenskap, 30 hp	Praktisk retorik, 7,5 hp	Ekonomisk styrning och analys, 7,5 hp	Läs och skrivinläring, ma, 30 hp
Specialpedagogik, 30 p	Handelsrätt, 30 hp	Digital bildbehandling, 7,5 hp	Databasadministration för SQL-serverar, 7,5 hp
Svenska språket, grundskola 30 hp(2)	Kost vid graviditet o amning, 7, 5 hp	Hundens beteendebiologi 1 - introduktion, 7,5 hp	Administration av relationsdatabaser, 7,5 hp
Psykologi, introduktion till KBT, 7,5 p	Omvårdnad, D kvantitativ metod 7,5 hp	Barn- och ungdomslitteratur, en introduktion, 7,5 hp	Läs-, skriv- och språkutveckling I, 15 hp
Religionspsykologi:grundkurs, 7,5 hp	Kandidatkurs i pedagogik, 30 hp	Psykosocial arbetsmiljö och hälsofrämjande arbete 7,5 hp	Barn- och ungdomspsykiatri, del 1,30 hp
Engelska A1, nätkurs, 15 hp	Psykologi som vetenskap, 15 hp	Företagsekonomi A1, 15 hp	Arbetsförmågebedömning , 7,5 hp (2)
Mellanösterns moderna historia, 7,5 hp	Kandidatuppsats i psykologi, 7,5 hp	Kost vid graviditet och amning, 7,5 hp	Nätkurs rättsmedicin
Farmakologi och sjukdomslära	Livsstilsrelaterade tillstånd, 7,5 hp	Bettfysiologi, 11 hp	Skapande bild, distans (2)
Allmän musikinläring, 7,5 hp			

5.1.3 Yrkeshøgskoleutdanning (fagskoleutdanning)

Omfanget av denne type utdanninger er etter hvert blitt forholdsvis stort i Akademi Norr kommunene.

I tabell 5.4 er det gitt en oversikt over tilbud og totalt antall studerende som påbegynte slike utdanninger i perioden 2006-2010, basert på Akademi Norrs database. Man har her registrert 16 ulike KY/YH-tilbud. Heller ikke denne statistikken synes å være helt nøyaktig eller oppdatert. Blant annet er det flere tilbud som er registrert for Kramfors, uten at antall studenter er registrert. Det kan selvfølgelig skyldes at man ikke har rekruttert studenter, men det virker usannsynlig. Uansett kan tallene i tabell 5.4 stå som eksempler på den utvidelse av SLS- aktiviteten som har skjedd.

Tabell 5.4 Studerende rekruttert til KY/YH- utdanninger i Akademi Norr kommuner etter kjønn og kommuner. Antall.

Kommune	Menn	Kvinner	Sum
Kramfors	105	20	125
Sollefteå	28	129	157
Storuman	37	56	93
Strömsund	0	1	1
Åsele	22	23	45
Malå	6	0	6
SUM	198	229	427

De 16 YH-tilbudene som er registrert fordeler seg jevnt over perioden 2006-2010. Eksempler på slike program er Vindkraft, Geografisk informasjonsteknikk, Dataspillprogrammering, Instrument og sterilteknikker og Psykososialt behandlingsarbeid. Tilbudene viser både den store variasjonen i utdanningstilbud som finnes på dette utdanningsnivået, og den sier også noe om hvor kommunene mener de har et arbeidsliv som både kan bidra med kompetanse samtidig som de trenger den kompetansen som utvikles.

Tabellen viser at disse tilbudene har vært en suksess i noen av kommunene. Kramfors, som ikke har registrert en eneste student på profesjonsutdanninger i perioden 2006-2010, har registrert 125 på YH-utdanninger. Åsele har *for samme periode* tre ganger så mange som leser YH-utdanninger sammenliknet med profesjonsutdanningene og Storuman har fem ganger så mange på YH-utdanningene.

Vi har ingen tall som sier hvor mange av de YH-studerende som tilhører Akademin Norr kommunene. Dersom vi legger YH-myndighetens tall til grunn, dvs. at om lag 1/3 av dem som utdannes kommer fra disse kommunene og at de fleste av dem ikke flytter ut etter endt utdanning, innebærer det at kommunene har fått tilført stabil, relevant kompetanse til eget arbeidsliv.

Det er dessuten grunn til å merke seg den jevne fordelingen mellom kjønn, noe som skyldes at flere av tilbudene er innrettet mot fag- og yrkesområder som domineres av menn. I YH-myndighetens årsrapport fra 2013 fremkommer det at andelen menn samlet sett er 49 prosent. Det er særlig tre studietilbud på landsbasis som domineres av menn, "Samhällsbyggnad och byggteknik", "Data/IT" og "Teknik och tillverkning".³⁹

³⁹ YH-myndigheten 2014. Årsrapport 2013. <https://www.myh.se/Publikationer/Arsredovisning-2013---Myndigheten-for-yrkeshogskolan/>

5.2 Høgre utdanning i Nord-Troms

De seks Nord-Troms-kommunene har til sammen et folketall som bare er noe større enn Sollefteå kommune alene (jf. kap. 2). Det er fra 2008 at SLS-aktiviteten kommer i gang for alvor. I tabell 5.5 er det gitt en oversikt over antall studerende på programstudier/profesjonsstudier. Studenter som følger studier over flere år er her registrert hvert år. Vi har derfor ikke lagt inn noen totalsum for hver kommune, siden dette vil være misvisende. I stedet angir vi sum for antall studenter pr. år. Alle tilbud involverer SLS. Det foreligger ingen registrering av bosatte i disse kommunene som følger studier på egen hånd.

Tabell 5.5 Studenter på profesjonsstudier i Nord-Troms etter bostedskommune, kjønn og år. Antall⁴⁰

	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
Kvæningen	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	1	1	-	1
Kåfjord	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4	-	6	1	3
Lyngen	-	-	-	1	-	-	-	7	-	8	-	10	-	6
Nordreisa	-	-	-	5	-	5	2	12	1	12	-	16	2	13
Skjervøy	-	-	-	1	-	1	-	6	-	6	-	6	1	5
Storfjord	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3	-	3	-	2
Andre	-	-	-	-	-	1	2	3	4	2	2	4	1	5
Totalt	-	-	-	6	-	6	4	36	5	37	3	46	5	35

Studietilbudene er sykepleierutdanning (gitt 3 ganger), lærerutdanning (gitt 2 ganger) og vernepleierutdanning (gitt 1 gang). Størst rekruttering er det fra regionens største kommune, Nordreisa, minst er det fra den nordligste (Kvæningen) og sørligste kommunen (Storfjord). I motsetning til Akademi Norr-kommunene er studentene stort sett kvinner, antallet menn er svært lavt. Dette skyldes naturlig nok at de profesjonsutdanninger som har vært gitt er innrettet mot kvinnedominerte yrker.

I tabell 5.6 gis det en oversikt over studenter i regionen som har fulgt kortere tilbud på universitets- og høgskolenivå. Som det framgår er deltakelsen på slike kortere utdanninger langt større enn for profesjonsprofesjonsutdanninger. En tredjedel av studentene kommer fra den største kommunen, Nordreisa, for øvrig er antall deltakere nokså likt for de andre kommunene, selv om Kvæningen har klart færrest.

⁴⁰ - betyr her 0, er her brukt for å øke lesbarheten i tabellen.

Tabell 5.6 Studenter på kortere, høyere utdanninger i Nord-Troms etter bostedskommune, kjønn og år. 2006-2012. Antall

	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		Total		SUM
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	
Kvænangen	1	2	1	3	0	4	1	5	4	4	2	3	4	1	13	22	35
Kåfjord	1	7	4	7	2	3	0	5	2	9	3	6	3	10	15	47	62
Lyngen	0	17	1	8	0	12	2	7	4	4	1	7	0	6	8	61	69
Nordreisa	7	19	10	28	14	16	19	21	8	20	0	12	5	42	63	158	221
Skjervøy	5	6	8	9	3	8	2	1	3	6	3	6	1	4	25	40	65
Storfjord	5	6	8	8	4	5	3	5	1	6	0	10	0	9	31	49	80
Andre	6	7	12	19	4	9	3	1	1	3	2	10	3	15	31	64	95
Totalt	25	64	44	72	27	57	30	45	23	52	11	54	16	87	186	441	
SUM	89		116		94		75		85		65		103		627		

Selv om kvinnene også her er i klart flertall, er andelen menn større enn i profesjonsutdanningene. For 2007 og 2008 var for eksempel andelen menn hhv. 37,9 og 40 prosent. Minst var andelen menn i 2012 med 15, 5 prosent. De fleste tilbudene har klar yrkesmessig relevans og er knyttet til fagområder som reiseliv, helse, økonomi og ledelse

SLS Nord-Troms har ingen tilbud på fagskolenivå. Derimot finnes det permanente fagskoletilbud i regionen i tilknytning til Nordreisa videregående skole.

5.3 Høgre utdanning på Hadeland

Også for Hadeland har vi bare oversikt over de studentene som følger studier i regi av SLS. Det eksisterer ingen oversikt over studentenes fordeling på kommuner og kjønn, bare antall for hvert enkelt tilbud. I tabell 5.7 gir vi en oversikt over profesjonsprofesjonsutdanningene for perioden 2004-2012. Studenter som følger studier over flere år er registrert hvert år, derfor er det bare summert pr. år og ikke samlet for studiet.

Tabell 5.7 Studenter på profesjonsstudier i Hadeland etter studier. Antall

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lærerutdanning	50	12	5	5	5	4	4	3	5
Førskolelærerutdanning	0	0	0	0	0	45	42	41	42
Sykepleierutdanning	26	17	15	25	43	30	33	22	25
Vernepleierutdanning	5	5	0	0	0	0	5	5	5
Ingeniørutdanning	0	0	0	0	0	6	6	0	0
SUM	81	44	20	30	48	45	90	71	77

Som det fremgår av tabellen er det "klassiske" profesjonsstudier som har vært gitt i Hadelandsregionen. Førskolelærerutdanningen og sykepleierutdanningene har vært gitt samlingsbasert, mens lærerutdanningen (med unntak for 2004) og vernepleierutdanningene har vært gitt som nettbaserte tilbud.

I tabell 5.8 er det gitt en oversikt over kortere, høyere utdanninger som har vært tilbud i regi av SLS Hadeland. Her er det ikke angitt antall studenter for hvert enkelt utdanningstilbud, men for grupper av fagemner under samme fagområder. Det mest interessante med tabellen er at den viser at SLS Hadeland har hatt forholdsvis store oppdrag for grunnskolen og barnehagene. At skolen tar SLS i bruk for å legge til rette for etter- og videreutdanning, er forholdsvis sjeldent blant de SLS-ene vi har intervjuet. I tillegg til Hadeland er det bare Sollefteå som kan vise til et konkret eksempel på dette, i tilknytning til Lärarlyftet i 2010-2011. For øvrig synes det som om skolene selv tar seg av den nødvendige etter- og videreutdanningen, eller at det går gjennom andre kanaler enn SLS-ene.

Tabell 5.8 Studenter på kortere, høyere utdanning på Hadeland etter studier/målgrupper. Antall.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Økonomi/ledelse/ ped o.a	25	17	5	10	58	20	26	23	28
Videreutd.grunnskole	0	40	164	164	106	155	0	0	0
Videreutd. barnehage	0	0	0	0	330	330	330	330	0
SUM	25	57	169	174	504	505	356	353	28

SLS Hadeland hadde for perioden 2006-2011 gitt fire tilbud på fagskolenivå (YH), tre ganger har psykisk helse vært tilbudt og en gang aldri og helse. Til sammen 50 studenter fullførte disse tilbudene.

5.4 Fremtidige utdanningsbehov

I forrige kapittel pekte vi på at få av utdanningstilbudene til SLS-ene synes å ha kommet som et resultat av systematisk kartleggingsarbeid. Heller ikke SLS-enes tenkning om fremtidige behov synes å ha noen solid forankring i analyser og vurderinger. Dette gjaldt også for de SLS-ene som hadde gjennomført eller var i ferd med å gjennomføre større kartlegginger. Vårt inntrykk var at det verken i enkeltkommuner eller nettverk fantes noen strategiske eller langsiktige planer for kompetanse- og utdanningsbehov.

Gjennom intervjuene kom det til uttrykk et bredt spekter av utdanningsønsker. Det var ingen rød tråd eller fellesnever i de behovene som ble angitt. Dessuten ble behovene ofte formulert svært generelt, for eksempel «at vi får flere profesjonsutdanninger hit», ”utdanninger på flere nivå” eller ”flere nettbaserte tilbud”. Alternativt henvises det, som i Hadelands tilfelle, til næringer der man mener kompetansebehovene er særlig store, som for eksempel innen helse, handel og reiseliv. I den grad angivelsene var mer konkrete var det særlig profesjonsutdanninger som ble nevnt. Det handler om alt fra reiseliv til sosionomutdanning. Ikke minst var det på intervjudispunktet et sterkt ønske fra flere av Akademi-Norr kommunene om at den lenge planlagte sosionomutdanningen fra Umeå Universitet måtte komme i gang. Her hadde Akademi-Norr støttet institusjonen med utviklingsmidler, uten at tilbudet kom i gang.

5.5 Oppsummering - formell utdanning med ulikheter og variasjoner

Vi har i dette kapitlet gitt et bilde av utdanningsaktiviteten til SLS-ene, basert på deres egen dokumentasjon. Det er i den sammenheng nødvendig å ta noen forbehold siden SLS-ene og deres nettverk i ulik grad har lagt ned arbeid i dokumentasjon av egen virksomhet. Forbeholdet gjelder både det tallmessige grunnlaget, og måten dette grunnlaget er sammenstilt på. Dette til tross kan det allikevel konkluderes med at SLS-ene har bidratt til å styrke sine kommuners kompetanse og dermed også vist sin berettigelse.

Samtidig viser tallene store variasjoner både i aktivitet og prioriteringer mellom kommunene. Dette gir seg utslag for antall studerende, bredden i emne- og fagtilbud og utvikling over tid.

Når det gjelder program- og profesjonsutdanningene viser den dokumentasjon som foreligger at fokus, naturlig nok er innrettet mot de klassiske profesjonsfagene innen helse, sosialt arbeid og skole. Det er da også til noen av disse fagtilbudene det i Akademi-Norr-kommunen er registrert størst søkning. Søknadstallene til noen av disse studiene, for eksempel til sykepleierutdanningene, har vært så store at dette tilbudet kunne vært tilbudt flere ganger. Muligens kunne det hatt status som "et permanent, fleksibelt tilbud" som roterte mellom SLS-ene i nettverket.

At så ikke er tilfelle henger primært sammen med utdanningsinstitusjonenes kapasitet og holdninger. I årsmeldingen til SLS Nord-Troms for 2013 pekes det da også på at manglende interesse og vilje fra utdanningsinstitusjonene er en vesentlig årsak til at aktiviteten begrenses.

I tillegg finner vi et bredt tilbud av andre fag som strekker seg fra ingeniørutdanninger til turisme og vindkraft. Til sammen har vi registret over 40 ulike program og profesjonsutdanninger som både imøtekommer allmenne og spesielle behov. En del avspeiler også lokale spesialiteter, satsingsområder eller kompetanser. Det er i seg selv et interessant trekk ved flere av de utdanningene at de både tar utgangspunkt i og skal bidra til utvikling av lokalt arbeids- og næringsliv. «Bilsystemteknik» er et eksempel på dette, det samme er også «Int. kris- og konflikthandtering.»

Med unntak for Lycksele viser det seg at de SLS-er som har flest søkere/studerende har hatt tilbud som har gått over flere år og som har rekruttert studenter fra andre områder enn egen kommune og region. Dette gir seg særlig utslag for Sollefteå og Storuman. Over halvparten av Sollefteås studenter (58 prosent) har fulgt tilbudet

”Int. kris-och konflikthandtering”, mens 145 av Storumans 230 studenter (63 prosent) har fulgt ”Skiakademin”. Av Arvidsjauras 269 studenter har 26 prosent fulgt ”Bilsystemteknik”.

Sett på bakgrunn av SLS-enes historie, representerer slike tilbud en form for målforskyvning fordi de etter en viss tid ikke lengre fyller kommunes eller regionens kompetansebehov. Dermed vil arbeidet med slike utdanninger flytte fokus fra kommunens eller regionens behov til hvordan SLS-ene kan overleve eller styrkes.

Det behøver imidlertid ikke være noen motsetning her. Gjennom intervjuene fremheves det at å etablere langsiktig virksomhet med eksterne studenter også kan vurderes som en strategi for å styrke et lokalt studiemiljø og sikre andre og mer lokale utdanningsbehov. Utdfordringen er å finne en god balanse mellom ”eksterne” og ”interne” studenter, noe SLS-ene synes å ha klart.

De minste norske og svenske kommunene som Kvænangen, Kåfjord, Storfjord, Sorsele, Malå og Dorotea har hatt svært liten rekruttering til program- profesjonsutdanningene. For de to svenske kommunene viser det seg at rekrutteringen har vært størst når tilbudet fysisk har vært lagt til stedet. Dette indikerer at også utdanningsmodell kan ha betydning for rekruttering, og at fysiske samlinger på stedet bidrar til å bygge ned barrierer for voksnes deltakelse i høyere utdanning. I Dorotea og Sorsele fremstår SLS-aktiviteten bare som enkeltstående utdanningsprosjekt.

Det er også verd å merke seg at Akademi Norr kommunene, som har vært aktive i 10 år, har merket en klar nedgang i antall deltakere på de lange utdanningsprogrammene som de selv har forhandlet fram og som tilbys i nettverket. Rekrutteringene første fem år utgjør om lag 70 prosent av totalen. Rekrutteringen var høyest i årene 2002-2003 hvor 36 prosent av studentene ble rekruttert. Denne nedgangen kan skyldes flere forhold:

- Man tok de første årene ut et akkumulert behov.
- Stadig flere voksne følger nettbaserte tilbud.
- Det har blitt økt konkurranse om studentene, for eksempel ved en del heller har valgt yrkeshøgskolestudier.

I Nord-Troms, og til dels på Hadeland, er rekrutteringen til høyere utdanning størst på de kortere utdanningene på universitets- og høgskolenivå, dvs. mellom, 10 og 30 studiepoeng. Disse er pr. definisjon videreutdanningstilbud og har en klar innretning

mot yrkesutøvelse. I Akademi-Norr-kommunene representerer slike utdanninger et bredere spekter av fag som også dekker mer personlige og ikke-yrkesrettede emner. Denne forskjellen kan delvis forklares med at man i svensk sammenheng også har registrert deltakelse på utdanninger som ikke har gått i regi av SLS-ene og som er helt nettbaserte. Som eksempel på bredden av kortere utdanninger i Akademi Norr sammenheng har vi vist til Storuman SLS. Vi tar også med noen eksempler fra Sollefteå for 2012 på forholdsvis uvanlige emner/tilbud innen fleksibel utdanning, tilbud som nok bare lar seg realisere som nettbasert tilbud:

Arabiska för nybörjare, Kinesiska muntlig språkfärdighet, Varulvar, vampyrar och väsen, Psykologi 2, Historia GR, Mat, myter och molekyler, Judendom och Islam, Kläd design, Vattenvård.

Den store spredningen av fag/emner som studenten melder seg på, er i seg selv interessant å observere. Den synliggjør at det som fram til nå har vært et dilemma for SLS-ene når det gjelder volum og breddeutfordringen (jf. rapport 1), kan la seg løse med de nettbaserte tilbudene. Som oversikten fra Akademi Norr viser vil det til enhver tid være et visst antall personer som ønsker å følge utdanningstilbud som ikke lar seg løse gjennom lokale, samlingsbaserte tilbud. Med større tilfang av nettbaserte tilbud får også disse bedre valgmuligheter. Spørsmålet er da om SLS-ene også kan spille noen rolle for disse? Det er temaet i neste kapittel.

Ved de svenske SLS-ene har fagskoleutdanning (KY/YH-utbildningar) fått gradvis større oppmerksomhet. Som påpekt i forrige kapittel synes selve utdanningsmodellen å fungere som et "Columbi egg", sett fra kommunenes side, ved at det kan ivareta flere typer behov på en gang. Den ivaretar både faglig relevans og sikrer samtidig stabil og kompetent arbeidskraft. At SLS involverer seg i denne type utdanninger, og bidrar til at kommunene slik sett sikrer sin egen befolkning relevant utdanning, er slik sett både nødvendig og nyttig, og styrker SLS-enes posisjon. Men det observeres, blant annet fra Sollefteå, at KY-betegnelsen var lettere å forstå, og selge inn i kommunen. Høgskolebegrepet på sin side skapte i mange tilfeller en distanse.

Ved de norske SLSene har fagskoleutdanning hatt lite gjennomslag, spesielt gjelder dette for SLS Nord-Troms.

6. Møteplassfunksjonen

Intervjuer: Hvor stor aktivitet er det her nå for tiden?

SLS-ansvarlig: Akkurat nå er det ikke så stor aktivitet...vi har mange grupper. Det er 5 som leser program, så det er noen stykker som er her på dagtid: Det er vel om lag 90 studenter totalt som leser på universitets- og høgskolenivå her i kommunen, men det er primært kortere, enkeltstående tilbud. Og da leser man hjemme. Men både bedrifter og kommunen leier lokaler til egne kurs, datakurs og liknende. Så min utfordring har vært å få studentene hit i stedet for å sitte hjemme.

Intervjuer: Er det slik at studentene sitter mer og mer hjemme?

SLS-ansvarlig: Ja, siden man har like bra teknikk hjemme, hvorfor skal man sitte her?

Intervjuer: For eksempel fordi man får bedre service og mer fred og ro?

SLS-ansvarlig: Ja. det synes jo jeg også, men mange tenker allikevel "hvorfor skal jeg gå på SLS?" Og i dag er jo mange så vant med å ha god teknologi hjemme, og finnes ikke det på SLS, så da...jeg må jo ha noe som gjør at de kommer hit. Jeg skulle ønske at jeg kunne ha en kafédél, eller noe mer som lokket dem hit, det er min drøm.

Intervjuer: Så det er altså færre som kommer hit enn tidligere?

SLS-ansvarlig: Ja, før var det større grupper og samlinger i forbindelse med studiene, det har vi ikke nå

Møteplassfunksjonen handler, som begrepet tilsier, om hvordan SLS-ene møter sine studenter og hvordan de legger til rette for deres studie- og læringsarbeid ut over det som er utdanningsinstitusjonenes ansvar.

Som vi tidligere har pekt på står møteplassfunksjonen sentralt i SLS-enes selvforståelse. Dette kommer klart uttrykt i den definisjon av lærcentrum som det svenske, nasjonale lærcenternetverket NITUS legger til grunn. Her defineres SLS i realiteten bare gjennom denne funksjonen (jf. rapport nr. 1). Her fremheves SLS som et sted med gode rammevilkår og teknologi som gir deltakerne gode muligheter for å møtes. Det handler om muligheten til fysiske samlinger som del av et studieopplegg, om uformelt samarbeid mellom studentene eller ganske enkelt at enkeltstudenter har et sted å sitte for å lese i fred og ro.

Gjennom intervjuene har vi identifisert to hovedkategorier av møteplassoppgaver, det vil si oppgaver som går ut over selve undervisningen på stedet; service og individuell veiledning. Denne inndelingen overenstemmer delvis med studentenes vurdering av SLS (jf. rapport nr. 1).

Intervjuene gir ikke noe grunnlag for å si noe om hvor omfattende møteplassfunksjonen ved SLS-ene er. Derfor vil vi i dette kapitlet konkretisere og utdype hva disse to hovedoppgavene kan omfatte.

6.1 Serviceoppgaven som del av møteplassfunksjonen

Gjennom intervjuene fremkommer det at serviceoppgaven omfatter fire forhold: tilgjengelighet til fysisk/teknisk læringsmiljø, mulighet for lokal eksamen, utleie av lokaler til andre utdanningstilbydere og bibliotektenester.

Lärcenter är en mötesplats för vuxenstuderande där du kan träffa andra som studerar, få tillgång till grupprum, skriva tenta och mycket mer. I Sollefteå kommun är Reveljen ditt lärcenter.

Dette er det vi kan kalle den opprinnelige møteplassoppgaven, nemlig å være møtested for deltakere/studentene, både som del av undervisningen og utenom undervisningen.

Hovedinntrykket fra våre intervju/besøk er at de fleste SLS disponerer egne og tilfredsstillende undervisningsrom, selv om det både arealmessig og utstyrmessig er store forskjeller. Enkelte SLS-er var preget av plassmangel, og flere ønsket seg da også større og bedre lokaler. Langt på vei var også den tekniske infrastrukturen tilstrekkelig, selv om en viss oppgradering var påkrevet.

På intervjutidspunktet hadde SLS Sorsele ingen lokaler til disposisjon for å ivareta møteplassoppgavene. Heller ikke SLS Nord-Troms har egne lokaler, men leier heller undervisningsrom hos andre. En av begrunnelsene for en slik strategi var at man ikke ønsket at egne bygg skulle ta for mye ressurser eller for mye oppmerksomhet i det daglige arbeidet. Dessuten la man vekt på betydning av å ivareta den desentraliserte strukturen med aktører i alle kommunene.

Hvor ofte SLS-ene tas i bruk som møteplass, henger bl.a. sammen med hvilke studiemodeller som legges til grunn. SLS-modellen bygde i sin første fase på rene desentraliserte studier hvor all undervisning foregikk på stedet. I den andre fasen, dvs. fram til nå, har hovedmodellen vært såkalt "blended learning" (kombinert

undervisning), hvor fysiske samlinger ble kombinert med bruk av teknologi, først og fremst videokonferanser (telebild). I begge disse modellene er det å skape gode møteplasser viktig for å kunne gjennomføre undervisningen. Det vil bl.a. si at alle forhold av betydning for å skape et godt fysisk studiemiljø er til stede: gode undervisningsrom, teknisk utstyr, grupperom, tilgang til litteratur, kopieringsutstyr, osv.

Intervjuene varsler at vi nå går inn i en tredje fase, hvor det meste av undervisningen legges til rette som nettbaserte tilbud, og hvor studentenes fysiske tilstedeværelse ved et SLS blir mindre nødvendig.

Når det gjelder studentenes bruk av SLS utenom formelle, definerte undervisningssituasjoner viser intervjuene at de SLS-ansvarlige bare delvis har oversikt over bruksfrekvens og brukstyper. Hovedinntrykket er at studentenes bruk av SLS-ene utenom den formelle undervisningen er svært varierende, og at SLS-ene legger ned ulikt arbeid i å få studentene til å ta i bruk rom og utstyr. Ikke uventet er det de største SLS-ene som er de mest aktive og som har kapasitet til å følge opp studentene på denne måten. Både det å motivere studentene til å ta SLS i bruk, og ikke minst bistå dem i sitt studiearbeid, forutsetter en personalressurs som de færreste av SLS-ene i dag har, så fremt det ikke kombineres med personell i voksenopplæringen for øvrig eller med bibliotekspersonalet.

På bakgrunn av intervjuene vil vi angi syv hypoteser om hva som påvirker studentenes bruk av SLS-ene utenom selve undervisningen.

Den første hypotesen er at bruksfrekvens utenom undervisning henger samme med hvor ofte studentene følger undervisning ved SLS-ene, enten ved at læreren er fysisk til stede eller det undervises til klasser via videokonferanse/telebild. Antakelsen er at jo bedre man kjenner det fysiske og sosiale miljø, jo lettere og mer naturlig er det å ta i bruk. Etter hvert som "rene" nettbaserte tilbud blir mer og mer vanlig, rapporterer særlig de svenske SLS-ene om nedgang i møteplassfunksjonen. Det kan synes som mange ikke finner det naturlig å oppsøke et slikt studiemiljø når alt er tilrettelagt for studier hjemme. Eller sagt på en annen måte; jo mer studentene selv styrer sitt læringsarbeid gjennom nettbaserte modeller, jo mindre ser det ut til at de har behov for en fysisk og felles arbeids- og møteplass. Dette til tross for at vi fremdeles må kunne si at den faglig sosiale delen av et studium ikke er løst innenfor rammen av den digitale læringsarena.

Den andre hypotesen er at mer permanente tilbud ved SLS-ene, eller tilbud som gjentas over flere år med fysiske samlinger (KY/YH-utdanningene), gir et langt bedre

fundament for å skape et lokalt studiemiljø enn mer nettbaserte tilbud. Man kan anta at der slikt miljø eksisterer, er det også lett for andre studerende å oppsøke og utnytte dette.

En tredje hypotese er at studenter med tidligere erfaringer fra SLSene tar det mer i bruk enn dem som er førstegangsstuderende. Også dette går på studievaner og erfaringer med SLS.

En fjerde hypotese er at de som følger lengre profesjonsutdanninger tar SLS mer i bruk enn dem som følger kortere enkeltstudier. I slike studier bygger undervisningen ofte på obligatoriske oppgaver og en del av disse skal også løses i grupper. Dette "tvinger" ofte fram studentsamarbeid, og i den sammenheng kan SLS være et egnet møtested. Lange, fleksible studier innebærer også svingninger i motivasjon og arbeidsdisiplin og også i den sammenheng kan det å oppleve seg som del av et studiefellesskap være av verdi.

En femte hypotese, som henger nært sammen med det som er sagt over, er at bruk av SLS henger sammen med studentenes opplevelse av merverdi for egen læring. Vi tenker her spesielt på hvordan studentene kan få faglig hjelp og støtte av SLS-personalet. Dette er en oppgave som ikke er særlig utviklet blant SLS-ene når det gjelder høyere utdanning, men som er langt mer vanlig i den øvrige voksenopplæringen. Noen gode eksempler finner vi allikevel fra intervjuene, for eksempel at studentene får hjelp til oppgaveskriving.

En sjette hypotese er at bruk av SLS-ene utenom undervisning henger sammen med fysisk avstand mellom hjem og SLS, dvs. jo nærmere man bor SLS-ene, jo større er sannsynligheten for bruk. For en dels vedkommende kan det være mange mil til nærmeste SLS, noe som i seg selv gjør det lite aktuelt å oppsøke det.

Den syvende og siste hypotesen er at studenter som er alene om sitt studium i sin kommune, i mindre grad enn der det er flere studerende, tar SLS i bruk. Forutsetningen for å oppsøke et faglig og sosialt miljø er, naturlig nok, at man opplever at det finnes et miljø å inngå i.

At studenter møtes og tar SLS i bruk anses av samtlige SLS som viktig, først og fremst ut fra et læringsperspektiv, men i noen grad også ut fra et legitimitetsperspektiv. At studenter er til stede, og bruker, SLS, er en av de beste måter å synliggjøre egen betydning og relevans. Blir studentene borte, vil det også kunne reises spørsmål om berettigelse. Ved SLS Nord-Troms påpeker man dessuten møteplassfunksjonens betydning i et rekrutteringsperspektiv, det vi noe populært kan beskrive som "naboeffekten". At naboen eller andre kjente følger studier ved SLS kan ufarliggjøre

og inspirere til at man tar steget inn i utdanning eller går videre med utdanninger på høyere nivå.

Av grunner som dette, forsøker noen av SLS-ene aktivt å få studentene til å ta møteplassen i bruk. Først og fremst overfor egne studenter, men også overfor andre som bor i kommunen og følger nettstudier eller andre studier. I Arjeplog var det for eksempel i 2011 registrert 42 studerende, i Åsele var det til sammen 46. De aller fleste av disse var nettstudenter som ikke fulgte undervisning ved SLS-ene. Disse blir kontaktet, gjerne pr. e-post eller brev, hvor de gjøres oppmerksom på at kommunen har et SLS og at de kan tilby gode lokaler og evt. noe veiledning og oppfølging. Noen gir studentene mulighet til å benytte lokalene døgnet rundt eller i hvert fall etter normal arbeidstid/stengetid. Ved SLS Sollefteå arrangerer man også egne "Lärcenterkveldar" der de som studerer inviteres inn til informasjon av hva SLS kan tilby av hjelp og fasiliteter.

6.1.1 Muligheten til å ta eksamen lokalt

SLS-ansvarlig: Akkurat nå har vi to studenter som tar sin tentamen her, de følger en førskolelærerutdanning fra LTU. Så slipper de å dra till Luleå bare for å ta en deksamnen....

Intervjuer: Har dere noen høyere utdanningstilbud her nå?

SLS-ansvarlig: Vi har ingen egen gruppe her nå. Vi har hatt sykepleierutdanning her, som vi administrerte, og da hadde vi flest deltakere fra Vilhelmina faktisk. De leste mot Boden. Da var studentene samlet her og det var vi som samordnet alt. Men nå har vi ingen egen gruppe, derimot har vi høgskolestudenter som kommer hit og tar eksamener.

Som vist til i rapport nr. 1 er muligheten til å ta eksamen/tentamen lokalt den funksjonen studenter vurderer som viktigst ved SLS. At studentene tillegger dette så stor betydning er noe utdanningsinstitusjonene ikke alltid er like klar over, eller delvis anser som et problem. Både kostnadmessig og praktisk er lokale eksamener besparende for studentene, muligens har det også en viss innvirkning på deres trygghet og yteevne i eksamenssituasjonen. Med utviklingen av digitale eksamensløsninger vil også denne delen av de fleksible studiene flyttes fra SLS til studentenes "stue".

Flere av de SLS-ansvarlige peker på eksamensavvikling som en viktig servicefunksjon og som de legger til rette for. Omfanget varierer naturlig nok, men for de største SLS-

ene utgjør dette en forholdsvis stor oppgave. I 2010 arrangerte for eksempel SLS Sollefteå 605 deleksamener (tentamina).

I ett av intervjuene ble det vist til at noen SLS-er tar betalt for sine eksamenstjenester. 500 kroner pr. person for å få ta eksamen lokalt, er nevnt som et konkret eksempel på dette. Om noen av de SLS-ene vi har intervjuet har en slik praksis vet vi ikke. Uansett er en slik ordning diskutabel, men også er forståelig. Den er diskutabel fordi den påfører studentene en merkostnad, og fordi vi vet at enhver slik kostnad er nok til at noen velger å avbryte studier eller lar være å melde seg på. Det er forståelig, ikke minst i de mindre kommunene, hvor det økonomiske grunnlaget for å drive SLS-er svakt. Prinsipielt kan det dessuten vurderes som et problem om ethvert tiltak som settes i verk for tjene innbyggerne i kommunene, skal basere seg på betalingstjenester.

6.1.2 Utleie av rom

LärCentrums studierum/konferensrum kan hyras under förutsättning att det finns sådana lediga. Rummen är i första hand reserverade för de studerande som utnyttjar LärCentrum som bas för sitt lärande, i kurser man deltar i inom kommunal vuxenutbildning eller på högskolenivå. Under kvällar kan uthyrning ske under förutsättning att de praktiska arrangemangen kring inloggning, tillsyn, låsning och säkerhet i övrigt kan lösas på tillfredsställande sätt⁴¹.

Det å leie eller låne ut sine lokaler til andre undervisnings- og utdanningsformål skjer ved alle de SLS som har den type lokaler. Dette er ikke bare en viktig service overfor eget lokalsamfunn, det er også en måte å synliggjøre seg selv på. I Arjeplog observeres det for eksempel at kommunen i stadig større legger stadig flere utdanninger til SLS-lokalene.

6.1.3 Bibliotekservice

Et godt utrustet SLS vil også kunne ivareta biblioteksfunksjoner, kanskje først og fremst ved at det gis tilgang til aktuell pensumlitteratur eller, i beste fall, noe supplerende faglitteratur. Om ikke SLS-ene selv kan kjøpe inn dette, kan utdanningsinstitusjonene i noen tilfeller låne ut aktuell litteratur. Også

⁴¹ Hentet fra hjemmesiden til en av SLS-ene som ble intervjuet

folkebibliotekene er behjelpelig med lån av faglitteratur, spesielt der SLS og bibliotek er samlokalisert, slik vi for eksempel finner det i Åsele og Nord-Troms.

Nord-Troms SLS har en spesiell ordning for å styrke møteplassfunksjonen ved at de samarbeider med folkebibliotekene i de seks kommunene. Dette gjør at møteplassene befinner seg nært der folk bor, og at det blir enklere å tilby studenter god service. Dessuten representerer bibliotektjenesten en merverdi ut over at det er et sted å møtes eller arbeide. SLS-ansvarlig er godt fornøyd med dette samarbeidet og understreker at studentene blir godt tatt vare på. Dette har for øvrig hatt den positive bieffekten at bibliotekene har blitt mer synlige og har styrket sin lokale status.

En intern kartlegging ved SLS Nord-Troms viser at sett i forhold til antall studerende var bibliotekene godt besøkt. I 2009 var det for eksempel registrert 51 studenter i Nordreisa kommune som fulgte studier ved SLS Nord-Troms. Dessuten var det en god del andre studerende, for eksempel heltidsstudenter med bosted i disse kommunene, som gjorde seg bruk av biblioteket. Folkebiblioteket i Nordreisa, som holder til i samme bygg som SLS Nord-Troms, rapporterte for 2009 at nesten alle SLS-studentene hadde tatt biblioteket i bruk. Dessuten hadde fleksible studenter som bor i andre Nord-Troms kommuner vært innom dette biblioteket. For studenter som ikke fulgte SLS-studier rapporterte samme bibliotek om ca. 5 henvendelser i uka. Fjernlån fra andre bibliotek, møteplass for gruppearbeid og diskusjon og bruk av lese- og studieplass er de funksjoner som mest ble brukt av studentene.

6.2 Veiledning som del av møteplassfunksjonen

Intervjuene avdekker to former for veiledning ved SLS-ene; karriereveiledning og faglig/pedagogisk veiledning.

6.2.1 Karriere-/studieveiledning

Vänd dig til mig om du vill ha hjälp med:

- *att utreda och klargöra din situation, dina starka sidor och interessen*
- *att vidga perspektiv (se flere lösingar)*
- *att upprätta en handlingsplan*
- *att få information om utbildningar, yrken och studieekonomi*
- *att få svar på frågor om behörighet och betyg*

.....

Studieveileders oppgaver er:

- *å informere deg om dine rettigheter og muligheter for realkompetansevurdering og/eller opplæring*
- *å informere deg om mulige utdanningsveier frem mot målet ditt*
- *å veilede deg til et bevisst valg*
- *å veilede deg i søkeprosessen*
- *å legge til rette for realkompetansevurdering og opplæring*

Karriereveileders oppgave er å gi økt selvbevissthet og stimulere til refleksjon om ønsker, verdier, ferdigheter og styrker i forhold til valg av yrke og utdanning. Våre samtaler er konfidensielle.

Åpningstiden er mandag til fredag kl 0830-1530. På kveldstid er det mulig å få veiledning, men bare etter avtale.

På den måten kan du finne og velge det studiet og den studiemodellen som passer deg best, i forhold til dine ønsker og opplæringsbehov. Ofte vil også studieveileder være med å legge til rette for opplæringstilbud som passer ditt behov.

Sitatene over er hentet fra hjemmesidene til to av de SLS-ene vi intervjuet. De viser at det å veilede voksne til mulige studier og yrkeskarrierer ansees som en viktig oppgave:

Intervjuer: Hvilken betydning vil du si at SLS har her (dvs. på dette området - vår anm.), er det viktig at det finnes?

SLS-ansvarlig: Ja, det er det. Mange vil lese, men de vet ikke hva, de vet ikke hvor de skal henvende seg for å få hjelp, de vet ikke hva som finnes av tilbud, de vet bare at de vil gjøre noe annet enn det de gjør akkurat nå.

For noen av SLS-ene inngår dette som en definert oppgave, men da med alle voksne som målgruppe, ikke bare dem som ønsker seg til høyere utdanning. Slik er det ved SLS Hadeland hvor karriereveiledning er blitt definert som en sentral oppgave. En viktig grunn til at dette kom på plass var muligheten for statlig finansiering av oppgaven. Veiledningens betydning kommer bl.a til uttrykk ved at samtlige SLS i Oppland fylke kalles "karrieresenter". Veiledning av voksne utgjør ved SLS Hadeland om lag ¼ av totalaktiviteten. Man har brukt mye tid på dette arbeidet og har blant annet utviklet en håndbok for veiledning. Denne veiledningen gjelder også studenter i høyere utdanning, og de SLS-ansvarlige her mener at dette arbeidet har bidratt til å rekruttere studenter til SLS-utdanningene.

Også ved andre SLS-er er karriereveiledning en oppgave som ivaretas som del av, og i nær tilknytning til voksenopplæringen generelt. Like ofte er den imidlertid å forstå som mer uformell og tilfeldig, det er bare noe som naturlig følger av at SLS-ene blir oppsøkt av enkeltpersoner. Det er ikke mulig å si noe om omfanget av dette.

SLS Sollefteå ivaretar ikke en slik funksjon, men studie- og karriereveiledning knyttet til en egen separat del av miljøet ved Reveljen.

6.2.2 Faglig/pedagogisk veiledning

SLS-ansvarlig: Og så dette med møteplassen, det å kunne sitte her, treffe andre studenter selv om man ikke leser samme fag-noe som er OK når man skal skrive en rapport eller en oppgave, det er jo det samme om du leser samfunnsvitenskap eller sykepleie, de er jo lagt opp på samme måte, man refererer på samme måte osv.

Intervjuer: Spør de deg om hjelp til dette?

SLS-ansvarlig: Ja

Intervjuer: Så du blir litt studieveileder også?

SLS-ansvarlig: Ja, i hvert fall litt, jeg har jo skrevet noen oppgaver selv så jeg vet jo hvordan det gjøres.

Som det fremkommer av sitatet over kan veiledning ved SLS også gå over i mer faglig aktivitet, som for eksempel det å bistå studentene i oppgaveskriving. Dette er en oppgave som utdanningsinstitusjonene skal ivareta, og vi finner naturlig nok ikke så mange spor av den i regi av SLS-ene selv. SLS, Nord-Troms har imidlertid lagt forholdsvis stor vekt på dette og mener at det å supplere, eller "pakke inn" studietilbud med lokal, pedagogisk hjelp, er det som skal kjennetegne "Nord-Troms modellen". Det betyr blant annet at man samarbeider med høyere utdanning og regionens videregående skole om ekstra undervisnings- og veiledningstilbud til studentene. Man har erkjent at dette er en viktig deloppgave fordi mange studenter føler behov for ekstra hjelp og støtte og fordi enkelte studier synes særlig krevende.

Å styrke undervisningen lokalt er også noe de nordnorske utdanningsinstitusjonene er blitt mer bevisst på. Høgskolen i Narvik har for eksempel utviklet en nettbasert ingeniørutdanning som blant annet gis til voksne i Hammerfest i Finnmark fylke. Her supplerer man den nettbaserte undervisningen innen basisfagene med lokal undervisning og oppfølging ved SLS-et. Ved sykepleierutdanningen ved UiT Norges arktiske universitet har man ansatt egne fagkoordinatorer ved tre studiesentra i Troms fylke (hvorav SLS Nord-Troms er ett av dem), for å sikre faglig oppfølging og kvalitet. Dette gir ikke bare studentene et bedre tilbud, men sikrer også at man utvikler og gjennomfører en utdanning som ivaretar de særegne kontekstuelle forhold i kommuner og region.

6.3 Møteplassen oppsummert

Når SLS-ene begrunnes i Sverige og Norge, har perspektivene hatt noe ulikt tyngdepunkt. I Norge synes man å ha lagt hovedvekten på megleroppgavene, dvs. det å skaffe til veie relevant, høyere utdanning. I Sverige synes møteplassfunksjonen å stå sterkere, slik det for eksempel kommer til uttrykk gjennom den definisjonen av SLS som NITUS legger til grunn. Referansen for NITUS-definisjonen er primært å finne i en fleksibel utdanningsmodell som helt eller delvis baserer seg på lokale samlinger og hvor undervisningen skjer i samme rom eller via videokonferanse/telebild. Med en slik modell har det selvsagt vært nødvendig å vektlegge det fysiske læringsmiljøet, slik da også definisjonen til NITUS understreker.

Et vesentlig argument for etableringen av SLS-ene har vært at de vil kunne danne basis for en lokal læringskultur, som både kunne bidra til å styrke den enkeltes læring

og til å motivere og rekruttere nye, potensielle studenter. Man ser da for seg at SLS-ene fungerer som levende miljøer, også ut over undervisningstiden. Intervjuene avdekker at det er flere typer oppgaver som kan bidra til å utvikle en slik læringskultur. Delvis handler det, naturlig nok, om å legge best mulig til rette for den undervisning som skal skje ved SLS-ene. I tillegg utfordres SLS-ene til å legge til rette for bruk også utenom selve undervisningen. Dette er oppgaver som spenner fra å sørge for tilgjengelighet til lokaler, uten behov for personalressurser, til forholdsvis arbeids- og kostnadsintensiv studie- og karriereveiledning. Sistnevnte er en oppgave noen av SLS-ene har satset mer på enn andre, for eksempel SLS Hadeland.

De fleste SLS-ene vi har intervjuet har ingen klare forestillinger om hvem og hvor mye studentene anvender de fysiske fasilitetene som kan tilbys utenom ordinær undervisning. Med unntak for SLS Nord-Troms som har gjort en litt "grov" kartlegging av dette, gis det gjennom intervjuene nokså generelle angivelser av aktivitetene av typen "en og annen gruppe", "en del", "nå og da".

Selv om vi finner variasjoner mellom SLS-ene, er det vårt inntrykk at møteplassfunksjonen når det gjelder studenter på universitets- og høgskolenivå, er blitt noe svekket over tid, blant annet som en følge av at tilgangen til nettbaserte utdanninger har økt for den enkelte voksne. Det kan synes som de nettbaserte tilbudene til en viss grad har overflødiggjort behovet for fysiske og faglig/sosiale møteplasser. SLS-ene, spesielt innen Akademi Norr, varsler således om en individuell dreining innen fleksibel utdanning, med klare konsekvenser for egen funksjon. En slik utvikling utfordrer SLS-enes rolle og funksjon og kan gjøre det nødvendig med en redefinering av møteplassfunksjonen, evt. at tyngdepunktet legges et annet sted. Ett alternativ som trer fram er å legge mer vekt på arbeidet med motorfunksjonen.

En utvikling med større grad av individuelle, nettbaserte studier kombinert med redusert studentbruk av SLS-enes fysiske læringsmiljø truer til en viss grad eksistensberettigelse og legitimitet. Vi har, gjennom intervjuene, identifisert fire strategier fra SLS-enes side for å kompensere en stadig mindre synlig møteplassfunksjon.

1. I en del av Akademi Norr-kommunene, primært de største, går man ut til alle voksne som er registrert som studerende i kommunene, og inviterer dem til å ta lokalene og fasilitetene i bruk. SLS Sollefteå har for eksempel lagt ned en god del arbeid i dette.
2. Den andre strategien handler om å knytte møteplassfunksjonen til noe mer enn bare "et sted å være". I ett av intervjuene påpeker en av de SLS-

ansvarlige at det mangler en "merverdi" som gjør at studentene ser at det å benytte seg av SLS-ene utgjør en positiv forskjell. De sitter ofte på bedre teknologi hjemme, har muligens også et bedre fysisk arbeidsmiljø der i form av arbeidsrom og ser ikke noe poeng i møte andre studenter som ikke leser samme fag. Vedkommende mente at en slik merverdi ville vært at det til SLS-et ble opprettet en egen kafé eller kantine. Ved SLS Nord-Troms har man et stykke på vei lykkes med å skape en slik merverdi gjennom å knytte det fysiske læringsmiljø sammen med kommunenes bibliotekstjenester.

3. En tredje strategi er å skape nye oppgaver innenfor møteplassfunksjonen. En slik er å legge større vekt på karriere- og studieveiledning. Dette er en oppgave som lenge har tilhørt voksenopplæringen for øvrig og som også ivaretas av arbeidsmarkedsetater og sosialtjenester. Imidlertid synes den å tillegges stadig større betydning i utdanningssystemet generelt og for voksne spesielt. Dette er i hvert fall tydelig i norsk utdanningssammenheng, hvor man er stadig mer bekymret over at mange ikke finner seg til rette eller avbryter utdanning både på videregående skoles og høyere utdanningsnivå. Satsingen på "Karriere Oppland", hvor denne type virksomhet defineres som kjernen i SLS-enes virksomhet, er et eksempel på dette.
4. En fjerde strategi er at man satser mer på utdanninger som forutsetter fysisk tilstedeværelse. Ett eksempel på dette er Sollefteås samarbeid med Umeå Universitet om "Int. kris- og konflikthandtering" hvor deler av studiet går på heltid. YH-utdanningene i Sverige er et annet eksempel på dette, spesielt de som er unike og som krever at deltakerne følger opplegget på heltid. Gjennom studier som dette er man i stand til å skape det permanente studiemiljøet som savnes i mange av de andre kommunene, et miljø de mer fleksible studentene kan høste av.

Intervjuene viste at få, om noen av SLS-ene, så for seg at møteplassfunksjonen kunne styrkes gjennom mer faglig/pedagogiske tiltak i egen regi. Allikevel kan dette være en vei å gå videre på, både sammen med de høyere utdanningsinstitusjonene og kanskje også de lokale videregående skoler (gymnasieskolan). Ved SLS Nord-Troms har man forsøkt å ta tak i denne oppgaven og gjøre akkurat dette til det som skal særmerke SLS-arbeidet i regionen. I den sammenheng er det interessant å registrere at i en enquet utformet av VKF-samverkan og besvart av 44 SLS-er i ti ulike län ønsker man seg mer kompetanse innen "Distanslärarpedagogik".

Oppsummert har intervjuene avdekket at i den grad møteplassfunksjonen skal omfatte noe mer enn bare vertskapsoppgaven i forbindelse med undervisning, står man overfor klare utfordringer, som man så langt bare delvis synes å ha løst.

7. Motorfunksjonen

Intervjuer: Hvis du skal beskrive SLS ved hjelp av de M' ene, hva vil du da si?

SLS-ansvarlig: Ja, vi forsøker jo å ivareta alle tre, det vil jeg si, men hovedvekten ligger nok på motorfunksjonen, vi driver ganske hardt på dette. Men vi skal jo gjerne også megle, det er jo ingen motsetning mellom disse.

Tidlig 2013 ble det inngått en avtale mellom en av de nordnorske regionene og to høyere utdanningsinstitusjoner om at det fra høsten 2013 av skulle settes i gang en fleksibel ingeniørutdanning. Ikke minst fra regionen selv ble det poengtert at behovet for ingeniører var påtrengende, både på kort og lang sikt. Behovet har kommet som en konsekvens av den norske stats nordområdepolitikk og på den store olje- og gass-satsingen i Norges nordligste landsdel. Bare olje- og gassbransjen beregner sitt behov for ingeniører i landsdelen til mellom 500 og 1000 pr. år i ti år framover. Ut fra dette fant de to høyere utdanningsinstitusjonene det naturlig å bidra med relevant utdanning, og alle forberedelser ble gjort. Imidlertid viste det seg etter hvert at mye arbeid ble gjort til liten nytte. Til tross for alle visjoner og ambisjoner var det under ti voksne som viste sin interesse for å påbegynne et slikt studium.

Denne historien er ikke spesiell, de fleste som har arbeidet med kompetanseutvikling blant voksne vil kjenne seg godt igjen. Gode og presise kompetanseanalyser som løfter fram viktige (lokal)samfunnsbehov er ikke alltid på linje med det den enkelte innbygger opplever som relevant og viktig. Dessuten vet vi at det kan være stor avstand mellom individers ønske om utdanning og deres vilje og praktiske muligheter til å begynne på slike. Det er uten tvil en god del voksne som kunne tenkt seg å lese videre, men som av ulike grunner ikke tar steget over i utdanningssystemet. Akkurat dette er da også en av grunnene til at mange såkalte kompetansekartlegginger ikke er et så presist verktøy som man skulle ønske. Et uforpliktende svar om "hva man har lyst til" eller "hva man kunne tenke seg å studere", er for mange noe helt annet enn en hva man faktisk kan eller vil gjøre.

Analyser av hvordan voksnes resonnerer før de påbegynner fleksible studier viser at det å bestemme seg for å studere innebærer en rekke overveielser og beslutninger

knyttet til sitt nåværende og fremtidige hverdags- og studieliv.⁴² Det handler om hvordan man oppfatter seg selv og sin egen mestringstro, eller mangel på sådan. Det handler dessuten om forhold knyttet til nærmeste familie, arbeid og fritidsrelasjoner. Av den grunn hevdes det at beslutningen om å studere et stykke på vei kan beskrives som en "risikovurdering". Det viser seg da også at svært mange er avhengig av støtte og oppbacking fra sine nærmeste før de sender inn søknadsskjema. Særlig oppleves støtte fra partner som viktig, en støtte som de stort sett får. Den gruppen som samlet søker, og får, mest støtte er førstegangsstuderende kvinner i slutten av 30-årene som følger profesjonsstudier. I tillegg vet vi at utdanningsnivå og utdanningskultur i virksomheter, kommuner og regioner også er bestemmende for den enkeltes utdanningsmotivasjon.

Poenget med disse innledende betraktningene er å påpeke det selvsagte, men ikke desto mindre viktige, nemlig at satsing på regional kompetanseutvikling må innebære noe langt mer enn bare en enkel transaksjon mellom etterspørsel og behov. Ingeniøreksemplet innledningsvis viser at det også er nødvendig å gjøre et grundig "forarbeid" for at viktige utdanningstilbud lar seg gjennomføre. Arbeidet med regional kompetanseutvikling handler således like mye om å skape behov hos den enkelte og hos virksomhetene som å møte allerede eksisterende behov. Og like mye som det handler om å "ordne køen" av søkere, handler det om å overtale, overbevise og kanskje begeistre lokalbefolkningen for livslang læring. Dette merarbeidet, eller tilleggsarbeidet, er det vi med en fellesbetegnelse kaller "motorfunksjonen".

Det er nærliggende å sammenligne denne funksjonen med den som ivaretas av en internopplæringsavdeling i store bedrifter, bare at det her er lokalsamfunn og ikke enkeltorganisasjoner som er utgangspunktet.

Med utgangspunkt i det som fremkom i intervjuene har vi valgt å dele motorarbeidet inn i fire konkrete tiltak; informasjon om SLS, motivasjonsarbeid mot enkeltpersoner, arbeid rettet mot privat næringsliv og pedagogisk innovasjon.

⁴² Roos, G. & Grepperud, G.2007. Vuxna flexibla studenter som del av högre utbildning – rekrytering och kännetecken. I Rønning,W.(red): *Den usynlige student. Voksne i fleksibel høyere utdanning*. Tano. Trondheim

7.1 Hvor kjent er SLS-ene i sitt nærmiljø?

SLS-ansvarlig: Nå har ikke jeg så stor stillingsandel ved SLS, så jeg har ikke så mye tid, men jeg har mange ganger tenkt på at jeg skulle tatt en hel uke hvor jeg bare markedsførte SLS her i kommunen. Hvor jeg bare dro ut og var rundt omkring i lokalsamfunnet med en eller annen sak som skapte oppmerksomhet. For det her med åpent hus, det har ikke fungert noe særlig.

På vår reise rundt om i Sverige for å gjøre intervju var vi, naturlig nok, opptatt av hvor de ulike SLS-ene rent fysisk befant seg. Synligheten, og dermed tilgjengeligheten, varierte en god del. I enkelte kommuner, som i Vilhelmina, møter du på din vei gjennom sentrum et skilt som viser deg direkte dit du skal. Andre steder er det verken skilt på veien eller på det bygget hvor SLS befinner seg. Er du uheldig vet heller ikke de som står i hotellresepsjonen eller på butikken hvor SLS befinner seg. "Nei dessverre, det har vi aldri hørt om, men har dere en adresse?".

Ideelt sett burde det vel være slik at SLS var like kjent og omtalt i sine nærmiljø som skolene, kirkene og butikkene. Slik er det ikke noen steder, og sammenlikningen er egentlig svært urettferdig. Skolen og kirken er ikke bare aktører, de er institusjoner som gjennom århundrer med statlig støtte og styring er blitt akseptert som en nødvendig del av vårt daglige liv. SLS har bare eksistert i 10-20 år og er i motsetning til den obligatoriske skolen basert på frivillig deltakelse. Allikevel er SLS-ene avhengige av at mange vet om dem, ikke minst ut over den noe snevre krets av spesielt interesserte og godt motiverte.

Intervjurunden avdekker at erfaringene stort sett er de samme: de som har vært studenter ved SLS, eller i utgangspunktet er interessert i en utdanning, vet om dem eller tar kontakt. For det brede publikum er imidlertid ikke SLS ikke særlig kjent, "vi tror vi er mer kjent enn vi er", konkluderer SLS-ansvarlig i Nord-Troms. Det allmenne omdømmet til SLS, Nord-Troms, slik den SLS -ansvarlige selv erfarer og oppsummerer det, er nok ganske typisk for situasjonen. Da man i januar 2006 utviklet sine visjoner om utviklingen fram til 2012, så man blant annet for seg følgende:

Studiesenteret er på statsbudsjettet og er kjent i og utenfor regionen, alle innbyggerne vet at vi finnes.

Drøyt fire år seinere ble noen av bedriftene i regionen bedt om svare på et spørreskjema hvor de bl.a. skulle svare på hvor godt man kjente til SLS-virksomheten. SLS-ansvarlig oppsummerte dette slik:

På spørsmål om hvor godt kjent studiesenteret er i næringslivet, ble det uttrykt at det ikke er godt nok kjent. Det offentlige ser kanskje på NTSS(Nord-Troms studiesenter) som en lærestanst, og ikke anvendbarheten ved å bruke senteret som en partner. Næringslivet på sin side bruker ikke studiesenteret godt nok og har manglende interesse for høyere utdanning.

Denne erkjennelsen har svært mye til felles med Løgdlunds observasjoner i fem svenske kommuner hvor han peker på at relasjonen mellom SLS-ene og det private næringsliv er forholdsvis svake.

Grovt sett kan vi legge til grunn at innbyggernes kjennskap til sitt eget SLS kommer som følge av to strategier; gjennom mer allmenn informasjon og markedsføring og gjennom de tilbudene som gis.

Når det gjelder den generelle markedsføringen sier samtlige SLS at det å bli mer kjent i sine nærområder er en oppgave de gjerne skulle brukt mer tid på. Ut over svært generelle formuleringer sies det svært lite om hvordan dette skulle skje. Første steg i en større satsing synes derfor å legge opp en strategi for hva budskapet skal være og hvordan man skal nå ut.

Hvor mye tid som kan legges ned i den allmenne markedsføringen bestemmes av flere forhold, ikke minst den tid og kapasitet SLS-ene har til dette. Med begrensede stillingsressurser og en rekke oppgaver strekker ikke tiden til, heller ikke til arbeidet med å gjøre SLS mer kjent.

I en oppsummering av status for SLS i Nord-Troms (NTSS) for 2012 vises det for eksempel til følgende informasjons- og markedsføringstiltak ut over den direkte rekrutteringen til studier:

- Avisreportasjer. NTSS har siden oppstarten i 2006 hatt 63 oppslag i den lokale avisen, dvs. et snitt på 6 reportasjer pr. termin.
- Sosiale medier. NTSS har egen nettside og bruker også kommunens hjemmeside til info. NTSS er også inne på facebook.
- Annonsering.

Spørsmålet er hvor stor betydning eller effekt denne type generell markedsføring har. Dette vet vi forholdsvis lite om, men vi antar at den har størst betydning for dem som allerede er motivert for utdanning på en eller annen måte. Den store utfordringen ligger altså i å fange oppmerksomheten til dem som verken har tenkt på utdanning eller har noe planer om å gå i gang med det.

Så langt synes det derfor som den beste form for markedsføring er den direkte kontakten man får med individer og samfunn gjennom konkrete aktiviteter, enten dette er utdanninger eller prosjekter a la "motorprosjektet" i regi av Akademi Norr. Gjennom gode studenterfaringer med SLS skjer også en uformell spredning av informasjon og vurderinger. En slik "munn-til-munn-spredning" er ofte viktig for hvordan SLS-ene oppfattes og for hvem og hvor ofte noen tar kontakt.

SLS-ansvarlig: I 2009 hadde vi et utdanningsprosjekt. I forbindelse med krisen og varslene om krisen, så hadde vi en ekstra utlysning mot industrien. Så vi kjørte flere utdanninger, jeg husker ikke helt hvor mange, men enkelte gikk opp til fem, men det var jo sånne en-dags kurs, truckførere, skylift, stillas (travers) og lignende, men de kom hit i hvert fall. Det var i hovedsak "gubber" som satt her i løpet av et år. Det var et svært vellykket prosjekt, de fikk veldig mye for pengene. Og da så de jo at det satt studenter her og leste, og bedriftene har begynt å vende seg hit når de har behov for slike korte kurs.

I markedsføringsarbeidet er det naturlig å be om hjelp og støtte fra sine nærmeste samarbeidspartnere. Det er tre parter som fremstår som naturlige "hjelpere" her; nettverkene, de høyere utdanningsinstitusjonene og kommunene.

7.1.1 Nettverk som markedsfører

Når det gjelder nettverkene, og da primært Akademi Norr, viser intervjuene at nettverket som sådan ikke hadde noen egen informasjons- og markedsføringsstrategi, verken for nettverket som helhet eller til hjelp for hver enkelt SLS. Det finner vi heller ikke i det største nettverket som SLS-Hadeland deltar i "Studiesenteret. no". Begge disse nettverkene har egne hjemmesider og direkte henvisninger til "sine" SLS, men det synes også å være det hele.

7.1.2 Høgre utdanning som markedsfører

I intervjuene ble det fra ett av SLS-ene pekt på at de høyere utdanningsinstitusjonene burde være en aktuell hjelper i markedsføringen av SLS-ene. Det er egentlig ikke et urimelig krav, all den tid SLS-ene reklamerer for de høyere utdanningsinstitusjonene og legger ut direkte referanser til dem.

Vi har ingen oversikt over om/hvordan universitet og høyskoler informerer om SLS, men hypotesen er at dette skjer i varierende grad. Hvis det gjøres er det nok knyttet til konkrete studier som tilbys med SLS som partner. Vi merker oss at ingen av de

universitet og høgskoler som kan defineres som de primære (og nære) samarbeidspartnerne for SLS-ene vi intervjuet (jf. kap. 6), har viet SLS-ene plass på sine hjemmesider. Noen unntak finnes dog, for eksempel Høgskolan i Jönköping og Karlstad Universitet. Ved Linnéuniversitetet, informasjonen om "studera på distans" finner vi også noe om lærcentra:

Studera på lärcentrum

Ett lärcentrum ger dig möjlighet att delta i högskoleutbildningar utan att behöva flytta. Du får tillgång till en bra studiemiljö och får möjlighet att träffa andra studenter. Hemmet är inte alltid en lugn studiemiljö och du kanske behöver en plats där du kan koncentrera dig på dina studier.

I de flesta kommuner i landet finns idag ett lärcentrum. Det kan också heta högskolecentrum, studiecentrum eller kompetenscentrum. Det lokala lärcentrumet fungerar som studiemiljö och mötesplats för distansstuderande. Lärcentra tillhandahåller service och hjälp inför och under studietiden. Många högskolor och universitet arrangerar också träffar och gruppövningar på lärcentra.

På ditt lokala lärcentrum får du tillgång till:

- *lokaler (undervisningssal, grupprum, självstudieplatser, fikarum)*
- *personal som kan ge stöd*
- *datorer med Internet och olika programvaror*
- *videokonferens*
- *kopieringsmuligheter*
- *referenslitteratur*
- *tentamensmuligheter*

Många bibliotek ger också stöd till distansstudenter i form av tillgång till datorer, kopiering och vissa tentamensmuligheter. Många bibliotek har en särskild studiebibliotekarie som kan hjälpa dig.

7.1.3 Kommunen som markedsfører

Lokale politikere og kommunenes administrasjoner har stått sentralt i etableringen av SLS-ene, ikke minst fordi man har erkjent kompetansens betydning for kommunenes utvikling. Slik sett er det ikke unaturlig å forvente at man også gir denne virksomhet plass og oppmerksomhet i informasjonen om og markedsføringen av kommunene.

Slik er det imidlertid ikke, en gjennomgang av kommunenes hjemmesider viser at SLS-ene her "lever" et anonymt og tilbaketrukket liv. Hovedinntrykket er at man må være over middels utdanningsinteressert eller opptatt av SLS-virksomhetene for i det hele tatt å finne fram til dem.

Går vi for eksempel til hjemmesiden til Gran kommune på Hadeland er SLS Hadeland, eller "Karrieresenter OPUS Hadeland" som det offisielt heter, verken å finne på forsiden eller under skole/utdanning. Der finner vi bare voksenopplæringen. Det samme er tilfelle for Skjervøy kommune som tilhører SLS Nord-Troms. Verken på startside til Skjervøy kommune eller andre av kommunens internettsider, nevnes SLS med en eneste bokstav. I Nordreisa kommune derimot, er SLS tatt med på startside, men som en beskjeden referanse blant mange andre referanser. Går vi til Dorotea kommunes hjemmeside er det ingen direkte referanser til SLS på startside, det får du derimot til biblioteket, turistinformasjon og blanketter. SLS finner du under rubrikken "barn & utdanning" slik det også er for mange andre kommuner. På hjemmesiden til Arjeplog kommune er det for en utenforstående ikke mulig å finne noe som helst om SLS. Når kommunen presenteres på 2 minutter og 16 bilder, blir det derimot mye natur, sport og rein, men ikke noe om kompetanse. I Lycksele derimot, finner vi "studera i Lycksele" allerede på startside og Reveljen har fått samme plass på Sollefteå kommune sin hjemmeside. Men også i disse kommunene kunne kompetanse og kvalifisering med fordel ha fått en noe mer fremtredende plass.

Man kan altså si at informasjon om SLS-ene til en viss grad finnes, men at den mer eller mindre er "usynlig" for innbyggere og som del av kommunenes markedsføring av seg selv. Sett i lys av den betydning kommunene retorisk tillegger kompetanse, burde SLS-ene vært løftet mer i forgrunnen på linje med andre tiltak som gis plass og prioritet. På hjemmesiden til Gran kommune er for eksempel Hadeland kultursal gitt en synlig plass på startside. Klikker man der får man oversikt over hvilke konserter som skal gis og man kan bestille billetter til disse. Er det utenkelig at også SLS-ene kunne få en slik posisjon?

7.1.4 Omdømme blant lokalpolitikere

Samtlige SLS-er opplever at de lokale politikere stiller seg positiv og støttende til SLS-aktiviteten og at holdningen har blitt gradvis mer positiv over tid:

SLS-ansvarlig: Jeg synes forståelsen har økt (for voksnes kvalifisering – vår merknad) den siste tiden, og ikke minst gjennom lärcentrum. Lärcentrum

har blitt et begrep. Jeg kommer jo fra voksenopplæringsverden og vi lå under gymnasieskolan. Men så etablerte vi et eget rektorsområde og da ble våre problemstillinger og spørsmål mer synliggjort. Og i og med de distanseutdanningene fra universitetene som har gått her så har politikerne fått øynene opp for lærcentrum og når man tenker utdanning i dag så tenker man ofte lærcentrum.

I den grad politikere viser liten interesse for SLS, ikke ønsker å prioritere denne type virksomhet eller er direkte negative, tilskrives det politikernes egen utdanningsbakgrunn:

Intervjuer: Er kompetanse en tematikk blant politikerne her, er dette noe man bryr seg om?

SLS-ansvarlig: En del av de sentrale politikerne her har ikke hatt særlig høy formell utdanning. De har jo annen utdanning – og det er bra, men formell utdanning er det ikke.

Den positive holdningen til tross, den omsettes i liten grad til aktiv handling. Det er et gjennomgangstema i intervjuene at politikernes positive holdning er kombinert med en passiv tilnærming til SLS-enes arbeid. Det vil si at politikerne er forholdsvis lite proaktive, både når det gjelder å skaffe seg informasjon om virksomheten og ikke minst når det gjelder å "peke på" SLS-ene når bestemte oppgaver skal løses og politiske mål nås:

SLS-ansvarlig: Vi har bra støtte hos politikere, spesielt etter at vi byttet til borgerlig styre. Tidligere, under det sosialdemokratiske styret, virket det nesten som kommuneledelsen oppfattet oss som konkurrenter fordi vi syslet med utdanningsspørsmål. Vi hadde jo stor suksess med "motorprosjektet" og vi har jo fått hit mange "karer i arbeidsklær" som ikke pleier å komme til SLS. Men sett over tid har vi jo opplevd støtte. I en periode syntes vi at støtten gikk nedover, men nå, med den nye utdanningen, opplever vi medvind og vi har jo hele tiden ment at kommunen behøver oss, den klarer seg ikke uten oss. Vi er jo kommunens utdanningsressurs, bruk oss!

Dette kan muligens forklares med det man har observert i Nord-Troms, nemlig at mange politikere forstår SLS som en tradisjonell læreanstalt som skal leve sitt eget liv..

Flere av de SLS-ansvarlige hevder at politikernes positive holdninger til virksomheten mer er basert på deres generelle, positive holdning til kompetanseutvikling enn på innsikt i SLS-enes arbeid og funksjon. Sagt noe spissformulert var politikere og kommunale byråkarter informert om virksomheten, men det var noe tvilsomt om de egentlig forstod den.

Dette til tross for at flere av SLS-ene hadde informert om virksomheten flere ganger i de politiske organer. Dessuten er kommunalrådene i de svenske Akademi Norr-kommunene godt informert om virksomheten ved at de inngår i nettverkets styre. På samme måte er både ordførere og rådmenn i Nord-Troms regionråd involvert i SLSets arbeid og strategier. Vi registrerer dessuten at noen av de tidligere SLS-ansvarlige i dag befinner seg i byråkratiske og politiske posisjoner i kommunene, noe som i seg selv bidrar til at forståelsen for SLS får en bredere forankring, selvfølgelig mer i noen kommuner enn andre.

Politikernes holdninger til SLS-er selvfølgelig også bestemmende for de økonomiske vilkår som SLS-ene lever under. Fra samtlige SLS-er rapporteres det om at de økonomiske vilkårene ikke blir bedre, snarere tvert i mot, selv om noen har bedre økonomisk vilkår enn andre. Her synes SLS Sollefteå å stå i en særstilling, ikke pga. av kommunal generøsitet, men evne til å sikre sin aktivitet gjennom utdanninger, tiltak og prosjekter. Deres dilemma er at egen evne til å sikre finansiering, gjør dem mer utsatte for å miste sine kommunale tilskudd.

En presset kommunal økonomi vil innebære at spørsmålet om hvordan SLS på sikt skal kunne overleve vil komme på dagsorden oftere. I de strategidiskusjoner som politikerne har hatt i forbindelse med SLS Nord-Troms, har dette vært et hovedtema siden etableringen. Her har det både fra politisk og byråkratisk toppnivå i kommunene vært uttrykt en svært positiv holdning til SLS sitt arbeid, og man er heller ikke i tvil om den betydningen dette arbeidet har for regionen. Man har også diskutert en rekke tiltak og strategier for å sikre permanent drift, uten at man helt har kommet i mål med dette.

7.2 Motivasjonsarbeid mot enkeltpersoner

Noen av SLS-ene har prøvd ut motiverings- og rekrutteringstiltak som retter seg mot befolkningen i sin alminnelighet. Ett slikt tiltak er allerede nevnt, nemlig de åpne forelesningene som man mener både har en informasjons- og en motivasjonsfunksjon. Ikke minst blir deltakeren mer kjent med SLS-et som sted og

med de tekniske mulighetene som finnes. Et annet tiltak er såkalte “åpne dager” hvor man åpner SLS-ene for alle interesserte og presenterer seg selv og hva man kan tilby eller bistå med. SLS Hadeland er en av SLS-ene som har prøvd dette, dog uten det helt store gjennombruddet.

Ved SLS Sollefteå arrangerer man hvert år det man kaller “Reveljen på tur”. Det vil si at man like før søknadsfristene møter innbyggerne både i sentrum og i kommunens ytterområder og orienterer både om studier og SLS. Her deler man ut studiekataloger og orienterer mer allment om hva SLS-er og kan tilby. Erfaringene med dette har vært gode, og det hevdes at man til tider kan “lese” av på studentdeltakelsen hvor Reveljen har vært på tur!

7.3 Arbeid mot privat næringsliv

Motorfunksjonen har, i samtlige kommuner, primært vært knyttet til arbeid mot privat sektor og mot de mange små og mellomstore bedrifter. Samhandlingen med næringslivet kan inndeles i fire hovedgrupper:

- I sin enkleste form handler det om en informasjonsstrategi, dvs. at ansatte ved SLS reiser ut og informerer om hva man kan tilby av kurs og utdanninger og hva man ellers kan hjelpe til med. Dette har man for eksempel gjort i Dorotea. Her har man positive, men allikevel noe tvetydige erfaringer. På den ene siden opplever man at SLS-et kritiseres for at man ikke arbeider tilstrekkelig sammen med det lokale næringslivet, på den andre siden er det vanskelig å få næringslivet til å delta og prioritere sine ansattes utdanning. SLS- ansvarlig i Arvidsjaur er på sin side med på frokostmøter med næringslivet en gang pr. måned og anslår at man i tillegg deltar på 2-4 bedriftsbesøk pr. måned.
- En annen strategi er at man inngår samarbeid med næringsliv om konkrete utdanninger, enten i form av kortere kurs eller formelle utdanninger. I Storuman søkte man, som sitt ”Motorprosjekt”(jf. under), om EU midler i samarbeid med 15 bedrifter for å styrke bedriftenes kompetanse. Man fikk tildelt 2,2 millioner til dette formålet. I Arvidsjaur inviterte man, etter ønske fra butikkene i byen, en butikkinnredningskonsulent som veiledet og gav tips. Dette ble opplevd som svært positivt. I Sollefteå har man, som vist i kap. 4, på initiativ fra bedrifter satt i gang flere kurstilbud.
- En tredje strategi er samarbeid med kommunens næringsetat, både for å styrke relasjonen dem i mellom og for å styrke det lokale

næringsliv. I Vilhelmina medførte dette samarbeidet til et eget ungdomsprosjekt og et arbeidslivråd i kommunen.

- En fjerde strategi er samarbeid med næringsforeninger eller utviklingsselskap, slik man for eksempel har gjort i Åsele og Nord-Troms. I Åsele er SLS-ansvarlig ansatt i 50 prosent stilling. Den andre delen er tilknyttet Åsele næringsstiftelse. Dette medfører at vedkommende har tilgang til flere arenaer der det lokale næringslivet møtes. I Nord-Troms løfter SLS-ansvarlig fram samhandlingen med de lokale utviklingsselskapene, som i stadig større grad setter kompetanse på dagsorden.

Samarbeidet med lokalt næringsliv er i hovedsak positivt vurdert. Ved de fleste SLS-ene opplever man at næringslivet både er blitt mer bevisst SLS-enes eksistens og at de (dermed) også er blitt noe flinkere til å ta kontakt. Ut av dette blir også flere utdanningstilbud etablert, fra kortere kurs til formelle utdanning. Samarbeidet har også synliggjort og bevisstgjort SLS-ene om at det private næringsliv ikke vurderer høgre utdanning som sitt primære kompetansebehov. Dette har da også medført, som det framgår av kap. 6, at de fleste SLS-ene har utvidet sitt utdanningstilbud til også å omfatte kortere kurs og utdanninger på lavere nivå.

I noen kommuner har man erfart at det også kan være kontroversielt å satse mer mot næringslivet, først og fremst fordi kommunen(e)s næringslivsenhet kan føle seg truet. Det vil si at man føler SLS som en konkurrent.

7.4 Akademi Norrs "Motorprosjekt".

Ett prosjekt er særlig verdt å nevne, nemlig Akademi Norrs "Motorfunksjonen – Lärcentrum som lokala utvecklingscentrum" som ble gjennomført i perioden januar 2008 til juli 2011. Totalbudsjettet var på over 28 millioner SEK. Her ble samhandling og samarbeid med næringslivet definert som et eget satsingsområde. Målet var følgende:

Att skapa en starkare region genom samverkan mellan akademi, samhälle och näringsliv med utgångspunkt i välfungerande lärcentra som starka motorer i respektive kommun. Vidare att uppmuntra innovation och entreprenörskap för att öka nyföretagandet och att öka möjlighetertill livslångt lärande i hela AN-regionen och därmed bidra till att göra regionen mera attraktiv att bo och leva i.

Prosjektet ble definert gjennom åtte prosjektmål, hvorav deltakerne tilla følgende to mål særlig betydning:

- *Minst ett lærcentra i varje kommun fungerar som motor för lokal utveckling och med en miljö som verkar innovations- och entreprenörstimulerande. Lärcentra skal utvecklas till starka och självständiga enheter sammanbundna i ett nätverk som kan initiera kompetensutvecklingsinsatser i näringslivet med särskilt fokus på prioriterade tillväxtområden och verksamheter som utvecklingspotential.*
- *God aktörssamverkan mellan lärcentra, näringslivsenheter, näringsliv, näringslivsorganisationer och utbildare för at få en bättre överensstämmelse mellan det samlade utbildningsutbudet och arbetsmarknadens behov.*

I løpet av denne prosjektperioden ble det gjennomført en rekke konkrete prosjekt, og diskusjonen om SLS-enes motorfunksjon ble holdt levende. De fleste SLS-er var da også godt fornøyd med det resultatet de hadde oppnådd. Vi har tidligere i denne rapporten vist til noen av disse prosjektene, for eksempel behovskartlegginger. Ved noen av SLS-ene, som i Sollefteå, er motorprosjektet videreført gjennom en egen "Motorfunksjonsgruppe" bestående av 7-8 personer som jevnlig møtes og diskuterer utviklingstrekk og kompetansebehov. Som vi har kommentert i kap. 4, var "Motorprosjektet" en viktig årsak til at noen av SLS-ene ble organisert under næringsenheter eller tilvekstenheter.

"Motorprosjektet" synes også å være starten på en videreutvikling av Akademi Norr hvor utdanningsdimensjonen ble tonet noe ned til fordel for en mer rendyrket samfunnsplanlegger- og samfunnsutviklerrolle. Dette er en utvikling flertallet av SLS-ene både er enige i og som de oppfatter seg som en del av:

Intervjuer: Du har jo ikke jobbet her så mange år, så det er vel ikke helt enkelt for deg å si noe om hvordan Akademi Norr har utviklet seg over tid?

SLS-ansvarlig: Ja, jeg vet ikke om dere har sett Jan Olof tegne sin "berømte" trapp, den tegner han ofte. Første trinn begynner år 2000 og handler om høyere utdanning, høyere utdanning på distanse og ut. Dette er med oss hele tiden. Neste steg ble så motorfunksjonen, dvs. rette oss inn mot næringslivet og få dem inn i utdanning og slik sett koble sammen utvikling og utdanning. Når dette nå går inn i ordinær virksomhet så kommer neste trappetrinn, det er det vi søker nå, koordinert kraftsamling, som ikke går så bra fordi vi ikke får penger, men vi søker om støtte til internasjonalisering og attraktive miljøer. Det er det forskningen viser gir mest utvikling akkurat nå, attraktive bomiljø er svært viktig for å lokke folk hit.

Intervjuer: Skal det kobles til utdanning?

SLS-ansvarlig: Jaaa, det skal det muligens, men Akademi Norr har etter hvert blitt mer enn bare utdanning, det har blitt mer utvikling om jeg kan si det slik.

Intervjuer: Så det glir altså over mot utvikling?

SLS-ansvarlig: Det blir nok alle deler. Vi har vel sett at Akademi Norr kan brukes på mange måter, det er jo et stort kommunalforbund, det blir jo en liten maktfaktor og man anvender den ressursen for å søke om penger til ulike formål

Intervjuer: Kan det da være en bekymring at jo mer man orienterer seg mot utvikling, jo mindre plass kan utdanning få?

SLS-ansvarlig: Ja, kanskje litt, men samtidig så er jo ikke utdanning så uvanlig lengre, slik det var for 10-15 år siden, blant folk i allmennhet altså, mange kan klare det på egen hånd, vi behøves ikke like mye lenger, vi skal ikke koble videokonferanse 5 ganger i uka, det ordner de selv via dataen.

Begrunnelsen for denne dreiningen i strategi, slik den kommer til uttrykk i intervjuet, er todelt. På den ene siden har man oppdaget at Akademi Norr gjennom sitt samarbeid og ikke minst sin styresammensetning, er blitt en arena for regionalt samarbeid ut over høyere utdanning. Det vurderes som naturlig at man utnytter den kraften et slikt formelt nettverk innebærer. Dessuten står kommunene overfor mange og komplekse utfordringer som de ikke klarer å løse alene. Langt fra alle handler om utdanning/kompetanse. Noe av det som opptar alle utkantkommuner er f.eks. hvordan man skal få flere til å bosette seg i der. Her har Akademi Norr initiert et eget prosjekt "Koordinerad kraftsamling – Attraktiva platser", som kommer til uttrykk på flere og ulike måter i kommunene:

SLS-ansvarlig: pluss at vi i vårt prosjekt, som heter "livet på landet", vender oss til tre helt andre utelandske grupper, hollendere, tyskere og dansker. Først og fremst dem fra Holland og Tyskland.

Intervjuer: Som har flyttet hit?

SLS-ansvarlig: Ja

Intervjuer: Så de flytter hit, de skaffer seg ikke bare sommerhus her? Hvorfor det?

SLS-ansvarlig: Det er for "trangt" der de kommer fra, men vi jobber aktivt for å få dem hit. Vi har dette prosjektet "livet på landet", der vi reiser ned på messer for å "ragga" nederlendere. Det er en jo en form for

menneskehandel J!! Og så tilbyr vi emigrantreiser, det synes jeg er en ganske cool sak. Vi har gjennomført den første nå, og så skal vi ha en ny i høst. Den første hadde ikke så mange deltakere, men den andre er fullbooket. Det er 15 deltakere som må betale for å reise og bo her. I de to ukene man er her så har man undervisning i svensk og så har man mange utflukter for å lære seg om stedet.

Som vi tidligere har vært inne på, ser noen av SLS-ene denne dreiningen mot generell samfunnsutvikling som et nytt spor som delvis kan sies å kompensere for nedgangen i høgre utdanning.

Denne dreiningen «fra utdanning til utvikling» kommer klart til syne i Akademi Norrs prosjektportefølje. Under rubrikken "gjennomførte prosjekt" på hjemmesiden presenteres 10 avsluttede prosjekter som alle kan knyttes til kompetanseutvikling innenfor rammen av SLS sine opprinnelige "mandat". Her er det arbeidet med konkrete utdanningstilbud som "sektorsövergripande tilväxtarbete", teknologisk infrastruktur som i prosjektet "Cross-media design" og modelltenkning og - utprøving som i prosjektet "UNICREDS" (University Collaboration in Regional Development Spaces).

I de tre pågående prosjekt er utdanningsdimensjonen markert nedtonet. Ett av disse er prosjektet om attraktive steder. Dette har følgende mål:

Ett planeringsprojekt för att inspirera, kompetensutveckla samt hitta lösningar och samverkansmöjligheter kring skapandet av en attraktiv, socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar region.

Resultat på kort sikt:

- *Att vi har etablerat en fungerande metod för hur kommunerna kan fortsätta att arbeta med sin attraktivitet.*
- *Att vi har ökat kunskapen om vad som kännetecknar en attraktiv plats.*
- *Att vi har ökat kunskapen om hållbarhetsutveckling.*
- *Att vi har skapat ett brett samhällsengagemang för utvecklingsfrågor.*

Effekter på längre sikt:

- *Positiv befolkningsutveckling*
- *Nya etableringar till regionen*
- *Attraktiva boende- och näringslivsmiljöer, särskilt för unga kvinnor.*

- *En større andel (än för närvarande) invandrare och flyktingar som finns i regionen stannar kvar och etablerar sig.*
- *Social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet i regionen.*

De to andre prosjektene handler om "Internalisering for mindre foretag" og "Route Gastronomique". Sistnevnte handler ikke om å tilby utdanning, men koble en eksisterende utdanning til utvikling av retter basert på lokale råvarer:

Projektets mål är att kunna servera mat med gastronomisk finess från Vindelälvsområdet, samt att kunna erbjuda både lokala besökare samt turister en smak av Västerbotten på de lokalt utvalda restaurangerna efter Vindelälven, och inte enbart på Grand Hotell under Västerbottens veckorna.

7.5 Pedagogisk innovasjon

Intervjuene har også synliggjort en motoroppgave som vi har valgt å kalle pedagogisk innovasjon, dvs. at enkelte SLS-er aktivt bidra med ideer og deltar i utvikling og utforming av utdanningstilbud.

I planlegging og utvikling av KY/YH-utdanninger i Sverige, er dette en mer eller mindre uttalt oppgave, spesielt når det er helt nye tema som skal utformes. Ett eksempel er arbeidet som ble initiert ved Sollefteå SLS i "Instrument og sterilteknikk" og Integrasjonspedagogikk:

SLS-ansvarlig: Det som er interessant med denne utdanningen er at den finnes ingen andre steder, det er bare vi som gir den i hele Sverige, det samme gjelder for Integrasjonspedagogikk, den er også unik...

Og det som er spennende med "Instrument og sterilteknikk" er at vi har fått innvilget et Leonardoprojekt sammen med Norge og Finland, Island og de baltiske landene, som vi skal gå i gang med i oktober.

Et annet eksempel finner vi i Lycksele, hvor SLS har jobbet hardt med å holde sammen en gruppe ingeniørstuderende som leser mot LTU (Luleå tekniske universitet). På intervjutidspunktet planla man å plassere disse fem ute i et cluster av bedrifter slik at de både kunne bidra til bedriftenes utvikling samtidig som bedriftene kunne bidra til studentenes læring. Dette er en enkel, men antakeligvis virkningsfull måte å styrke koblingen mellom teori og praksis på. Det styrker også samhandlingen mellom arbeidsliv og Akademia med SLS som "mellomaktør".

”Prosjekt omdømme i Nord-Troms” er et tredje eksempel. Her ønsket man å arbeide med kommunenes omdømme, og inviterte fagmiljø ved UiT Norges arktiske universitet inn som hjelper og bidragsyter helt fra starten av. Hjelpen bestod både av dialogseminar, videreutdanning og oppfølging. Studiet har vært spesiallaget til prosjektet og har hatt en nær tilknytning til lokale utviklingsprosjekter. Prosjektet har i etterkant blitt videreført med 2,5 millioner kroner fra Kommunal- og regionaldepartementet. Fagansvarlig ved UiT Norges arktiske universitet, professor Turid Moldenæs, understreker at dette også har vært viktig for det fagmiljøet hun representerer:

Vi vil følge prosjektet, og vil være en sparringspartner for deltakerne i utviklingen av omdømmeprojekter. Jeg er veldig takknemlig med å få jobbe med Nord-Troms, det er dyktige folk og man blir så utrolig begeistret for folk og steder når man jobber så tett over lang tid.

Alle disse eksemplene viser hvordan SLS-er med sin lokalkunnskap og sin entreprenørkompetanse ikke bare er å regne som mottakere av utdanning, men også som bidragsytere til en faglig nyutvikling som både kommer utdanningsinstitusjoner og lokalsamfunn til gode. Dette er en side ved SLS-arbeidet som i liten grad har vært trukket fram.

7.6 Motorfunksjonen oppsummert

Intervjuer: Hvis vi går ut på gata her og spør befolkningen om lærcentrum, hvilke svar får vi da?

SLS-ansvarlig: Dere får nok varierende svar, det kommer an på hvilken alder de er i...

Intervjuer: La oss si at vi spør dem som er + 25 år

SLS-ansvarlig: Lærcentrum er jo alt fra voksenskolen til, ja dere vet...det hender at sentralbordet i kommunen setter noen over hit som spør etter Vuxenskolan, og da får jo jeg ”spader”. Men er man ikke inne i denne verden eller i disse tankene om utdanning, da vet man jo ikke hva lærcentrum her står for.

.....

Intervjuer: Har dere blitt det senteret for dem som er interessert av høyere utdanning, der kunnskapen finns, ute blant folk?

SLS-ansvarlig: Ja, jeg tror det, de som vil lese sørger for å vite det, for andre er SLS noe diffust, mange tror at de finnes utdanninger her, at vi er som et universitet. Det ringte for eksempel noen og spurte om vi hadde juristutdanning her.

Det er stor enighet blant SLS-ene at de ikke er så kjente blant innbyggerne som de ønsker å være. Hovedinntrykket er, som det fremgår av de to sitatene over, at de primært er kjent blant tidligere studerende og dem som har motivasjon for å studere. For det store flertall av innbyggere i kommunene er SLS-ene fremdeles nokså ukjent.

Det har vært gjort en del forsøk på å gjøre SLS-ene mer synlig for befolkningen i alminnelighet, uten at det kan sies at man har klart å få til et "gjennombrudd". I tillegg til de studiene som gjennomføres, synes det som den beste måten å gjøre seg kjent er gjennom konkrete tiltak som de åpne forelesningene. For øvrig merker vi oss at kommunene selv, på sine hjemmesider, stort sett gir SLS-ene en beskjeden plassering, gjerne sammen med den kommunale voksenopplæringen eller "barn og oppvekst". Enkelte gir ingen informasjon i det hele tatt. I hvert fall kan ikke SLS-ene konkurrere med natur og frisk luft når det gjelder å markedsføre kommunenes fortrinn.

Det er også felles erfaring fra SLS-ene at lokalpolitikere er positive til deres virksomhet, uten at de nødvendigvis vet så mye konkret om hva som foregår der til daglig. Det betyr også at den "verktøyfunksjon" flere av SLS-ene ønsker å ivareta i sitt lokalsamfunn, ikke realiseres.

Oppsummert er det vårt inntrykk at kommunene vi har besøkt stort sett legger seg på samme mal i sin markedsføring av seg selv og sine fortrinn. Det handler om "godt oppvekstmiljø, trivelige innbyggere, godt vær og vakker natur". Selv om det legges stadig større vekt på riktig «innpakning», synes de siste års omdømmebestrebelse synes å ha gjort kommunene mer og mer lik hverandre. Vi registrerer i den sammenheng at SLS-ene i dag ikke inngår i det man kan kalle kommunenes varemerke. Dette er ikke en virksomhet man ønsker å løfte fram når man, som man sier, "skal sette kommunene på kartet". Alternativt kunne man jo tenke seg at Akademi Norr-kommunene, Nord-Troms-kommunene og Hadeland-kommunene markedsførte seg som "kompetansekommunene"?

Det arbeidet samtlige SLS framhever under "motorfunksjonen" er det som retter seg mot små og mellomstore bedrifter. Her har flertallet lagt ned et forholdsvis omfattende arbeid, og da spesielt Akademi Norr-kommunene gjennom sitt "motorprosjekt". Arbeidet har på den ene siden bidratt til mer og bedre kjennskap til det lokale næringsliv. Dessuten har det vært gitt flere relevante utdanningstilbud,

primært i form av kortere kurs. Samtidig har arbeidet avdekket at det er knyttet en rekke utfordringer til å møte et arbeidsliv som i hovedsak må sies å være lite utdanningsintensivt og som bygger sin kompetansenkning på en annen rasjonalitet enn den SLS-ene og de høgre utdanningsinstitusjonene legger til grunn.

I intervjuene sies det forholdsvis lite om samhandling med kommunen som arbeidsgiver og arbeidsplass. Det er vårt inntrykk at det bare unntaksvis eksisterer en kontinuerlig dialog, eller nært samarbeid, med kommunenes ulike sektorer om kompetanseutfordringer og kompetansebehov. Vi har heller ikke så mange eksempler på at de kommunale sektorene tar eget initiativ til, eller anvender, SLS-ene som aktører og hjelpere i sitt kvalifiseringsarbeid. Det vi konkret fikk referert er at SLS Hadeland og SLS Sollefteå har hatt enkeltstående oppdrag i tilknytning til videreutdanning av lærere. De lengre profesjons- og profesjonsutdanninger som er gitt innen utdanning og helse, er ikke iverksatt på oppdrag av kommunen som arbeidsgiver, men ut fra SLS-enes egne analyser.

Om hypotesen om begrenset samspill med kommunen som arbeidsgiver holder stikk, innebærer det altså at kommunene ennå ikke har "oppdaget" SLS-ene som redskap for egen kompetanseutvikling. Det handler muligens også om at de kommunale sektorer, i hvert fall på noen områder, er "selvforsynt" når det gjelder kvalifisering av sitt personale. Det er for eksempel tilfelle i norske kommuner når det gjelder etter- og videreutdanning av lærere. Nord-Troms-kommunene har for eksempel et eget regionalt kompetansekontor som skal ivareta denne oppgaven (jf. rapport 1). Svært mange av stillingene i offentlig sektor forutsetter også høyere utdanning og en del av de ansatte i slike stillinger tilbys relevante etter- og videreutdanninger, bl.a. gjennom egne interesseorganisasjoner og fagforeninger.

Det kan også være at SLS-ene i for stor grad har hatt fokus på det private næringsliv og slik sett ikke i tilstrekkelig grad har fremstått som en aktuell samarbeidspart for de kommunale sektorer. Intervjuene synes uansett å indikere at SLS-ene kan ha en del å hente på et bedre samarbeid med de kommunale sektorene. Muligens kan det både bidra til økt legitimitet og kanskje også til en viss styrking av den økonomiske situasjonen?

8. Det lokale kompetanselandskapet - samarbeid og nettverk

8.1 Et mangfoldig lokalt kompetanselandskap

I alle intervjuer vi har hatt med SLS-ene gjentas betydningen av samarbeid, både i relasjon til ulike mål- og kundegrupper og i forhold til andre kompetanseaktører. I dette kapitlet går vi nærmere inn på relasjonene til andre lokale kompetanseaktører, det vil si alle de andre aktørene i kommune/region som har kompetanse og kvalifisering som primær- eller sekundær oppgave. Vi legger her til grunn en vid forståelse av kompetanse- og kvalifiseringsoppgaven. Det omfatter alle former for tiltak som har til hensikt å styrke voksnes kompetanse: tradisjonelle kurs for større eller mindre grupper, instruksjon av enkeltpersoner, veiledning/rådgiving av enkeltpersoner, grupper eller organisasjoner, foredragsvirksomhet, seminar o.a.

Disse aktørene har vi valgt å kategorisere ut fra to hoveddimensjoner: eierskap og omfang av kvalifiseringsaktivitet. Når det gjelder eierskap skiller vi mellom offentlig og privat, når det gjelder omfang skiller vi mellom primæraktører (dvs. de som har kompetanseutvikling/kvalifisering som mer enn 50 prosent av virksomheten) og sekundæraktører (de som har dette som mindre enn 50 prosent av virksomheten).

SLS-ene tilhører kategorien offentlig aktør med kompetanse og kvalifisering som primæraktivitet, det samme gjør voksenopplæringen (komvux). Vi vil også karakterisere studieforbundene på samme måte.

Aktører som Miroi i Sverige er eksempel på en privateid aktør med kvalifisering som hovedoppgave. Miroi er en nasjonal aktør som gjennomgående har om lag 23 000 elever på sine tilbud. Vi finner også slike aktører i de kommuner vi har sett nærmere på. I Gran kommune på Hadeland befinner for eksempel Granlund kompetansesenter AS seg. Dette er en kunnskaps- og opplæringsbedrift innen bygg- og anleggsbransjen. Det tilbys teoretisk og praktisk opplæring innen sentrale maskintyper, både for nybegynnere og erfarne som trenger påfyll eller oppfriskning. Tilbudet gjelder maskintyper som masseforflytningsmaskiner, truck, kran og personløfter. I tillegg tilbys opplæring innen arbeidsvarsling, risikovurdering og varmemarbeider, HMS,

personalledelse og salg/markedsføring. I Åsele kommune i Sverige finner vi Lomsjöakademiet som også er en privat primæraktør. Her gis det utdanning i entrepenørskap til ulike grupper, lærere, bedriftsetablere, coacher, innovatører, ledere og kommuner. Både Granlund kompetansesenter og Lomsjöakademiet rekrutterer deltakere utenfor egen kommune og region. Til kategorien private med kompetanse som hovedoppgave vil vi også inkludere de mange konsulentselskap som vi også finner i de kommuner og regioner vi har sett nærmere på i denne rapporten.

Det kanskje mest typiske eksemplet på en offentlig aktør som har kvalifisering av voksne som deloppgave er norske NAV (Arbeids- og velferdsforvaltningen) som består av den statlige Arbeids- og velferdsetaten (herunder Arbeids- og velferdsdirektoratet) og de delene av kommunenes sosialtjenester som inngår i de felles lokale kontorene. NAV dekker en rekke tjenester, en av dem er tilbud om yrkesrettet kvalifisering gjennom såkalte AMO-kurs (kortere arbeidsmarkedsopplæringskurs). Personer som har fått arbeidsevnen sin nedsatt har rettigheter som kan gi muligheter for utdanning som ett av flere aktuelle tiltak. For å få tildelt opplæring i form av ordinær utdanning må deltakeren være over 26 år og ha fått sin arbeidsevne nedsatt.

Vi finner også en fjerde kategori av aktører som tilbyr en eller annen form for kvalifisering, nemlig privateide aktører som har dette som en deloppgave. Denne deloppgaven vil som regel springe ut av det som er virksomhetens hovedoppgave, for eksempel at et gartneri tilbyr kurs i blomsterbinding eller at et datafirma tilbyr kurs i Word eller Excel. I en del tilfeller henger ikke kvalifiseringsvirksomheten direkte sammen med hovedaktiviteten, som når et begravelsesbyrå også tilbyr kurs i blomsterbinding eller når utdanning inngår som en av flere oppgaver i en virksomhet (noe som ikke er uvanlig for små virksomheter i små kommuner):

Bolaget skal bedrive ventilasjonsarbeiden, catering, fotografiverksamhet, personlig assistans, personaluthyrning, jordbruk, hestverksamhet, verktysuthyrning, make-up, kennel, dansutbildning, musikproduksjon, sosial omsorg, utbildning, handledning, coaching, äventyr & opplevelser og därmed förenlig verksamhet

En gjennomgang av kommunene i Nord-Troms, Hadeland og Akademi Norr har avdekket at det er overraskende mange firma som oppgir at de har en slik biaktivitet. I Lycksele kommune ble det på bakgrunn av søk i fire ulike bedriftsregister registrert 44 private virksomheter med kvalifisering som delaktivitet, i Sollefteå ble det registrert 65 og i Malå 17.

8.2 Forholdet til den offentlige voksenopplæringen

Som tidligere påpekt er det ved mange SLS nær kontakt med den kommunale eller (i norsk sammenheng) fylkeskommunale voksenopplæringen. Dette skjer dels gjennom samlokalisering, dels ved at SLS-aktiviteten inngår som integrert del. En nær samhandling eller integrasjonen mellom voksenopplæringen og SLS-ene kan åpenbart ha både strategiske, økonomiske og praktiske fordeler. Gjennom intervjuene pekes det blant annet på at det gjør det mulig å etablere et faglig miljø rundt voksnes læring, det kan gjøre det enklere å rekruttere deltakere fra ett nivå til et annet og det kan ha visse økonomiske og praktiske synergier ved at (administrative)oppgaver som tidligere ble løst av flere nå kan løses av en. Som påpekt i kapittel 5 har intervjuene også avdekket noen mindre heldige sider, først og fremst at SLS-funksjonen tones ned eller til og med forsvinner. Vi mener å se en viss tendens til at dette skjer der arbeidet med SLS-oppgavene, eller rekrutteringen til høgre utdanning, kan virke utfordrende og krevende. Vi ser også at SLS-dimensjonen settes under press når det dukker opp oppgaver på andre nivå (opplæring av innvandrere) som både krever umiddelbare løsninger.

I de øvrige kommunene, der SLS og voksenopplæringen er adskilt, sies det at man har et avklart og greit forhold, men ikke noe nært samarbeid.

8.3 Studieforbund og andre nasjonale aktører

De aktørene SLS-ene peker på her er studieforbund som Folkeuniversitetet og AOF/ABF Vuxenskolan og andre nasjonale aktører som Lernia og Miroi. SLS-enes relasjon til disse er preget av "fredlig sameksistens". Det synes stort sett å herske en klar, men lite eksplisitt, arbeidsdeling mellom dem, og det eksisterer bare i begrenset grad noen form for samarbeid. Det strekker seg stort sett til at SLS leier ut lokaler. Noen SLS-ene kjøper også kurs av dem, men da handler det ikke om høyere utdanning. For eksempel har Storuman i noen tilfeller kjøpt kurs av NET, det samme har Sollefteå gjort.

Noen av SLS-ene, Hadeland og Sollefteå, har invitert til møter og samarbeid, men det har ikke kommet særlig mye ut av disse. Likeledes har Storuman invitert til enkelte møter, bl.a. om hvordan studieforbundene kunne bidra til kvalifisering av flyktninger. Ingen av SLS-ene melder om at liknende initiativ har vært tatt fra "den andre siden".

Enkelte SLS pekte på det de anså som et mulig konfliktpotensiale i sin relasjon med det øvrige voksenopplæringsfeltet, nemlig at SLS-ene eller den kommunale voksenopplæringen må forestå eksamen og utskrivning av vitnemål for tilbud som går i regi av aktører som Lernia og Miroi. Hvorvidt dette er et problem hersker det imidlertid noe ulike oppfatninger om, også blant SLS-ene i Akademi Norr.

8.4 Nettverk av SLS

De SLS-ene vi har intervjuet representerer tre ulike nettverk: Akademi Norr med sine tolv kommuner, Nord-Troms med sine seks kommuner og Hadeland med sine tre kommuner. Hadeland inngår dessuten i et fylkesdekkende nettverk, "Karriere Oppland", som omfatter fylkets seks regioner.

Samtlige kommuner samarbeider dessuten med kommuner som ikke tilhører primærnettverkene og noen inngår i ulike nettverk for ulike deler av voksnes kvalifisering. Vi skal her gå inn på de tre "primærnettverkene" slik de vurderes av SLS-aktørene selv.

8.4.1 Akademi Norr

Akademi Norr är det bästa jag vet – det är så underbart!

Denne uttalelsen hører til de mest entusiastiske vi fikk etter å ha bedt de SLS-ansvarlige i Akademi Norr kommunene oppsummere sin vurdering med dette nettverket. Selv om de andre kollegene uttrykker seg noe mer nøkternt, er erfaringen og holdningen den samme. Akademi Norr er og har vært svært viktig for kommunene, og vurderes tilsynelatende noe mer positivt i de mindre enn i de større kommunene:

Intervjuer: Det har altså vært bra å være med i Akademi Norr?

SLS-ansvarlig: Ja det var jo tvil da den forrige lokale "regjeringen" tok over, de gikk til valg på "bort med alle prosjekt", i hvert fall var det ånden i de forslag som kom, og da ble medlemskapet i Akademi Norr sagt opp. Nå tok det jo litt tid før dette kunne iverksettes, men det hadde vel ikke gått mer enn ett år før "borgemesteren" kom til meg og ba meg skrive et lite notat fordi man mente at man måtte inn i Akademi Norr igjen. Da hadde han oppdagat at det var bra. Da var også medlemskapet blitt mye billigere siden Akademi Norr hadde bygd opp en god økonomi.

Intervjuer: Men hva får dere ut av Akademi Norr? Alle vi har intervjuet så langt sier som dere at det er bra å være med der, men hva er det egentlig dere får ut av dette medlemskapet?

SLS-ansvarlig 1: Helt fra starten av var vi jo imponert over at universitet og høyskoler faktisk lyttet til Akademi Norr. Før min tid så måtte jo kommunen her kjøpe de utdanningene de ville ha her, og det er jo litt tvilsomt. At staten gir et oppdrag og så må flere betale. Men akkurat her opplever jeg at Akademi Norr virkelig har vært en part som har lyktes i å kommunisere. Nå er det jo også slik at noen universiteter og høyskoler har vært dyktige på å være lydhøre og fange opp utkantkommunenes behov, og det har jo alltid vært noen form for opplegg der studentene ikke behøver å bo på studiestedet eller reise seg i hjel...

SLS-ansvarlig 2: Den reise Akademi Norr har gjort over tid er jo slik at det første målet var å åpne universitetsverdenen for distansestudier. Mål 2 var å bygge opp infrastruktur på steder som dette og mål 3 har vi kanskje nesten passert, nemlig å åpne arbeids- og næringsliv for kompetansespørsmål. Det går jo mer mot arbeids- og næringslivsspørsmål og tilvekstspørsmål enn mot infrastruktur og studier.

SLS-ansvarlig 1: Ja, det er jo en side ved dette, men så vil jeg også si at det er en styrke i vår prosjektverden at vi får gjennom mer når vi er flere. For hver og en av våre småkommuner har jo ingen mulighet til å søke om dette. For det er mye jobb med denne type arbeid, så det mener jeg er en viktig bit i Akademi Norrs arbeid som jeg har sett under "motorfunksjonstiden".

Gjennom intervjuene fremheves flere forhold som etter SLS-enes vurdering har gjort Akademi Norr nettverket til en suksess:

- Det har gjort det mulig å gi et bredt tilgang av utdanninger og det har, ikke minst, sikret de små kommunene tilgang til høyere utdanning. Det har så å si satt høyere utdanning på dagsorden i disse kommunene og sikret kontinuitet i tilbudene over tid. Aktiviteten er dokumentert i kap. 4. Som nettverk fremstår Akademi Norr med en viss tyngde som utdanningsinstitusjonene med nødvendighet må forholde seg til. Man kan anta at Akademi Norrs betydning og innflytelse er større jo nærmere utdanningsinstitusjonene ligger de involverte kommunene. Akademi Norrs ledelse mener da også at de har påvirket høyere utdanning til økt satsing på fleksibel utdanning generelt og til bedre samarbeid med Akademi Norr-kommunene spesielt.

Fra de små kommunene understrekes betydningen av Akademi Norr som den eneste mulighet disse har hatt til å sikre seg høyere utdanning, ikke minst de

klassiske program/profesjonsutdanningene. Selv om disse forholdsvis sjeldent har vært lagt (fysisk) til de små kommunene, har innbyggere i disse kommunene hatt tilgang til utdanningene gjennom nettverket. Uten slik drahjelp ville det, i hvert fall fram til nå, ikke vært mulig for disse små kommunene å sikre denne kompetansen hver for seg.

- Det fremheves at Akademi Norr har bidratt til nyutvikling av studietilbud med klar relevans for regionens utfordringer. Flere kommuner løfter fram KIN (Kompetensutveckling med INriktning mot arbeidsorganisation) som eksempel på dette. KIN er et tilbud som handler om å styrke kompetansen ved flyktningsmottakene og gjennom dette sikre at kommunenes arbeid med innvandrere bidrar til å sikre optimal integrering, ikke minst ved at de kvalifiseres for arbeid:

Projektet syftar till att etablera strategisk samverkan mellan ett antal olika aktörer och kommuner samt utveckla och vidga yrkesroller, och därigenom stärka individens och den lokala organisationens utveckling så att vi klarar att ta tillvara den tillväxtfaktor som utlandsfödda personer är och förmår att skapa en attraktiv livsmiljö för alla.

- Akademi Norr har bidratt til at de høgre utdanningsinstitusjonene er blitt mer bevisst, og har endret holdning til, utkantkommuners kompetansebehov.
- Akademi Norr har bidratt til etablering av flere større fellesprosjekt (jf. kap. 7)
- Akademi Norr har bidratt til at kommuneledelsen har blitt bevisst betydningen av høyere utdanning og SLS sin (nødvendige) rolle. Det skjer ikke minst fordi styret består av kommunenes kommunalråder som gjennom sitt medlemskap er "nødt til" å forholde seg til utdannings- og kompetanseproblematikken. Samtidig gir dette nettverkets arbeid en politisk/ strategisk forankring:

SLS-ansvarlig: Og at det også er politisk enighet (i ANs styret- vår merknad), at man alltid kan fatte felles beslutninger/konsensusbeslutninger i styret synes jeg også er fantastisk. Så er det jo slik at kommuneledelsen jo byttes ut, og når det kommer nye inn i ANs styret så kan det være litt gnisninger i starten – "vi skal ikke være med i Akademi Norr"- men det er bare i starten. En av dem som var svært skeptisk til AN før han kom på styremøtene, er vel i dag en av de mest positive, tror jeg...

Det kan jo være slik at noen av kommunalrådene ikke er så opptatt av utdanning for voksne og føler at de kanskje ikke har tilstrekkelig kompetanse innen området. Noen har ikke en gang sluttført grunnskolen, og da er det jo ikke bare å kaste seg inn i den akademiske verden. Det er lett å kjenne seg fremmed i den verden. Noen har derfor forsøkt å sende lederen i barne- og ungdomsnemden i stedet, men det går jo ikke, det må være kommunalrådene. Lederen i barne- og ungdomsnemden kan jo ikke komme tilbake å si at "jeg har vært med å beslutte dette, så det må dere bare finne dere i."

- Akademi Norr bidrar til styrke samarbeidet mellom enkeltkommuner i nettverket. Det er en felles erfaring fra SLS-ene i nettverket at arbeidet har bidratt til å styrke den konkrete samhandlingen mellom kommunene. Særlig tillegges arbeidet i "Motorprosjektet" stor betydning her. Som vi tidligere har vært inne på, hadde dette prosjektet som sitt hovedmål å styrke relasjonen mellom SLS-ene og kommunenes private næringsliv. Et like viktig resultat var at det styrket samarbeidet mellom SLS-ene og dermed også deres erkjennelse av at i et godt nettverk er alle aktørene forpliktet til å bidra. Akademi Norr ble med andre ord ikke lengre oppfattet som "dem i sekretariatet", men som et "vi". Gjennom dette skjedde det en styrking av nettverksidentiteten og følelsen av nettverket som et fellesskap.

Mange av Akademi Norr-kommunene inngår for øvrig i parallelle nettverk innrettet mot den kommunale voksenopplæringen (komvux), Lapplandsvux er ett av dem. Her inngår Storuman, Åsele, Malå, Sorsele, Dorotea, Vilhelmina og Lycksele. I intervjuene sies det da også at andre kommuner, også bykommuner, etter hvert har vist sin interesse for å inngå i Lapplandsvux.

Begrunnelser og erfaringer med dette nettverket sammenfaller langt på vei med det som sies om Akademi Norr. At flertallet av kommuner inngår i flere nettverk, viser for øvrig at det er utviklet en god nettverkskompetanse og at man over tid har erkjent merverdien av å inngå i slike konstellasjoner. Innen Akademi Norr er det også dem som kunne tenke seg å utvide samarbeidet i antall kommuner, blant annet med større bykommuner som Umeå og Skellefteå. Man mener det ville øke rekrutteringsgrunnlaget ytterligere og ev. gi grobunn for et langt bedre og mer omfattende samarbeid med høyere utdanning. Dette har så langt ikke vært noe diskusjonstema i Akademi Norr:

SLS-ansvarlig: Akademi Norr er jo bra på den måten at vi har hatt et godt og engasjert samarbeid over lang tid, ulempen er jo at det ikke finnes så mange mennesker i hver av disse innland-kommunene. Derimot er jo Umeå

og Skellefteå store kommuner, så for vår del kan det jo være bra å ha et samarbeid med dem, så lenge disse kommunene ikke bare ser på seg selv som produsenter.

Det finnes få, om noen, kritiske, merknader til Akademi Norrs strategier og konkrete arbeid. Fra en av SLS-ene løftes det imidlertid fram to forhold som det i hvert fall kan være nyttig for Akademi Norr å reflektere over:

- Det gis for lite rom til mer grunnleggende og overordnede diskusjoner når SLS-ene møtes.
- Akademi Norr har i for stor grad beveget seg bort fra sitt utgangspunkt, nemlig arbeidet med å sikre kommuner og regioner høyere utdanning.

8.4.2 Nord-Troms studiesenter som nettverk

SLS Nord-Troms fremstår som en nettverksorganisasjon i seg selv ved at det har ansvar for seks kommuner og ved at man samarbeider med de lokale folkebibliotekene om møteplassfunksjonen. Vi har tidligere beskrevet folkebibliotekenes rolle, som SLS-ansvarlig mener har vært en "absolutt vellykket". Erfaringen er at bibliotekene tar godt vare på studentene samtidig som de opplever at de har fått økt status, at arbeidet med studentene er lærerikt og spennende og at de gjennom samarbeidet med SLS både har fått tilført utstyr og kompetanse.

Gjennom sin forankring i regionrådet (jf. kap. 3) møter SLS-et samtlige ordførere og rådmenn, noen av disse sitter også i SLS sin styringsgruppe. Som for Akademi Norr har SLS-ansvarlig opplevd hvordan en i utgangspunktet skeptisk holdning blant politikerne har endret seg til å bli et svært positivt engasjement. Allikevel er nok bildet slik vi har beskrevet i forrige kapittel: de er positive, men også passive.

SLS Nord-Troms samarbeider noe med andre norske studiesentra, og da mest med det som ligger nærmest, dvs. SLS Midt-Troms. Erfaringene er at det ikke alltid like enkelt å få til et samarbeid som munner ut i noe konkret, men "det er flott når det går bra!" Fra SLS-Midt Troms er det imidlertid tatt et initiativ til å få til et bedre og tettere samarbeid både med SLS Nord-Troms og et nettverk av kommunale SLS i Øst-Finnmark, Øst-Finnmark kompetansesenter, som består av ni kommuner.

SLS Nord-Troms er også med det uformelle ViN-nettverket (Vi i Nord) som UiT Norges arktiske universitet har initiert. Dette har i hovedsak fungert som en møteplass mellom nordnorske SLS-r og universitetet for felles erfaringsutveksling.

8.4.3 SLS Hadeland og nettverk

SLS-Hadeland har ansvar for tre kommuner, men har som tidligere nevnt en fylkeskommunal forankring. På fylkesnivå inngår man som en av seks regionale SLS-er i Oppland fylke i nettverket "Karriere Oppland". Dette ble etablert som en følge av Oppland fylkes "Prosjekt Kompetansemotor". Dette prosjektet hadde som mål å skape en infrastruktur for voksnes læring med utgangspunkt i daværende ressursentra i videregående skole. To av de seks SLS-ene, "i hver sin ende av Oppland fylke" fikk en særlig utviklingsstatus, SLS Hadeland og SLS Nord-Gudbrandsdal (med hovedkontor på Otta).

På intervjutidspunktet vurderte SLS-ansvarlig i Hadeland at samarbeidet i dette nettverket bare delvis hadde lyktes, i hvert fall når det gjelder arbeidet med høgre utdanning. I nettverket møttes man hver 6. uke og noen samarbeidsprosjekt var etablert, primært felles tilbud innenfor videregående opplæring og innen fagskolestudier. Man hadde ingen felles tilbud på universitets- og høgskolenivå. Ansvar for å få fram slik tilbud var tillagt prosjektleder for hele nettverket. Siden det hadde vært flere bytter av prosjektleder på forholdsvis få år, hadde nettverket ikke helt kommet i gang med arbeidet mot universitet og høgskoler. Dette gjorde at leder av SLS Hadeland selv tok initiativ til å få etablert egne, høyere utdanninger. I 2013, altså to år etter vårt intervju, fikk SLS Hadeland på plass en desentralisert lærerutdanning.

Forskjellen på Akademi Norr og "Karriere Oppland" som nettverk henger sammen med ulik forankring, ulikt utgangspunkt og ulik historie. Karriere Oppland har sitt utgangspunkt i videregående opplæring og samarbeid med de videregående skolene. SLS-funksjonen er "lagt på toppen av" denne og supplert med karriereveiledning. Dessuten er SLS-ene i Oppland organisatorisk tilknyttet videregående opplæring. Akademi Norr er på sin side er bygget opp om høyere utdanning og kommunenes behov for dette. Det kan også se ut som ledelsen av Karriere Oppland, som er tilknyttet utdanningsetaten i fylket, ikke har sett det som sin oppgave å ha den aktive rollen som Akademi Norrs sekretariat har. Intervjuet med SLS-Hadeland tyder på at fylket inntar en noe passiv, koordinerende rolle. I sin rolle som aktør for videregående opplæring har SLS-ene dessuten tradisjon for å arbeide svært selvstendig med fokus på eget arbeid og egen region. Man har altså liten tradisjon for å tenke helhet og sammenheng for fylket som sådan. En slik tradisjon er ikke lett å endre.

SLS-Hadeland er også med i nettverket "Studiesenteret.no" (jf. kap. 1), som er en privat aktør hvor medlemskommunene betaler en årlig medlemsavgift. Man er tilfreds med dette medlemskapet, først og fremst fordi det gir muligheten til at et

mindre antall voksne kan følge relevante studier. Man har ikke forventninger om noe mer og involverer seg lite i dette nettverket.

8.5 Trekk ved de øvrige kompetanseaktørene

8.5.1 En kartlegging av lokale kompetanseaktører utenom SLS-ene

Med utgangspunkt i den kategoriseringen vi har angitt innledningsvis i dette kapitlet, foretok vi en mindre kartlegging av hvilke andre kompetanseaktører vi finner i SLS-kommunene, litt om deres aktivitet og hvordan de vurderer SLS-ene. Hensikten var å få et mer helhetlig bilde av hvordan det samlede, lokale kompetanselandskapet så ut.

Som kilder for å identifisere alle lokale kompetanseaktører tok vi i bruk kommunenes hjemmesider, nasjonale oversikter over enkelte aktører (for eksempel studieforbundene) og ulike nettsider som gir enkel informasjon om bedriftene. For Sverige har vi tatt utgangspunkt i følgende nettsider:

- <http://allabolag.se>
- <http://foretagsfakta.se>
- <http://www.foretagsinfo.se>
- <http://www.wedooo.se>
- <http://www.121.nu>
- <http://gulasidorna.eniro.se>
- <http://www.vasterbottendelen.se>

For å kartlegge de norske virksomhetene brukte vi Proff Forvalt som er en betalt netttjeneste (distributør for Brønnøysundregistrene). Proff Forvalt tilbyr en totaloversikt over alle norske bedrifter i tillegg til utvidet firmainformasjon. De bruker standarden for næringsgruppering/ NACE-koden (Statistisk klassifisering av økonomisk aktivitet i EU). Der det var usikkerhet om virksomheten, men hvor man kunne anta at det forelå en eller annen form for opplæringsvirksomhet (data og snøscooteropplæring, organisasjonsutvikling osv.) ble dette sjekket direkte mot hjemmeside eller på annen måte. I tillegg ble det sendt kartleggings skjema til en del virksomheter hvor man, på tross av mangelfull informasjon, kunne anta at bedriften drev med en form for kvalifisering.

Basert på denne kartleggingen ble det sendt ut 1050 spørreskjema til følgende svenske kommuner: Sollefteå, Åsele, Storuman og Arjeplog (til sammen 406). I Norge ble skjemaet sendt til virksomhetene i alle Nord-Troms-kommunene (til sammen 270) og de tre Hadelandskommunene (til sammen 374). Det ble foretatt en purring. 356 svarte, 225 fra Norge og 131 fra Sverige. 189 kom i retur med "adresse ukjent" (138 fra Norge og 51 fra Sverige). Det vil si at 506 av de som fikk skjemaet ikke svarte. Det gir en svarprosent på 33,8 prosent. Selv om svarprosenten var forholdsvis lav, var den om lag det vi på forhånd hadde antatt. Av de 356 svarene var det 189 som oppgav at de ikke hadde opplæring av voksne som hel- eller delaktivitet. De resterende som svarte, 167, hadde slik aktivitet. Det utgjør 15,3 prosent av alle som fikk tilsendt spørreskjemaet.

Selv om svarprosenten er forholdsvis lav, er svarene mange nok til at vi kan si at det finnes et "skjult kompetanselandskap" både i norske og svenske kommuner. Det vil si at det er en kompetansevirksomhet som det sjelden eller aldri settes søkelys på, men som like fullt er en viktig del av voksnes kvalifisering.

Vi skal i det følgende gå noe mer inn på svarene til de 167 som har oppgitt at de bedriver en eller annen form for kvalifiseringsvirksomhet.

8.5.1 Trekk ved virksomhetene

Tabell 8.1 viser at virksomhetene fordeler seg på ni næringer. Det er, ikke uventet, innen utdanning, personal og ledelse at vi finner de fleste. Disse utgjør noe i underkant av 1/3 av alle som har svart. Den andre store kategorien er knyttet til virksomheter innen sport, fritid og natur, med 30 virksomheter. Vi finner også flere aktører innen data og media (17), bygg og teknikk (16) og helse (14). For noen næringers del er det forskjeller mellom Sverige og Norge. Det er flest aktører innen bygg og teknikk og helse i Sverige, mens det for sport og fritid og data og media er flest i Norge.

Tabell 8.1 Virksomheter fordelt på næring og land. Antall

	Total	Sverige	Norge
Kultur	13	6	7
Trafikk og kjøretøy	8	3	5
Data og media	17	6	11
Sport , fritid og natur	30	11	19
Utd og personal og ledelse	50	23	27
Helse	14	10	4
Språk	1	0	1
Mat og håndverk	1	1	0
Bygg og teknikk	16	10	6
Annet	9	5	4
Ikke svart	10	5	5
Totalt	16943	76	93

Kategorien "annet" omfatter primært en konkretisering av hva det gis opplæring i:

Vi ønsker også å lære mennesker fra andre land og kulturer hvordan vi forvalter ressursene vi har til rådighet for fremtiden. En helhetlig forståelse er viktig med tanke på neste generasjon.

Lean-utbildning av företag och deras personal.

Skidkurser, vallakurser.

Terapi, samtal, personlig coaching.

Rådgivning i praktiska frågor via websidor.

Prosjektoppdrag innen kompetanseområdene prosjektledelse, metoder, businessintelligens.

I tabell 8.2 er de virksomhetene som svarte fordelt på sine hjemkommuner. To av kommunene skiller seg ut, Sollefteå i Akademi Norr og Gran på Hadeland. Om lag 45 prosent av alle som har svart kommer fra disse to kommunene. Dette er da også de to mest befolkningsrike kommunene i denne kartleggingen. Antall og andel virksomheter i kommunene for øvrig avspeiler også befolkningsstørrelsen.

⁴³ Noen oppgir mer enn en næring

**Tabell 8.2 Fordeling av virksomheter som har svart fordelt på kommuner.
Antall og andel**

	Antall	Andel
Arjeplog	8	4,8
Gran	31	18,8
Jevnaker	8	4,8
Kåfjord	4	2,4
Kvænangen	3	1,8
Lunner	13	7,8
Lyngen	6	3,6
Nordreisa	16	9,7
Skjervøy	6	3,6
Sollefteå	43	26,0
Storfjord	4	2,4
Storuman	14	8,4
Åsele	6	3,6
TOTAL	165	100

I enkelte kommuner domineres svarene av virksomheter innen en eller noen få næringer. Fem av de seks virksomhetene i Lyngen kommune som har svart arbeider inne sport og fritid, det samme gjør to av de fire som har svart fra Storfjord. I Åsele er fire av de seks som har svart knyttet til utdanning, personal og ledelse, både i Gran og Sollefteå kommuner befinner 1/3 av virksomhetene som har svart seg innen samme næring.

Nesten 60 prosent av aktørene som har svart på kartleggingen har kvalifisering som sekundæraktivitet, dvs. den utgjør mindre enn 50 prosent av totalvirksomheten. Flertallet av disse angir at andelen ligger på 25 prosent eller lavere. Det er innen språk (med bare en virksomhet), utdanning, personal og ledelse og trafikk og kjøretøy vi finner de fleste med kvalifisering som heltidsvirksomhet. For sistnevnte næring handler det primært om kjøreskoler.

16 av de virksomheter som har svart har også avdelinger i andre kommuner. Fem av disse tilhører en kjede. I tillegg er det 21 andre som sier at de tilhører en større virksomhet/nasjonal kjede. 12 av disse arbeider med utdanning og personal og ledelse, innen sport og fritid gjelder dette for fire av virksomhetene.

Kvalifiseringsvirksomheten hos disse lokale aktørene omfatter flere strategier, med en viss overvekt av veiledning/rådgiving og enkeltstående foredrag. Mange kombinerer også flere strategier:

Tabell 8.3 Oversikt over kvalifiseringsstrategier. Antall

Veiledning/rådgivning	92
Foredrag	81
Tradisjonelle kurs	65
Instruksjon av enkeltpersoner	65
Demonstrasjoner	37
Annet	34

Hvor henter så disse aktørene sine deltakere fra? I hvilken grad kvalifiseres egne innbyggere og i hvilken grad henter de sine deltakere fra regionen eller landet for øvrig?

I tabell 8.3 har vi gitt en oversikt over dette, med utgangspunkt i to variabler, hvor deltakerne kommer fra og hvor stor andel fra disse geografiske områdene kompetanseaktørene rekrutterer fra. Av tabellen kan vi for eksempel lese at det er 29 aktører som ikke rekrutterer fra egen kommune, mens 42 aktører har mer enn 50 prosent av sin rekruttering fra "landet for øvrig".

Tabell 8.4 Hvor rekrutteres deltakere til lokale kompetanseaktører fra. Antall aktører.

	Egen kommune	Nabokommunene	Andre kommuner i fylket/länet	Landet for øvrig
Ingen deltakere	29	56	85	72
1-50 prosent av deltakerne	70	88	67	42
51-100 prosent av deltakerne	56	18	5	42
Total	155	162	157	156

Av tabell 8.4 fremkommer det at de aller fleste rekrutterer fra egen kommune. Om lag en tredel av virksomhetene (56) sier at de henter mer en 50 prosent av sine deltakere herfra. Rekrutteringen fra nabokommunene er klart mindre, bare 18 prosent sier at de henter flertallet av sine deltakere herfra. Selv om nesten halvparten av virksomhetene ikke rekrutterer fra landet for øvrig, er det allikevel relativt mange som henter hoveddelen av sine deltakere herfra. Det er, ikke uventet, innen fritid og sport og utdanning og personal og ledelse som har flest aktører som primært rekrutterer nasjonalt.

Lavest er rekrutteringen fra de kommunene i fylket (länet) som befinner seg utenfor egen region. Det er om lag 50 prosent av virksomhetene som sier at de ikke har noen

rekruttering herfra, men det er bare fem som sier at de henter hovedandelen av sine deltakere herfra.

Virksomhetene ble også spurt om hvordan kvalifiseringsvirksomheten hadde utviklet seg i løpet av de siste fem årene. 45 prosent sier at aktiviteten samlet sett har økt, 15 prosent den har minsket og 27 prosent at den har vært konstant. Resten mener at det er vanskelig å si noe sikkert om dette eller har ikke svart på spørsmålet. Om vi tar utgangspunkt i andelen innen hver næring som angir økning i aktivitet over de siste fem årene er det kultur (53 prosent), personal og ledelse (50 prosent) og bygg og teknikk (41 prosent) som i størst grad har opplevd dette. Det er innen data at man, relativt sett, har merket størst nedgang (37 prosent svarer dette).

8.5.4 Kontakt- og samarbeidsrelasjoner

Av svarene fremkommer det at det foregår en del samarbeid mellom de lokale kompetanseaktørene. 43 prosent (70 virksomheter) sier at de samarbeider med andre i egen kommune/region om kvalifiseringsvirksomheten. Hvem og hvordan det samarbeides fremkommer ikke av kartleggingen.

På spørsmål om hvilken relasjon man har til sitt nærmeste SLS-er svarene følgende:

Tabell 8.5 Virksomhetens relasjon til det lokale SLS. Antall.

Kjenner ikke til det	30
Kjenner til det, men har ikke hatt noen kontakt	67
Har litt kontakt med dem	45
Har forholdsvis ofte kontakt med SLS	19
Ikke svart	6

Som det fremgår av tabell 8.5 kjenner de fleste til sitt nærmeste SLS, og nesten 40 prosent har vært i kontakt med dem.

På spørsmål om man vurderer det lokale SLS-et som en aktuell samtale- og samarbeidspartner er det bare en tredjedel (54) som svarer ja, mens 25 prosent svarer nei. Resten er usikre. Ikke uventet er det de som har mest kontakt med SLS-ene som i størst grad også vurderer dem som aktuelle samarbeidspartnere.

Det er virksomheter innen utdanning og personal og ledelse, dvs. virksomheter som likner mest på SLS-ene, som er mest positive til SLS-enes virksomhet. Det er også disse virksomhetene som rapporterer om mest kontakt med SLS-ene. Ser vi på

svarene ut fra hvilke kommuner virksomhetene tilhører fremkommer det for de norske kommunene at holdningen er mest positive i de kommunene SLS-ene fysisk befinner seg. For de svenske kommunene er tallene for få til å vise noen klare tendenser.

Vi har også spurt om virksomhetene i forbindelse med sin kvalifiseringsoppgave har vært i kontakt med kommunens utdanningsenhet eller nærings- og tilvekstenhet. Om lag 40 prosent svarer bekreftende på dette, og kontakten fordeler seg jevnt mellom utdanningsenheten og næringsenheten. Vi finner ingen klare forskjeller her, verken mellom kommuner eller mellom næringer.

8.6 Nettverk og samarbeid - oppsummert

Felles for de SLS vi har intervjuet er at de ikke har noe særlig samarbeid med andre kompetanseaktører i samme kommune/region. Relasjonen beskrives best gjennom formuleringen "fredelig sameksistens". I den grad det har vært tatt initiativ til nærmere dialog eller samarbeid kommer det primært fra SLS-ene, men uten særlig resultat.

Derimot er koblingen mot den offentlige voksenopplæring bedre og tettere. For noen av SLS-ene er denne koblingen svært tett, noe som både kan vurderes som en fordel og en ulempe.

Samtlige SLS og kommuner inngår i funksjonelle nettverk, dvs. nettverk som bidrar til å styrke og lette det daglige kompetansearbeidet. Både Akademi Norr og SLS Nord-Troms vurderes av SLS-ene selv som vellykkede og nødvendige. Særlig de små kommunene i Akademi Norr vurderer nettverket som en forutsetning for at de skal kunne tilby relevante utdanninger til sine innbyggere. Det samme sier for øvrig SLS Hadeland om sitt medlemskap i "Studiesenteret. no".

Akademi Norr har i sin "levetid" vært preget av tre utviklingstrekk:

- En markert dreining i perspektiv fra megler til motorfunksjonen.
- En dreining fra et nettverk for høyere utdanning til et nettverk for regional utvikling.
- En dreining i retning større kollektivt ansvar og gjensidig samarbeid mellom aktørene i nettverket.

I SLS Nord-Troms er det særegne ved nettverket at man har inngått et samarbeid med en annen, selvstendig aktør for å ivareta møteplassfunksjonen, nemlig de lokale folkebibliotekene. Selv om det i perioder ikke har vært like enkelt å få to selvstendige aktører til å samhandle, har dette vist seg å være en god løsning for alle parter.

For SLS-Hadeland er nok det mest påfallende at fylket ikke har klart å få fart på "Karriere Oppland" nettverket i sitt arbeid med å styrke tilgangen på høyere utdanning. Fra den opprinnelige prosjektledelsen ble "Karriere Oppland" definert som det tiltaket som skulle løfte hele fylkets kompetanse.

Gjennom kartleggingen av lokale kompetanseaktører, som ble gjennomført i to faser, har vi synliggjort at det lokale kompetanselandskapet består av mange og ulike aktører innenfor en rekke næringer. Voksnes læring er med andre ord et mangfoldig og til dels komplekst landskap.

At virksomheter med annen primær oppgave også involverer seg i kvalifiseringsoppgaver handler først og fremst om å kunne utvide sitt inntekstgrunnlag og sikre sin virksomhet. Sett i et samfunnsmessig perspektiv kan disse aktørene også forstås som et uttrykk for at livslang læring og det lærende samfunn i stadig større grad integreres og realiseres i hverdagslivet. Denne utviklingen har John Field karakterisert som den "stille eksplosjonen". Han peker på tre forhold som underbygger hans beskrivelse:

- En stadig større andel av befolkningen deltar i organiserte læringsaktiviteter gjennom hele livsløpet.
- Stadig flere voksne vender tilbake til eller påbegynner utdanning etter den obligatoriske grunnutdanningen.
- Det gis stadig flere muligheter for ikke-formell utdanning og slik utdanning tillegges stadig større betydning.

Mens SLS-ene er bidragsytere til den utviklingen som er angitt i de to første punktene, er de aller fleste andre lokale aktørene bidragsytere til det tredje utviklingstrekket. Oversikten over næringer viser at tilbudene både er innrettet mot arbeid (som innen bygg og teknologi) og personlig utvikling (som for mat og fritid). Field peker den enorme utviklingen som har skjedd på sistnevnte område. Han kaller dette for "the new adult education" og mener dette i stadig større grad preger utviklingen av livslang læring. Det nye innebærer høy grad av individualisme og selvrealisering kombinert med en langt mer konsumentorientert holdning til læring. Dette representerer et markert brudd med den tradisjonelle voksenopplæringen med

sin vekt på det kollektive, på samfunnsmandat, utjevning og folkeopplysning. Field gir en rekke eksempler på hvordan dette kommer til uttrykk ved at læring/kvalifisering bakes inn i annen aktivitet og/eller fremstår som sekundæraktivitet ved virksomheter, slik vi har angitt det i dette kapitlet. Han peker bl.a. på at kroppsfixeringen og ønske om å ta kontroll over egen kropp har gjort treningssentre og treningsinstruktører til voksenlærere, coacher og veiledere:

The state of the fitness industry is, therefore, not a bad indicator of the health of the learning society.

Likeledes viser han hvordan det etter hvert vokser fram en hel industri knyttet til uformell læring, dvs. tiltak som har som intensjon å bidra til læring, men uten at det legges spesielt til rette for dette. Et typisk eksempel i så måte er de mange bøker, Internettoppslag og digitale hjelpemidler innen "lær-deg-selv" kategorien.

Før vi gikk i gang med del 1 av kartleggingen av lokale kompetanseaktører, ba vi SLS-ene selv angi hvem de definerte som og kjente til som lokale kompetanseaktører. Samtlige gav oss en forholdsvis kort oversikt av det vi her har definert som primæraktører, studieforbund og en del private aktører. Ingen viste for eksempel til sjåførskolene, heller ikke til sekundæraktørene som jo utgjør flertallet av kompetanseaktørene i kommunene.

To forhold gjør at både SLS-ene og mange andre som er med på å definere voksenopplæring som felt, ikke har inkludert sekundæraktørene og enkelte primæraktører.

Den første har vi pekt på innledningsvis, nemlig at det er svært vanskelig, for ikke å si umulig, å identifisere disse i offisielle registre/databaser. Del 1 av vår kartlegging viser mer enn noe annet at de kilder vi har anvendt, her ulike bedriftsregistre og ulike søkemotorer, både er lite ajourførte og forholdsvis unøyaktige siden de inkluderer en rekke bedrifter som ikke lenger eksisterer. Dessuten angis det for flere bedrifter en virksomhet som de ikke har. Det er med andre ord all grunn til å stille spørsmål ved kvaliteten på slike oversikter.

For det andre kan dette forklares med at vi har en forholdsvis tradisjonell, for ikke å si snever, forståelse av hva voksnes læring som fagfelt og praksisfelt skal omfatte.

Vår noe begrensede kartlegging viser at kvalifisering tilbys innen de fleste av samfunnets sektorer, den er langt fra forbeholdt utdanningssektoren alene. De aller fleste av de aktørene som har svart på vår kartlegging befinner seg utenfor både skolesystem og voksenopplæringen. Allikevel, eller kanskje nettopp av den grunn,

viser kartleggingen at mange klarer seg forholdsvis godt. 45 prosent av dem opplever for eksempel at aktiviteten har vært økende de siste fem årene. Det betyr også at for flere av aktørene får kompetansedelen gradvis større betydning.

Den primære rekrutteringen skjer fra egen kommune og nabokommunene, slik SLS-enes rekruttering også er. Det er også interessant at flertallet av virksomhetene rekrutterer nasjonalt, og at noe over 25 prosent av dem henter mer enn 50 prosent av sine deltakere herfra.

OM SLS-ene ikke kjenner særlig til de mange sekundæraktører, viser kartleggingen at flertallet av sekundæraktørene kjenner til SLS-ene. Imidlertid er det ikke så mange av disse som anser samarbeid med sitt lokale SLS som særlig aktuelt. Slik sett bekrefter de i noen grad den oppfatning SLS-ene selv har om de øvrige, lokale kompetanseaktørene, selv om deres referanse er et fåtall primæraktører. Dette tilsier at det på kort sikt neppe er realistisk å tenke seg noe mer samarbeid ut over det som allerede er tilfelle i dag.

Det lokale kompetanselandskap som vi her har synliggjort, og da spesielt det vi har valgt å definere som sekundæraktørene, bidrar til å nyansere vår oppfatning av landsbygdkommuner som marginale når det gjelder kompetanse og kvalifisering. Det bidrar også til å utvide vår forståelse av feltet voksnes kvalifisering. Muligens kan man, i hvert fall på sikt, se for seg at SLS-ene inngår i samarbeid med noen av disse, for eksempel for å markedsføre deres kompetanse, slik vi har sett eksempel på ved SLS Vilhelmina.

9. Resultater, betydning og visjoner

Intervjuer: Har SLS-et i denne kommunen vært viktig?

SLS-ansvarlig: Jo, men det må ha vært viktig. Jeg vet ikke helt om hvordan man skulle måle noe sånt, men naturligvis har vi vært viktige. Og jeg tror de er spesielt viktige i små kommuner som denne.

For jeg mener, jeg bor her og har jobb her og barn, så er det jo ikke så enkelt å bare begynne på studier når du føler at du kan og vil men nå finnes jo den muligheten.

I dette kapitlet skal vi oppsummere to helt ulike forhold, nemlig hvordan de intervjuede vurderer SLS-enes betydning og effekt og hvilke visjoner og ambisjoner de har for sin egen virksomhet.

9.1 Antall studenter/deltakere som resultatmål

Hvilke resultater og hvilken betydning har så SLS-ene hatt?

Det mest konkrete mål på dette er antall studenter/deltakere som har gjennomført kortere eller lengre utdanningstilbud. I kapittel 5 har vi, i den grad det har latt seg gjøre, dokumentert dette. Det er for øvrig vårt inntrykk fra intervjuene at det er stor variasjon mellom SLS-ene når det gjelder bevissthet om, og dokumentasjon av, deltakere og deltakelse. Vi vurderer det faktisk som noe bekymringsfullt at enkelte av de SLS-ene vi besøkte verken hadde oversikt over, eller kunne dokumentere, egen aktivitet i form av antall studerende.

Dette til tross viser kap. 4 at SLS-ene samlet sett har bidratt til at kommunenes innbyggere har fått muligheten til en eller annen form for kvalifisering, som de muligens ikke ville fått om SLS-ene ikke eksisterte. For hver innbygger som deltar på åpne forelesninger og for hver innbygger som gjennomfører en flerårig program-/profesjonsutdanninge bidrar SLS-ene til å realisere livslang læring som ideal. Slik sett kan man, overordnet og retorisk, si at SLS-ene har bekreftet sin betydning og nødvendighet. Hvor mange deltakere eller tilbud et SLS må ha for å kunne karakteriseres som en «suksess», finnes det ingen entydige svar på. Det betinges av en rekke konkrete forhold som kommunestørrelse, rammer for SLS-ene,

utdanningsnivå i kommunen osv. At Kvænangen kommune i Nord-Troms over en periode på seks år bare har registrert 1-2 studenter på profesjonsutdanninger, kan i prinsippet vurderes som en like stor suksess som SLS Sollefteås rekruttering av 568 personer over ti år. Poenget er altså at det i realiteten bare er SLS-ene selv, i dialog med sitt lokalsamfunn, som kan angi realistiske mål for virksomhet og suksess. Angivelse av slike måltall for antall deltakere, eller andre parametre for å avdekke effekt og betydning, finner vi ikke hos de SLS-ene vi intervjuet.

9.2 Noen utvidede perspektiv på effekt og betydning

Selv om antall deltakere er en svært konkret indikasjon på SLS-enes betydning og effekt, har det sine begrensninger som eneste mål på hva SLS-ene har oppnådd. Slike "opptellinger" kan bli for snevre som indikasjon på effekt fordi alle utdanninger, uansett målgruppe og nivå, alltid har mål ut over seg selv. Forventningene til SLS-ene er ikke bare at de skal tilby ulike former for utdanninger, disse utdanningene skal også være et bidrag til konsolidering og utvikling av de samfunn de inngår i. Dessuten legger flere av SLS-ene ned et forholdsvis omfattende kompetansearbeid som ikke direkte kan leses av deltakerstatistikkene. «Motorprosjektet» i regi av Akademin Norr er et eksempel på dette. Her handler det om SLS-enes arbeid med å bygge nettverk, motivere potensielle deltakere, orientere politikere, delta i møter osv. Dette arbeidet er en del av SLS-enes "skjulte virksomhet". Både for SLS-ene selv, og ikke minst for lokale beslutningstakere og premissleverandører, vil det være av betydning på få mer systematisk innsyn i hva som kreves av arbeid, ressurser og innsats for å skape "levende SLS". Dette var for øvrig noe av bakgrunnen for rapporten «När lärcentrum är en motor i lokal och regional utveckling», hvor ett av målene var å identifisere tydeligere indikatorer på motorfunksjonen (jf. også kap. 2).⁴⁴

9.2.1 Direkte, indirekte og avledede effekter

I tillegg en dokumentasjon som synliggjør mer av SLS-enes aktivitet, kan det også være nyttig å legge flere og andre perspektiver til grunn for å kunne fange opp betydning og effekt.

⁴⁴ Ljungzell, M. & Davoust M. 2005. *När lärcentrum är en motor i lokal och regional utveckling*. NTG-rapport Lärande reflektioner nr. 4. Luleå Universitet.

Ett slikt perspektiv er knyttet til hvilke effekter som som kan kobles direkte til, eller leses direkte av, SLS-enes aktivitet og de som indirekte kan det. Eksempler på direkte effekt av utdanningsaktiviteten er antall studenter som gjennomfører studiene eller den læringen studentene kan dokumentere etter endt utdanning. Indirekte effekter omfatter forhold som utdanningen kan ha påvirket eller endret, men hvor utdanningseffekten spiller sammen med andre forhold og hvor det ikke alltid er entydig gitt hvor stor betydning selve utdanningseffekten er. Vi vet for eksempel at svært mange av de som har tatt utdanning forblir i kommunen eller regionen. Det er neppe utdanningen alene som er avgjørende for denne bofastheten, den er i beste fall en del av et større og mer komplekst bilde hvor forhold til øvrig familie, arbeidssted, fritidsinteresser og andre forhold spiller inn. Det er altså, for å ta i bruk et begrep fra forskningsmetoden, en rekke mellomliggende (og ofte "usynlige") variabler som er medbestemmende for resultatene. I andre tilfeller har utdanningen åpenbart langt større betydning, for eksempel som grunnlag for å få ny jobb. Vil man bli lærer i svensk eller norsk grunnskole må du ha formell lærerutdanning, men det er å regne som et minimumskrav. Om du får jobb som lærer vil i mange tilfeller også avhenge av en rekke andre faktorer: antall søkere til jobben, tidligere jobber, ansiennitet, personlig dyktighet osv.

En annen tilnærming til resultat og effekt er å se nærmere på det vi kan kalle den avledede effekten. Med dette menes resultater/konsekvenser av SLS-enes virksomhet som ikke har noe med selve utdanningen å gjøre, men som allikevel kan knyttes til utdanningsvirksomheten. Ett eksempel på dette er at tilreisende studenter som deltar på samlinger også bidrar til hotellenes og restaurantenes økonomi. I analyser av regional betydning eller effekt av universitet og høyskoler kaller man denne type effekter for "regimenteffekten". Det er effekter som ikke direkte er knyttet til kjernevirksomheten, det vil si undervisning og forskning å gjøre, men er et resultat av universitet og høyskoler som arbeidsplasser:

Med sina forskare, lärare och studenter är forskningsenheter och lärosäten stora arbetsplatser på många av de orter där de finns. Välutbildade och högt avlönade personer skapar särpräglad efterfrågan på varor och tjänster. Ständig omsättning av unga människor skapar en speciell lokal dynamik. Effekter av detta slag syns tydligt på platser där universiteten är stora i förhållande till sin omgivning, exempelvis i Lund och i Umeå, men också, fast i mycket mindre skala, på platser där både högskolan och omgivningen är små, exempelvis som i Visby.

Arbo har identifisert følgende slike regimentseffekter:⁴⁵

- Økonomisk innsprøytningseffekt
- Utdanningsmobiliserende effekt
- Tilbudseffekt (de blir igjen på stedet)
- Service-og problemløsningseffekt for folk flest
- Magneteffekt
- Knoppskytingseffekt
- Nettverkseffekt
- Kulturell miljøeffekt
- Regional artikulasjonseffekt (talerør for kommunen)
- Imageeffekt

I den grad utdanningseffektene er dokumentert hos de SLS vi intervjuet, er de i all hovedsak knyttet til antall deltakere. De indirekte effektene fremstår som mer løse antakelser og hypoteser som bygger på utdanning som et allment gode. I tillegg gjentar noen det som har vært, og er, målsettingene med SLS-ene uten at det sies noe om og hvordan disse målene er nådd. De avledede effektene nevnes ikke.

Ut over deltakerantall ble svarene på resultat og effekt-spørsmålene preget av generelle utsagn som langt på vei er variasjoner over premisset om at "SLS-er viktig fordi utdanning er viktig". Vurdert noe kritisk er det vårt inntrykk at de fleste SLS-ansvarlige har utviklet en politisk og strategisk retorikk om sin egen virksomhet, som de nok bare delvis kan underbygge. Her er en del utsagn fra intervjuene som viser dette:

- *Jeg vil jo tro at vi har bidratt til å øke den regionale kompetansen.*
- *Det må jo være viktig...*
- *Synliggjøring – du kan bli her...*
- *Bidrar til bedre tilgjengelighet, viser muligheter og kompetansens betydning på alle nivå og har skapt holdningsendring..*

⁴⁵ Arbo, P.2011. Universitet og region. "Plan" nr. 2

- *Akademi Norr har betydd mye...*
- *Det har bidratt til kompetanseutvikling i offentlig og privat sektor...*
- *Har vist at høyere utdanning ikke er uoppnåelig, SLS har bidratt til å avdramatisere dette...*
- *Har fått flere studenter, flere fullførere og det har blitt bedre samarbeid mellom kommunene...*
- *Så lenge man satser på SLS-er det jo viktig...*

9.2.2 Effekter på ulike nivå

I tillegg til ulike kategorier av effekter og resultater er det også vanlig å knytte dette til ulike nivå. Til vanlig skilles det mellom individnivå, organisasjonsnivå og samfunnsnivå (som vi igjen kan dele i de nære og fjerne omgivelser).

I en analyse av hva voksne, fleksible studenter sier om sitt individuelle utbytte, fant Roos og Grepperud at det var fire forhold som ble løftet fram.⁴⁶ Det som selvfølgelig gikk igjen hos alle var at man hadde tilegnet seg ny kunnskap og nye perspektiver på de fenomen studiene omhandlet. I tillegg pekes det på at man gjennom studiene tilegner seg metakvalifikasjoner som kan komme til anvendelse i mange og ulike sammenhenger. Ett eksempel på dette er evne til å analysere eller til å forholde seg kritisk til utsang og tekster. I tillegg peker mange på at de har lært mye om seg selv og sine omgivelser, lærdom som av og til kan ha større betydning enn det som står i bøkene. Her handler det for eksempel om at man har erfart (og lært) at man faktisk mestrer en akademisk studie- og læringssituasjon, man opplever at man vokser som menneske og at man sitter igjen med økt bevissthet og interesse for det som foregår i det lokale og det nasjonale samfunn. Dette kan gi seg følgende utslag :

Intervjuer: Føler du at studiet på noen måte har forandret deg som person?

SLS-ansvarlig: Ja ... det har det vel. Jeg tenker på det, sånn i omgangskretsen, så føler jeg at det er mange ting jeg ikke er opptatt av lenger. Jeg har lyst til å diskutere andre ting. Jeg vet ikke om det kan være en måte å si at jeg har forandret meg på. Men... det hverdagslige er jo også veldig viktig, det er jo ikke sånn at en skal heve seg over det. Men jeg

⁴⁶ Roos, G. & Grepperud, G. 2007. Vad leder det til? I Rønning, W.(red): *Den usynlige student. Voksne i fleksibel høyere utdanning*. Tapir. Trondheim

synes det er mer interessant med diskusjoner som går på dette faget. Det er liksom så voldsomt å si at noe har forandret deg som person. Men det har jo det, jeg kan jo mer enn før - har mer interesse for samfunnsspørsmål. (Kvinne, videreutdanning).

Fra ett av SLSene beskrives noen slike individuelle effekter:

SLS-ansvarlig 1: Du sa effekter, da ringte en klokke, for effekter for meg er jo også mennesker som går videre, så når du spurte om det, så dukket det noen mennesker i mitt hode. En av disse var en filippinsk jente, henne traff jeg første gangen under Kunnskapsløftet. Hun hadde en ganske tøff og utfordrende situasjon, men hun leste seg opp for videre studier og har nå deltatt på flere studietilbud underveis, men ikke helt orket å komme i mål. Men nå har hun endelig avsluttet sin sterilteknikerutdanning og har fått jobb. Henne har jeg kjent i 10 år, og hun har hatt denne "reisen" fram mot å få jobb, så hun er ett eksempel.

Og så har vi han som satt her og leste enkeltemner slik at han til slutt fikk en lærerutdanning. Han har sittet her døgnet rundt i flere år, nå jobber han på gymnasiet som lærer.

Når det gjelder resultater og effekter på organisasjonsnivå tenker vi i første rekke på hvorvidt utdanningene møter kompetansemessige behov i det lokale arbeidslivet. I kapittel 4 er det dokumentert at mange av utdanningstilbudene har relevans for det lokale arbeidslivet. Hvorvidt denne kompetansen omsettes til handling i den enkelte virksomhet er et langt mer åpent spørsmål som ligger utenfor SLS-enes ansvars- og virksomhetsområde. Like fullt er dette en problemstilling av avgjørende betydning når begrunnelser som utvikling og endring står sentralt. Intervjuene sier lite om resultater og effekter som dette, men de SLS-ansvarlige er gjennomgående opptatt av relasjonen til det lokale arbeidsliv og av relevansen i de utdanningstilbud de ønsker å gi.

Et sentralt samfunnsmessig mål for SLS-enes virksomhet vil være at den kompetanse som utvikles både forblir og bidrar i nærsamfunnet eller i regionen. Flere kartlegginger har da også dokumentert at de aller fleste som følger utdanning ved SLS-ene forblir i egen kommune eller region. For de SLS vi har intervjuet finnes det samlet sett ingen slik dokumentasjon, med ett unntak. SLS Lycksele har siden 2002 ført en nøye oversikt over studentene som har avsluttet høyere utdanning i kommunen, hvor de befinner seg etter studiene og om de får anvendt sin kompetanse. Studentene følges opp i fem år etter avsluttet eksamen.

Som det framgår av tabell 9.1 (se under) er resultatene oppmuntrende, både for Lycksele kommune og Akademi Norr kommunene. 91 prosent av dem som ble

uteksaminert har fått relevant arbeid og 70 prosent bor etter studiene i en av Akademi Norr kommunene, 2/3 av disse i Lycksele.

SLS-ansvarlig i Lycksele sier for øvrig følgende om dette kartleggingsarbeidet:

SLS-ansvarlig: Vi gjør jo kartlegginger, jeg har full oversikt over hvor mange tilbud vi har gitt, hvor mange kvinner, hvor mange menn, hvor mange som får kvalifiserte jobb, dvs. jobb de ikke ville fått om de ikke hadde studert. Og så har jeg et kart som viser hvordan spredningen er. Og da kan man se at mellom 50-60 prosent havner i Lycksele, mens de resterende havner i Akademi Norr-regionen....

Det her er noe jeg har lært i min egen utdanning, at det er viktig å måle. Denne virksomheten er jo ikke noe kommunen er forpliktet på, så jeg må hele tiden bevise min virksomhet overfor politikerne, og da kan man jo ikke gjøre det på annen måte enn å måle virksomheten.

Tabell 9.1 Oversikt over uteksaminerte studenter på profesjonsutdanninger, SLS Lycksele. Jobbsituasjon og bosted. Antall.

Utdanning	Eksamensår	Antall	I kvalifisert arbeid	Prosent i jobb	Bor i AN-kommuner	Derav i Lycksele
Läraryr.	2002	22	22	100	20	9
GIS-ingenjör	2003	15	12	80	7	6
Sjuksöterske progr.	2004	31	30	97	25	9
Prod.ing.programmet	2005	18	12	67	9	6
Socionom-progr.	2005	12	11	92	10	9
Förskollära-progr.	2007	23	23	100	20	10
Socionom-progr.	2007	13	9	69	8	8
Sjuksöterske progr.	2007	29	28	97	18	9
GIS-ingenjör	2008	10	10	100	8	8
Bergteknik-ing.	2008	4	4	100	2	1
Sjuksöterske progr.	2011	28	27	96	15	11
Personal-vetarprogr	2011	12	10	83	8	6
Vårdprogr.	2010/11	5	3	60	2	2
Totalt		222	201	91	154	94

Kartleggingen fra Lycksele synliggjør betydningen av en dokumentasjon av SLS- virksomheten over tid, det vil si også etter at studentene er uteksaminerte. Det handler både om å kunne lese av utviklingstrekk og svingninger over tid, og ikke minst få et bilde av hvorvidt arbeidet har satt "varige spor".

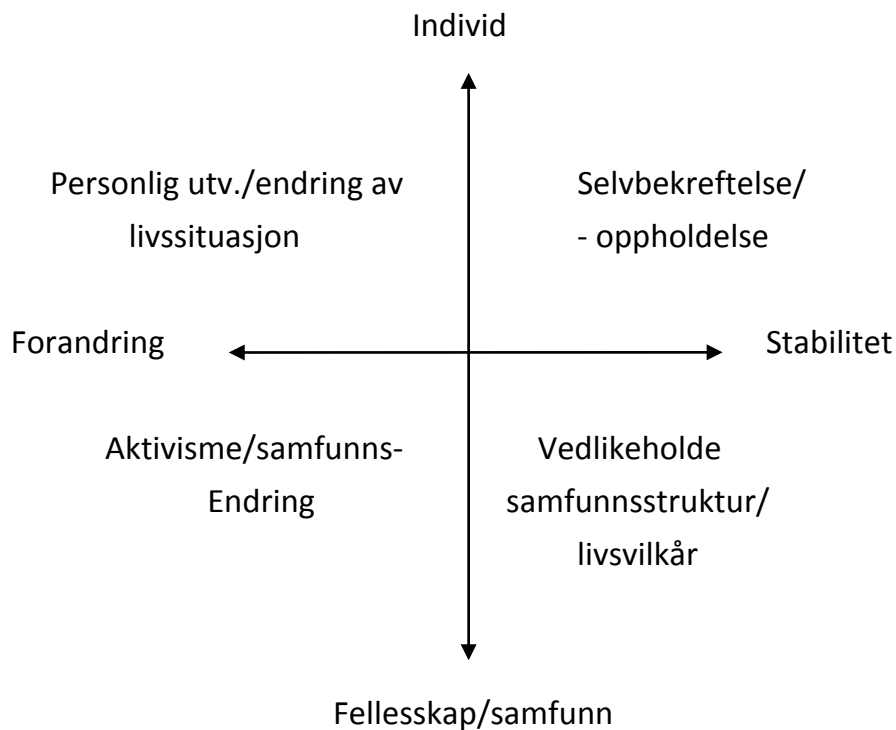
Vi er blitt fortalt en historie om en meget aktiv og dynamisk SLS-ansvarlig som i sitt virke var kjent for å legge ned et omfattende rekrutteringsarbeid. Vedkommende nøyde seg selvfølgelig ikke med å sette annonse i avisen eller ringe litt forsiktig rundt til potensielle studenter. En av strategiene gikk ut på å oppsøke folk hjemme og der og da overtale dem til å starte opp: "Jeg mener absolutt at dette er noe som passer for deg, og du har jo tidligere sagt at du kunne tenkt deg å begynne på et studium om det passet og det ble lagt hit. Og nå kommer det."

Ikke uventet førte dette til suksess, til alles glede. Studentene fikk god utdanning og SLS et fikk dokumentert sin berettigelse. Men av og til blir kortvarig suksess til et mer langsiktig problem. For eksempel viste det seg at enkelte utdanninger førte til at flere av studentene faktisk måtte flytte ut av kommunen og regionen for å få den jobben som utdanningen kvalifiserte for.

Moralen i denne historien er, uavhengig av sannhetsgehalten, følgende: Er vi opptatt av om SLS gjennom sin virksomhet har hatt effekt eller betydning må vi både se dette på kort og lang sikt. Det som på kort sikt kan se ut som en suksess, kan faktisk på lang sikt vise seg å bli det motsatte (og kanskje vice versa). Samtidig vil det være nødvendig å se hvorvidt utdanningene har bidratt til stabilisering eller fornyelse.

Noen av disse dimensjonene gjenfinner vi hos Schueller mfl. i deres analyse av læringsresultat og læringseffekt. I sin analysemodell kobler de dette mot en nivådimensjon, individ vs. Fellesskap og samfunn, slik det framgår av figuren under: ⁴⁷

⁴⁷ Grepperud.G. mfl.2004: *Liv og læring-voksnes vilkår for fleksibel læring*,s.138. VOX.Oslo

Figur 9.1 Dimensjoner ved læringsutbytte

I forhold til dimensjonen forandring – stabilitet er det viktig å understreke at begge perspektiv er viktige og nødvendige, det er ikke slik at forandring har forrang før stabilitet. Samtidig er det også slik at det som kan avleses som stabilitet på ett nivå, utgjør forandring på et annet. At kommunene gjennom SLS-utdanningene sikrer seg kvalifisert arbeidskraft til sine velferdsyrker, må i utgangspunktet sies å være et bidrag til stabilitet. Samtidig vil det å ta en slik utdanning være et bidrag til forandring i den enkeltes liv og dennes livsvilkår. Det handler ikke bare om å få ny jobb. Det viser seg også at en del kvinnelige studenter endrer sin husholdsrolle som en del av studieforløpet, fra å gjøre alt selv til å bli familiens arbeidsleder.⁴⁸ Dette innebærer igjen at familien for øvrig må påta seg andre og nye oppgaver i hjemmet. Slike endringer er ikke alltid bare midlertidige.

Gjennom intervjuene har vi fått noen eksempler på hvordan utdanninger gitt gjennom SLS-ene har hatt en klar intensjon om forandring og utvikling. Noen av disse er nevnt tidligere, for eksempel det såkalte “Omdømmeprojektet” i regi av SLS Nord-Troms hvor det eksplisitte mål var å koble sammen utdanning og utviklingsarbeid på en slik måte at det bidro til mer og bedre profilering av kommunene. Hvor langt man

⁴⁸ Grepperud, G. m.fl. 2006. *Studier og hverdagsliv*. Vox. Oslo

kom i form av konkret endring vites ikke, forhåpentligvis ble målene nådd. Fra annen forskning vet vi at slike endringer kan sitte langt inne. Det er nok av eksempler på utdanninger med eksplisitte mål om organisasjonsendring, men hvor det i ettertid viser seg at det meste er som før.

9.3 Visjoner om fremtidig virksomhet

I intervjuene ba vi også om at de SLS-ansvarlige tenkte høyt om hvordan de ønsket situasjonen kunne eller burde være om fem år fra intervjutidspunktet. Svarene var svært forskjellige og omfattet alt fra temmelig høye ambisjoner, som at man i løpet av denne perioden burde ha klart å høyne andelen av kommunens befolkning med høyere utdanning med fem prosent, til helt konkrete ønsker om utstyr. Svarene avspeiler i stor grad at kommunene og SLS-ene er nokså ulike og befinner seg i ulike utviklingsfaser. Et felles trekk var allikevel at svarene var preget av hverdagens gjøremål og forholdsvis konkrete ønsker om forbedringer her. De store vyer og ambisjoner var det langt færre av, enkelte hadde faktisk vanskelig for å angi ønsker eller utviklingstrekk i det hele tatt.

En kategorisering av fremtidige ønsker gir følgende oversikt:

1. Bedre fysiske vilkår (rom, hus, utstyr):

SLS-ansvarlig: Da vil jeg ha nye datamaskiner! Jaa.. det som jeg savner her er jo grupperom som studentene kan jobbe i, kanskje kombinert med trådløst digitalt nett slik at man kan flytte rundt mens man jobber. I blant er det jo mye folk her, og da forstyrrer de jo dem som sitter og jobber her

2. Flere utdanninger, nettbaserte, plassbelagte og på flere nivå:

SLS-ansvarlig: Jeg tror vi vil få flere tilbud som er helt nettbasert, men jeg håper at vi kan få så store grupper her at vi kan få til nettstøttede tilbud. For mange rene nettbaserte tilbud vil skape ulikhet mellom de som har mye og lite utdanning.

3. Ny organisering av voksnes kvalifisering:

SLS-ansvarlig: Da ville jeg ha slått sammen flere enheter, SLS, næringsenheten og arbeidsmarkedsenheten. Jeg tror det skulle være til fordel for våre kommuner og våre bedrifter. Så skulle jeg ønske meg et slags politisk utvalg som primært var ansvarlig for tilvekstspørsmålene og der vi som SLS var med som en aktør.

4. Bedre samarbeid i nettverk, innad i kommunen og/eller med næringslivet:

SLS-ansvarlig: Da skulle jeg flyttet sammen innvandrevirksomheten, integrasjonsvirksomheten og næringslivskontoret, slik at vi var samlokalisert og slik at alt som hendte foregikk her og de som kom hit fikk en mer helhetlig oversikt over det hele. Vi er for trangbodde nå, vi har behov for noe som gjør oss mer dynamisk. Kanskje kunne også studieforbundene også sitte i et slikt fellesskap.

Intervjuer: Et slags kunnskapens hus altså?

SLS-ansvarlig: Ja, nesten som et stort kjøpesenter: her gjør man det og der gjør man det osv., og at man virkelig får den møteplassen som er nødvendig.

5. Mer faglig/pedagogisk støtte til studentene:

SLS-ansvarlig: Vi har faktisk i dag snakket om at vi har behov for mer ressurser til å ta hand om dem som leser på distanse. Det kom en student til meg som vil bli siviløkonom, og hun vil ikke flytte. Hun har snakket med en studieveileder som har hjulpet henne å sette sammen enkeltkurs slik at hun kan ta eksamen. Nå skal hun ta sin første eksamen og da kommer hun inn til meg og er litt urolig for dette – “ det er jo så vanskelig med disse kalkylene, og jeg forstår ingen ting. Da sier jeg at “du skal bare komme til meg, så kan vi ordne dette. Men nå er det jo prøve om bare en uke men vet du av noen vi kunne hjelpe og støtte deg her?” Ja det gjorde hun, og da sa jeg at det er akkurat slike saker du skal komme til meg med, men du må komme litt tidligere.” Og hadde jeg mer rom og ressurser så er det akkurat denne type oppfølging jeg skulle gjort mer av.

6. Styrke arbeids- og næringslivet i regionen og gjennom dette øke regionens attraktivitet.

9.4 Effekter og visjoner – oppsummert

De SLS-ene vi intervjuet har hatt noe ulik levetid. Da intervjuene ble foretatt i 2011 hadde de vært virksomme fra seks til elleve år. Hva har SLS-ene fått til i løpet av denne perioden? Står dette i forhold til forventninger, ambisjoner og ikke minst de argumenter som ble lagt til grunn da SLS-ene og de nettverk de inngår i ble etablert?

Når alt kommer til alt, som det jo ofte gjør, er det jo nettopp svarene på spørsmål som dette som er bestemmende for om og hvordan SLS-ene skal leve videre.

De SLS-ansvarlige selv er ikke i tvil om at deres arbeid gjør en forskjell, til beste for enkeltpersoner og lokalsamfunn, men de er i ulik grad i stand til å dokumentere og underbygge dette. Kanskje i for stor grad bygger man sine konklusjoner på at utdanning (og dermed også SLS-er) pr. definisjon er et gode, og at individets tilgang på dette "godet" automatisk omsettes i resultat, effekt og betydning på alle samfunnets sektorer. Det er nettopp denne årsakskjeden som har stått sentralt i begrunnelser for etablering av SLS-er både i Norge og Sverige. Det er som Løgdlund påpeker, at etableringen av SLS-ene i regionen fremstilles som del av en strategi der virksomheten får en sentral plass i kommunens utvikling og overlevelse:⁴⁹

Representationerna bidrar till en övertygande retorisk framställning och sammanväver tekniker från sammanhang utanför utbildning och skola.

Representationerna överbryggar gränser och skapar en samförstånds bild som hämtar legitimitet från nationell policy och näringspolitik.

Slike begrunnelser finner for øvrig støtte i en rekke politiske dokument (jf. rapport nr. 1).

Når så de SLS-ansvarlige i våre intervjuer blir bedt om å si noe om effekt og betydning, synes noen av dem å blande sammen argumentasjon og dokumentasjon. I noen grad kan det faktisk se ut som argumentasjonen også blir dokumentasjonen. Fordi vi har begrunnet SLS-ene slik, blir det også resultatet. Bildet som framtrer er at mange av SLS vet lite om sin egen betydning ut over antall deltakere og tilbakemeldinger de ev. har fått fra ulike målgrupper, og da spesielt deltakerne selv. Spørsmålet er om man kan slå seg til ro med dette over lengre tid?

Det finnes mange grunner til at SLS-ene ikke har kunnet vie stor oppmerksomhet til spørsmålet om effekter og dokumentasjon av effekter. En åpenbar grunn er at man mer eller mindre tar for gitt at det arbeidet som gjøres er av det gode, en annen at man mener effektene er godt nok kjent i lokalmiljøet. En tredje er at man oppfatter spørsmålet om effekt som enkelt, og bare synonymt med studentproduksjon. Sist,

⁴⁹ Løgdlund, U.2008. Lärcentra som mäklare av högre utbildning? I *Pedagogisk Forskning i Sverige*, nr. 2. s.103-122

men ikke minst, handler det om at det å registrere, dokumentere og analysere sitt eget arbeid er arbeidskrevende langt ut over hva det enkelte SLS har kapasitet til.

Spørsmålet er om det framover bør være like selvsagt at denne delen av SLS-virkomheten skal innta en beskjeden plass? Å gå i gang med et bredere og mer omfattende dokumentasjonsarbeid har selvfølgelig også sine ulemper, først og fremst ved at arbeidsmengden øker med påfølgende risiko for at det går ut over primæraktiviteten. Spørsmålet er derfor hvor balansepunktet finnes, og om det er mulig å finne frem til felles maler og ordninger som letter slikt registrerings- og dokumentasjonsarbeid?

Imidlertid er også noen av de SLS-ansvarliges påstander dokumentert gjennom evaluerings- og forskningsarbeid. Det gjelder ikke minst for hva utdanninger kan bety for enkeltpersoners utvikling og livsløp. Gjennom SLS Lyckseles kartlegging får vi også bekreftet at de som utdannes gjennom SLS-ene stort sett forblir i kommune eller region.

Vi har i dette kapitlet forsøkt å få fram at spørsmålet om effekter og resultater både er mangesidig og komplekst. For å konkretisere dette har vi gitt noen eksempler på dimensjoner og kategorier som kan anvendes som utgangspunkt for å analysere hva SLS-ene har bidratt med. I tabell 9.2 har vi kombinert to av de hoveddimensjonene vi har angitt, nivå og type effekter, og gitt noen eksempler på hvilke former for utbytte og effekt dette kan omfatte.

Tabell 9.2 Dimensjoner i analyse av utbytte og effekt.

	Individ	Organisasjon	(Lokal)samfunn
Direkte effekt	Læringsutbytte	Bedre produkter	Kompetent arbeidskraft
Indirekte effekt	Nye nettverk	Bedre lønn	Blir på stedet
Avledet effekt	Annen rolle hjemme	Status blant kolleger	Mer aktiv i nærmiljøet

Når det gjelder tanker om framtida er de SLS-ansvarligge forholdsvis nøkterne, muligens fordi det er lite ved deres virksomhet som tilsier at det vil skje store endringer i årene framover. I den grad endringer vil skje, vil de muligens dreie i negativ retning? For øvrig avspeiler SLS-enes ønsker og ambisjoner deres forskjellighet, både i fokus, ressurser, organisering og perspektiv. Det er verd å merke seg at ingen pekte på økte ressurser som et fremtidig ønske. Muligens var dette så selvfølgelig at man ikke tok det opp?

DEL III: Utfordringene

10. Utvikling av bygdesamfunn - kompetansebehov, rekruttering og kompetansestrategier

I noe over 21 timer har 14 SLS-ansvarlige (og noen til) beskrevet, vurdert og analysert sitt arbeid og SLS-enes rolle som lokale kompetanseaktører. Hovedinntrykket kan oppsummeres i ett ord – variasjon - til dels stor variasjon. Vi har på den ene siden møtt SLS-er som bare er å betrakte som enkeltstående utdanningsprosjekt. På den andre siden har vi intervjuet SLS-er som dokumenterer stor og til dels innovativ virksomhet over lengre tid. At det er forskjeller er langt på vei naturlig, siden kommunene også er forskjellige både i geografi, næring og folketall. Dette til tross, er det vår vurdering at forskjellene er for store, og at særlig noen av de minste kommunene bare i begrenset grad kan sies i ivareta SLS-funksjonen slik den er definert innledningsvis i denne rapporten.

Uansett aktivitetsnivå vil vi allikevel peke på at det fra samtlige enheter er lagt ned mye og godt arbeid i å sikre kommuner og regioner relevant og nødvendig kompetanse. Intervjuene har også, både direkte og indirekte, synliggjort en del vilkår og forutsetninger som må være tilstede for at SLS-aktiviteten skal lykkes.

Vi har så langt, gjennom de SLS-ansattes erfaringer, oppsummert hvordan man fram til nå har tenkt, arbeidet og observert. La oss derfor avslutningsvis vende blikket framover og reflektere noe over den fremtidige utviklingen, med utgangspunkt i følgende sitat:

Når vi spør folk både i privat og offentlig sektor om hva de ser som de viktigste utfordringene de neste 10-15 årene, kommer rekruttering av fagfolk øverst på listen...

Tett sammenvevd med dette er utfordringene knyttet til å opprettholde lokale arbeidsplasser

Det er få tegn i tiden som tilsier at kompetanse vil få mindre plass og betydning for samfunnsutviklingen, enten vi nå snakker om urbane strøk eller bygdesamfunn, snarere tvert i mot. Kanskje er det også slik at det nettopp er i de mange kommuner som befinner seg utenom de store sentra, at man må vie spørsmålene om voksnes

kompetanse og kvalifisering særlig betydning, plass og prioritering? I de urbane strøk vil tilgang på kompetent arbeidskraft nesten alltid løse seg selv.

10.1 Noen utviklingstrekk

I en nylig publisert studie av attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner i Nord-Norge pekes det på en rekke faktorer som det må gjøres noe med for å sikre arbeidsliv, verdiskapning og til syvende og siste bærekraftige lokalsamfunn i årene framover. Ett av disse tiltakene er et målrettet arbeid med kompetanse og innovasjon, både i privat og offentlig sektor. Ifølge rapportens forfattere må dette skje gjennom at utdanning på videregående nivå og høyere nivå samspiller med næringsliv, offentlig sektor og utdanningsinstitusjonene.⁵⁰

Rapporten peker på flere utviklingstrekk som betegnes som alarmerende. De to kanskje mest iøynefallende er at den store veksten i den nordnorske landsdelen forbeholdes tre store sentra, Bodø, Tromsø og Vest-Finnmark (Alta/Hammerfest) og at befolkningen blir gradvis eldre. Aldersgruppen 20 - 39 år, som vurderes som en kritisk faktor for tilvekst, blir en stadig mindre andel i kommuner utenom de tre nevnte vekstsentra. En aldrende befolkning tilsier også større konkurranse om den produktive og kompetente arbeidskraften, ikke minst som en følge av at både petroleumsnæringen og bergverksnæringen blir mer dominerende. Næringer som dette kan i stor grad velge fra "øverste hylle" og bidrar slik sett til å tappe det lokale arbeidsliv for øvrig for kompetanse. Dette vil også ramme andre næringer i vekst, for eksempel havbruksnæringen i Nord-Troms. I privat sektor forventer man ytterligere nedgang innen primærnæringsyrkene, men en forholdsvis markert oppgang innen private tjenestenæringer som varehandel og bygg og anlegg. Også innen marin sektor lanseres ulike scenarioer for fremtidig utvikling. Parallelt med dette gjennomføres en større, nasjonal helsereform - Samhandlingsreformen - som forutsetter en forholdsvis radikal økning i rekrutteringen til helsefaglige stillinger i samtlige norske kommuner, om lag 11 000 fram mot år 2030. Dette behovet inntreffer samtidig som man står overfor en forholdsvis stor avgang av ansatte innen helsesektoren. Man beregner at fram mot 2030 vil denne avgangen være på 22 000 personer. Til sammen er det altså behov for 33 000 personer for å dekke de fremtidige behovene i helsesektoren. Dette kommer i tillegg til en annen stor utfordring i kommunene, nemlig en forholdsvis stor avgang av lærere i grunnskolen, beregnet til 11 000 personer fram mot 2030. I tillegg

⁵⁰ Angell, E. mfl.(2013): *Attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner i Nord-Norge*, s.103. Norut Alta Rapport 2013:7

til utviklingstrekk som dette kommer så de mange og ulike behov for kvalifisering av dem som er i arbeid, for eksempel i form av etter- og videreutdanning.

Rapporten konkluderer med følgende:⁵¹

Verken næringslivet eller det offentlige sitter på gjerdet i denne situasjonen. Rekruttering står høyt på dagsorden, men den planmessige, kreative og systematiske innsatsen på feltet varierer.

Situasjonen er den samme for Sverige. I en rapport som analyserer rekrutteringsbehovet i Västerbottens län fram til og med 2020 er konklusjonen at det er behov for 39 000 tilsetninger. I rapportens forord sies det bl.a.:⁵²

Sverige och Västerbotten befinner sig i en återhämtningsperiod sett till den ekonomiska och sysselsättningsmässiga utvecklingen. På medellång och lång sikt står Västerbotten, i likhet med flertalet andra län i Sverige, inför relativt stora utmaningar när det gäller matchningen mellan efterfrågan på och utbudet av arbetskraft. Mer specifikt kan detta beskrivas som en kompetensmatchningsutmaning, som i Västerbotten bland annat beror på en åldrande befolkning och en förändrad efterfrågan på arbetskraft med specifika kompetenser. Situationen innebär en påtaglig risk att vissa yrken, givet att utvecklingen fortsätter i den riktning som den gjort det senaste decenniet, kommer att uppleva kraftiga utbudsbrister eller omvänt en risk för överskott. Dessa scenarion reser ett antal viktiga frågor: Hur många inom olika yrken kommer att gå i pension? Vilka kompetenser kommer att behövas? Vilka branscher växer och vilka minskar? Hur klarar utbildningssystemet att svara mot arbetsmarknadens behov av kompetens? Kort sagt, hur kan kompetensförsörjningen förbättras så att regionen står väl rustad inför den framtida utvecklingen? Dessa och liknande frågor skal diskuteras och åtminstone delvis besvaras inom ramen för de regionala kompetensplattformar som på regeringens uppdrag etableras i respektive län.

I rapporten om Västerbottens län gjøres det ingen analyse på region- og kommunenivå slik det er gjort i rapporten om attraktive lokalmiljø i Nord-Norge. Det er imidlertid ingen grunn til å tro at situasjonen for utkantkommunene i Norge og Sverige er særlig ulike. I begge land står man overfor betydelige kompetanseutfordringer. Det handler om å opprettholde og utvikle næringslivet og det offentlige tjenestetilbudet samtidig som man også skal bidra til nyskaping og vekst i sysselsettingen i form av nye virksomhetsetableringer.

⁵¹ Angell 2013, s.4

⁵² Brandén, G. mfl.2011. 39000 anställningar till och med 2020. En studie av rekryteringsbehovet i Västerbottens län. CERUM Reprot Nr. 26/2011.

For at dette skal la seg gjøre må man overleve kampen om kompetansen. Pr. dato ser det ut til at det er de største og mest befolkningsrike kommunene som vinner. Om det skjer, får vi en utvikling i de mindre utkantkommunene som innebærer en gradvis forvitring og undergraving av levende lokalsamfunn. I sin analyse av utviklingen i Nord-Norge konkluderer Angell mfl. at mange av kommunene i landsdelen er små og i årevis har hatt problemer med å rekruttere nøkkelpersonell.⁵³ Forskerne mener også å ha registrert en uro som går ut på at kommunene har mindre strategisk kompetanse nå enn tidligere, dels på grunn av stram økonomi og dels ved at man har fjernet det gamle etatssjefnivået .

For å hindre at utviklingen går i en slik retning, eller i hvert fall forsinke den så mye og så lenge som mulig, må kommuner og regioner angripe utfordringen langs to fronter samtidig og evne å kombinere disse; gjennom ekstern rekruttering og gjennom å utvikle og bygge videre på folk og kompetanser som allerede finnes i lokalsamfunnene.

10.2 Ekstern rekruttering

Ekstern rekruttering av fagpersoner omfatter i hovedsak to strategier:

- Rekruttere personer med relevant kompetanse til å flytte til stedet.
- Rekruttere personer med relevant kompetanse som bor andre steder til ukependling eller liknende.

Som vi har vist til intervjuene er alle de kommuner vi har besøkt opptatt av hvordan de kan fremstå som attraktive bo-og levemiljø, slik at de tiltrekker seg flere innbyggere og dermed også sikre det lokale arbeidslivet. Det finnes etter hvert mange og kreative forsøk på dette. Ett av dem er, som vi har vist til tidligere, er å invitere innbyggere i andre land til å slå seg ned ved norske fjorder eller i svenske skoger. I Tromsøavisen "Nordlys" finner vi eksempel på en annen typisk strategi. I en stort oppslått reportasje fra 10. september 2013 heter det i overskriften: "Gratis pizza og brus(läsk) skal gjøre studenter sultne på Midt-Troms". Utgangspunktet er at man ønsker å komme i dialog med alle studenter som opprinnelig kommer fra regionen og få flere av dem til å vende tilbake til sine hjemsteder etter endt utdanning. I tillegg til pizza og brus legger initiativtakerne særlig vekt på at regionen har et godt

⁵³ Angell, E. mfl.(2013): *Attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner i Nord-Norge*. Norut Alta Rapport 2013:7

oppvekstmiljø og et bredt og tett fagmiljø. Dessuten peker man på at man har en kunnskapspark, inkludert et studiesenter, som gir muligheter for faglig påfyll.⁵⁴

I hvilken grad man lykkes med slike initiativ synes det å herske usikkerhet om. Til tross for omfanget av tiltak er det lite dokumentasjon og få evalueringer av denne type prosjekter.⁵⁵ I noen tilfeller har nok prosjektene størst positiv betydning for dem som allerede bor der. Aarsæther og Nyseth peker da også på det noe paradoksale i at kommuner som har vært svært aktive i sine utviklingsarbeid, også er blant dem som opplever reduksjon i folketallet.⁵⁶ Dette synes imidlertid ikke å legge noen demper på prosjektaktiviteten. På den mer positive siden har man sett at såkalte regionale "traineeordninger" kan bidra til å rekruttere personer med høy utdanning til distriktene.⁵⁷ Angell mfl. peker på at rekrutteringstiltak som tar utgangspunkt i en definert problemanalyse og som legger opp til en tett kobling mellom mål, tiltak, målgruppe og budskap har større sjanse for å lykkes. Det viser seg imidlertid at mange prosjekter ikke bygger på en slik strategi.⁵⁸

I den over nevnte rapporten om attraktive lokalsamfunn pekes det på at det i tillegg til jobb, også er en rekke andre forhold som har betydning for at personer flytter til et sted. Det mest åpenbare, men også utfordrende, er at det må finnes relevant arbeid for ektefelle. Dette er som kjent langt enklere i Stockholm enn i Sollefteå. Dessuten pekes det på at det må legges til rette både for bolig og ikke minst et åpent og inkluderende sosialt miljø. Spørsmålet er allikevel om jobb, hus og meningsfull fritid er tilstrekkelig for å løse de mer grunnleggende årsakene til at mange flytter fra sitt oppvekst- og hjemsted. For mange, ikke minst unge, handler slik flytting om urbane verdier og den urbane livsstil. Det man definerer som gode og viktige bostedskvaliteter og det gode liv finner mange unge bare i by, ikke i hjembygd. Svensson viser til at mange forskere hevder at ungdommenes tolkning av eget liv både skjer ut fra en "storbynorm" og ut fra andres forventninger om at storbylivet er det en ungdom behøver.⁵⁹

⁵⁴ Avisen "Nordlys", 10 september 2013

⁵⁵ Aure mfl.2011. *Med håp og engasjement. En kunnskapsstatus om utfordringer og strategier i rekruttering av arbeidskraft til distriktskommuner.* Rapport 6/2011 Norut Tromsø. Tromsø.

⁵⁶ Aarsæther, N. & Nyseth, T. (2011): Liv laga? - Stedsutvikling og stedsstrategier i nord. I Jentoft, S. mfl. (red): *Hvor går Nord-Norge.* Orkana forlag. Stamsund

⁵⁷ Dahle mfl 2011. *Bosettingsvirkninger av regionale traineeordninger.* Ideas2evidence rapport 1/2011

⁵⁸ Angell, E. mfl. (2013): *Attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner i Nord-Norge.* Norut Alta Rapport 2013:7

⁵⁹ Svensson, L. 2006. *Vinna och förvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter.* Linköpings universitet

En alternativ, ekstern rekrutteringsstrategi vil være å sikre tilstrekkelig kompetanse gjennom at flere pendler inn til kommunene. Så langt skjer dette primært ved at menn fra nabokommunene pendler inn til de store bysentra som har et integrert arbeidsmarked.⁶⁰

Spørsmålet er om det er mulig å snu noe på dette, ved at personer med aktuell kompetanse pendler ut fra de store sentra inn til små nordnorske kommuner?

En mulig løsning vil være at man må satse mer på å rekruttere via private vikarbyrå, en ordning som i hvert fall løser kortsiktige problem, men som for små og fattige kommuner bokstavelig talt kan bli en dyrekjøpt erfaring.

En annen strategi vil være å kombinere nye arbeidstidsordninger med bedre lønn- og arbeidsvilkår, for eksempel ved å legge opp til lengre og mer konsentrerte perioder med arbeid og fritid. En av disse ordningene er såkalte "oljeturnuser" som vi ser en viss framvekst av i helsesektoren. Her et eksempel hentet fra Bømlo kommune:⁶¹

Slik fungerer åtteukersturnusen:

- *En miljøterapeut og en miljøarbeider jobber med brukeren 14,5 timer per dag 7 dager på rad. De starter i turnusen på ulike dager for å sikre kontinuitet.*
- *Deretter tre uker fri.*
- *Jobbing i ei uke til.*
- *Ei uke fri.*
- *Bakvakt i ei uke.*
- *Ei uke fri.*

Ordninger som dette lar seg lett kombinere med langpendlig og ukependling, gitt at kommunene kan stille med tilfredstillende bomuligheter. Det er det langt fra alle som kan. I mange mindre kommuner er tilgjengelighet til boliger for innflyttere i seg selv et problem. Men hus kan i hvert fall bygges, om man vil satse mer på en slik løsning.

En annen strategi vil selvfølgelig være å satse mer på fjernarbeid, det vil si at arbeidstakere sitter et helt annet sted, men samhandler elektronisk med

⁶⁰ Angell, E. mfl.2013. *Attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner i Nord-Norge*. Norut Alta Rapport 2013:7

⁶¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/krd/tema-og-redaksjonelt-innhold/kampanjesider/2007/kvalitetskommuneprogrammet/gode-eksempler/arbeidstidsordninger/arbeidstidsordninger-listeside/oljeturnus-ga-sokerskred.html?id=587744>

arbeidsplass. Fjernarbeid kombinert med fleksitid er under utvikling i Norge. I følge avisen Aftenposten er Norge på topp i bruk av fleksitid:⁶²

Da Fredrik Amundsen flyttet til en annen by, tok arbeidsgiver grep. Nordmenn er på europatoppen i bruk av fleksitid.

Det hadde vært umulig å bo i Elverum og jobbe i Oslo hvis ikke arbeidsgiver hadde lagt tilrette for fleksible løsninger, sier salgskonsulent Fredrik Amundsen i IT-selskapet Mnemonic.

Med to timer reisevei til Oslo-kontoret og små barn, hadde det vært uaktuelt for Amundsen å pendle hver dag da familien for nær ti år siden fant drømmehuset i Elverum.

Men han ville jo ikke si opp jobben, og arbeidsgiver ville ikke gi slipp på ham.

Det løste seg ved at arbeidsgiver tilbød Amundsen å jobbe hjemmefra ved behov, for å få logistikken til å gå opp med familie, reisevei og jobb

Nå har han et fast system der han jobber to dager hjemme, og tre dager i Oslo. Arbeidsgiver dekker hotellutgifter under Oslo-oppholdet.

Dette kommer jo helt an på hva slags jobb man har, men jeg samler opp alle kundemøter til Oslo-dagene, og alt jeg kan gjøre fra PC og telefon til hjemmedagene. Så lenge man er strukturert går det supert. Og så sitter jeg vel mindre i bil til og fra jobb enn de som jobber rett utenfor Oslo, sier Amundsen.

Dette er en strategi som helt klart passer noen yrker bedre enn andre, men både innen utdanning og helsevesen lar den seg anvende, med de nødvendige tilpasninger. Det er ikke lengre urealistisk å tenke seg nye utdanningsmodeller hvor lærermangel i grunnskolen erstattes med nye og alternative modeller som bygger på nettbaserte løsninger. Det er jo nettopp det SLS-ene nå har bred erfaring med. Skoleleksempellet synliggjør også at det er en nær sammenheng mellom kompetansetiltak, rekrutteringsstrategier og måter man organiserer sine samfunn og virksomheter på.

Fordelene med pendlerrekruttering er åpenbar, man får dekket viktige kompetansebehov og arbeidsoppgaver. Ulempen er like åpenbar, pendlergruppen er lite produktiv som bidragsyttere til samfunnsutvikling. De betaler ikke skatt og de bidrar til ikke stedets og kommunenes liv og utvikling, det vi kan definere som

⁶² Gir frihet – holder på de ansatte. Aftenposten 13. 10.2013. <http://www.aftenposten.no/jobbb/Gir-frihet---holder-pa-de-ansatte-7336559.html#.Ulrlwls84W70>

stedsutvikling. Griper dette for mye om seg, kommer man i den noe paradoksale situasjonen at oppgaver man får løst på kort sikt, bidrar til forvitring på lang sikt ved at tidligere livskraftige lokalsamfunn kan få preg av "eldreservater".

Samme type resonnement gjør seg gjeldende for arbeidskraft som hentes inn for kortere perioder, for eksempel til sesongarbeid eller til større prosjekter. Dette er i realiteten en form for "utvidet innpendling" og er delvis å forstå som et akuttiltak i mangel på tilgjengelig lokal arbeidskraft. Et ikke uvesentlig bimotoiv for å hente inn slik arbeidskraft er at den ofte er billig. En stor del av denne type arbeidskraft er å finne i bygg og anlegg, marine tjenester, helse- og sosialtjenester og forretningsmessig tjenesteyting.⁶³

10.3 Intern rekruttering og kvalifisering

I årene framover vil alle kommuner, og ikke minst de som befinner seg i den såkalte periferien, måtte arbeide aktivt med eksternt rekruttering. Helst bør man gjøre det mer målrettet og langsiktig og med en langt klarere bevissthet om når, hvor og hvordan de ulike strategiene er hensiktsmessige både i et kortsiktig og langsiktig perspektiv. Så langt synes det som det særlig er offentlig sektor som er avhengig av den eksterne rekrutteringen. Nord-Norske bedrifter synes primært å rekruttere lokalt.⁶⁴

Offentlig og privat sektor vil imidlertid ha det til felles at de må legge stor vekt på å kombinere lokal rekruttering med kvalifiseringsstrategier. På sikt vil det for svært mange kommuner være slik at det er de bofaste som må kvalifiseres til å utgjøre den kompetansekjernen som samfunnet skal bygges og videreutvikles på. I dette arbeidet vil det blant annet handle om å ta i bruk et sett av kompetansestrategier, med ulike formål og mot ulike målgrupper. Her bør /kan de lokale SLS-ene spille en viktig rolle.

I arbeidet med lokal rekruttering og kvalifisering bør de voksne, bofaste innbyggerne utvides med to andre grupper: unge som er bofaste og som helt eller delvis har endelig eksamen fra videregående skole og innvandrere/asylantgruppene.

⁶³ Angell, E. mfl.(2013): *Attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner i Nord-Norge*. Norut Alta Rapport 2013:7

⁶⁴ Sand,J.Y (red). 2012. *Et kunnskapsbasert Nord-Norge*. Sparebanken Nord. Tromsø

10.3.1 Hva med de unge?

I SLS-enes arbeid med kompetanseutvikling har det, naturlig nok, vært lagt særlig vekt på de bofaste voksne, dvs. de som er +25år. Dette er naturlig all den tid man både har forutsatt, og fått dokumentert, at de som allerede er bofaste i en kommune, også forblir det selv om de tar utdanning. I hvert fall befinner flertallet seg i opprinnelig hjemkommune eller i egen region (jf. kartleggingen fra Lycksele).

Med de utviklingstrekk som vi ser for oss, må man i sitt interne rekrutteringsarbeid også legge mer vekt på å få flere av de unge, dvs. de som er mellom 18 og 25 år, til å bli på hjemstedet og til å kvalifisere seg for det lokale arbeidsliv.

Denne "unge voksne gruppen" består egentlig av to grupper. Den første gruppen er de som bevisst ønsker å bli boende, også etter at de er ferdige med videregående skole (enten de har fullført eller avbrutt denne). Den andre gruppen er de som har planer om å flytte ut pga. utdanning og/eller jobbsituasjon.

I sin doktoravhandling ser Lotta Svensson nærmere på hva ungdom i Söderhamn tenker om det å bo i hjemkommunen eller flytte ut.⁶⁵ Hun finner blant annet at sosial klasse og kjønn har stor betydning for de valg ungdommene gjør. Arbeiderklassens barn uttrykker i større grad enn middelklassens barn et ønske om å bli boende på hjemstedet. De uttrykker det både som sitt eget ønske og opplever at det er forelderernes ønske at de blir boende. Man vil gjerne flytte ut hjemmenfra, men ikke nødvendigvis langt fra hjemstedet. For middelklassens barn er situasjonen motsatt. Både de selv og foreldrene ser på det å flytte ut av egen kommune som naturlig. I tillegg til at man anser flytting som naturlig fordi man for eksempel skal ta høyere utdanning, blir flytting også ansett å ha egenverdi. Samtidig føler middelklasseungdommene seg mer ønsket av lokalpolitikere og de opplever i større grad enn arbeiderklasseungdommene at de har muligheter til å påvirke sin egen situasjon. Det er med andre ord også slik at arbeiderklasseungdommene ikke kjenner seg særlig ønsket av lokalpolitikere, noe som i seg selv er et tankevekkende funn siden det er disse som primært blir boende.

Dette sier også noe om hvilke verdier voksne premissleverandører signaliserer i sine lokalmiljø. Vi gjenfinner dette i lokale diskusjoner om hvorvidt fleksibel høyere utdanning også skal innrettes mot den yngste voksegruppen. Som et argument mot dette pekes det ofte på at ungdom har behov for å reise ut for å møte nye impulser

⁶⁵ Svensson, L.(2006): *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter.* Linköpings universitet.

og utvikle seg i andre og større miljøer. For å understreke dette trekker man ofte frem frykten for "heimfødingen", den sneversynte og nærsynte som bare ser seg selv og sitt lokalmiljø. Som alternativ fremheves mobilitet og individuell selvrealisering som kvaliteter som er viktigere enn lokal identitet og forankring. For øvrig hevder Paulgaard, som har studert ungdom i nordnorske utkantsamfunn, at det er en myte at ungdom må flytte bort for å leve det "moderne liv". Dagens ungdom er mobil på mange andre måter enn ved å flytte hjemmefra. De både reiser og kommuniserer på tvers av alle landegrensener og gjennom dette opplever de seg selv som del av et større, globalt fellesskap.⁶⁶

Samtidig er det verdt å merke seg at den samme bekymring for mangel på "utreist danning" ikke synes å gjelde for de ungdommer som velger å bli igjen og som følger andre utdanningsforløp og retninger, for eksempel yrkesutdanning på videregående skoles nivå og fagskolenivå. Også dette bekrefter Svenssons funn. I sin studie finner hun for øvrig at gutter i større grad enn jenter er tilbøyelige til å forbli på hjemstedet eller flytte tilbake dit om det åpner seg muligheter for jobb. Svensson finner at blant arbeiderklassens jenter er det en del som orienterer seg mot trygghet, familie og nærmiljø, mens en annen gruppe uttrykker sterkere ønske om å flytte. Den gruppen som klart ønsker å flytte ut er middelklassens jenter:⁶⁷

För dom råder ingen ambivalens. De flesta av dom anser tveklöst att det inte finns någon framtid för dem i Söderhamn inom någon överskådlig tidsram. Det som utmärker dessa flickor är att de visserligen anser att mycket är möjligt i Söderhamn, men de är samtidigt den grupp som menar att storstaden erbjuder flest möjligheter. Det är denna grupp som i högst grad upplever sig inte passa inn, men vad det är som inte passar inn är de oftast oklara över.

Ut fra analyser som dette kan kommuner og regioner, med utgangspunkt i kompetanse og kvalifisering, ta to grep for å sikre at flere unge forblir på hjemstedet eller i hvertfall i regionen.

For det første handler om å oppvurdere og oppgradere de ungdommer som av ulike grunner ønsker å fortsette å bo på sitt hjemsted. Her handler det mer enn noe annet om å gi dem oppmerksomhet, muligheter til innflytelse og tilgang til ulike goder, herunder utdanning. Etter vår vurdering representerer disse en viktig kilde til et lokalt kompetanseløft. Det gjelder også for dem i denne gruppen som av ulike grunner har

⁶⁶ Paulgaard, G.2012.Sentrum og periferi: Ungdom i mulighetenes landsdel. I Jentoft, S. mfl.(red): *Hvor går Nord-Norge. Et institusjonelt perspektiv på folk og landsdel*. Orkana Akademisk. Stamsund.

⁶⁷ Svensson, s. 145

falt ut av utdanningssystemet. Erfaringer fra prosjektet "Videregående opplæring for arbeidssøkere (voksenprosjektet) i Finnmark" viser at det med forholdsvis enkle midler lar seg gjøre å motivere og mobilisere unge som ikke har fullført videregående skole til fornyet utdanningsinnsats.

For det andre handler det om en langt mer aktiv og målrettet innsats for å få flere av de potensielle "utflytterungdommene" til å søke seg på hele, eller deler av, de høyere utdanningene som tilbys av SLS-ene i hjemkommunen. Det gjelder kanskje først og fremst de utdanninger som åpner for lokale jobber eller karriereveier. Om man lykkes her vil det på kort sikt bidra til å "forsinke" utflyttingsprosessene, på langt sikt kan de (i beste fall) bidra til revitalisering av lokalmiljøet. Slike tanker er tenkt, bl.a. i Nord-Troms hvor man på den videregående skolen har egen idrettslinje. Ifølge skolens rektor ønsker flere av ungdommene å kunne gå videre på en idrettsfaglig utdanning på universitets- og høyskolemiljø mens de bor hjemme, bl.a. fordi man har gode treningsfasiliteter og fordi man inngår i et godt faglig og sosialt miljø. Ønsket er derfor å få UiT Norges arktiske universitet til å legge første år av en idrettsutdanning til regionens sentrum.

I det hele tatt bør man i det fremtidige kompetansearbeid vie de unge, spesielt på videregående skole, større oppmerksomhet. Det er ikke usannsynlig at en del unge godt kunne tenkt seg å bo hjemme om de samtidig hadde muligheten til å følge utdanningsforløp på høyere nivå. I en undersøkelse av Utviklingscenteret i Midt-Troms blant elever i 2. klasse videregående skole i 1998, svarte for eksempel 48 prosent at de planla å fortsette ved universitet og høyskoler, mens 32 prosent ikke visste hva de skulle gjøre. 66 prosent av elevene sa faktisk at de kunne tenke seg å ta høyere utdanning lokalt om det passet med deres karriereplaner, 12 prosent kunne til og med tenke seg å ta høyere utdanning lokalt selv om det ikke passet med deres utdanningsplaner.⁶⁸

⁶⁸ Grepperud, G. & Thomsen, T. 2001: *Vilkår for et regionalt utdanningsløft*. U-vett. UiT

10.3.2 Innvandrere som viktig ressurs

Følgende oppslag var å lese på nrk.no 16. november i 2012:

Innvandrere redder norske distriktskommuner.

En studie som er gjennomført i Tynset, Haram og Vestvågøy viser at innvandrere foretrekker å bosette seg på bygda.

Studien som er gjennomført i norske utkantkommuner kartlegger også at innvandringen er større til bygdene enn til byene. Seniorforsker ved Norsk institutt for by- og regionforskning, Aadne Aasland, sier grunnene er mange.

Veldig mange opplever at de lettere får sted å bo, og det er rimeligere å bo i distriktene. De blir sett som det mennesket de er, og i byer opplever de at de bor i gettoer eller at de ikke får kontakt med lokalbefolkningen.

Viktig for å dekke behovet

Marianne Solbakken er seniorrådgiver i Distriktssenteret, som har bestilt studien. Hun sier lokalsamfunnene i hele landet nå bør bruke resultatene til å trekke til seg flere.

Innvandringen er i dag kjempeviktig for å møte det sterke arbeidskraftbehovet, som finns i veldig mange distriktskommuner i dag.

Hun får støtte av Mahdi Hassan som har bodd 20 år på Tynset.

Det er viktig at kommunene og næringslivet jobber aktivt sammen for å beholde folk med kompetanse her i kommunen.

Hvis folk ikke får noe arbeid når de kommer i arbeidslivet, så blir de ikke her, rett og slett. Så enkelt er det.

Oppslaget fokuserer på en utvikling som i utgangspunktet kan bidra til en positiv utvikling i distriktskommunene, nemlig tilflytting av innvandrere. I en analyse utført av Kommunal Rapport fremkommer det at hver tredje norske kommune vokser i folketall takket være innvandringen og at uten innvandringen ville over halvparten av kommunene vært i minus pr. 01.04.12.⁶⁹ Den sysselsettingsvekst man har vært vitne til i Nord-Norge de siste årene skyldes da også delvis denne innvandringen. Den tidligere nevnte rapporten om attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner i Nord-Norge, peker på at økt innvandring til kommunene er en av de viktigste

⁶⁹ http://kommunal-rapport.no/artikkel/hver_tredje_reddes_av_innvandrere

faktorene for at man sånn noenlunde skal kunne imøtekomme sysselsettingsbehovet i årene som kommer.

Denne gruppen utgjør således et særlig viktig tilskudd til styrking av lokalsamfunnene og bør vies langt større oppmerksomhet også kompetansemessig i årene framover. For denne målgruppen handler mye av nåværende kvalifisering om basal språk- og kulturoplæring. Men for dem som ønsker å bygge og bo i kommunene, burde det følges opp med karriereveiledning og utdanningstilbud.

10.3.3 En flora av kvalifiseringsstrategier

En større bredde i aktuelle målgrupper må så kobles mot en tilsvarende bredde i kvalifiseringstiltak, som igjen må "knyttes sammen" i en bevisst og planmessig satsing på kompetanse, både i den enkelte virksomhet og i kommuner og regioner. Både planer og arbeid bør inngå som en felles satsing, med SLS-ene som pådrivere og koordinatorene.

La oss her kort peke på to hovedgrupper av kvalifiseringsstrategier, de som vektlegger formell kunnskap og de som bygger på erfaringsbasert kunnskap.

Det mest nærliggende er selvfølgelig det som har stått sentralt i SLS-enes virksomhet, nemlig formelle utdanningstilbud på ulike nivå og av ulik lengde og innretning. Disse skal både bidra til virksomhetenes drift, utvikling og nyskaping. Her er det snakk om tilbud i form av grunnutdanninger (for eksempel profesjonsutdanninger), etter- og videreutdanninger og utdanninger som skal bidra til omstilling og omskolering.

En annen hovedgruppe av strategier er knyttet til den enkelte arbeidsplass og bedriftsintern opplæring. Disse kan også, med hell, kobles opp mot formelle utdanninger. Eksempler på dette kan være tiltak som:

- Jobbrotering
- Coaching/mentoring
- Utviklingsoppgaver og prosjekt
- Interne kurs
- Bedre utnytting/bruk av den faktiske kompetansen de ansatte innehar (realkompetanse). I det såkalte "Arbeidslivsbarometeret" fra Yrkesorganisasjonens sentralforbund i Norge (YS) fremkommer det for

eksempel at en av fire arbeidstakere oppgir at de sjelden får brukt sin kompetanse og sine ferdigheter på jobben.⁷⁰

Både enkeltvis og i kombinasjon må disse, og mange andre, tas i bruk. Ikke minst bør man i det fremtidige kvalifiseringsarbeidet legge særlig vekt på modeller som nettopp forener formell kunnskap og erfaringsbasert kunnskap.

Betydningen av dette kommer bl.a. til uttrykk i en drøfting av innovasjon og kunnskapsutvikling i nordnorske bedrifter.⁷¹ Her understrekes det at to forutsetninger må være til stede for å lykkes med kunnskapsutvikling og innovasjoner. På den ene siden fordrer det utvikling av gode interne læringssystemer. På den andre siden påpekes betydningen av å ta i bruk komplementær kompetanse som bedriften selv har. Det innebærer at bedriftene må ha evne til å utnytte ideer, impulser og spesifikk kompetanse i sine omgivelser. Det handler her ofte om kunder, leverandører og personlige nettverk, men også om samhandling med utdanningsinstitusjonene, ikke minst på høyere nivå. Rapporten understreker at innovasjonsgraden er størst der bedriften evner å kombinere bedriftsintern opplæring med FOU.

10.4 Personrettede virkemidler

En tredje vei for å sikre regional og lokal kompetanse er å ta i bruk ulike personrettede virkemidler, slik det for eksempel har vært utprøvd i Nord-Troms og Finnmark over en rekke år. Her har det vært gitt skattelette, nedskrivning av studielån og høyere barnetrygd enn i landet for øvrig.⁷² Disse tiltakene har i hvert fall bidratt til å stabilisere bosettingen. Av og til knyttes det også personrettede virkemidler direkte til kvalifisering ved at det gis stipend og/eller full lønn under utdanning mot bindingstid i kommunene etter endt utdanning.

Ett av de mest omfattende virkemiddeltiltak som har vært brukt i Norge har vært knyttet til rekruttering av lærere til grunnskolene i Nord-Norge. I skoler med mange ufaglærte innførte man økt lønn for utdannede lære eller de kunne i stedet at dette

⁷⁰ Knuste jobbdrømmer. Aftenposten 13.10.2013.

⁷¹ Sand, J.Y (red). 2012. *Et kunnskapsbasert Nord-Norge*. Sparebanken Nord. Tromsø

⁷² Ordningene er avskaffet fra 1.april 2014

ut i form av utdanningspermisjon. Falch konkluderer med at ordningen hadde hatt klart positive effekter.⁷³

10.5 Oppsummering – Kvalifisering som den fremtidige utfordringen

De blick vi har gitt fra analyser og diskusjoner om utkantkommuner og kompetanse mener vi har gyldighet for det vi litt unyansert kan kalle Bygde-Norge og Bygde-Sverige. En av de aller mest krevende utfordringer man står overfor er det vi kan kalle kompetanseutfordringen. Det vil si at parallelt med at kravet om kompetanse i arbeidslivet øker, oppstår det en stadig sterkere konkurranse om den kvalifiserte arbeidskraften. For å møte denne utfordringen kreves det mange og ulike strategier, slik vi har pekt på i dette kapitlet.

En strategi som bør få langt større oppmerksomhet og betydning i årene framover er den som handler om å utvikle og bygge videre på kvalifikasjoner som allerede finnes i lokalsamfunnet, det være seg gjennom arbeidsplassspesifikke lærings- og utviklingstiltak, gjennom kursvirksomhet eller mer formaliserte utdanningsløp. For å lykkes med dette arbeidet må kommuner og regioner erkjenne nødvendigheten av å integrere en tydelig strategisk tenkning om kompetanse i alle sine virksomhetsområder. De må involvere seg i arbeidet med å sikre seg nødvendig kompetanse både på kort og lang sikt og dette må knyttes nært til rekrutteringsstrategier og strategier for innovasjoner både i virksomheter og samfunn. Det handler om å identifisere hva slags krav til og behov for kompetanse som finnes i lokalsamfunn og region. Det handler om å ha blick for reelle og ønskede utviklingstrekk. Ikke minst må det være vilje til å etablere en bærekraftig finansiell plattform for dette arbeidet. Her bør flere ta ansvar, ikke bare kommunene alene.

En forutsetning for å lykkes med denne strategien er at kompetanseutfordringene møtes gjennom formaliserte samarbeids- og utviklingsnettverk der personer fra kommuner (med tilhørende regionråd), næringsliv, fylkeskommuner og utdanningsinstitusjoner inngår. Her er det mye å gå på både i Sverige og Norge. Blant annet har vi eksempler på at kommunal rivalisering er et "utmerket" hinder for bærekraftige kompetansetiltak. Gode eksempler finnes heldigvis også, som vi har vist i denne rapporten.

⁷³ Falch, T. 2001. Evaluering av virkemiddelordningen rettet mot skoler i Nord-Norge med særskilt lærermangel. Lastet ned fra <http://www.svt.ntnu.no/iso/torberg.falch/nettsider/Paper/kapittel1.pdf> 16.03.11.

En strategisk tenkning om lokal- og regional kompetanseutvikling byr på betydelige praktisk og faglige utfordringer som forutsetter nytenkning og påfølgende "slakting av hellige kyr". Det handler om modeller for utdanning, vilkår for læring, om hvordan kvalifisering og daglig arbeid kan kobles sammen. Det betyr blant annet at det må utvikles tilpassede utdanningstilbud som primært kan gis der folk bor. Alle disse forholdene nødvendiggjør et nært samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner, kommuner, regionale nivåer og næringslivsaktører. Ikke minst handler det om at våre høyere utdanningsinstitusjoner utvider og utvikler sin regionale rolle gjennom en omgripende samhandling med sitt primære omland. Det må bli like presisjefylt å virke for Storfjord og Sorsele som å bli sitert av kolleger ved Stanford!

Nordhaug⁷⁴ viser til at det blir stadig vanligere å påpeke behovet for en tettere kobling mellom bedriftenes mål og strategi på den ene siden og planleggingen av menneskelig kompetanse på den andre. Etter vår vurdering gjelder dette like mye for kommuner og regioner. Ikke bare for dem som har det offentlige som arbeidsgiver, men for alle kommunens innbyggere. En samlet og helhetlig utvikling av kommunen som sted for å virke og vokse (opp) i vil i stadig større grad forutsette at man kobler strategi og kompetanse. Utfordringene på kommunenivå vil derfor både være å sikre seg kompetanse og å vedlikeholde og utvikle denne.

Når det gjelder anskaffelse av relevant kompetanse skjer dette som regel gjennom ekstern rekruttering i form av nye medarbeidere, kjøp av konsulenttjenester, samarbeid med andre organisasjoner, temporær leie av arbeidsassistanse (for eksempel gjennom vikarbyrå) eller innpendling av arbeidskraft. Jo større kommunene er, og jo mer attraktive de er, jo større er sannsynligheten for at flere kompetansebehov kan innhentes på denne måten.

For svært mange av de mindre kommunene både i Norge og Sverige vil det, i overskuelig framtid, også være nødvendig å rekruttere og kvalifisere egne innbyggere for å sikre stabil dekning av viktige oppgaver både innen offentlig og privat sektor. Dette fordi flere forhold vil vanskliggjøre rekruttering utenfra. En av de mest åpenbare årsakene er at det ikke gis jobbmuligheter til ektefelle. Dessuten vil konkurransen om den kvalifiserte arbeidskraften øke, delvis som følge av den demografiske og teknologiske utviklingen. Ikke bare blir befolkningen eldre og samfunn og arbeidsliv mer krevende og komplekst, sentraliseringen vil også øke med den konsekvens at flere av de unge vil bevege seg til byer og tettsteder. Selv om det har vært satt i gang en rekke prosjekt for å styrke kommuner og steders omdømme,

⁷⁴ Nordhaug, O.1998. *Kompetansestyring i arbeidslivet. Utvalgte emner*. Tano Aschehoug. Oslo

vil det neppe være nok til å snu denne trenden om det ikke kombineres med andre og langt sterkere virkemidler, ikke minst etablering av relevante arbeidsplasser.

En strategi som derfor i langt større grad bør prøves ut er å kvalifisere flere unge voksne til aktuelle, lokale jobber. Vi antar dessuten at det vil være en god ide å kombinere rekruttering av "eksterne personer" med selv å kvalifisere disse for bestemte jobber, for eksempel innen helsesektoren. Primært vil det være snakk om innvandrere med lav formell utdanning som plasseres eller flytter til stedet og som her får tilbud om grunnutdanning og yrkesfaglig utdanning. Vi ser allerede eksempler på dette både i Sverige og Norge.

11. ”Dröm, våga & väx” - elleve utfordringer til studie-og læringscentra⁷⁵

Dersom vi tar som utgangspunkt at SLS-ene både kan og bør være et viktig verktøy i kommuner og regioners videre arbeid med kvalifisering og kompetanse, hvordan kan de løse denne oppgaven på best mulig måte?

Intervjuene gir noen av svarene. Skal de lykkes må de aktivt og bevisst forholde seg til en rekke utfordringer, ellers er det lett å stivne i bestemte oppfatninger og statiske løsninger. SLS-ene må hele tiden også nyskape sin egen virksomhet. Hvis ikke risikerer de å fremstå som de aktører de en gang var et alternativ til (jf. kap. 2).

Med bakgrunn i de erfaringer vi har presentert i de foregående kapitlene, vil vi avslutningsvis, og kort, identifisere disse utfordringene.

11.1 Identitetsutfordringen – hva skal et studie- og læringscenter være?

Den første utfordringen handler egentlig om å klargjøre hva et studie- og læringscenter skal og bør være i årene framover, først og fremst ved å ta stilling til hvordan man kan skape optimal balanse mellom ulike kvalifiseringstilbud og funksjoner. Skal man holde fast ved eller, for noens del, vende tilbake til det som var den opprinnelige hensikten med SLS-ene, dvs. høyere utdanning? Er det nødvendig med et utvidet perspektiv? Og hvis man fokuserer for bredt, er det da mulig å holde fast ved at SLS skal fremstå med en unik profil blant aktørene som arbeider med kvalifisering av voksne?

Som vi innledningsvis har pekt på, ble SLS-ene etablert for å fremstå som noe nytt og alternativt til de etablerte kompetanseaktørene. Tre forhold synes å ha vært særlig vektlagt, både eksplisitt og implisitt: behovet for kontinuerlig tilførsel av høyere utdanning, nødvendigheten av koblinger mellom utdanningstilbud og samfunnsbehov og fokus på å framstå som en innovativ og nyskapende aktør. Arbeidet med dette er

⁷⁵ Denne tittelen er lånt fra hjemmesiden til Högskolecentrum i Bohuslän, som på denne måten ønsker sine besøkende velkommen. Vi synes formuleringen også kan sstå om som en konstruktiv ambisjon for videreutviklingen av alle SLS'er, både i Sverige og Norge.

igjen definert gjennom de tre funksjonene megler, møteplass og motor hvor særlig den sistnevnte kan sies å bringe inn noe nytt i forhold til tidligere tenkning om lokale kompetanseaktører som f.eks. studieforbundene.

Strengt tatt er det bare ett av SLS-ene vi intervjuet som også i dag holder fast ved det opprinnelige utgangspunktet. Her er man dessuten opptatt av at disse tilbudene ikke bare skal være relevante, de skal også gi muligheter for jobb på stedet, eller i hvert fall i regionen:

SLS-ansvarlig: For meg har det alltid vært viktig med utdanning ut fra et sosiologisk perspektiv, det vil si samfunnsperspektivet. Individene i og for seg, men det sysler gymnaset egentlig med, jeg synes det er mer spennende å se hvordan kan vi få et samfunn til å stoppe utflyttingen og utarming av våre kommuner. Det har vært min drivkraft hele tiden og jeg har hatt det i hodet når jeg har vurdert hvilke utdanninger jeg vil ha her. Er det mulig for disse personene å få jobb her i kommunen eller i Akademi Norr kommunene for øvrig? Det har alltid vært min læresetning.

Blant de 13 øvrige SLS finner vi seks utviklingstrekk som har bidratt til at deres profil i større eller mindre grad har endret seg:

- Man har utvidet utdanningsvirksomheten til andre utdanningsnivå og til såkalte ikke-formelle(ikke poenggivende) tilbud. To eksempler på dette er de såkalte YH/KY-utdanningene i Sverige (fagskoleutdanninger) og en rekke kortere kurs innrettet mot små og mellomstore bedrifter.
- Ved enkelte SLS-er har man i tillegg til de fleksible studietilbudene også tilbudt utdanninger av mer permanent art. Noen kan karakteriseres som helt stabile, som for eksempel "Kris- og konflikthantering" i Sollefteå. Andre kan kalles semi-stabile, det vil si samme tilbud tilbys nye grupper over flere år. Eksempler på dette Bergingeniørutdanningen i Storuman eller sykepleierutdanningen i Nord-Troms.
- Ved andre SLS utgjør arbeidet med høyere utdanning en forholdsvis liten del og er etter hvert integrert (og delvis usynliggjort) i annen voksenopplæring. Her blir SLS nesten synonymt med kommunal (eller fylkeskommunal) voksenopplæring. Dette synes å være tilfelle i kommuner som Dorotea, Kramfors og ved SLS- Hadeland hvor karriereveiledning har fått et stort fokus.
- For noen av SLS-ene begrenses arbeidet seg til noen få enkeltstående utdanningsprosjekt og når det gjelder meglerrollen er den innsnevret til en enkel henvisning på hjemmesiden til nasjonale aktører eller portaler.

- Det skjer en dreining i perspektiv og praksis fra utdanning i retning av mer allmenn (steds)utvikling. Dette er et trekk som særlig kommer til uttrykk i en del av Akademi Norr-kommunene.
- Megler og møteplassfunksjonen knyttet til høyere utdanningstilbud er svekket ved flere av SLS-ene.

Disse utviklingstrekkene synes å ha sammenheng med to forhold:

Det første er at man over tid har erkjent at de voksnes kvalifiseringsbehov handler om langt mer enn høyere utdanning. Bedre sammenheng mellom utdanning og utvikling forutsetter at man også må imøtekomme andre behov og andre utdanningsnivå. Ikke minst har denne erkjennelsen vokst fram gjennom arbeidet mot de små og mellomstore bedriftene. Utfordringen her er ikke bare å skaffe tilveie relevante utdanningstilbud, men også å møte en annen kultur og forståelse for kvalifisering og kompetanseanvendelse.⁷⁶

Et annet utviklingstrekk som har bidratt til dreining av SLS-virksomheten handler om at stadig flere voksne selv tar hånd om sitt studium, uten at de ser behov for å anvende SLS som mellomledd. Andre målgrupper, utdanninger og tiltak kan derfor også forstås som alternativ eller kompensasjon for mindre arbeid med høyere utdanning og med megler- og møteplassfunksjonen.

Disse utviklingstrekkene nødvendiggjør, etter vår vurdering, behovet for en mer grunnleggende strategisk refleksjon om hvilken profil og retning SLS-ene skal ta i årene framover. Med utgangspunkt i det som var SLS-ene opprinnelige hensikt og begrunnelse er det to strategiske hovedproblemstillinger man bør ta seg tid til å gjennomtenke:

- Skal SLS primært forbeholdes høyere utdanning eller skal det dekke all kvalifisering for/av voksne.
- Hvordan skal SLS-ene balansere og konkretisere de 3 M-ene: megler, møteplass, motor i sitt arbeid?

⁷⁶ Löglund, U. (2011): *Networks and Nodes. Practices in Local Learning Centres*. Linköping Universitet.

11.1.1 SLS-mer eller noe annet enn høyere utdanning?

Det er en felles erfaring blant SLS-ene at man ganske raskt erkjente at voksnes kompetanse- og kvalifiseringsbehov omfatter langt mer enn høyere utdanning. Det har primært med befolkningens bakgrunn og næringslivets struktur å gjøre. Interessen har nok også økt noe som en følge av at interessen og rekrutteringsgrunnlaget for høyere utdanning flatet noe ut eller skjedde på andre måter utenfor SLS-ene. Det har også vært påpekt fra SLS-ene at det å tilby andre, og lavere utdanningstilbud, ikke bare er et mål i seg selv, men også må sees på som et tiltak for å berede grunnen for seinere utdanninger på universitets- og høgskolenivå.

Det er med andre ord flere, og til dels gode grunner, for at SLS-ene bør orientere seg bredere enn høyere utdanning. Samtidig er det vår oppfatning at en slik utvidet kompetanseorientering ikke må medføre at fokus på universitets- og høgskoleutdanning svekkes, usynliggjøres eller avvikles. Ved enkelte av de mindre SLS-ene mener vi å se tendenser til dette, enten ved at aktiviteten er svært liten eller den domineres av annen utdanning eller andre funksjoner. I slike tilfeller mister SLS-ene sin opprinnelige betydning og blir i realiteten bare et nytt navn på tradisjonell virksomhet, uansett aktør og hensikt. Dermed mister også navnet sin betydning og kraft, et SLS kan være hva som helst bare det har med voksnes kvalifisering å gjøre (jf. kap. 1).

11.1.2 Omprioritering eller balansering?

Praksis ved de SLS-ene vi har intervjuet innbyr også til en refleksjon rundt spørsmålet om hvordan de 3 M-ene bør balanseres og forvaltes. Disse funksjonene ble opprinnelig tenkt (og delvis definert) som en "treenighet", dvs. de er gjensidig avhengig av hverandre som grunnlag for det som er sakens kjerne, nemlig det å tilføre kommune og region relevant utdanning, primært på høyere nivå. Det eksisterer en forholdsvis stor variasjon i hvordan disse funksjonene utøves og prioriteres, noe som delvis har sammenheng med SLS-enes rammevilkår og profil. Den mest vanlige tilbakemeldingen vi har fått er at man forsøker å balansere disse tre funksjonene så godt som mulig. Dessuten vil prioriteringen mellom dem variere over tid, noen ganger er det meglerfunksjonen som dominerer, andre ganger er det motorfunksjonen. Både ved SLS-Hadeland og i Akademi Norr-kommunene finner vi utviklingstrekk som indikerer at andre forhold enn utdanning får hovedoppmerksomhet. I Akademi Norr ser flere av SLS-ene for seg andre utviklingsoppgaver framover, ved for eksempel å bidra til attraktive lokalsamfunns- og bomiljø. Ved SLS-Hadeland har man de siste årene hatt stadig større fokus på

karriereveiledning, mens aktiviteten når det gjelder høyere utdanning ikke har vært særlig omfattende. Både samfunnsutviklingsoppgaver og karriereveiledning er i seg selv viktige tiltak, men spørsmålet er om SLS-ene skal prioritere denne type oppgaver på bekostning av utdanningsoppgaven?

11.2 Nettverksutfordringen

De SLS-ene som inngår i denne rapporten deltar alle i flere nettverk, men de har alle et primærnettverk. Deltakelsen her har både vært nyttig og nødvendig, spesielt kommer dette til uttrykk i Akademi Norr-kommunene og i Nord-Troms.

Nettverksamarbeidet har gitt SLS-ene legitimitet og synlighet, ikke minst overfor de høgre utdanningsinstitusjonene, og det har bidratt til at man har kunnet tilby en rekke utdanninger. Selv i kommuner med over 20 000 innbyggere vil det være begrenset hvor omfattende og bredt utdanningstilbud det er mulig å opprettholde over tid dersom man står alene.

Vårt inntrykk er at nettverket har vært særlig viktig for de minste kommunene slik at de i det hele tatt skulle kunne gi innbyggerne reelle utdanningstilbud. Samtidig har deltakelse fra de mindre kommunene til en viss grad også vært en forutsetning for at også innbyggerne i de større kommunene fikk tilbud. Slik sett har det tilsynelatende eksistert et konstruktivt, symbiotisk forhold mellom kommunene.

En måte å kategorisere nettverk på er å ta utgangspunkt i hensikten. Man kan da skille mellom støttende nettverk, bedriftsnettverk og kompetansenettverk.⁷⁷ Med støttende nettverk menes her en form for interessegruppering der deltakerne støtter hverandre og/eller ønsker å ivareta felles interesser over andre, for eksempel statlige myndigheter. NITUS er et eksempel på dette. Med bedriftsnettverk menes at det har en felles forpliktelse som er regulert gjennom en formell avtale. Dette kan for eksempel være produktutvikling, bearbeiding av marked, deling av arbeidskraft osv. Kompetansenettverk handler, naturlig nok, om at primæroppgaven er utvikling av deltakernes kompetanse.

Akademi Norr nettverket er i realiteten et bedriftsnettverk siden det formelt er etablert for å skaffe tilveie utdanningstilbud. Samtidig har det i aller høyeste grad også fungert som et støttende nettverk for kommuner og SLS-er, ikke bare i deres

⁷⁷ Nilsson, T.2004. *Arrangerade nätverkför kompetensutveckling– fackets roll i lokalt utvecklingsarbete*. Arbetslivsinstitutet. Rapport 2004:6.

relasjon til høyere utdanning, men også i forhold til lokale politikere og sentrale myndigheter. Akademi Norr kan også sies å ha ivaretatt kompetansefunksjonen. Dels gjennom de ordinære møter og erfaringsutvekslinger man har, dels gjennom «Motorprosjektet» hvor man også ble fulgt opp av forskere.

SLS Nord-Troms er i seg selv et nettverk med sin hovednode og sine møteplasser på folkebibliotekene i kommunene. Samarbeidet er ikke formalisert som egen juridisk enhet, slik tilfellet er for Akademi Norr, men har en solid politisk forankring. Man er ikke medlem av noe formalisert nettverk, men deltar i det åpne nettverket "Vi i Nord" (VIN) som drives av UiT Norges arktiske universitet. Internt i de seks Nord-Troms kommunene ivaretas en støtte- og kompetansefunksjon for å konsolidere og styrke folkebibliotekenes rolle.

Også SLS-Hadeland er i seg selv et nettverk bestående av tre kommuner, men inngår samtidig i et fylkesnettverk (Karriere Oppland) og et nasjonalt nettverk (Studiesenteret.no). Sammenliknet med for eksempel Akademi Norr er nettverksarbeidet begrenset. Leder for SLS Hadeland er imidlertid optimistisk med tanke på utviklingen av fylkesnettverket framover.

Siden nettverkene både er ulike og har utviklet seg forskjellig, er det vanskelig å peke på noen felles utfordringer. Vi vil derfor her peke på noen utfordringer som hvert av nettverkene kan gripe tak i for å videreutvikle sin relasjon til andre.

11.2.1 Akademi Norr som nettverk

For Akademi Norr-nettverket mener vi at en videreutvikling bør omfatte følgende forhold:

- Mer konkret samarbeid mellom enkeltkommuner/SLS-er i nettverket. Intervjuene har avdekket en utvikling innen Akademi Norr hvor enkeltkommuner styrker sitt samarbeid uten nødvendigvis å gå veien om sekretariatet. Denne formen for "unilaterale" eller "bilaterale" samhandlingsformer innen nettverket bør videreføres og bli mer omfattende. Spesielt bør man se nærmere på samhandlingen mellom store og små kommuner og mellom dem som er mest og minst aktive. Våre intervjuer viser at selv innenfor et så godt nettverksom Akademi Norr er det en risiko for at de minste kommunene ikke får tilstrekkelig drahjelp. For å få til dette kan man vurdere en modell hvor noen kommuner, etter modell fra SLS Nord-Troms, går sammen om et nærmere SLS-samarbeid innenfor Akademin Norr-

rammen. Rent geografisk kunne for eksempel Lycksele og Malå finne fram til et nærmere samarbeid, det kunne muligens også Solllefteå, Dorteå og Kramfors?

- Akademi Norrs sekretariat bør vurdere å ivareta flere fellesoppgaver på vegne av hele nettverket. Et eksempel på dette kan være å bistå/bidra i søknadsarbeid, også for enkeltkommuner. Dette er kanskje særlig aktuelt for å søke nye YH-utdanninger.
- Flere felles utviklingsoppgaver bør iverksettes. Motorprosjektet har vist seg å være en suksess, både fordi SLS-ene fikk jobbet mer direkte inn mot privat næringsliv og fordi SLS-ene på den måte ble bedre kjent med hverandre. Eksempler på slike oppgaver kan være kompetansekartlegginger, videreutvikling av møteplassfunksjonen, omdømmearbeid eller dokumentasjon og evaluering.
- Vurdere arbeidsdeling innen nettverket. Vårt forslag er også at man innenfor nettverket vurderer en form for arbeidsdeling og spesialisering. Dvs. at hvert enkelt SLS utvikler en særegen kompetanse på vegne av fellesskapet.
- Vurdere formalisert samarbeid med andre nettverk for på den måten å øke bredden av tilbud. Det er over tid etablert flere parallelle nettverk til Akademi Norr i Sverige. Dessuten burde alt ligge til rette for mer og bedre svensk-norsk samarbeid, ikke minst på tvers av de nordlige landsdelene.
- Klargjøre forholdet mellom rollene som utdanningsaktør og generell utviklingsaktør. Som vi har pekt på tidligere er det noe uklart, også for de SLS-ansvarlige, hvilken rolle de skal spille i de mer generelle utviklingsprosjekt Akademi Norrs styre iverksetter. Skal SLS-ene inn i dette, eller skal dette drives fram av andre?

11.2.2 SLS- Hadeland som nettverk og del av nettverk

Vi ser følgende utfordringer for SLS-Hadelands videre nettverksarbeid:

- Bedre, mer omfattende, kontakt med sine tre kommuner. Her kan man muligens hente noe inspirasjon fra SLS-Nord-Troms. Dilemmaet er imidlertid at SLS-Hadeland har en fylkeskommunal forankring, og ikke samtidig kan ha den samme formelle regionale tilknytning som SLS-Nord-Troms har. Bl.a. bør

man vurdere om det hensiktsmessig med kontaktpersoner og /eller "mini – studiesentra" i de to andre kommunene i Hadelandsregionen.

- Bidra til at "Karriere Oppland nettverket" aktiviseres på en slik måte at det mer fungerer etter modell fra Akademi Norr. Mye av det prosjektarbeidet som lå til grunn for "Karriere Oppland" bygde på ideen om et aktivt samarbeid mellom fylkets seks regioner. Dette synes i liten grad å ha blitt videreført. En aktivisering av dette nettverket er selvfølgelig ikke en oppgave for SLS-Hadeland alene, men man bør i hvert fall presse på for at "Prosjekt Kompetansemotor i Oppland" realiserer samarbeidsideen slik den opprinnelig var tenkt. Oppland kan her utvilsomt hente inspirasjon både fra Akademi Norr og SLS-Nord-Troms.
- Utnytte tilbud og infrastruktur i Studiesenter.no bedre. Vi har tidligere gitt en kort beskrivelse av av det norske nettverket Studiesenteret.no. Dette nettverket markedsfører seg blant annet som en "portal" med stor bredde både i tilbud og i samarbeid med utdanningsinstitusjoner. Så langt vi kan se, har SLS-Hadeland bare i begrenset grad utnyttet dette. Om man ikke ønsker å hente mer ut av dette nettverket bør man vurdere hensiktsmessigheten (og økonomien) ved fortsatt deltakelse.

11.2.3 SLS-Nord-Troms som nettverk

Av mulige utfordringer vil vi her peke på:

- Mer forpliktende samarbeid med andre SLS-er både i sitt eget og andre fylker. Av særlig betydning vil det være å inngå mer langsiktig samarbeid med SLS i andre regionale sentra. Midt-Troms er et eksempel på dette, Vesterålen og Mo er to andre.
- Videreutvikling av samarbeidet samarbeidet med folkebibliotekene og en styrking av kontakt- og meglerfunksjonen i kommunene utenom Nordreisa. I tillegg bør man vurdere bedre samordning, eventuelt sammenslåing, med andre kompetanseaktører i regionen som finansieres gjennom kommunale, fylkeskommunale eller statlige midler.

11.3 Samarbeidsutfordringen – forholdet til utdanningsinstitusjonene

Samarbeid er ofte vanskelig. De som kommer seint i gang, vil sakke akterut i konkurransen om tilflytterne og om å beholde ungdommen i regionen...

Regionale og lokale aktører må bli flinkere til å se sammenhenger som bidrar til å bygge kompetansemiljø. Samspillet mellom de lokale og regionale utdanningsinstitusjonene og arbeidsplassene er en særdeles viktig faktor. Mange steder utgjør den videregående skolen et viktig kompetansemiljø, og stadige kamper om å opprettholde tilbud er utmattende og skaper usikkerhet. Kompetansebygging handler også om møtet mellom det eksisterende næringsliv og de nye bransjene. Det handler også om å se hele den kompetansen som arbeidsinnvandrere og deres ektefeller bringer med seg fra sine hjemland. Næringslivet kan se på konkurransen om kvalifisert arbeidskraft som en kreativ kraft som kan utnyttes for å skape bedre karrieremuligheter i hele regionen.⁷⁸

Forholdet til utdanningsinstitusjonene ble ikke grundig belyst i intervjuene, bl.a. fordi det var store ulikheter mellom SLS-ene med hensyn til hvilken type kontakt, og omfanget av kontakt, de hadde med dem. I Akademi Norr kommunene går mye av kontakten med utdanningsinstitusjonene gjennom det sentrale sekretariatet. Så langt vi kunne se var det bare de største og mest aktive SLS-ene, som Lycksele og Sollefteå, som tok egne initiativ fordi de hadde egne og nære personlige kontakter der. SLS Nord-Troms og SLS-Hadeland har, på sin side, forholdsvis hyppig kontakt med sine nærmeste høyere utdanningsinstitusjoner.

SLS-enes vurdering av relasjonen til de høyere utdanningsinstitusjonene varierer en god del. På den ene siden finner vi dem som i all hovedsak er fornøyd med relasjonen og som mener at samarbeidet fungerer bra. På den andre siden er det dem som mener relasjonen utvikler seg noe i feil retning. Som vist til i kap. 5 opplever leder for SLS-Hadeland at forholdet til de nærmeste utdanningsinstitusjonene faktisk var blitt dårligere etter at man hadde gjennomført det såkalte "Prosjekt Kompetansemotor".

Om vi til tross for denne variasjonen skulle trekke noen konklusjoner om SLS-enes vurdering av de høyere utdanningsinstitusjonene, er det at de SLS-ansatte vurderer de høyere utdanningsinstitusjonene som positive, men passive og avventende til deres virksomhet.

⁷⁸ Ringholm, T. og Nygaard, V. 2013. *Hvem skal gjøre jobben i nord?* Kronikk i Nordlys 27.06.13

11.3.1 Universitet og region som primærrelasjon

Forholdet til de høgre utdanningsinstitusjonene er selvfølgelig av avgjørende betydning for hvorvidt SLS-ene skal lykkes i sitt arbeid. Det kan i den sammenheng være nyttig for SLS-ene å skille mellom primære og sekundære samhandlingsrelasjoner med utdanningsinstitusjonene. Primærrelasjonen omfatter samarbeid om utdanning kombinert med en forholdsvis tett og kontinuerlig samhandling om ulike sider ved regional kompetanse og utvikling. Sagt litt retorisk handler det om at region og utdanningsinstitusjoner inngår i relasjoner som bidrar til "lærende regioner" med de høyere utdanningsinstitusjonene som pådrivere. Den sekundære relasjonen preges mer av enkeltstående megler – leverandørsituasjoner.

Det nettverket UiT Norges arktiske universitet etablerte, "Vi i Nord"- nettverket, er et eksempel på en primærrelasjon. Dette er for øvrig en samhandlingsform som UiT bør videreutvikle langt mer. Andre konkrete uttrykk for en primærrelasjon er at utdanningsinstitusjonene inviteres inn i styrer og råd, deltar i langsiktig samarbeid om enkeltutdanninger (jf. SLS Sollefteå), bidra med forskere og forskningsressurser i regionenes utviklingsarbeid (uten at det skal koste kommuner og regioner noe) og skaper regelmessige møteplasser for dialog og planlegging.

Universitetene som primære samhandlingspartnere er en rolle som står sentralt i diskusjonen om høyere utdannings samfunnsrelevans og deres rolle som bidragsyter til livslang læring. Duke er en av dem som reflekterer over dette:⁷⁹

For universities, the learning region may be the best kept secret of the dying days of this century. In practical terms this implies blending and combining competition in the new enterprise environment with collaboration ; fostering and supporting boundary spanners who can work across the borders of the university in effective discourse with other organizations and their different cultures, fostering cultural change to enable universities to speak and work with partners from many traditions and persuasions as more learning organizations emerge and together enrich their various overlapping learning zones or regions.

Også Longworth og Davies legger stor vekt på universitetenes primærrelasjon til sitt omland og nødvendigheten av at de påtar seg rollen som pådrivere og ledere i den samfunnsmessige utviklingen.⁸⁰ De hevder at jo mer et fellesskap bygger sin

⁷⁹ Duke, C. 1998. Lifelong learning: Implications for the University of the 21st century. Paper presented at the the Fourteenth General Conference of IMHE member institutions, s. 5. Paris.

⁸⁰ Longworth, N. & Davies, K.W. (1996): *Lifelong Learning*. Kogan Page. London

utvikling på en felles visjon om livslang læring, jo mer markert, omfattende og fruktbart vil interaksjonen og det gjensidige samarbeid mellom ulike sektorer være. De hevder at en slik situasjon vil føre til en rekke produktive partnerskap og utvikling av prosjekter hvor hovedhensikten er å forbedre den enkeltes læringsmuligheter. Samarbeid og interaksjon vil skje mellom lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå, mellom det private og offentlige, mellom styringsorgan og folk i sin alminnelighet.

Men fordi en slik utvikling forutsetter at tidligere klare og entydige grenser bygges ned til fordel for en mer helhetlig og integrert aktivitet, vil det være avgjørende at noen påtar seg, eller får seg tillagt, en pådriver- og lederrolle. Det er dette lederskap man mener høgre utdanning, og da spesielt universitetene, bør påta seg. De bør (i hvert fall) påta seg et lokalt og regionalt leder- og pådriveransvar slik at de fremstår som kompetansemessige sentra i regionene når det gjelder livslang læring. Gjennom sin sentrale rolle vil de også kunne ivareta relasjoner og samarbeid på nasjonalt og internasjonalt nivå.

Longworth og Davies hevder at en slik lederskapsrolle ikke bare er noe de fremsetter som et ønske eller forhåpning. De peker på utviklingstrekk som de mener vil presse frem et mer eksplisitt krav om en slik rolle, for eksempel endring i finansiering av høgre utdanning, utviklingen av informasjonsteknologi, en stadig mer omfattende rekruttering av voksne studenter, sterkere krav og ønsker fra arbeids- og næringsliv om kompetanse og dermed også et stadig mer omfattende partnerskap med industri og arbeidsliv.

Ut over at universitetene besitter samfunnets høyeste fagkompetanse, er Longworth og Davies noe uklare både i sine begrunnelser for hvorfor høgre utdanning skal ha en slik rolle og sin beskrivelse av hva en slik leder- (og ledelses)funksjon konkret innebærer. Det vises blant annet til at universitetene har erfaring med, og nettverk til, å koble lokal og regional aktivitet med nasjonal og internasjonal virksomhet. Ikke minst er man opptatt av den internasjonale dimensjonen. Til en viss grad fremheves også høgre utdannings muligheter og erfaringer når det gjelder bruk av informasjonsteknologi.

De er mest konkrete når de drøfter hvilke oppgaver universitetene bør ivareta som aktør innen livslang læring, og det pekes blant annet på følgende:

- Utvikle og tilby utdanningsprogram, herunder det de definerer som såkalte kjerneprogram for livslang læring. Ikke bare vil dette være et viktig bidrag til

det samfunn, den region, utdanningsinstitusjonen er en del av, det vil også gi institusjonen viktig innsikt om hva som er utdanningsbehov i regionen.

- Åpne opp for grupper som tidligere ikke har hatt tilgang på høgre utdanning.
- Fungere som koordinator og pådriver på regionalt nivå, dvs. i sitt geografiske område. Man ser for seg de høgre utdanningsinstitusjonene som selve navet i det regionale kunnskapsnettverket, med et tett samarbeid med andre organisasjoner og profesjoner.
- Bidra til å etablere en hensiktsmessig infrastruktur for livslang læring både regionalt og nasjonalt.
- Stille alle sine lokaler, sitt utstyr og sine lærerkrefter til disposisjon for regional kompetanseutvikling.

Slike perspektiv er det også SLS-ene forfekter, naturlig nok mindre utfyllende, men samtidig mer konkret. Allikevel er erkjennelsen at de høyere utdanningsinstitusjonene bare delvis orienterer seg i en slik retning. I september 2013, dvs. to år etter at våre intervjuer ble foretatt, mener flere av SLS-ene i Akademin Norr at universitetene har trukket seg mer tilbake og gradvis viser mindre interesse for sine omland. Dette synes delvis å henge sammen med mindre statlig støtte til de høyere utdanningsinstitusjonene. Sett utenfra oppleves det som et paradoks at de moderne universitetene, som eksplisitt har som mål å styrke sine regioner, selv vokser og ekspanderer samtidig som flertallet av de regioner man er satt til å betjene svekkes.

Vi vil her peke på tre forhold som kan forklare hvorfor høyere utdanning fremdeles er langt unna de idealer Duke, Longworth og Davies forfekter(se over).

For det første vurderes samfunnskontakt og- samhandling fremdeles som en perifer oppgave av de høyere utdanningsinstitusjonene, om vi da ser bort fra at de hvert år "leverer" mer eller mindre kvalifiserte studenter til arbeidslivet. Oppgaven har ingen prioritet, verken i fagmiljø eller i ledelsen. Den oppfattes ofte som en tilleggsoppgave, noe man kan gjøre dersom det er "tid igjen" når undervisningen og forskningen er gjort unna. Mangel på prioritet kommer også til uttrykk ved at oppgaven ikke integreres i fagmiljøene, men atskilles fra dem ved å knytte den til egne kontor eller avdelinger som etter beste evne skal representere institutter og fakulteter. Det har som konsekvens at samfunnsoppgaven mer fremstår som en "samtaleoppgave" enn som en "samhandlingsoppgave". Man er med andre ord tilfreds med at det snakkes om saken. I tillegg har, særlig universitetene, sitt ansikt vendt mot det globale,

akademiske fellesskap. Å bli akseptert og rangert høyt her vurderes som den optimale lykke, ikke bare hos det vitenskapelige miljø, men også blant beslutningstakerne. Dermed vil man, metaforisk og nødvendigvis, bli stående med ryggen mot sitt eget nærmiljø. Dette forsterkes også av at det ikke finnes noen systemer internt i høyere utdanning som belønner forskere som aktivt ønsker å delta i samfunnsutvikling som et supplement til, eller erstatning for, undervisning og tradisjonell forskning.

Den andre hovedforklaringen handler om at det samfunn som universitetene er en del av i for stor grad forholder seg ukritisk til deres rolle og funksjon. Om universitet og høyskoler har lyktes med noe, så er det å overbevise både beslutningstakere og befolkningen forøvrig om at det som er godt for høyere utdanning automatisk også er godt for samfunnet for øvrig. Slik er det naturligvis ikke, for noen (les: de urbane sentra) er høyere utdanning et langt større gode enn for andre (les: utkantene), noe mange av SLS-ene daglig erfarer. Dette til tross ser vi at mange kommuner og regioner i Norge bidrar med fond i hundremillionersklassen for å støtte høyskolebestrebelsene på å bli universitet, og det uten å stille så mye som et eneste lite krav om motytelse. Av den grunn blir det til at mange, ikke minst i utkantkommunene, oppgitt "lider i stillhet" når universitet og høyskoler blir et fremmedelement og noe man primært leser om i avisen.

Den tredje forklaringen handler om at universitet og høyskoler er for tradisjonell i sin tilnærming til samhandlingen med sitt samfunn. Man bygger i alt for stor grad på en lineær forståelse av FOU-prosessen, hvor utgangspunktet er at kunnskapsutvikling bare er noe som skjer i de høyere utdanningsinstitusjonene, og at denne utviklingsprosessen så følges av en spredningsprosess til ulike aktører utenfor institusjonene. Det er dette Brulin beskriver som en vertikal, ovenfrastyrt utvikling.⁸¹ En slik forståelse er så innarbeidet at vi gjenfinner den i vårt dagligspråk når vi beskriver samhandlingen mellom utdanningsinstitusjoner og samfunn. For eksempel snakker vi ofte om "å få ta del i universitetenes kunnskap", om at kunnskapen skal "komme ned til eller ut til befolkningen" eller at kunnskapen «må få komme til anvendelse".

Som et supplement og alternativ til en slik modell, lanserer Brulin det han kaller en horisontal utviklingsmodell eller utviklingsdynamikk. Her er utgangspunktet at innovasjon og kunnskapsutvikling i mange tilfeller er en langt mer kompleks og interaktiv prosess enn hva den klassiske FOU-modellen legger opp til. Innovasjoner skjer gjennom nært og likeverdig samhandling mellom ulike aktører, preget av

⁸¹ Brulin, G.1998. *Den tredje oppgiften. Högskola och omgivning i samverkan*, s.16. SNS Förlag & Arbetslivsinstitutet. Stockholm

gjensidig tillit, støtte, erfaringsoverføring og legitimering. Det er slik man, bør forstå høyere utdannings samfunnsoppgave, eller "tredje oppgiften" som det heter i Sverige:⁸²

att bilda kunskap genom samverkan med praktiker.

For at slike relasjoner skal kunne utvikles er det en forutsetning at det finnes mange og gode møteplasser, og at det gjennom disse møtene utvikles gjensidig tillit og felles vilje til utvikling. Så langt synes det å eksistere få slike plasser. Det paradoksale er at informasjons- og kommunikasjonsteknologien kan bidra til at det stadig blir færre slike plasser, slik det også har kommet til uttrykk i Akademi Norr kommunene. Universitetenes økte satsing på nettbaserte utdanning bidrar tilsynelatende til mindre kontakt med både kommunene og Akademi Norrs sekretariat.

Hvordan kan så kommuner, regioner og SLS-er medvirke til å styrke primæresamarbeidet med de høyere utdanningsinstitusjonene? Det synes ingen enkel løsning på dette, så lenge universitet og høyskoler ikke viser større engasjement enn de gjør. Vi vil her kort peke på fire mulige strategier:

- Kommuner og regioner bør bli tydeligere i sine krav og forventninger til høyere utdanning og målbære disse med større kraft og intensitet.
- Kommuner og regioner bør påvirke sentrale myndigheter til å stimulere høyere utdanning til større engasjement og innsats for sin samfunnsoppgave.
- Staten bør bevilge samarbeidsmidler til kommuner og regioner i stedet for til universitet og høyskoler, for eksempel i form av studieplassmidler.

11.3.2 Universitet og region som sekundærrelasjon

I det vi har valgt å definere som SLS-enes sekundærrelasjon til høyere utdanning står naturlig nok meglerfunksjonen sentralt. Spesielt når det gjelder utdanning på høgre nivå, har intervjuene avdekket at denne rollen er satt under et visst press. Dette kommer særlig til uttrykk i en del av Akademi Norr-kommunene og er et resultat av stadig flere fleksible utdanninger tilbys nettbasert og på en slik måte at studentene selv kan melde seg på uten å gå via SLS-ene. Resultatet av dette er at en del SLS-er har lagt stadig mindre vekt på sin meglerrolle. I noen tilfeller er den, for å sette det litt på spissen, redusert til å bli en henvisning på hjemmesidene til aktuelle utdanningsportaler. Vi ser altså en utvikling hvor SLS-er har gått fra en meglerrolle,

⁸² Brulin ,s.27

via en formidlerrolle til en henviserrolle. Slik sett kan man si at utviklingen av nettbaserte tilbud, som på mange måter må sies å være et gode for enkeltindividene, i noen grad truer SLS-enes rolle og funksjon.

En løsning på dette dilemmaet er, som vi har pekt på tidligere, at man innretter sin meglerinnsats mot andre utdanningsområder, for eksempel YH-utdanningene. Alternativet er å revitalisere meglerrollen mot høyere utdanning, noe vi mener det er to gode grunner til å gjøre.

Det er, for det første, ikke noen automatisk sammenheng mellom individuelle utdanningsønsker og klare samfunnsmessige behov. Eller sagt på en annen måte, det er til liten glede for et lokalsamfunn om man utdanner 25 personer til jobber innen media- og kommunikasjon når ingen vil utdanne seg til de sykepleierstillingene som står ledig på det kommunale sykehjemmet. SLS-enes meglerrolle er derfor viktig fordi den både skal supplere og korrigere for det mangfold av individuelle utdanningsbehov som til enhver tid finnes. En slik tenkning gjenfinner vi også blant de SLS-ansvarlige. I en av kommunene var det på et gitt tidspunkt en høyere utdanningsinstitusjon som ønsket å tilby en journalistutdanning. SLS-ansvarlig var ikke interessert i dette siden det etter vedkommendes vurdering ikke var mulig å tilby fremtidige journalister jobb i kommunen.

Vi vil, for det andre, peke på at det så langt kan synes som at valg av studiemodell har innvirkning på kvalitet, motivasjon og rekruttering. Dette er en kunnskap SLS-ene både må synliggjøre og ta konsekvensen av i sitt arbeid, med utgangspunkt i den blandingsmodellen ("blended learning") som SLS-ene har lagt vekt på. For de fleste profesjonsutdanninger vil for eksempel læring gjennom fysiske møter være helt avgjørende. Dessuten er det av betydning at studentene får praksis ved de institusjoner som de seinere vil arbeide i. Det synes dessuten som rekruttering av såkalte nye grupper til høyere utdanning, forutsetter et fysisk studie- og læringsmiljø. Om vi ser på utviklingen i Sverige synes det som YH-utdanningene er dem som best klarer å holde fast ved kombinasjonsmodellen, mens universitet og høyskoler gradvis dreies i retning av de nettbaserte løsningene.

11.4 Møteplassutfordringen (eller merverdiutfordringen)

Som vi har vært inne på, er mye av identiteten til de svenske SLS-ene knyttet til møteplassfunksjonen. Det vil si at SLS-er et sted man møtes til undervisning og selvstudier, og hvor studentene har tilgang til de fasiliteter man til vanlig forbinder med en moderne utdanningsinstitusjon. I hvilket omfang SLS blir brukt som studiested utenom undervisningssamlinger, vet vi svært lite om. De eneste forsøk på å dokumentere dette finner vi ved SLS-Nord-Troms. En del signaler, primært fra Akademi Norr kommuner, tilsier at denne bruken er på nedadgående, delvis i takt med økning i de nettbaserte tilbudene. Vi har også, med en viss interesse, registrert at de SLS-ene som best klarer å skape et studiemiljø er de som har permanente eller semi-permanente utdanningstilbud. De SLS-ene som også er samboende/integrert med kommunal/fylkeskommunal voksenopplæring har også en viss "drahjelp".

Det synes derfor å være en utfordring til SLS-ene å redefinere eller revitalisere møteplassfunksjonen på en slik måte at man fremstår som et levende læringsmiljø både gjennom undervisning, selvstudier og gruppeaktiviteter. Spørsmålet er hva som skal til? Hvilke merverdier må man synliggjøre for studentene for å få dem til å ta SLS-ene mer i bruk i sitt daglige studiearbeid?

Intervjuene har avdekket noen slike merverdier. Bibliotek tjenestene ved SLS Nord-Troms er en av den, arbeidet med det studiesosiale miljøet ved SLS Sollefteå er et annet. Faglig oppfølging som supplerer og utfyller utdanningsinstitusjonenes eget tilbud, er et mulig tredje spor. Noen av SLS-ene er inne på dette som en mulig vei å gå. Vi finner varianter av dette ved at SLS-ene leier inn ekstra faglig hjelp til enkelstående tilbud, enten i form av undervisning eller veiledning. Ved SLS Nord-Troms er dette en uttalt strategi. Det skal være et kvalitetstegn ved SLS Nord-Troms at man kan "pakke inn" ethvert utdanningstilbud med egne faglige støtteordninger, for eksempel i form av ekstra undervisning eller veiledning.

11.5 Utfordringer knyttet til strategisk kompetansearbeid

Ved de fleste SLS-ene har motorfunksjonen blitt nært nært assosiert med det arbeidet som har vært gjort mot de små og mellomstore bedriftene. Dette har resultert i tilbud om kortere kurs innen ulike områder, avhengig av næring og behov. Slik motorfunksjonen opprinnelig ble definert var den imidlertid ikke knyttet til arbeidet mot en bestemt målgruppe, men til sentrale kompetanseoppgaver som skulle danne grunnlag for å identifisere utdanningsbehov og/eller motivere

innbyggerne for utdanning (jf.kap. 2). Motorfunksjonen lar seg enklest sammenlikne med de oppgaver en internopplæringsavdeling i en stor bedrift ivaretar: planlegging, anskaffelse, utvikling og utnyttelse av kompetanse. I rapporten "Vilkår for et regionalt utdanningsløft" ble følgende oppgaver angitt som mulige motoroppgaver:⁸³

- Bistå privat og offentlig virksomhet i deres kompetansearbeid.
- Utrede, samordne og koordinere brukere, tilbydere og utdanningstilbud.
- Fungere som brobygger mellom region og akademi.
- Etablere og utvikle regionale nettverk både innen og på tvers av sektorer.

Her vil vi særlige peke på utfordringene som ligger i det første punktet. I den forskningen om utviklingen av nordnorske lokalsamfunn og nordnorske bedrifter vi tidligere har vist til, fremkommer det at det både i offentlige og private virksomheter er mye å gå på når det gjelder strategisk arbeid med kvalifisering og kompetanse. Bl.a. pekes det på behovet for at flere bedrifter legger ned mer arbeid i, og systematiserer, sitt interne opplæringsarbeid. Som hjelper i denne type arbeid kan SLS-ene spille en viktig rolle, forutsatt at de selv har relevant kompetanse og tid til å utøve oppgaven. Dette er oppgave som så langt har vært forbeholdt det private konsulentmarkedet, men som vi mener naturlig burde tillegges SLS-ene i årene framover.

Basert på intervjuene synes det som SLS-ene i alt for liten grad anvendes av det lokale arbeidsliv til denne type oppgaver, noe som tyder på at SLS-ene både av privat og offentlig sektor oppfattes som en tradisjonell utdanningstilbyder. De anses med andre ord ikke som et "verktøy" arbeidslivet kan ta i bruk for sikre egen kompetanse, heller ikke som et sted hvor man kan få hjelp til arbeidet med strategisk kompetansearbeid i egen virksomhet. Av grunner som dette ser vi også at svært få av utdanningstilbudene som gis, også program- og profesjonsutdanninger, kommer som en følge av et nært samarbeid mellom kommunen som arbeidsgiver og SLS-ene. De fleste etableres på SLS-enes eget initiativ.

Om dette inntrykket viser seg å være riktig har vi identifisert det vi kan kalle ett av SLS-enes hoveddilemma, nemlig at de, til tross for sin hederlige virksomhet, befinner seg i et slags vakuum mellom et noe uinteressert utdanningssystem (og da spesielt høyere utdanning) og et noe uinformert lokalt arbeidsliv som ikke helt vet hvordan SLS kan brukes til eget beste. Det er dette vakuumet SLS-ene må komme ut av.

⁸³ Grepperud, G. & Thomsen, T. (2001): *Vilkår for et regionalt utdanningsløft*. U-vett. Universitetet i Tromsø

Et eksempel på hvordan samhandlingen med offentlig sektor kan gjøres, er det såkalte KOKOS – arbeidet ved Arvika Näringslivscentrum (Kompetensutveckling i kommunsamverkan, Arvika/Edna). Hvert år siden 2009 kartlegges kommunenes kompetansebehov gjennom såkalte APT-møter (ArbetsplatsTräffar). Deretter intervjues en del ledere for å presisere og konkretisere behov. Alle utdanninger som etableres tilbys alle kommunenes ansatte, med unntak for dem som er skreddersydd for en bestemt målgruppe. Utdanningsplassene kan fylles opp med eksterne deltakere slik at utdanningene blir billigere for KOKOS-kommunene. Fra 2009 - september 2013 hadde man gjennomført 122 utdanninger (primært kortere kurs) med til sammen 5250 deltakere. Ved å tilby disse utdanningene selv i stedet for å sende deltakere på eksterne kurs, mener man at kommunene har spart 3 653 000 bare i kursavgifter. I tillegg kommer så det man sparer på reise, opphold, kost o.a.

11.6 Kompetanseutfordringen

Utfordringene knyttet til strategisk kompetansearbeid synliggjør at dersom SLS-ene skal ivareta ambisjonen om å representere noe nytt og alternativt, utfordres også deres egen "kompetanse om kompetanse".

Diskusjonene om hvilke betingelser SLS-ene må ha for best å kunne ivareta sine oppgaver, har ofte hatt fokus på økonomi. Tanken er enkel og tilsynelatende logisk, et bedre og mer stabilt økonomisk fundament gjør at oppgavene lar seg løse både enklere og bedre. Ingen vil bestride nødvendigheten av et tilstrekkelig økonomisk grunnlag, men intervjuene avdekker at jo mer SLS-ene beveger seg ut av den klassiske meglerrollen, jo viktigere blir det å styrke egen kompetanse. De utfordringer vi angir i dette sluttkapitlet er konkrete eksempler på dette.

Intervjuene viser med all tydelighet at de ansatte ved SLS-ene har opparbeidet en betydelig realkompetanse. Samtidig er det kanskje på tide at denne kompetansen suppleres med mer formaliserte kvalifiseringstiltak, gjerne i form av utviklings- og aksjonsrettede program i samarbeid med aktuelle høgre utdanningsinstitusjoner. Akademi Norrs "motorprosjekt" er et eksempel på et utviklingstiltak som også gav deltakerne verdifull læring.

Som det også fremgår av denne rapporten er den en rekke tema å gripe fatt i en etter- og videreutdanning for ansatte ved SLS-ene: om kunnskapssamfunnet, kunnskapens verdi og betydning, forutsetninger for regional utvikling, nye modeller for livslang læring, IKT og læring, voksnes læring, høyere utdanning i omstilling,

viktige kompetanseoppgaver i virksomheter og samfunn, sammenhengen mellom utdanning og arbeid, prosjektledelse osv.

Og så et retorisk spørsmål til ettertanke: Dersom de som er ansatt i SLS-ene ikke føler at de har tid til, eller kan prioritere egen kvalifisering, hvordan kan man da forvente at arbeidslivet for øvrig skal klare det?

11.7 Synlighets- og omdømmeutfordringen

Intervjuene avdekker at de fleste SLS-er opplever at de kunne blitt bedre kjent blant kommunens innbyggere, og at de ikke hadde tid nok til å ivareta informasjon og markedsføringen på en god nok måte. Ved SLS Nord-Troms har samtaler med sentrale personer i de seks kommunenes ledelse avdekket at dette er en større utfordring enn man har antatt. Bl.a fremkommer det at det kan være langt mellom det å være informert om SLS-ene og det at man faktisk forstår deres virksomhet. Det viser det seg for eksempel at mange som presumptivt burde kjenne SLS-virksomheten godt, forstår den som en "klassisk" utdanningstilbyder, altså i en snever meglerrolle.

Svært mange, antakeligvis både flertallet av virksomheter og innbyggere, vet ikke engang at SLS-ene eksisterer. Dette er i seg selv tankevekkende sett i lys av at SLS-ene ikke bare skal serve de som er utdanningsmotiverte fra før, men også sørge for at nye grupper rekrutteres til kvalifisering. Intervjuene viser at det stort sett bare er dem som har bruk for SLS-ene som selv tar kontakt med eller aktivt leter etter informasjon om SLS-ene. For alle dem som ikke har tenkt en tanke om mer utdanning er altså SLS-en usynlig. Hvor mange i den "tause majoritet" vet for eksempel at dersom man vil studere noe, kan man bare sjekke på Akademi Norrs hjemmeside, eller at SLS-Nord-Troms har egen hjemmeside? Enkelte steder er SLS-ene så godt "gjemt" at de nesten er umulig å finne, selv for dem som er mer enn middels interessert.

Utfordringen er altså ganske enkelt følgende: Hvordan nå fram til "menig mann", som ikke nødvendigvis sitter med et klart definert ønske om en akademisk utdanning, slik at han/hun både kan bli kjent med og identifisere seg med "sitt" SLS?

Et helt konkret tiltak for å bli mer synlig vil være at man tildeles en mer sentral plass på de kommunale hjemmesider.

Noen eksempler på enkle, men gode informasjons- og markedsføringstiltak finner vi blant de SLS-ene vi intervjuet. Ett av dem er SLS Sollefteås "Reveljen på tur" der man

drar ut med buss til kommunens mindre steder. Et annet er SLS Nord-Troms sin strategi med å være aktiv og synlig i regionens lokalavis over flere år.

11.8 Dokumentasjonsutfordringen

Som det fremgår av denne rapporten, er det vanskelig å få et presist og detaljert bilde av SLS-virksomheten. Angivelsen av antall studerende synes ikke alltid nøyaktig nok og aktivitetene knyttet til møteplass og motorfunksjonen er langt fra tilstrekkelig dokumentert og synliggjort. Dessuten er det lite som kan dokumenteres av effekt og betydning ut over antall deltakere. Situasjonen er med andre ord slik at den evidensbaserte kunnskapen om SLS-enes virksomhet er forholdsvis begrenset. Om man ikke direkte skal bevise sin betydning, bør SLS-ene i hvert fall synliggjøre og sannsynliggjøre at de utgjør en nødvendig forskjell. I konkurransen om lokal legitimitet, oppmerksomhet og begrensede ressurser synes det stadig mer nødvendig å gripe tak i denne oppgaven.

Nå finnes det selvfølgelig en grense hvor mye tid og krefter SLS-ene kan legge ned i mer konkret dokumentasjon. Det bør for øvrig ikke under noen omstendighet gå på bekostning av den konkrete virksomheten med å skaffe til veie, og gjennomføre, utdanninger.

Allikevel er det vår vurdering at man er tjent med å ta dokumentasjonsutfordringen på alvor. Det handler både om mer nøyaktige oversikter over studentene og om å synliggjøre mer av all annen aktivitet, for eksempel hvor mye studentene bruker SLS-ene, hvor ofte og med hvem man har møter om utdanning og hva som evt. skjer med studentene. SLS Lyckseles årlige kartlegginger av studentene på program- og profesjonsutdanningen viser at slike kartlegginger lar seg gjennomføre uten alt for mye arbeid.

Et slikt dokumentasjonsarbeid er et i seg selv et relevant og nyttig samarbeidsprosjekt mellom SLS-ene på linje med motorprosjektene i Akademi Norr og Oppland fylke (som SLS-Hadeland er en del av). Her burde det også ligge an til norsk-svensk samarbeid. I dokumentasjonsarbeidet burde også forskere inviteres inn, til kartlegginger, analyser og til rollen som "kritiske venner".

11.9 Den økonomiske utfordringen

Den økonomiske utfordringen har fulgt SLS-ene så lenge de har eksistert, og det er lite som tyder på at den vil opphøre å eksistere. Mye er sagt om dette i årenes løp, så vi finner det ikke nødvendig å utdype dette noe videre her. Men viktig, for ikke å si avgjørende, er den fremdeles.

11.10 Rekrutteringsutfordringen

Vi skal her kort peke på to målgrupper som vi mener det er nødvendig å vie større oppmerksomhet i årene framover når det gjelder rekruttering: menn og de unge, dvs. de som er mellom 19-25 år.

Når det gjelder menn, er det et gjennomgående trekk i alle kommunene vi har intervjuet at de i langt mindre grad enn kvinnene søker seg til utdanning generelt og høyere utdanning spesielt. Dette er forholdsvis grundig dokumentert i rapport nr. 2 i dette prosjektet. Her står samtlige SLS overfor en stor og viktig utfordring. Tilbud om YH-utdanninger (fagskoleutdanninger) har vist seg å være en god strategi for å komme de mannlige innbyggerne i møte med relevant utdanning.

I kap. 10 har vi pekt på at SLS-ene så langt har viet de unge, dvs. de mellom 19-25 år alt for liten oppmerksomhet. Her ligger det etter vår vurdering til rette for et mer målrettet rekrutteringsarbeid i årene som kommer, gjerne i samarbeid med den videregående skolen og de høyere utdanningsinstitusjonene.

11.11 Innovasjonsutfordringen

Denne utfordringen oppsummerer egentlig de ti andre vi her har lansert. Skal SLS-ene bli det redskap som er nødvendig for et regionalt kvalifiseringsløft, må man hele tiden være i stand til å videreutvikle sitt arbeid og sin profil. Utgangspunktet må være at man skal fremstå som noe annet, og alternativt, både til det etablerte utdanningssystemet og til det etablerte voksenopplæringsfeltet. Som vi har vist gjennom denne rapporten gjør utviklingen, for eksempel den teknologiske, at man hele tiden utfordres på sine basisoppgaver. Det er altså hele tiden nødvendig å tenke nytt og prøve ut alternativer. Stivner man i en etablert form, blir man fort et speilbilde av de aktørene man en gang var et alternativ til.

Det synes derfor passende å avslutte denne rapporten med følgende observasjon – de virkelig gode og innovative kompetanseprosjekt vil bare la seg realisere om SLS-ene er villige til, og i stand til, å innovere seg selv. Vil man vokse, må man i tillegg til å drømme, også våge!

Litteratur:

- Aftenposten.2013. Gir frihet – holder på de ansatte. Aftenposten 13. 10.2013.
<http://www.aftenposten.no/jobb/Gir-frihet---holder-pa-de-ansatte-7336559.html#.Ulrwls84W70>
- Aftenposten. *Knuste jobbdømmer. 13.10.2013.*
- Andersen, L. Å. 2010. Alle vil ha et godt omdømme. I *Labyrint - Kunnskapsmagasin fra Universitetet i Tromsø, nr. 3*
- Angell, E. mfl.2013. *Attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner i Nord-Norge*. Norut Alta Rapport 2013:7
- Arbo, P.2011. Universitet og region. "Plan" nr. 2
- Arbo, P. 2011. Universitetet som regional utviklingsaktør. I Jentoft, S. m.fl. (red): *Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring*. Orkana Akademisk. Stamsund
- Aure,M.,Rapp Nilsen,H.,Josefsen,E., og Ringholm,T. 2011. *Med håp og engasjement. En kunnskapsstatus om utfordringer og strategier i rekruttering av arbeidskraft til distriktskommuner*. Rapport 6/2011 Norut Tromsø. Tromsø.
- Brandén, G. mfl. 2011. 39000 anställningar till och med 2020. En studie av rekryteringsbehovet i Västerbottens län. *CERUM Report Nr. 26/2011*.
- Bruhin, G.1998. *Den tredje uppgiften. Högskola och omgivning i samverkan*. SNS Förlag & Arbetslivsinstitutet. Stockholm
- Buiskool, B. mfl.2005. *Developing local learning centres and learning partnerships as part of member states' targets for reaching the Lisbon goals in the field of education and training*. University of Leiden.
- Casinowsky, G.2013. *Kompetensplattform i Fyrbodalen - en granskning av etableringsfasen*. Grundtviginstitutet vid Göteborgs Universitet, Skriftserie nr. 13.
- Dahle mfl. 2011. *Bosettingsvirkninger av regionale traineeordninger. Ideas2evidence rapport 1/2011*

- Dahllöf, U., Grepperud, G. og Palmgren, I. 1993. *Att vilja, våga, kunna. Evaluering av Distansprosjektet ved Umeå Universitet*. Umeå Universitet.
- Danielsen, Å., Pettersen, H. 2008. Virkninger av et videreutdanningstiltak- hva skjer i studentens møte med egen arbeidsplass? I Grepperud, G.(red): *For folk flest- fleksibel utdannig i praksis*. Gyldendal Akademisk. Oslo
- Danielsen, Å. 2012. *Rundt neste sving. En organisasjonsteoretisk analyse av studiesentre som idé og praksis*. Dr.polit.avhandling. Universitetet i Tromsø.
- Davies, P. 2001. For Me or Not For Me? Fragility and Risk in Mature Student's Decision -Making. I *Higher Education Quarterly*, 55 (2), 183 – 2003.
<http://dx.doi.org/10.1111/1468-2273.00182>
- Duke, C. 1998. *Lifelong learning: Implications for the University of the 21st century*. Paper presented at the the Fourteenth General Conference of IMHE member institutions, s. 5. Paris.
- Diwischek, A. 2006. New Directions in creating attractive learning settings – Learning Centres in Austria. I Stang, R. mfl. *Learning Centres in Europe*. NIACE. Leicester
- Falch, T. 2001. Evaluering av virkemiddelordningen rettet mot skoler i Nord-Norge med særskilt lærermangel. Lastet ned fra
<http://www.svt.ntnu.no/iso/torberg.falch/nettsider/Paper/kapittel1.pdf> 16.03.11.
- Field, J. 2000. *Lifelong Learning and The New Educational Order*. Trentham Books. Stoke on Trent
- Friapennan. http://friapennan.se/?page_id=20&lang=en-en. Lastet ned 06.07.13
- Glesbygdverket. 2002: Kartläggning av lärcentra i Sverige 2001. Östersund
- Glesbygdverket 2004. Lärcentra 2003 sammanställning av enkätsvar. Östersund
- Grepperud, G. & Thomsen, T. 2001. *Vilkår for et regionalt utdanningsløft*. U-vett. Universitetet i Tromsø
- Grepperud, G. mfl. 2004. *Liv og læring- voksnes vilkår for fleksibel læring*. VOX. Oslo
- Grepperud, G. 2005.: *Fleksibel utdanning på universitets- og høgskolenivå. Del I bakgrunn, begrep og utviklingstrekk*. Dr.philos.avhandling. Universitetet i Tromsø
- Grepperud, G. m.fl. 2006. *Studier og hverdagsliv*. Vox. Oslo

- Grepperud, G. mfl. 2011. *Kunnskapssamfunnet. Hva vil vi med voksnes kvalifisering?* Gyldendal Akademiske.
- Grepperud, G. og Danielsen, Å. 2013. *Det er for seint å snyte seg når nesen er borte.* Kronikk i avisa "Nordlys"
- Jacobsen, J.K. 1992. *Autopoiesis: en introduktion til Niklas Luhmanns verden af systemer.* Politisk revy. København
- Kommunal Rapport. http://kommunal-rapport.no/artikkel/hver_tredje_reddes_av_innvandrere
- KOKOS(2013): *Rapport från KOKOS från start 2009 til september 2013.* Arvika Näringslivscentrum
- Ljungzell, M, Davoust M. 2005. *När lärcentrum är en motor i lokal och regional utveckling.* NTG-rapport Lärande reflektioner nr. 4. Luleå Universitet.
- Longworth, N. & Davies, K.W. 1996. *Lifelong Learning.* Kogan Page. London
- Lögdlund, U. 2008. *Lärcentra som mäklare av högre utbildning? I Pedagogisk Forskning i Sverige, nr. 2. s.103-122*
- Löglund, U. 2011. *Networks and Nodes. Practices in Local Learning Centres.* Linköping Universitet
- Mellingsæter, O.A. mfl. 2007: *Regional kompetanseutvikling i Nordland 1987-2007.* Fylkesmannen i Nordland. Bodø
- Myndigheten för Yrkeshögskolan. 2011. *Analys av utbildningar och studeranden med fokus på: Svensk och utländsk bakgrund hos studerande inom yrkeshögskolan*
<https://www.myh.se/Documents/Publikationer/Rapporter/analys-svensk-och-utlandsk-bakgrund-hos-studerande-inom-yrkeshogskolan.pdf>
- Myndigheten för Yrkeshögskolan. 2011: *Analys av utbildningar och studeranden med fokus på: Flyttmönster hos examinerade före och efter KY-utbildning*
- Myndigheten för Yrkeshögskolan. 2013. *Utbildningar inom yrkeshögskolan – Utbildningsplatser som avslutas 2013-2018.*
<https://www.myh.se/Publikationer/?publication=23>

- Myndighetene för Yrkehögskolan. 2014. Årsrapport 2013.
<https://www.myh.se/Publikationer/Arsredovisning-2013---Myndigheten-for-yrkeshogskolan/>
- Nationellt Centrum för flexibelt lärande. 2005. *Lärcentra 2005- lokal infrastruktur för kompetensförsörjning.*
- Nilsen, J.K. og Langset, M.2011. *Studiesentrene i Nordland - organisering, resultater og framtidig rolle.* NIVI analyse
- Nilsson, T.2004. *Arrangerade nätverk för kompetensutveckling– fackets roll i lokalt utvecklingsarbete.* Arbetslivsinstitutet. Rapport 2004:6.
- Nordhaug, O.1998. *Kompetansestyling i arbeidslivet.* Utvalgte emner. Tano Aschehoug. Oslo
- Osborne, M. mfl. 2004. *Researching Widening Access to Lifelong Learning. Issues and approaches in international research.* Routledge. London
- Paulgaard, G.2012. Sentrum og periferi: Ungdom i mulighetenes landsdel. I Jentoft, S. mfl.(red): *Hvor går Nord-Norge? Et institusjonelt perspektiv på folk og landsdel.* Orkana Akademisk. Stamsund
- Regjeringen.<http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/krd/tema-og-redaksjonelt-innhold/kampanjesider/2007/kvalitetskommuneprogrammet/gode-eksempler/arbeidstidsordninger/arbeidstidsordninger-listeside/oljeturnus-gasokerskred.html?id=587744>
- Ringholm.T.2013. Innovasjon for kommunesektorens utfordringer? I Ringholm, T. mfl.(red.) *Innovative kommuner.* Cappelen Damm Akademisk. Oslo
- Ringholm, T. og Nygaard, V. 2013. *Hvem skal gjøre jobben i nord?* Kronikk i Nordlys 27.06.13
- Roos, G., Dahllöf, U., Baumgarten, M.2000. *Studiecentra i samverkan om högre utbildning i Hälsingland. En studie om tilgjänglighet i kommunalt perspektiv.* Bollnäs. Hälsingland.
- Roos, G., Grepperud, G. 2007. *Leva och lära i Hälsingland.* Studiecentra i Hälsingland. Rapport nr.7.

- Roos, G., Grepperud, G. 2007. Vad leder det til? I Rønning, W.(red): *Den usynlige student. Voksne i fleksibel høyere utdanning*. Tapir. Trondheim
- Roos, G. og Grepperud, G.2007. Vuxna flexibla studenter som del av högre utbildning – rekrytering och kännetecken. I Rønning, W.(red): *Den usynlige student. Voksne i fleksibel høyere utdanning*. Tano. Trondheim
- Roos, G. & Grepperud, G. 2010. *Tredje vågens studerande – en casestudie av studerande vid studiecentra i Norge*. U-vett. UiT.
- Sand, J. Y. (red). 2012. *Et kunnskapsbasert Nord-Norge*. Sparebank1 Nord- Norge, Tromsø
- SCB. 2012. *Statistikbanken*
- SSB 2012: *Statistikkbanken*.
- Sigrén, P. mfl.2005. *Samverkan för en Bättre kompetensutveckling*. Högskolan i Borås. Rapport 1-2005
- Solstad, K.J.1987. Regional kompetanseoppbygging og skoledirektørens rolle. I Grepperud, G.mfl. (red): *Nye kurs eller ny kurs? Om skoleutvikling, etterutdanning og kompetanseheving*. Tano. Oslo:
- SOU 1998:51 *Vuxenutbildning och livslångt lärande*
- Stang, R. mfl. 2006: *Learning Centres in Europe*. NIACE. Leicester.
- Støkken, A.M. mfl. 2007. Husholdet - en arena for samspill og forhandling. I Rønning, W.(red): *Den usynlige student. Voksne i fleksibel høyere utdanning*. Tapir. Trondheim
- Svensson, L.(2006): *Vinna och försvinna? Drivkrefter bakom ungdomars utflytning från mindre orter*. Linköpings universitet.
- Sörlin, S. & Törmqvist, G.2000. *Kunskap för velstånd. Universiteten och omvandlingen av Sverige*. SNS Förlag. Stockholm
- Tillväxtverket.<http://www.tillvaxtverket.se/ovrigt/omtillvaxtverket/varsynpatillvaxt.4.5a5c099513972cd7fea31f41.html>. Lastet ned 03.07.13
- Tveitå, Å. 1987. Sentralplanet i etterutdanningsammenheng: Ordninger og problemstillinger, s. 87. I Grepperud, G.mfl (red): *Nye kurs eller ny kurs? Om skoleutvikling, etterutdanning og kompetanseheving*. Tano. Oslo.

Tøsse, S.2004: *Fra folkeopplysning til voksenopplæring*. Dr.philosavhandling. NTNU

Wahlgren, B., Aarkrog, V. 2012. *Transfer. Kompetence i en professionel sammenhæng*. Aarhus Universitetsforlag. Aarhus.

Wikipedia. http://no.wikipedia.org/wiki/Interkommunale_regionrprosentC3prosentA5d, lastet ned 12.12.12

Myndigheten för Yrkeshögskolan. 2014. Årsrapport 2013.

<https://www.myh.se/Publikationer/Arsredovisning-2013---Myndigheten-for-yrkeshogskolan/>

Aarsæther, N. & Nyseth, T.2011. Liv laga ?- Stedsutvikling og stedsstrategier i nord. I Jentoft, S. mfl(red): *Hvor går Nord-Norge?* Orkana forlag. Stamsund

Om forfatterne:

Ådne Danielsen er ph.d og førsteamanuensis ved Ressurscenter for undervisning, læring og teknolog, Norges arktiske universitet. Han er i sin forskeroppgave opptatt av utdanningspolitikk, med særlig vekt på sammenhenger mellom utdanning og regional utvikling. Hans doktorgradsavhandling handler blant annet om hva slags status og rolle studiesentra har i det nordnorske utdanningslandskapet. Betingelser og virkninger av høyere utdanning som verktøy for regional utvikling er et gjennomgående forskningstema i Danielsens arbeid.

Gunnar Grepperud er dr. philos, professor og instituttleder ved Ressurscenter for undervisning, læring og teknologi (Result). Har i en årrekke arbeidet med forsknings- og utviklingsarbeid innen fleksibel utdanning og regional kompetanseutvikling, herunder «den voksne fleksible student», IKT og læring, høyere utdannings samfunnsoppgave og lokale studie- og læringsentra.

Gunilla Roos har sedan mitten av 1990-talet arbetat som universitetslektor i ämnet pedagogik vid Uppsala Universitet och innehar sedan 2004 en docentur i ämnet. Har även i ett par perioder varit anställd som docent 2 vid dåvarande U-vett vid universitetet i Tromsö samt som föreståndare för Hälsinglands regionala utvärderings- och forskningsenhet.

Sedan mitten av 1990-talet har forskningen fokuserat på utbildning och regional utveckling i rurala områden, sett ur ett *kommunalt perspektiv*. Syftet har varit att få kunskaper om strategiska utbildningssatsningar i syfte att öka tillgängligheten till högre utbildning i rurala områden där studier av lokala studie- och lärcentra och dess studerande intagit en central plats.

